ÁBRAHÁMTÓL JÉZUSIG

ÁBRAHÁMTÓL JÉZUSIG

Michelangelo: *Pietà,* részlet. *Firenzei dóm.*

ÁBRAHÁMTÓL JÉZUSIG

A BIBLIA LEGSZEBB SZÖVEGEI

Összeállította és jegyzetekkel ellátta:
SZABÓ FERENC és PUSKELY MÁRIA

ZSINATI BIZOTTSÁG
Róma 1976

A Zsoltárok fordítója Farkasfalvy Dénes

A többi ószövetségi szöveg fordítói: Gál Ferenc, Gál József, Gyürki László, Kosztolányi István, Rosta Ferenc, Szénási Sándor és Tarjányi Béla (*A Biblia,* Budapest, Szent István Társulat, 1973)

Az újszövetségi szövegek fordítói: Békés Gellért és Dallos Patrik

---

Az összeállítást Nagy Ferenc lektorálta

A könyv színes fényképeinek felvételeit Pietro Vanetti S.J. készítette

---

A fedőlapterv Szokoly György munkája

A címlapon:

A « Gemini 11 » által 1966 szeptemberében készített felvétel a bibliai tájakról. - Photo NASA 66-1701.

A hátsó borítólapon:

Izajás könyvének héber kézirata. A Holt-tenger melletti Qumrán egyik barlagjában találták (a pergamen a Kr.e. 100 körüli időből származik).

Készült Dario és Ugo Detti nyomdájában - Via Girolamo Savonarola 1 - I - 00195 Roma

ELŐSZÓ

Ez a könyv a legszebb szentírási szövegeken keresztül bemutatja a « Szent Történetet », az üdvösség történetét Ábrahámtól Jézusig.

A kereszténység alapja egy történelmi tény: Jézus Krisztus megjelenése, földi élete, halála és feltámadása. Minden ezt a központi Eseményt készíti elő, utána pedig minden — az egész keresztény valóság: az Egyház növekedése, a hívők élete és történelmi tanúságtétele — erre az eseményre megy vissza. « Az Isten a próféták útján több alkalommal és többféle módon szólt őseinkhez. Ebben a végső korszakban Fia által beszélt hozzánk, akit a mindenség örökösévé tett, hiszen a világot is általa teremtette » (Zsid 1,1-2). Krisztus áll tehát az « Isten útjainak » kezdetén: Őérte és Őáltala teremtett Isten mindeneket, és Benne teljesedik be majd az egyetemes történés, amikor Isten lesz minden mindenekben (vö. Kol 1,16-17; 1Kor 15,28).

Krisztus a Kezdet, a Középpont és a Vég; a kinyilatkoztatás teljes értelmét Ő, a testté lett Ige tárja fel; Ő kapcsolja össze a két szövetséget. Ábrahám, Mózes és a próféták már Krisztus « tanúi », ahogy az egyházatyák tanítják. Szent Pál kijelenti: « A (mózesi) törvény végső célja Krisztus, minden hívő megigazulására » (Róm 10,4). Szent János pedig még ünnepélyesebben hirdeti evangéliuma élén: « A törvényt Mózes által kaptuk, a kegyelem és az igazság Jézus Krisztussal valósult meg. Istent sohasem látta senki. Az egyszülött Isten, aki az Atya kebelén nyugszik, Ő nyilatkoztatta ki » (Jn 1,17-18).

Napjainkban, főleg a Zsinat után, a hívek, a fiatalabbak is kezdenek megismerkedni közelebbről a Szentírással. Hála Istennek, most már rendelkezésükre áll a teljes Szentírás új magyar fordítása szakszerű jegyzetekkel. Egyre több hasznos segédkönyvet is kézbe vehetnek magyar nyelven, ha bibliai ismereteiket el akarják mélyíteni (Biblikus Teológiai Szótár, Stuttgarti Bibliai Lexikon stb.). Mégis, úgy gondoljuk, hasznos bevezetés lehet ez az összeállításunk azok számára, akik a szent könyvek sokszor nem könnyen kibogozható lapjain végig akarják járni az Ábrahámtól Krisztusig vezető utat, és helyesen meg akarják érteni az üdvözítő Isten szándékait.

Több idegen nyelvű munka adta az ötletet a jelen összeállításhoz. Kettőt kifejezetten meg kell említenünk: Joseph Dheilly, Bible pour notre temps *(Mame) és Pierre Grelot,* Pages bibliques *(Librairie Classique Eugène Belin). A francia mintákat azonban csak részben követtük; vállalkozásunk sokkal szerényebb, mint az említett munkák. Az Ószövetségből csak a legnagyobb személyiségekre (Ábrahám, Mózes, Dávid, próféták) összpontosítottuk a figyelmet, ezeken a csúcsokon keresztül szemléljük az üdvösség történetét; az Újszövetségből pedig néhány olyan részletet közlünk, amelyek az Ószövetség be-*

teljesedését érzékeltetik. (Ezt a « beteljesedést » jelzik már az ószövetségi részleteknél hozott újszövetségi idézetek is.) Az egyes bibliai « szereplők » bemutatásakor megjelöltük a történelmi környezetet és rámutattunk a szöveg nagyobb összefüggéseire; a zárójegyzetekben pedig — az egyes szövegrészek után —megvilágítjuk a szakasz « mának szóló üzenetetét ». A nehezebb szavakat vagy szakkifejezéseket a könyv végén található « kislexikon » magyarázza meg. A teljesebb történeti áttekintést segíti kinyitható mellékletünk, az időrendi táblázat.

A könyvet összeállította és jegyzetekkel ellátta Puskely Mária és Szabó Ferenc; a bevezető tanulmányt Szabó Ferenc írta. Nagy Ferenc lektorálta az egész anyagot. Értékes tanácsokat adott, és ő készítette az őstörténet (« Szövetség és teremtés ») jegyzeteit. Itt köszönjük meg segítségét.

Hálával tartozunk a Szent István Társulatnak, hogy megengedte az ószövetségi szövegek átvételét a Biblia új magyar fordításából; P. Farkasfalvy Dénesnek a zsoltárfordítások, P. Békés Gellértnek pedig az újszövetségi szövegek átengedéséért mondunk köszönetet.

Végül, de nem utolsó sorban hálás köszönetettel tartozunk Pietro Vanetti jezsuita atyának, aki nagylelkűen rendelkezésünkre bocsátotta a La Civiltà Cattolica *kiadásában 1974-ben megjelent* La Bibbia *színes felvételeit, az illusztrációkat és a térképeket.*

ÁBRAHÁMTÓL JÉZUSIG

Üdvtörténeti vázlat

Abrahámra megy vissza annak a népnek a története, amelyet Isten kiválasztott, hogy az üdvösség üzenetének hordozója legyen, és hogy előkészítse az emberiséget Jézus Krisztus eljövetelére. Isten örök tervét kezdte megvalósítani már a teremtéssel is, de a kinyilatkoztatás kifejezetten csak Ábrahám történetével kezdődik.

Amikor Isten meghívja Ábrahámot, hogy nagy nemzet ősévé tegye, szabadon választ ki egy népet, és azért részesíti kiváltságban, hogy küldetést bízzon rá. A kiválasztás tehát nem a természet rendjébe tartozik — ahogy a kinyilatkoztatásról szóló, *Dei verbum* k. zsinati konstitúció is hangsúlyozza —, hanem a szent történelem, az üdvtörténet rendjébe; Jahve történelmi döntése az elindítója.

Az ószövetségi könyvekben lerögzített üdvösségtörténetet így foglalja össze az említett zsinati dokumentum:

> « Amikor Isten végtelen szeretetében az egész emberi nem üdvösségét gondosan elő akarta készíteni, különleges gondviselésével egy népet választott ki magának, és reá bízta ígéreteit. Szövetséget kötött Ábrahámmal (vö. Ter 15,18) és Mózesen keresztül Izrael népével (vö. Kiv 24,8). A tulajdonául lefoglalt népnek egyetlen igaz és élő Istenként úgy nyilatkoztatta ki magát, hogy Izrael megtapasztalja, milyen úton-módon bánik Isten az emberekkel, és hogy ezeket az utakat magának a próféták száján át szóló Istennek szavából napról napra mélyebben és világosabban megértse, és egyre szélesebb körben tárja a népek elé (vö. Zsolt 22,28-29; 96,1-3; Iz 2,1-4; Jer 3,17). Az üdvösség rendje, amelyet a szent szerzők előre hirdettek, elmondtak és kifejtettek, az ószövetségi könyvekben van meg Isten igaz szavaképpen. Ezért az isteni sugalmazású könyvek megmaradnak örök értékűeknek: 'Mindazt, amit valaha megírtak, okulásunkra írták, hogy az Írásból türelmet és vigasztalást merítsünk reményünk megőrzésére' (Róm 15,4).
>
> Az ószövetségi üdvrend főfeladata az volt, hogy előkészítse és prófétailag hirdesse (vö. Lk 24,44; Ján 5,39; 1Pét 1,10), különböző előképekben jelezze (1Kor 10,11) mindenek megváltójának, Krisztusnak és a messiási országnak eljövetelét. Az Ószövetség könyvei pedig az emberi nem azon állapotának megfelelően, amely megelőzte a Krisztus visszanyerte üdvösség korszakát, mindenki számára kinyilvánítják az Isten- és emberismeretet, valamint az igazságos és irgalmas Istennek az emberekkel való bánásmódját...
>
> Isten tehát, a két Szövetség könyveinek sugalmazója és szerzője, bölcsen úgy rendezte, hogy az Újszövetség benne rejtőzzék az Ószövetségben, az Ószövetség viszont az Újban táruljon fel... » (*Dei verbum,* 14-16. pontok).

I. AZ ÓSZÖVETSÉGBEN AZ ÚJ REJTŐZIK

Az Ószövetség annak a népnek a története, amely megélte ezeket a nagy valóságokat: Kiválasztás, Ígéret, Szövetség, Ország, Száműzetés, Közösség. Izrael tapasztalatai, keresése, bukásai, álmai, hite és reménysége alkotja ennek a történetnek anyagát. A Biblia könyvei arról tanúskodnak, hogy a zsidó nép — főleg nagyjai, a próféták működése következtében — mindig túlhalad önmagán, lelki szinten újraelmélkedi mindazt, amit megélt és gondolt sorsáról, Istenéről, hivatásáról, messiási várakozásáról.

Ez a történet szent, mert Isten a szerzője, és az ő szándékai valósulnak meg benne. « Eszközei » az ószövetségi nagy személyiségek: Ábrahám, Mózes, Józsue, Dávid, Illés, Ámosz, Ózeás, Izajás, Jeremiás, Ezekiel és a többi próféta, Zorobábel, Makkabeus Júdás..., vagy « Jahve szegényei », akikről a zsoltárok énekelnek, és akiknek tökéletes képviselője, az új szövetség küszöbén, Mária, Jézus anyja. Ha igaz az, hogy a történelmet legmagasabb csúcsain keresztül kell megértenünk akkor a « szent történelmet » is az említett személyek, nevezetesen a próféták tárják fel nekünk. Ezek segítik, serkentik az előbb említett továbbhaladást, a lelki elmélyülést: összefoglalják korukat, és irányítják a népet.

Lássunk most néhány nagyobb ószövetségi témát, ill. olyan kulcsfogalmakat, amelyek a próféták tanítását összefoglalják: az itt jelzett erővonalak mind Jézus Krisztusra összpontosulnak.

Az üdvözítő Isten

Az Ószövetség Isten kinyilatkoztatása és felfedezése. Ezt a két mozzanatot nem szabad szétválasztanunk. Isten kezdeményez, szabadon felfedi titkát; ennek az isteni pedagógiának konkréten az ember — vagy Izrael — istenkeresése felel meg.

Amikor Isten meghívta Ábrahámot és magának népet választott ki, elkezdődött egy csaknem kétezer évig tartó folyamat, történet, amely — sok tapogatódzáson, eltévelyedésen keresztül — Krisztusig vezetett. Ez a folyamat elsősorban nem intellektuális természetű. A Biblia Istene, amint Pascal megjegyezte, nem a filozófusok Istene, hanem Ábrahám, Izsák és Jákob Istene, aki a történelem során mint Üdvözítő (Szabadító) nyilatkoztatja ki magát, akinek jelenlétét megtapasztalja a kiváltságos személyek (pátriárkák, próféták, Jahve « szegényei ») egész sora. Egészen vázlatosan lássuk ezt a folyamatot.

Izrael történetében az Egyiptomból való *kivonulás* egészen kiváltságos helyet foglal el: az egymást követő nemzedékek mindig visszahajolnak ehhez az eseményhez és élményhez. A kivonuláskor Jahve kiválaszt egy népet, amelynek Ő maga lesz atyja, oltalmazója, összetartó ereje. Erre a kezdeti eseményre emlékeztet az izraeliták *krédója* (MTörv 26,5-10): « Apám vándorló arám volt, lement Egyiptomba... » A Kivonulás könyve pedig a Sinai hegyi szövetségkötésről írva Jahve ajkával kijelenti: « Láttátok, mit tettem az egyiptomiakkal, s hogy mintegy sasszárnyakon hordoztalak benneteket, s ide hoztalak magamhoz. Ha tehát hallgattok szavamra és megtartjátok szövetségemet, akkor az összes népek között különleges tulajdonommá teszlek benneteket,

hiszen az egesz föld az enyém » (Kiv 19, 4-5). Jahvénak ez a leereszkedése Izrael dicsősége. Később Isten a próféták ajkával hirdeti: « Én vagyok Jahve, a te Istened, amióta elhagytad Egyiptom földjét » (Óz 12,10; 13,4). Következésképp az első « parancsolat » így hangzik: « Senki mást ne tekints Istennek, csak engem » (Kiv 20,3).

Az izraelitak *monoteizmus*ának (egyistenhit) történetében a Sinai hegyi kinyilatkoztatás a döntő fordulat, amikor Jahve megmondja (és elrejti) nevét Mózesnek (Kiv 3,6.13-15); de az Úr itt is mint az atyák Istene mutatkozik meg. Sinai tehát nem az abszolút kezdet. A kinyilatkoztatás folytonossága többféleképpen megnyilatkozik a Bibliában. Egyszer azt látjuk, hogy magának Jahvénak a nevét már ismerték a pátriárkák. (Pl. Ter 4,26 szerint már Ádám unokái segítségül hívják Jahve nevét. Ezt a « jahvista » hagyományt megtaláljuk Kiv 3,15-ben. Az arám eredetű isteni név ezt jelentheti: « létre hoz », « teremt ». De Kiv 3,13-14 inkább az « én vagyok » vagy « aki van » jelentést sugallja.) Máskor viszont a Biblia azt mondja, hogy *Jahve* Isten különleges kinyilatkoztatása folytán lett ismert Mózes idejében, és hogy a régiek csak az *Él Saddai* nevet ismerték (Kiv 6,3), ami ezt jelenti: « Isten mindenható ». (*Él* jelentése: « isten », a « hatalom » eszméjét jelzi. A Biblia általában hozzátesz egy meghatározó jelzőt: « örökkévaló », « magasságbeli », « mindenható » stb.)

A nagy mózesi újság kétségkívül nem az isteni név, amelyet a pusztában csoportosuló törzsekkel elfogadtatott, hanem a *Szövetség* ténye. E szövetségnek legjobb kifejezését Jeremiásnál találjuk (7,23): « Hallgassatok a szavamra, és én Istenetek leszek, ti meg az én népem lesztek. » Ezentúl már Jahve érdekei egybeesnek Izrael érdekeivel: « Járjatok azon az úton, amelyet én jelölök ki nektek, és akkor jól megy majd a sorsotok. » Izrael egész története során érzi a kísértést, hogy elhanyagolja a szövetségben benne foglalt erkölcsi követelményeket, és hogy kizárólagosan magának foglalja le az isteni igazságosságot (*sedaqa*) és jóságot (*hesed*).

A szövetséggel ugyanis két érzés született. Az egyik az ifjú erő, hatalmas dinamizmus: Isten, a « seregek Ura » (Zsolt 24,8-10) győzelemre viszi népét. Amikor Józsue meghódította Kánaánt, « Jahve harcolt Izraelért » (Józs 10, 14). Ugyanezt olvassuk a filiszteusok ellen harcoló Dávidról (2 Sám 5,22-25). A másik érzés: a reménység, a megfékezhetetlen várakozás. Az izraeliták első győzelmei (Isten segítségével) előre jelzik a még győzelmesebb jövőt, amikor majd elérkezik « Jahve napja ». Egész Izrael ebben a reménységben élt a IX. században (vö. Ám 5,20). Ez a várakozás és reménység fejezte ki a választott nép hitét.

Miben állt ez a *hit*? « Elismerése annak az egy Istennek, aki imádója számára a legfenségesebb és a legtiszteletreméltóbb minden más isten között, annyira, hogy már nem csupán a legfőbb isten (*summus deus*) névvel jelölik, hanem minden további nélkül mint *az* Istent. » R. Kittel ezzel a formulával jelöli azt az érzelmi színezetű és gyakorlati monoteizmust, amely az izraelita hitét kezdeti tisztulása idején jellemezte.

Izrael tehát nagyon ragaszkodik Jahvéhoz. De a zsidók alkalmazkodnak: elfogadják azt, hogy másoknak megvan a saját istenük (Mik 4,5; Bír 11,24; 1Sám 26,19; 2Kir 5,17...). Még a száműzetés alatt is meglepődnek, hogy Jahve idegen földön is szólhat prófétájához (Ez 1). Az izraeliták Mózes után

még századokon át hittek más nemzetek isteneinek létében és hatalmában. Mózes ugyan azt állította, hogy Jahve egyszerre a világ Istene és Izrael Istene (vö. Kiv 19,5); de csak a prófétai mozgalom tudja majd tisztán megőrizni ezt az intuíciót, és teljes mélységében feltárni a bibliai monoteizmus jelentését, vagyis tisztázni a közel lévő és mégis transzcendens Isten eszméjét, aki az *egyedüli* igaz Isten.

Főleg két alkalommal vagy helyzetben fogalmazták meg egészen tisztán ezt az egyistenhitet a próféták: a) *Erkölcsi jellegű monoteizmus:* az első prófétáktól kezdve, akiknek írása fennmaradt, Jahve a nemzetközi erkölcs őrzője, a népek jogának szerzője és az erkölcsös kormányzás biztosítója. Az Úr mindenható, tekintélye súlyával megtartatja az igazságosságot a nemzetek között. Megbünteti Moáb bűneit, de saját népe vétkeit is (Ám 2,1k). Izajásnál Assúr, Jeremiásnál Babilon lesz a Mindenható eszköze, az erkölcsiség szolgálója. A nemzetközi erkölcs biztosítása révén Jahve egyre inkább mint egyetemes Isten nyilatkozik meg: ez a száműzetés előtti próféciák lényege. - b) *Bálványellenes polémia:* Veszélyben tudatosítjuk fenyegetett kincseinket. Izrael is akkor ébred jobban tudatára egyistenhitének, amikor a bálványimádó népekkel érintkezik. A próféták riasztanak az ősi hagyományok (Józs 24,2.14), a kánaáni környezet (Bír 10,6), a királyok befolyása (2 Kir 21,11k) és az asszír panteon (Iz 17,8) ellen. A bálványimádás elleni harcra főleg a VII. századi szinkretista kísérletek idején kerül sor, amely harc közel egy évszázadig elhúzódik. A próféták e korszakban kiaknázzák azt a gondolatot, hogy a bálványok tehetetlen semmik (Jer 2,27; 3,9; 10,1-16; Iz 40,19-20; 44, 9-20). A monoteizmus ebben az időben győzelmes hitvallásokban fejeződik ki: « Én vagyok az Isten és nincsen más; nincs senki hozzám hasonló » (Iz 46,9); a világ teremtésének és kormányzásának magasztalása Jóbnál (9, 4-10; 26,7-13). A legtisztább monoteizmus kifejezése MTörv 6,4k: « Halld, Izrael! Jahve, a mi Istenünk az egyetlen Jahve! Szeresd Jahvét, Istenedet szíved, lelked mélyéből, minden erőddel! »

A számkivetés után a bölcsek és buzgó zsidók annyira féltékenyen őrködtek az egyistenhit tisztasága fölött, hogy még Jahve nevét sem akarták kiejteni. (*)

Izrael Istene, az egyetlen Isten *szellemi* lény. Lelki mivoltát kezdetben inkább csak sugallták, semmint állították. Kezdetben Isten helyekhez kötött. A hegyekben lakik, a hegyek Istenének hívják (1 Kir 20,28); majd székhelye a Sinai lesz. Később Kánaánban Ő foglalja el a bálványok helyett az olyan szentélyeket, mint Szichem, Hebron. Majd a szövetség ládájához (frigyszek-

---

(*) Itt jegyezzük meg: *Jahve* « Isten leggyakoribb neve a héber bibliában. Hogy kiejtése Jáve volt, azt számos bibliánkívüli tanúság bizonyítja. A ránkmaradt héber bibliakéziratokban legtöbbször « Jehova » áll, de ez nem jelenti azt, hogy ez a helyes kiejtés. Ez az írásmód a következőképpen jött létre: Minden szóban eredetileg csak a mássalhangzókat írták ki (Jahvénál: *jhvh*). Amikor később a magánhangzók kiejtését is jelölték — pontokkal stb. —, a *jhvh* hangokhoz nem a szó magánhangzó-pontjait írták oda, hanem az « úr » héber szóét, amelyet a megfelelő helyeken legtöbbször tiszteletből használtak *jhvh* helyett. Ezek a pontocskák nem a *jhvh* szó kiejtését voltak hivatva megkönnyíteni, hanem arra emlékeztettek, hogy most az « Úr » héber szót kell betenni. Így keletkezett a « J (e) h (o) v (a) h » szó, ahol a zárójelbe tett betűk a héber « úr » szó tartozékai. » (SBK, 148-149) - Az új magyar bibliafordítástól eltérően szemelvényeinkben általában megtartjuk a Jahve nevet.

rényhez) kapcsolódik jelenléte. Egy napon aztán a jeruzsálemi Templom lesz egyetlen szentélye. A próféták érezték ezeknek a lokalizációknak tökéletlenségét. Már a Másodtörvény (26,15) tanúsítja ezt, amikor Isten lakóhelyét az égben jelöli meg. A nagyobb vallási személyiségek egyre inkább azt kezdik állítani, hogy Jahve nem kötődik a szövetség ládájához (2Sám 15-24k). Jeremiás pedig már előre hirdeti a templom lerombolását (7,12-14); tudja, hogy a messiási időkben a tökéletes vallásosságnak nem lesz szüksége az ilyen támasztékokra (Jer 3,16).

Isten szellemiségét fejezi ki az a « parancsolat » is, hogy Jahvét tilos ábrázolni (MTörv 4,15-19). Az aranyborjúról szóló elbeszélés ünnepélyes tiltakozás a faragott képek ellen (Kiv 32). A 139. zsoltár Jahve mindent átható jelenlétével érzékelteti Isten szellemiségét. A Bölcsesség könyve pedig — a hellenizmus befolyása alatt — egészen világosan hirdeti Isten szellemi mivoltát (Bölcs 1,7; 12,1).

De Isten transzcendenciáját leginkább a « szent » (*kadós*) fogalom fejezi ki (Iz 6). Isten szentségét hirdetik a zsoltárok (99,5). Ezekielnél pedig az Isten szentsége és az ember semmisége vezérmotívumként tér vissza.

A messiási ígéretek beteljesedésének várása

Lássuk most azt, miként valósítja meg az üdvözítő Isten szándékait a szent történelemben. Isten ugyanis egyetlen szándékot valósít meg az emberiség körében , azt, amelyet Szent Pál « misztériumnak » nevez, és amely Krisztusig el volt rejtve.

A szövetség, a királyság, majd pedig a (fogságból való) szabadulás azok a főbb állomások, amelyek az ígéret beteljesedése, Krisztus felé mutatnak.

Az isteni terv megvalósulása már akkor megkezdődik, amikor Isten *Ábrahámnak megígéri,* hogy dús legelőket és számos utódot kap, és hogy benne részesül áldásban minden nemzet (vö. Gal 3,8). Ábrahám, mivel hitt, megérte az ígéret első beteljesedését, bár ez a beteljesedés nagyon szerény: utóda Izsák, földje pedig az, amelyet a Hebronnál szerez meg sírhelyül. Amikor majd Ábrahám utódai elfoglalják az ígéret földjét és leszármazottai nagy néppé lesznek, az Ígéret beteljesedése jobban szembeötlő lesz. De ezután is várakozik és reménykedik Izrael, mígcsak el nem jön Jézus, aki minden ígéretet valóra vált.

Az Ígéretnek első jelentős kifejezése és megvalósulása a *Szövetség.* Mózes közvetítésével Jahve és Izrael között bensőséges kapcsolat jön létre. Ezt lehet a szerződéshez, paktumhoz is hasonlítani. Jahve megígéri, hogy védelmezi Izraelt, ha a nép engedelmeskedik neki (MTörv 26,17-19). A szövetség okmánya a Tízparancsolat lesz (MTörv 4,13; 5,2k). A nép megszegheti a szövetséget engedetlenségével, bűnével. De valójában többről van szó, mint erkölcsi parancsok teljesítéséről. A szövetség kezdeményezője Isten, tehát alapja az Isten megelőző kegyelme (MTörv 7,6). A próféták a szövetséget a jegyesség vagy a házasság kapcsolatához hasonlították: Jahve Izrael jegyese (Óz 2; Ez 16,8). A szövetség megszegése: házasságtörés.

A fogság előtti próféták fő törekvése az, hogy a választott népet emlékeztessék a szövetség lelki jelentésére, tehát arra, hogy ne csupán jogi szerződés-

nek tekintsék, hogy a Törvény betűjén túl annak szellemét is igyekezzenek megvalósítani.

Az elhurcoltatás és fogság idején a próféták elmélyítik, bensőségesebbé teszik a Szövetség jelentését, és annak megújítását követelik (Jer 31; Ez 16, 62; vö. Iz 42,6; 49,8). Jósiás király 621-ben még utolsó kísérletet tesz (2Kir 21,23; Jer 11) a vallási megújulásra, de vállalkozása meghiúsul. Isten tehát majd új szövetséget köt: a Törvény nem külső dokumentum lesz, az igazi vallásosság a megújult szív bensejéből fakad (Jer 31,31-34; vö. Zsid 8). Ez Krisztus törvénye lesz, a kegyelem uralma (1 Kor 9,21).

A X. században a Szövetség a *Királyság* eszméjének megjelenésében konkretizálódott, fejeződött ki. Saul sikertelen kísérlete után Dávid alapítja meg a dicsőséges királyságot, kihasználva a nagy birodalmok bukását, és Jeruzsálemet teszi meg a nemzet politikai-vallási központjának. Jahve szövetséget köt Dávid « házával » (2 Sám 7,16); mindörökre megerősíti trónját... De a királyok nem voltak tökéletesek sem erkölcsi, sem vallási szempontból. A prófétai könyvek a királyok bűneinek ostorozásától visszhangoznak (pl. Jer 22,13-17). Később Sirák fia így pillant vissza a királyok történetére: « Dávidon, Hiszkiján és Jósiáson kívül mind csak a bűnt szaporították, s a Magasságbeli törvényét elhagyták » (Sir 49,4). A királyság 587-ben eltűnik; a botrány kitör. De a próféták megmutatják az esemény jelentését: Isten keze súlyosodott Izraelre, amikor a nemzeti bűn mértéke betelt. Egy nap majd, amikor a megtisztító próbán átestek, Isten újra megalapítja Királyságát, de más szinten, miként az új szövetség is más szinten valósul meg. Egyébként a nagy próféták már Isten lelki, messiási királyságáról jövendöltek korábban is. Isten, az igaz (Ámosz), a gyengéd (Ózeás), a szent (Izajás), az egyetemes (Második Izajás), a bensőséges (Jeremiás), új királyságot teremt: teokratikusabbat, erkölcsibbet, vallásosabbat, ahol igazságosság és béke lesz, Istent ismerik és félik, szentek lesznek az emberek. Egy eljövendő aranykor álma kíséri ezeket a jövendöléseket (Iz 2,2-4; 11,9; 19,23-25 stb.). Ez lesz az a királyság, amely nem e világból való, amint majd Krisztus Király halála előtt kijelenti. Ez az ország Isten műve lesz az emberek között Krisztus által, — az üdvösség országa.

Most még az *üdvösség* (*megváltás*) kifejezéseit, ill. eszméjét kell jobban megvizsgálnunk, amely megvilágítja az üdvözítő Isten művét és a választott nép szellemi történetét.

Isten közbelépésének mintegy két arca van: büntet és üdvözít. Isten « ítéletei » az őstörténet során (vízözön, bábeli torony) már érzékeltetik üdvtörténeti beavatkozásainak jellegét: katasztrófa sújtja a földet, és nyelvzavar osztja meg a népeket bűneikért. De egy « kis maradék », Noé családja és Ábrahám törzse kiválik, hogy az Isten ígéreteinek hordozója legyen. Az egész prófétai irodalom visszhangozza Isten ítéleteit; a legfontosabb az 587-es, amikor úgy látszik, hogy Izraelt Isten kitörölte a történelemből. De e megpróbáltatást is túléli egy « kis maradék », a « szentek közössége », amely Isten szándékainak hordozója lesz. Ezekiel és a fogság utáni próféták a nemzetek « ítéletét » (megítélését) hirdetik, amelyből, ha méltók lesznek rá, szintén kiválik egy kis maradék, és részesedik az Izraelnek szóló ígéretekben.

Az üdvösség isteni művének leírására a Biblia főleg két fogalmat használ: Isten megvált (*padah*) és megszabadít (*ga'al*). Az első jelentése: megfizetni

a váltságdíjat (sarcot). De amikor Istenről van szó, nem beszélhetünk sarc megfizetéséről. A « *megváltás* » fogalma már akkor szerepel, amikor Izrael kiszabadul az egyiptomi rabszolgaságból (MTörv 7,8; 9,26; 13,6; 15,15; 21,8; 24,18; Mik 6,4; Zsolt 78,42; Neh 1,10). Amikor a szabadulás (üdvösség) ideje elérkezik, amikor majd Jahve irgalomból cselekszik (*hesed*), új megváltás következik. Izrael megmenekül Babilonból és általánosságban a szétszóratásból, mint hajdan Egyiptomból (Iz 35,10; 51,11): új idők jönnek; ez lesz a « kis maradék » (Izajás), az összegyülekezés (Jer 31,10), az egység (Ez 37, 15-22) és főleg a belső átalakulás ideje (Ez 36,26). Egyszóval: eljön az idő, amikor Isten létrehozza az igaz Izraelt (Jer 32, 37-41).

A megváltással párhuzamos szó a « *megszabadítás* ». Amint Isten kiszabadította Izraelt Egyiptomból (Kiv 6,6), az üdvösség idején megszabadítja az új Izraelt (Iz 41,14; Zsolt 107,2). Általában az aranykor idilljét idézik fel az üdvösség idejének leírásai (Zak 8). Egy napon majd a megváltás és üdvösség a bűntől való szabadulást és az Istennel való életet fejezik ki. Amikor Jézus Krisztus megjelenik, ez a fogalom is új jelentést hordoz, mint az Igéret, Szövetség, Királyság. Mindezeknek szerepe az volt az ószövetségben, hogy ébren tartsák a messiási várakozásokat, hogy — miután megtisztultak evilági és politikai tartalmuktól — Jézus Krisztus művét jelezzék, az új szövetség szerzőjéét, a nem e világból való országot, az isteni életben részesítő üdvösséget.

A megváltó-szabadító, héberül *Messiás* alakja fokozatosan rajzolódik ki: ő lesz az, aki az ígéreteket megvalósítja. E király országa túlmutat a dávidi királyságon; Isten teremti meg az új királyságot, jóllehet az izraeliták Dávid király újraéledését várják (Ám 13,11; Óz 3,5; Jer 30,8; Ez. 34,23-24; 37, 24). Ez az új király majd jobban megvalósítja a békét, igazságosságot és irgalmat (vö. Zsolt 72,11-17). Mikor lesz ez? Isten tudja. A VIII. század vége felé Izajás és Mikeás megélték a Jeruzsálemet fenyegető asszír hódítás idejét. Sion és a királyság nem veszhet el; Isten csodát tesz, eljön « Jahve napja ». Valóban, az asszír veszély elmúlt, de a messiási jövendölések továbbra is a messiási várakozásokat táplálták (Iz 7,14; 9,5-6; 11,2-5). Amikor Izrael a száműzetés után kiábrándul vezetőiből, reménytelenül tekint történelme alakulására, mélyebb hittel a jövőbe vetíti ki messiási várakozását (Zsolt 2,7-9).

A Messiási kor leírása határozottan lelki, egyetemes és transzcendens jelleget ölt a *Vigasztalások könyvé*ben (Második Izajás: Iz 40—55). A babiloni fogság vége felé működő névtelen próféta művében található a « Szenvedő Szolgáról » szóló négy ének: ezek az Ószövetség legjelentősebb lapjaihoz tartoznak. A *Vigasztalások könyvének* próféciái (igazság, hűség, jóság és a szövetség témaköre) mind Jahvénak a néppel kötendő új szövetségére utalnak. Pl. 54,8-10: « Amikor haragom fölgerjedt, egy pillanatra elrejtettem előled arcomat. De most örökre szóló irgalommal megkönyörülök rajtad. Jahve mondja ezt, a te Megváltód. Úgy vagyok most, mint Noé napjaiban, amikor megesküdtem, hogy Noé özönvize nem borítja el többé a földet. Így esküszöm, hogy többé nem haragszom rád, és nem is fenyítlek meg. Mert a hegyek megindulhatnak, és megrendülhetnek a halmok, de az én szeretetem nem hagy el soha, és veled kötött békeszövetségem nem inog meg. Jahve mondja ezt, aki megkönyörült rajtad. »

Jahve hatalma mindent átalakít, újjáteremt majd (Iz 43,19). Isten diadalmaskodik a rossz fölött: a bálványok, a föld hamis bírái eltűnnek, és a bűnnek minden fajtája megszűnik: elérkezik a földre Isten igazságossága és vele az isteni béke (Iz 54,13-14). Isten tervét küldöttei által valósítja meg. A próféta egyszer Círusz perzsa uralkodóról beszél (Iz 45,13), máskor pedig a titokzatos « Jahve Szolgájáról », aki majd világosságot, szabadulást hoz (Iz 42,6-7). A próféta hirdeti az igazságos és szabadító Istent, aki igaz és igazmondó, hűséges ígéreteihez (45,22-25); és nemegyszer egészen közelinek véli a felszabadító igazság elérkezését (46,12-13). Isten igazságának győzelme ellenségeinek megsemmisülését jelenti; a választott nép visszatér az ártatlanság állapotába. Isten népe körében él és átalakítja szívét.

A Deutero-Izajás eszmevilágát találjuk meg *Jeremiás* könyvében is. Mint Izajás, ő is a dávidi nemzetségből származó királyban látja a messiási eszmény, a jog és az igazságosság megvalósulását (Jer 23,5-6). Maga körül mindenütt romokat lát, így egészen természetesen a messiási jövőt mint szabadulást, a szabad királyság helyreállítását fogja fel. De azért nem felejti a lényeget: a messiási idő az igazságosság eljövetele lesz (5,1; 8,7; 11,20). Jeremiás szerint Isten legsajátosabb tulajdonsága a *hesed,* az irgalmas, hűséges szeretet: « Abban az időben — mondja Jahve — Izrael minden nemzetségének Istene leszek, ők meg az én népem lesznek. Ezt mondja Jahve: Kegyelmet talált a pusztában a kardtól megmenekült nép: Izrael nyugalma felé tart. Megjelent neki távolból Jahve: örök szeretettel szerettelek, azért megőriztem irántad irgalmasságomat » (Jer 31,1-3).

Jeremiásnál találjuk az Ószövetség egyik legszebb messiási jövendölését, amely a Jézus Krisztus által hozott kegyelmi rendben, a Szentlélek kiáradásával teljesedett be: «Igen, jönnek napok — mondja Jahve —, amikor új szövetséget kötök Izrael házával és Júda házával... Ez lesz az a szövetség...: Bensejükbe adom törvényemet és a szívükbe írom. Én Istenük leszek, ők meg az én népem lesznek... » (31,31-34).

Ugyanezt hirdeti *Ezekiel* és egyes *zsoltárok* is. A szövetség újsága három pontra vonatkozik: a) Isten kezdeményez és megbocsátja a bűnöket (Ez 36, 25.29; Zsolt 51,3-4,9); b) mindenki személyesen felel tetteiért és Isten a személyes bűnöket bünteti, a személy erényeit jutalmazza (Ez 14,12); c) a vallásosság bensőséges lesz; a törvény már nem külső — kőtáblákra vagy papíruszra írt — szabály lesz, hanem az ember szívét átalakítja: maga a Lélek ad az embernek új szívet (Ez 36,26-27; Zsolt 51,12; vö. Óz 2,22; Jer, 4,4; Iz 55,3; 59,21; 61,8; 2Kor 3,6; Róm 5,2-9; 8,1k; 11,27; Zsid 8,6-13; 9,15k; 1Jn 5,20).

De a nagy prófétákat nem számítva Izraelben a messiási várakozás általában határozatlan marad mindvégig és politikai színezetet ölt. Még Jézus feltámadása után is azt kérdezik övéi, hogy vajon most állítja-e vissza Izrael királyságát (Csel 1,6).

II. AZ ÚJSZÖVETSÉGBEN AZ Ó TÁRUL FEL

« Krisztus új szövetséget alapított ugyan vérével (vö. Lk 22,20; 1Kor 11,25), az Ószövetség könyvei mégis egész terjedelmükben föl vannak véve az evangélium hirdetésébe. Teljes értelmüket az Újszövetségben kapják és mutatják meg (Mt 5,17; Lk 24,27; Róm 16,25-26; 2Kor 3,14-16), az Újszövetséget viszont megvilágítják és megmagyarázzák. — Isten Igéje, Isten ereje minden hivő üdvösségére (vö. Róm 1,16), kiváltképpen az Újszövetség könyveiben jut el hozzánk, és bennük mutatja meg erejét. Amikor ugyanis eljött az idők teljessége (vö. Gal 4,4), az Ige testté lett, és közöttünk lakott kegyelemmel és igazsággal telve (vö. Jn 1,14) Krisztus visszaállította a földön Isten uralmát cselekedeteivel, és szavaival kinyilatkoztatta Atyját és önmagát; halálával és föltámadásával, dicsőséges mennybemenetelével és a Szentlélek elküldésével befejezte munkáját. Fölmagasztalva a földről, mindenkit magához vonz (vö. Jn 12,32), hiszen csak őnála vannak meg az örök élet igéi (vö. Jn 6,68). Ez a titok más nemzedékeknek nem volt úgy nyilvánvaló, ahogy most ki van nyilatkoztatva szent apostolainak meg a prófétáknak a Szentlélekben (vö. Ef 3,4-6), hogy hirdessék az evangéliumot, fölébresszék a Jézusban való hitet, aki a Messiás és az Úr, és összegyűjtsék az Egyházat. Az Újszövetség könyvei mindezeknek örök, isteni tanúságtevői... Az összes szent iratok közül, még az újszövetségiek közül is méltán kimagaslanak az evangéliumok, mert elsősorban ezek tanúskodnak a megtestesült Igének, a mi Üdvözítőnknek életéről és tanításáról » (*Dei verbum,* 16-18).

« Elközelgett az Isten országa... »

« Az idő betelt: közel van Isten országa. Térjetek meg, és higgyetek az üdvösség jóhírében! » (Mk 1,15). Ezekkel a szavakkal kezdi Jézus nyilvános működését. Nekünk különösen hangzik az « Isten országa » (vagy Máténál: « mennyek országa ») kifejezés. Jézust azonban kortársai könnyen megérthették, hiszen a zsidó népet nemzedékeken keresztül a messiási várakozás lelkesítette. De éppen ez a tény okozta a félreértést is: a zsidók Izrael felszabadulását, a nemzet felszabadulását várták (a római megszállás alól), és a dávidi királyság mintájára a teokratikus királyság megvalósulását remélték. A Messiás, a Szabadító tehát nemzeti vallásos Királyként élt a zsidók képzeletében (vö. Jn 6,15; Mt 16,22; 21,9; Lk 19,11; 22,38; 24,21). Még Jézus tanítványai, apostolai is ilyen Messiásban reméltek. Egészen Jézus mennybemeneteléig nem értették meg az Isten országának igazi mibenlétét (Csel 1,6).

Jézus meglátja ezekben a törekvésekben mindazt, ami jó, megtisztítja őket minden salaktól. Isten országát Ő maga kizárólag vallásinak (nem nemzeti-politikainak) és egyetemes jellegűnek tartja: az általa hirdetett Ország a

mostani és az eljövendő *üdvösséget jelenti mindenki számára.* Amikor Keresztelő János követeket küld hozzá, mert azt akarja tudni, hogy Ő-e az eljövendő Messiás, Jézus a megtapasztalható jelekre utal, ill. a prófétai jövendölés beteljesedését sejteti (Mt 11,4-5; Iz 35,5-6). Az általa művelt csodák (Lk 7,22) és igehirdetése jelzik, hogy elérkezett Isten országa. « Boldog, aki meg nem botránkozik *bennem* » — fűzi hozzá (Lk 7,23). Jézus ezzel kimondja, hogy az ő Személye egyedülálló szerepet játszik az Isten országának eljövetelében. Origenész tömör kifejezésével Jézus maga az Isten országa: *autobasileia.*

Szent Lukács evangéliuma elején jól érzékelteti a zsidók megdöbbenését, amikor bemutatja Jézust, aki a názáreti zsinagógában egy szakaszt felolvas Izajás könyvéből (Iz, 61,1-2), majd összehajtva a tekercset hozzáfűzi: « Most beteljesedett az Írás, amit az imént hallottatok! » (Lk 4,16-21).

A hegyi beszédben vissza-visszatérő fordulat: « Mondatott a régieknek... én pedig mondom nektek... » (Mt 5,22.28.34.39.44), szintén meghökkenést válthatott ki, hiszen Jézus úgy mutatkozik be, mint új törvényhozó, aki Mózes fölé helyezi magát. Máskor is hangoztatja: « Nagyobb van itt, mint Jónás... Nagyobb van itt, mint Salamon... » (Mt 12,41-42; Lk 11,31-32). De ha Jézus ennyire önmagára összpontosítja a figyelmet, miért nem mondja meg világosan, kicsoda? Mi az értelme a sokat vitatott « messiási titoknak »?

Tudjuk, hogy Márk evangéliuma következetesen kiemeli Jézus rejtélyes magatartását. De általában az egész evangéliumi hagyomány ismeri a « messiási titkot ». Miért akar hát Jézus maga rejtett Messiás lenni?

Mindenekelőtt Jézus pedagógiájára hivatkozhatunk. Jézus azért volt olyan elővigyázatos, diszkrét, nehogy a zsidók túlságosan evilági, politikai értelemben vegyék messiási küldetését, és politikai szabadítót lássanak benne. Így a zsidó vezetők ellenállását nem váltotta ki rögtön, a « véget » elodázhatta. Amikor elérkezik « órája », a Nagytanács előtt nyíltan megvallja istenségét, és így nem kerülheti el a halálos ítéletet.

De ennél is teljesebb a következő válasz: Jézus magatartása beilleszkedik a megváltás isteni tervébe (ökonómiájába). Jézus nem beszélhetett világosan, míg feltámadása meg nem pecsételte művét és személyét. Küldetésének be kellett fejeződnie, hogy szavai és magatartása teljes fényben jelenjenek meg. Személyének és küldetésének titka állandóan nyugtalanítja környezetét: « Ki vagy te? » kérdezik tőle. Majd Ő maga is megkérdezi tanítványaitól Fülöp Cezáreájában: Kinek tartják Őt? Péter válaszol a többiek nevében. Ez az epizód aztán fordulópontot jelent: ezután Jézus egyre többet beszél arról, hogy szenvednie kell, meg kell halnia, de majd feltámad (Mt 16,13-21).

Jézus fokozatosan tárja fel kilétét; kinyilatkoztatja méltóságát, Istennek kijáró jogokat követel magának, és csodajeleivel igazolja tanítását; ugyanakkor el is kendőzi legmélyebb mivoltát, hiszen hallgatói még nem érettek arra, hogy a titkot teljes mélységében felfogják. Az emberi szabadságra, a hitre appellál: « Térjetek meg, és higgyetek az evangéliumban! » (Mk 1,15). Jézus teljesebb megértésének feltétele a megtérés és a hit.

Jézus nemcsak a mostani, de az eljövendő Isten-országról is beszélt. Példabeszédei, paraboláli jól érzékeltették a már jelenlevő Isten-országnak növekedését. De amikor pl. a Miatyánkban így imádkoztat: « Jöjjön el a te országod! » (Mt 6,10), akkor a *végleges* országra céloz. Erről a végső (eszkatológikus) országról sokszor szó esik (Mt 5,20; 7,21; 13; 42; 22,1k; 25,1k

stb. és a párhuzamos helyek). Ilyenkor rendszerint a titokzatos *Emberfia* kifejezést használja, amely Ezekiel (2,1-3) és Dániel könyvében (7. fej.) szerepel. Főleg Dániel apokaliptikus látomását idézik bizonyos utalások.

Amikor Jézus önmagára alkalmazza az Emberfia kifejezést, átalakítja annak jelentését. « Az Emberfia ura a szombatnak is » (Mt 12,8), tehát isteni tekintélye van. Még erősebb ez a kijelentése: « Tudjátok meg tehát, hogy az Emberfiának hatalma van a földön a bűnök megbocsátására » (Mt 9,6). És amikor felidézi az utolsó ítéletet, saját végső eljövetelét jelzi előre: « Akkor majd feltűnik az Emberfiának jele az égen, és jajkiáltásba tör ki a föld minden népe, mert meglátják az Emberfiát, amint eljön az ég felhőin nagy hatalommal és dicsőséggel » (Mt 24,30). Jézus lesz a végső napon az ítélőbíró, az Isten jobbján (Zsolt 110,1). De ugyanakkor tompítja is az Emberfia dicsőséges alakjának fényét, amikor magára alkalmazza a Szenvedő Szolgáról szóló jövendölést: « Az Emberfiának sokat kell szenvednie... » A Főtanács előtt, amikor már halálba indul, ismét csak a dicsőséges Emberfia képét idézi fel: « Látni fogjátok, hogy az Emberfia ott ül a Mindenható jobbján és eljön az ég felhőin » (Mk 14,62; Mt 26,64; Lk 22,69). Jézust ezért az állításáért mint istenkáromlót ítélik el. A Dániel jövendölésére való utalás alkalmas volt arra, hogy általa Jézus — miután már elhárította a földies messiáshitet — kinyilvánítsa transzcendenciáját, isteni mivoltát. Földi élete során az Emberfia alkalmasabb volt *küldetésének* jellemzésére, mint a Messiás kifejezés, mivel ehhez a címhez túlságosan emberi távlatokat kapcsolt a zsidó reménység (vö. BTSz, « Emberfia »).

Anélkül, hogy az újszövetségi kinyilatkoztatást behatóbban elemeznénk (célunk most csak az Ószövetség « beteljesedésének » érzékeltetése), jegyezzük meg: Jézus még számtalan módon kinyilvánította, hogy az *Isten egyszülött Fia.* Közvetve úgy, hogy kinyilatkoztatta Isten *atyaságát,* gyermekei (az emberek) iránti irgalmas szeretetét (pl. a tékozló fiú atyjáról szóló példabeszéd), szerető gondviselését (hegyi beszéd) stb. De amikor a mennyei Atyáról beszélt övéinek, azt is feltárta, hogy Ő maga egészen egyedülálló viszonyban van Istennel: Ő egyszerűen a *Fiú.* Jellemzőek azok az evangéliumi szakaszok, ahol Jézus a bizalmas *Abba* szóval fordul az Atyához (az *abbá*-nak kb. az apu, édesapa szó felel meg a magyarban). Fontos a gyilkos szőlőművesekről szóló példabeszéd is (Mt 21,33-43), amely felidézi Izajás példázatát a szőlőskertről (Iz 5,1-7). Jézus itt világosan megkülönbözteti a fiút a szolgáktól, a prófétáktól, és így Isten tulajdon fiának jelöli meg magát. Végül említsük meg Jézus ujjongó imáját, hálaadását, amely a Fiú és az Atya bensőséges viszonyára vet fényt (Mt 11,25-27; Lk 10,21-22): « az Atyát senki nem ismeri, csak a Fiú, és az, akinek a Fiú ki akarja jelenteni. »

Isten újszövetségi népe

« Jézus zsidó ember volt, és zsidó maradt utolsó leheletéig » — írta a híres izraelita történész, J. Klausner. Ez igaz, illetve lehet helyesen is érteni az állítást. Ugyanakkor tévedésbe is ejthet. Jézus ugyanis nem olyan zsidó volt, mint a többi izraelita: egészen sajátos módon vallotta magát a mennyei Atya Fiának.

Ebből a kettősségből származott az a konfliktus, amely a Názáreti Jézust szembeállította Izraellel. Jézus elfogadta a törvényt, de « beteljesítette » azt, vagyis bensőségessé, személyessé tette. « Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy megszüntessem a törvényt és a prófétákat. Nem azért jöttem, hogy megszüntessem, hanem hogy tökéletessé tegyem (beteljesítsem) ...Mondom nektek: ha életszentségtek fölül nem múlja az írástudókét és a farizeusokét, nem juttok be a mennyek országába » (Mt 5,17 és 20). A farizeusok és írástudók lépten-nyomon megütköztek Jézus tanításán és magatartásán, mert csak a Törvény betűjét tekintették. Jézus a cselekedetek vallásos szándékára, főleg a szeretetre irányítja a figyelmet. Nem új parancsolatokat hozott, hanem feltárta a Törvény mély szellemét: minden parancsolat lelkének a szeretetet jelölte meg. Eltűrte a farizeusok vallási gyakorlatait, szerette a templomot, szívesen zarandokolt Jeruzsálembe, elismerte az áldozatok szentségét, stb. Jézus tehát zsidó volt, de az igazi Izraelhez maradt hűséges, a próféták legtisztább tanításához. A betűrágást, a rituális túlzásokat, a külső hűséget nem sokra tartotta (Mt 15,9k; vö. Iz 29,13); hangsúlyozza, hogy az irgalmasság fontosabb, mint az áldozatok (Mt 9,13; vö Óz 6,6). Amikor a Mester tudatosan áthágott bizonyos előírásokat, azt akarta jelezni, hogy az Ő személye abszolút norma ezután. Az Ő személyéhez fűződő eleven kapcsolat, a benne való hit és bizalom, az ő követése mindennél fontosabb.

Az Ország örömhíre minden embernek szól, bár Jézus maga Izraelben hirdeti az üdvösség jóhírét, híven Izajás próféta tanításához. Bár hangoztatja, hogy küldetése « csak Izrael házának elveszett juhaihoz szól » (Mt 15,24), tekintete messzebbre esik; még nyilvános működése során jelzi azt az egyetemességet, amelyet majd feltámadása után hirdet. Már Keresztelő Szent János is hangoztatta, hogy Ábrahám fiai nem szükségképp Ábrahám testi leszármazottai (Lk 3,8). Jézus maga végképp felforgatja Izrael gőgös magabiztosságát, amikor megjövendöli a pogányok belépését az Isten országába: « Látjátok majd Ábrahámot, Izsákot, Jákobot és az összes prófétákat Isten országában, magatokat pedig kitaszítva onnan. Jönnek majd napkeletről és napnyugatról és délről, és asztalhoz telepednek Isten országában » (Lk 13, 28-29). Jézus látja Izajás jövendölésének beteljesedését: a népek tömegesen özönlenek Sion felé; a hivatalosokat kizárják a lakomáról, és az országútról, a sövények mentéről unszolják be az idegeneket, hogy megteljék a ház (Lk 14,23-24; vö. Iz 25,6-7; 49,12). Az utolsó ítéleten minden nép összegyülekezik a négy égtáj felől (Mt 24,31), és mindenkit a gyakorlati testvéri szeretet alapján ítél meg a Bíró (Mt 25,31-46). Isten népe tehát most már nemcsak Izrael, hanem mindazok (bármilyen néphez tartozzanak is), akik Jézushoz megtérnek, akik hisznek benne. Minden az ő Személye körül forog; aki nem hisz benne, már megítéltetett, bár csak az utolsó ítéleten tisztul meg véglegesen a választottak serege (Mt 13,30).

Jézus maga köré gyűjti « övéit », mindazokat, akik hisznek benne és követik őt, akik az Atya akaratát cselekszik. A Jézushoz való tartozás alapja nem a vérségi kötelék (Jézus és testi rokonai között feszültség volt), hanem a hit. Mária, Jézus anyja is elsősorban azért boldog, mert hitt (Lk 1,45; vö. 11,28). Jézus kétségkívül nyilvános fellépése kezdetén hívta az embereket, hogy kövessék Őt. Az evangéliumok tanúskodnak erről (Mt 4,18-22 p). János evangéliuma szerint Jézus első híveit Keresztelő János tanítványaiból

toborozta (Jn 1,35-39). Jézus követése nem kizárólag az apostolok és tanítványok kiváltsága; sok vámos és bűnös is letelepedett Lévi asztalához (Mk 2,15). Lukács szerint több asszony követte Jézust (Lk 8,1-3).

Mindenesetre a Tizenkettő (a szimbolikus szám Izrael 12 törzsére utal) kiváltságos helyet foglal el követői között és majd a jövendő Isten-országban :«Ti, akik követtetek engem, a világ megújulásakor, amikor az Emberfia dicsőséges trónján ül, együtt ültök vele tizenkét trónuson, hogy ítélkezzetek Izrael tizenkét törzse fölött » (Mt 19,28). Jézus így jelzi, hogy működésének célja egész Izrael egybegyűjtése, az új választott nép összegyűjtése az Isten országába. Ennek a népnek a magját alkotja a tizenkét apostol: ők lesznek az újszövetségi választott nép, az Egyház oszlopai. Maga az *egyház (ekklesia)* szó csak Máté 16. és 18. fejezetében fordul elő. Egyszerűen gyülekezetet, közösséget, éspedig eszkatológikus közösséget jelent. Péter kapja a főhatalmat, hogy az eljövendő Isten-országba bocsássa a hivőket, és hogy az örök életre vezesse az Isten népét; de a többi apostol is részesedik Péter hatalmában (Mt 18,17).

Isten Szolgájának áldozata és az új szövetség

Isten újszövetségi népének, az egyháznak a megalakulása Jézus áldozatával lesz téljes. Ez az áldozat kettős: valóságos és szentségi. Jézus szenvedésében és kereszthalálában önként vállalja « Isten szolgája » (*Ebed Jahveh*) sorsát: mielőtt áldozatával megpecsételné az új szövetséget, megalapítja az új szövetség szentségét, az Eucharisztiát.

Nyilvános működése során többször megjövendöli szenvedését. Tudatosan be akarja teljesíteni a prófétai jövendöléseket és így — Izrael várakozását messze túlszárnyalva — akarja megszerezni az igazi szabadulást, az üdvösséget. Jézus önként adja oda magát a világ üdvéért.

Szenvedése előestéjén Jézus összefoglalja művét. Megadja küldetése teljes jelentését, és így véglegesen megalapítja azt a közösséget, amely a világ végéig tanúságot tesz róla. Az utolsó vacsora eszkatológikus légkörben zajlik le (Lk 22,18; Mt 26,29); ugyanakkor világos a régi szövetségre emlékező húsvéti rituális keret is (Lk 22,14-20; vö. Kiv 24,8; Jer 31,31-34). Jézus úgy cselekszik, mint Isten szolgája, akinek — Izajás szerint — újra meg kell alapítania a nép szövetségét (Iz 42,6; 49,6-8; 54,10; 59,21; 61,8), de most már a « *sokaság* » számára, amely a pogányokat is magában foglalja (Mt 20, 28-29; Lk 22,16.18.30b). Jézus vérével váltja meg népét, pecsételi meg az új szövetséget; Izrael helyébe új nép lép, ill. a választott nép kiszélesedik, az üdvösségre való meghívás egyetemes lesz. Jézus Egyháza az eljövendő Isten-országot kezdi megvalósítani a földön.

Arról lehet vitatkozni, hogy Jézus *maga* valóban a Szenvedő Szolgáról szóló jövendölésekhez kapcsolta-e szenvedését és üdvözítő halálát. Mindenesetre, maguk az evangéliumok, és még korábban az őskeresztény igehirdetés is, egészen határozottan az ószövetségi írások, nevezetesen a « Jahve szolgájáról » szóló szakaszok fényében értelmezik Jézus művét. A legkézenfekvőbb következtetés az, hogy az ősegyház és az evangéliumok Jézus történetét rögzítik: azért mutatják be Jézus szenvedését mint a Szenvedő Szolgáról szóló jövendölés beteljesedését, mert maga Jézus is így értelmezte küldetését.

A názáreti Jézus, aki kereszten halt meg, mert Isten Fiának vallotta magát,

harmadnapra feltámadt, és tovább él Egyházában. Erről tanúskodtak tanítványai, akik előbb kételkedtek, bizonytalankodtak, de a Szentlélek erejével felruházva elindultak hirdetni a Feltámadottat. Még az evangéliumok megírása előtt Szent Pál így foglalja össze az ősi igehirdetést a korintusiaknak: « Elsősorban azt hagytam rátok, amit magam is kaptam: Krisztus meghalt bűneinkért, amint az Írás is mondja. Eltemették és harmadnapon föltámadt. Ez is az Írás szerint... » (1Kor 15,3). Az Írások beteljesedése az egyik főérv az első igehirdetésben (Apostolok Cselekedetei). Minden úgy történt, ahogy az ószövetségi próféták megjövendölték. Maga Jézus is úgy győzi meg a kétkedő, levert emmauszi tanítványokat, hogy megmagyarázza nekik « Mózesen elkezdve az összes prófétánál », ami az Írásokban róla szól (Lk 24,27).

A hivő keresztény számára Jézus nem csupán édes emlékezet, hanem Emmanuel — valóban velünk lakó Isten —; velünk van az Írásokban és az Eucharisztiában, velünk az egyházi közösségben, Titokzatos Testében, amelyet a Szentlélek éltet. Az Egyház az igehirdetés és a szentségek (főleg az Eucharisztia) által aktualizálja, teszi számunkra jelenvalóvá Jézus Krisztus üdvhozó halálának és feltámadásának titkát.

Összefoglalás

Bevezető tanulmányunkat a legjobban összegezi a II. vatikáni zsinatnak az Egyházról szóló konstitúciója. Az Isten népéről szóló II. fejezetben (9. pont) ezeket olvassuk:

> Minden időben, bármely nemzethez tartozó ember kedves az Isten előtt, ha eltölti az Ő félelme, és igaz tetteket visz végbe (vö. Csel 10,35). Ám Istennek úgy tetszett, hogy ne külön-külön szentelje meg és üdvözítse az embereket, bárminő kölcsönös kapcsolattól függetlenül, hanem olyan néppé tegye őket, amely Őt igazságban elismeri, és szentül Neki szolgál. Saját népének választotta tehát az izraelita népet, szövetséget kötött vele, és fokozatosan tanította. E népnek történetében kinyilatkoztatta Önmagát is, akaratának szándékát is, és Önmagának szentelte e népet. Mindez azonban csak előkészítője és előképe volt a Krisztusban megkötendő új és tökéletes Szövetségnek, és annak a teljesebb kinyilatkoztatásnak, amelyet maga a megtestesült Ige fog közölni. « Íme, napok jönnek, úgymond az Úr, és szövetséget kötök Izrael házával és Juda házával... Bensejükbe adom törvényemet, és beleírom szívükbe. Én Istenükké leszek, ők pedig az én népemmé lesznek... Mert mindnyájan ismerni fognak engem a legkisebbtől a legnagyobbig, úgymond az Úr » (Jer 31,31-34). Ezt az új szövetséget Krisztus alapította meg, nevezetesen a saját vérével szerzett új testamentumot (vö. 1Kor 11,25). Zsidókból és pogányokból hívta meg magának ezt a népet, hogy ne test szerint, hanem a Lélekben olvadjon egységbe, és az Istennek új népe legyen. Krisztus hívei ugyanis nem veszendő magból születtek újjá,

hanem maradandóból: az élő Isten igéje által (vö. 1Pét 1,23); nem testből, hanem vízből és Szentlélekből (vö. Jn 3,5-6). Így lesz belőlük végül « választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, lefoglalt nép... ők, akik valaha nem voltak nép, most azonban Isten népe » (1Pét 2,9-10).

E messiási népnek feje Krisztus, « aki halált szenvedett vétkeinkért, és föltámadt megigazulásunkért » (Róm 4,25), most minden mást fölülmúló nevet kapott, és dicsőségesen uralkodik a mennyben. Ezt a népet jellemzi az Isten fiainak méltósága és szabadsága: az Isten fiaié, akiknek szívében úgy lakik a Szentlélek, akár a templomban. E nép törvénye az új parancs, hogy tudniillik úgy kell szeretnünk, ahogy maga Krisztus szeretett bennünket (vö. Jn 13, 34). Végül az a célja, hogy tovább terjessze az Isten országát, amelyet maga Isten kezdeményezett a földön, és az idő végezetekor ugyancsak Ő teszi tökéletessé, amidőn majd megjelenik Krisztus, a mi életünk (vö. Kol 3,4); « maga a természet pedig a mulandóság szolgai állapotából fölszabadul Isten fiainak dicsőséges szabadságára » (Róm 8,21). Így ez a messiási nép — ámbár ténylegesen nem öleli föl az összes embereket és nemegyszer kisded nyájnak tűnik föl — mégis az egész emberi nem számára erős magja az egységnek, a reménynek és az üdvösségnek. Krisztus élet-, szeretet- és igazságközösségnek alapította. Ugyancsak Ő emeli föl mindenki megváltásának eszközévé, és küldi az egész földkerekségre a világ világosságául, a föld sójául (vö. Mt 5,13-16).

Amint pedig már a pusztában vándorló, test szerint való Izraelt Isten Egyházának hívják (Neh 13,1; vö. Szám 20,4; MTörv 23,1 skk.), úgy az új Izrael, amely a mostani világban él, keresve az eljövendő, maradandó hazát (vö. Zsid 13,14), a Krisztus Egyháza nevet viseli (vö. Mt 16,18). Hiszen Ő szerezte meg a tulajdon vérén (vö. Csel 20,28), saját Lelkével töltötte el, és fölruházta a látható és társadalmi egység alkalmas eszközeivel. Isten összehívta azoknak gyülekezetét, akik hittel tekintenek föl Jézusra, az üdvösség szerzőjére, az egység és a béke alapjára: belőlük Egyházat alapított, hogy ez látható szentsége legyen az említett üdvösségszerző egységnek a közösség és az egyének számára egyaránt. Minden területre kiterjesztendőként lép be az emberek történetébe, de ugyanakkor túlnyúlik a népek történeti idején és földrajzi határain. A megpróbáltatásokon és győtrelmeken át előrehaladó Egyházat megerősíti az Isten kegyelmének ereje, amelyet az Úr ígért meg neki, hogy a test gyöngesége miatt el ne pártoljon a tökéletes hűségtől, hanem maradjon meg Ura méltó menyaszonyának, és szüntelenül újuljon meg a Szentlélek tevékenységének hatására, amíg a kereszt által el nem jut a le nem nyugvó világosságra.

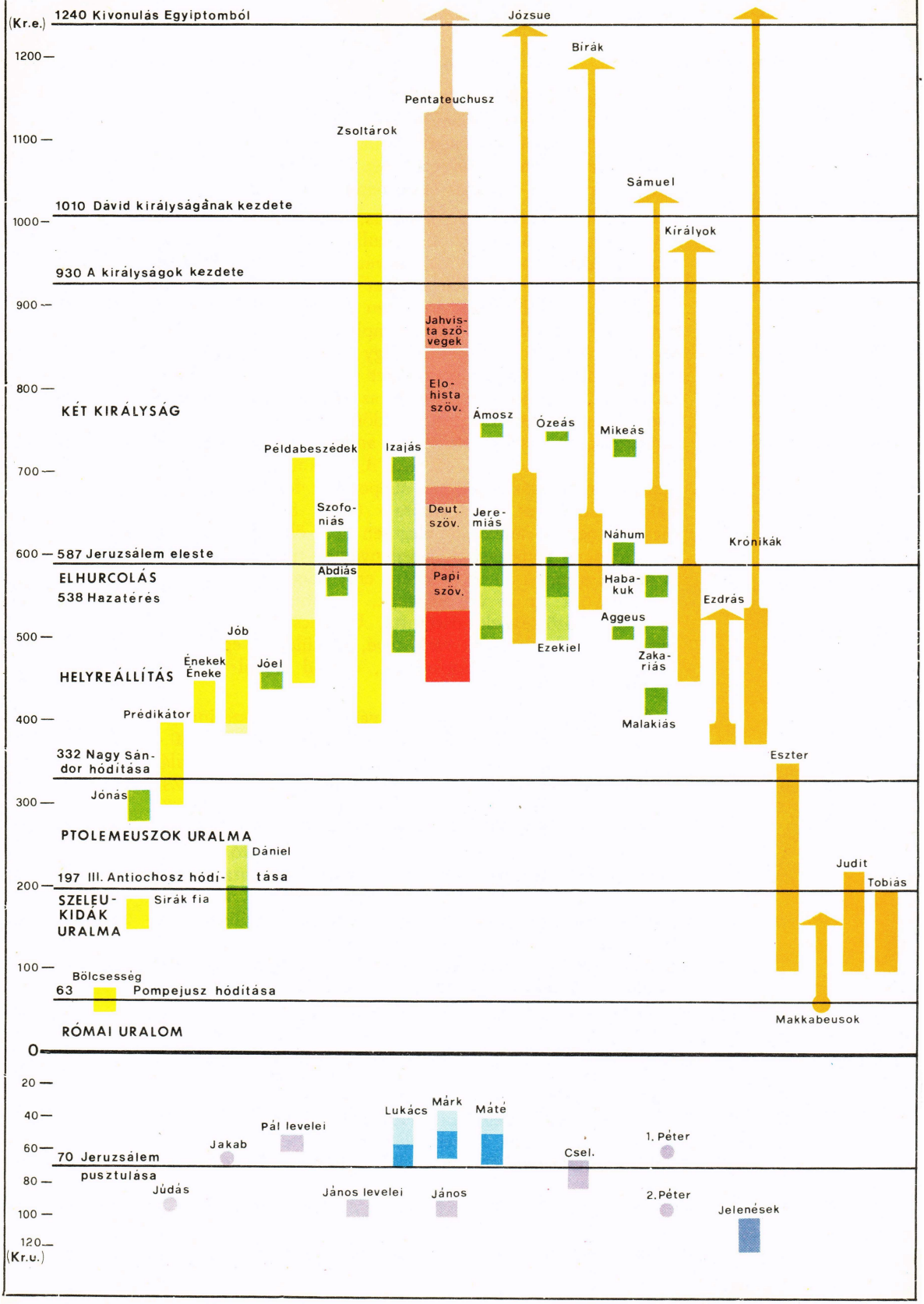
(Kr.e.)
1240 Kivonulás Egyiptomból
1200
1100
1010 Dávid királyságának kezdete
1000
930 A királyságok kezdete
900
800
KÉT KIRÁLYSÁG
700
600
587 Jeruzsálem eleste
ELHURCOLÁS
538 Hazatérés
500
HELYREÁLLÍTÁS
400
332 Nagy Sándor hódítása
300
PTOLEMEUSZOK URALMA
197 III. Antiochosz hódítása
200
SZELEUKIDÁK URALMA
100
63 Pompejusz hódítása
RÓMAI URALOM
0
20
40
60
70 Jeruzsálem pusztulása
80
100
120
(Kr.u.)
Pentateuchusz
Józsue
Bírák
Sámuel
Királyok
Krónikák
Zsoltárok
Példabeszédek
Jahvista szövegek
Elohista szöv.
Deut. szöv.
Papi szöv.
Izajás
Szofoniás
Abdiás
Ámosz
Jeremiás
Ózeás
Ezekiel
Mikeás
Náhum
Habakuk
Aggeus
Zakariás
Malakiás
Ezdrás
Jób
Énekek Éneke
Jóel
Prédikátor
Jónás
Dániel
Sirák fia
Bölcsesség
Eszter
Judit
Tobiás
Makkabeusok
Lukács
Márk
Máté
Pál levelei
Jakab
Júdás
János levelei
János
Csel.
1. Péter
2. Péter
Jelenések

A BIBLIA KIALAKULÁSÁNAK IDŐRENDJE

ÓSZÖVETSÉG

PENTATEUCHUS (Mózes öt könyve) vagy a « Törvény »; részei: *Teremtés, Kivonulás, Leviták, Számok, Másodtörvény.*
A « jahvista », « elohista », « papi » és deuteronómikus hagyományok (vagy dokumentumok) együtteséből a Kr.e. XI. századtól az V. századig alakult ki.

TÖRTÉNETI KÖNYVEK:

JÓZSUE és BÍRÁK: Kánaán meghódítását beszélik el. Végső megfogalmazásuk a Kr.e. VI.—IV. században készült el.
SÁMUEL 1. és 2.: Sámuel, Saul és Dávid történetét mondja el; legfontosabb magva a X. századból való, a végső megfogalmazásra a Kr.e. VI. században került sor.
KIRÁLYOK 1. és 2.: Salamon és a megosztott két királyság történetéről számol be. Kr.e. a VI. században írták régebbi szövegek alapján.
KRÓNIKÁK 1. és 2.: az Ádámtól Círusz rendeletéig (Kr.e. 538) terjedő kor történetét öleli át. A Kr.e. V.—IV. században fogalmazták meg.
EZDRÁS és NEHEMIÁS: Jeruzsálem helyreállításáról számolnak be a száműzetésből való hazatérés után (Kr.e. 537-398); a Kr.e. V.—IV. században írták le.
TÓBIÁS, JUDIT, ESZTER: a Kr.e. IV.—II. században megfogalmazott hagiografikus írások.
MAKKABEUSOK 1. és 2.: a Makkabeusok függetlenségi háborúját írja le; Kr.e. 135 és 63 között készült el.

BÖLCSESSÉGI ÉS KÖLTŐI KÖNYVEK:

JÓB: a szenvedés problémájáról szól, végleges megfogalmazása a Kr.e. V. században.
ZSOLTÁROK: 150 különböző eredetű költői alkotás együttese; végleges megfogalmazásuk a Kr.e. IV. század előtt.
PÉLDABESZÉDEK: legnagyobb részük a Kr.e. VIII.—VII. századból, de néhány későbbi hozzátétel.
PRÉDIKÁTOR: a mű végső megfogalmazása a Kr.e. IV.—III. században.
ÉNEKEK ÉNEKE: idillikus ének a Kr.e. V.—IV. századból.
BÖLCSESSÉG: egy alexandriai zsidó fogalmazta meg Egyiptomban a Kr.e. I. század derekán.
SIRÁK FIA: szerzője « Jézus, Sirák fia »; a Kr.e. II. században készült.

PRÓFÉTAI KÖNYVEK:

IZAJÁS: az első rész, a prófétáé, a Kr.e. VIII. századra tehető; a második (40-55. fej.) és a harmadik (56-66. fej.) részt a Kr.e. VI.—V. században fogalmazták meg.
JEREMIÁS: a könyv alapszövege Jeremiásé, aki Kr.e. 626-tól kevéssel 587 utánig működött.
EZEKIEL: túlnyomó részét maga a próféta fogalmazta meg a Kr.e. VI. században.
DÁNIEL: két részt ötvöz, amely a Kr.e. III., ill. II. században keletkezett.
ÓZEÁS: Kr.e. 750-725 között működött és alkotta meg a könyvet.
JÓÉL: keveset tudunk róla; műve a Kr.e. V. században íródhatott.
ABDIÁS: az Ószövetség legrövidebb írása; a Kr.e. VI. században készült.
JÓNÁS: szerzője ismeretlen; a Kr.e. V.—III. század között írták le.
NÁHUM és HABAKUK: a Kr.e. VII.—VI. századra tehetők.
SZOFONIÁS: Kr.e. 620 körül prófétált és alkotta meg könyvét.
AGGEUS: prófétai működése csak néhány hónapra terjed; könyvét a Kr.e. VI.—V. század között írták.
ZAKARIÁS: a könyv első része a Kr.e. VI. századi prófétáé, a második későbbi.
MALAKIÁS: szerzője ismeretlen, a Kr.e. V. században írták.

ÚJSZÖVETSÉG

EVANGÉLIUMOK: az első három, a szinoptikusok, Máté, Márk és Lukács könyvének végleges megfogalmazására 50 és 70 között került sor; a negyedik, Jánosé, 90 és 100 között íródott.
APOSTOLOK CSELKEDETEI: Lukács írta 63 és 70, vagy 80 és 90 között.
PÁL LEVELEI: az Újszövetség első magvát alkotják; 50 és 70 között íródtak.
A ZSIDÓKNAK írt levél egy kicsit későbbi.
JAKAB LEVELE: nagy valószínűség szerint 60 körül íródhatott.
PÉTER LEVELEI: az első 65 körül íródott, a második viszont későbbi, és csak a IV.—V. században került bele a Kánonba.
JÁNOS LEVELEI: az I. század végére tehetők.
JELENÉSEK: az I. század vége felé szerkesztették, a II. század végén vették fel a sugalmazott könyvek listájára.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

1. A bibliai könyvek jelzése

Ószövetségi könyvek:

Abd	Abdiás könyve	Lev	Leviták (Mózes 3. k.)
Agg	Aggeus könyve	1.2Makk	Makkabeusok 1., 2. könyve
Ám	Ámosz könyve		
Bár	Báruk könyve	Mal	Malakiás könyve
Bír	Bírák könyve	Mik	Mikeás könyve
Bölcs	Bölcsesség könyve	MTörv	Másodtörvénykönyv (Deuteronomium, Mózes 5. könyve)
Dán	Dániel könyve		
Én	Énekek éneke		
Eszt	Eszter könyve	Náh	Náhum könyve
Ez	Ezekiel könyve	Neh	Nehemiás könyve
Ezd	Ezdrás könyve	Óz	Ózeás könyve
Hab	Habakuk könyve	Péld	Példabeszédek könyve
Iz	Izajás könyve	Préd	Prédikátor könyve
Jer	Jeremiás könyve	Rút	Rút könyve
Jób	Jób könyve	1.2Sám	Sámuel 1., 2. könyve (Vg: 1.2Kir)
Jóél	Jóél könyve		
Jón	Jónás könyve	Siralm	Jeremiás Siralmai
Józs	Józsue könyve	Szám	Számok könyve (Numeri, Mózes 4. k.)
Judit	Judit könyve		
1Kir	Királyok 1. (Vg: 3.) könyve	Szof	Szofoniás könyve
		Ter	Teremtés könyve (Genezis. Mózes 1. k.)
2Kir	Királyok 2. (Vg: 4.) könyve		
		Tób	Tóbiás könyve
Kiv	Kivonulás (Exodus, Mózes 2.k.)	Zak	Zakariás könyve
		Zsolt	Zsoltárok könyve
1.2Krón	Krónikák 1., 2. könyve		

Újszövetségi könyvek:

Csel	Apostolok cselekedetei	Lk	Lukács-evangélium
Ef	Efezusiaknak írt levél	Mk	Márk-evangélium
Fil	Filippieknek írt levél	Mt	Máté-evangélium
Filem	Filemonnak írt levél	1.2Pét	Péter apostol 1., 2. levele
Gal	Galatáknak írt levél	Róm	Rómaiaknak írt levél
Jak	Jakab apostol levele	1.2Tessz	Tesszalonikaiaknak írt 1., 2. levél
Jel	Jelenések könyve		
Jn	János-evangélium	1.2Tim	Timóteusnak írt 1., 2. levél
1.2.3Jn	János ap. 1. 2. 3. levele		
Júd	Júdás apostol levele	Tit	Titusznak írt levél
Kol	Kolosszeieknek írt levél	Zsid	Zsidóknak írt levél
1.2Kor	Korintusiaknak írt 1., 2. levél		

2. Egyéb rövidítések

Biblia	A Biblia	(Budapest, 1973)
BTSz	Biblikus Teológiai Szótár	(Róma, 1974)
SBK	Stuttgarti Bibliai Kislexikon	(Eisenstadt, 1973)

A BIBLIA KÖNYVEI

A Biblia azoknak a könyveknek a gyűjteménye, amelyeket az Egyház sugalmazottaknak tart. Maga a Biblia görög eredetű szó: ta biblia = *könyvek. Szentírásnak is nevezzük, minthogy Isten a szerzőjük. (A « sugalmazás » szó is erre az isteni szerzőségre utal.) A Szentírást Ó- és Újszövetségre osztjuk. Valójában nem egy könyvről, hanem a könyvek egész soráról van szó, amelyek különböző korokban íródtak, különböző célzattal és változatos műfajokban. Lényegében azt akarják közölni, amit Isten az emberek üdvösségéért tett és erről az üdvösségről mondott az ószövetségi választott népnek, Izraelnek, majd pedig a megtestesült Ige által az újszövetségi népnek, az Egyháznak. Ezt az üdvösségtörténetet már felvázoltuk bevezetésünkben. Most majd közelebbről szemléljük fontosabb állomásait, sorra véve a Szentírás legszebb lapjait.*

A Szentírás könyveinek felsorolását és rövidítését a mellékelt « Rövidítések jegyzéké »-ben hozzuk. A zsidók az Ószövetség könyveit három nagy csoportra osztották: Törvény (Tóra), *Próféták* (nebiim), *Írások* (kethubim). *A Tóra, vagyis a Törvénykönyv foglalta el az első helyet. Ez volt Mózes öt könyve* (Pentateuchus). *A próféták közé sorolták nemcsak azokat a könyveket, amelyeket mi prófétaiaknak minősítünk, hanem még Józsue, Bírák, 1-2 Sámuel, 1-2 Királyok könyvét is: ezeket első prófétáknak nevezték. Érdekes, hogy Dániel könyvét nem a prófétákhoz, hanem az írásokhoz csatolták.*

A XIII. század óta a katolikusok másképpen osztották fel az Ószövetséget: történeti, tanító-költői és prófétai könyvek csoportjait különböztették meg. E felosztás szerint:

1) Történeti könyvek: *Pentateuchus, Józs, Bír, Rút, Sám, Kir, Krón, Ezd, Neh, Tób, Judit, Eszt, Makk.*
2) Tanító-költői könyvek: *Jób, Zsolt, Péld, Préd, Én, Bölcs, Sir.*
3) Próféták: a) *négy nagy: Iz, Jer (+ Siralm, Bár), Ez, Dán;*
   b) *tizenkét kisprófféta: Óz, Jóél, Ám, Abd, Jón, Mik, Náh, Hab, Szof, Agg, Zak, Mal.*

Ez a felosztás nagyjából elfogadható, de nem kell túlságosan megmerevíteni, mert bizonyos esetekben hamis értelmezésekhez vezetne.

A szövegválogatásunk elején látható táblázat, illetve a megfelelő rövid szövegek jelzik, hogy az ószövetségi könyvek kialakulása lassú és bonyolult folyamat (*). Lényeges tudnunk azt, hogy a legtöbb könyvnek több szerzője van,

---

(*) Az időrendi táblázatot és a neki megfelelő szöveget a *La Civiltà Cattolica* kiadásában megjelent *La Bibbia* c., szakszerűen kommentált Bibliából vettük át Szövegválogatásunkban nem mindenütt követtük az itt megadott időrendet. Bizonyos szentírási könyvek keletkezésének idejét pontosan nem lehet meghatározni, az egyes szakemberek véleménye eltérő. Bizonytalan vagy vitatható pontokon az új magyar Biblia Függelékében található időbeli áttekintéshez igazodtunk, amely lényegében a *Bible de Jérusalem* kronológiai táblázatát vette át.

helyesebben: sokszor egy egész közösség folyton bővülő, újraértelmezett, szájról szájra átadott hagyománya alapján rögzítődnek. Ez nincs ellene az ún. « sugalmazásnak »: Isten emberi nyelven szól az emberekhez, szava közvetítésére embereket használ fel, akik egy meghatározott korban, kulturális környezetben sajátos módon rögzítik az isteni üzenetet. Az Isten Szava így emberi szavakba testesülve jelenik meg, de azért végső elemzésben *Isten a szerzőjük. A szent írók és mindazok, akik valamit hozzáadtak a bibliai könyvekhez, a sugalmazás kiváltságában részesültek: Isten nevében szóltak tévedhetetlenül* az üdvösségre vonatkozó kijelentésekben.

Mindez áll az Újszövetségre *is. Az újszövetségi könyveket a következőképp szokták felosztani:*

1) Történeti könyvek: *Evangéliumok és Apostolok Cselekedetei.*

2) Tanító könyvek: *Apostoli levelek.*

3) Prófétai könyv: *Titkos Jelenések könyve (Apokalipszis).*

A Újszövetség sokban különbözik az Ótól, de abban megegyezik vele, hogy szintén egy nép életéhez és növekedéséhez kapcsolódik; ez az új nép (« Isten népe ») az Egyház. Egy másik hasonlóság: jóllehet az Újszövetség befejeződött az első század vége előtt, kialakulása szintén hosszú és bonyolult folyamat. Amint a ószövetségi zsidók Mózes Törvényét (Pentateuchus) *tekintették a Biblia legfontosabb részének, úgy a keresztények is a négy evangéliumban látják az Újszövetség szívét.*

Ezek az evangéliumok az apostoli prédikációból születtek. Az első három (ezeket szinoptikusoknak nevezzük) mai formájában nem létezett a második keresztény nemzedék előtt. Márk evangéliumát 64-65-re teszik, Mátét és Lukácsot közvetlenül a Jeruzsálem pusztulása (70) előtti vagy utáni időre. Szent Lukács mindjárt evangéliuma után írhatta az Apostolok Cselekedeteit. Néhány évvel előbb, 51-67 között írhatta Szent Pál leveleit. Ezekben a levelekben és az Apostolok Cselekedeteiben rögzített ősi kerigmákban (igehirdetési szkémákban) találjuk meg az ősegyház Krisztus-hitének lényegét, illetve a keresztény teológiának első megfogalmazásait.

A « kanonikusnak » elismert 27 újszövetségi könyvet válogatásunk nem veszi sorra; csupán az ősi igehirdetés néhány mozzanatát illusztráljuk, előzőleg pedig — főleg az evangéliumok alapján — az ószövetség beteljesedését mutatjuk be.

1. Sinai hegy

A legrégibb hagyomány szerint ezen a hegyen találkozott Mózes, a választott nép képviselője Istennel (Jahvéval), itt kapta a Törvény tábláit (MTörv 5,2; Kiv 19,3-6; 20,2-6).

ÓSZÖVETSÉG

I. ISTEN NÉPÉNEK ELSŐ NAGYJAI

Az ószövetségi történetnek az az első része, amelyet most röviden áttekintünk, majdnem ezer évet ölel át. Isten választott népe lassan, sok viszontagságon keresztül alakult ki. Az évezred első háromnegyedét főleg bolyongás és elnyomatás tölti ki: Mezopotámiából Palesztinába, Palesztinából Egyiptomba, majd 450 év elmúltával Egyiptomból megint Palesztinába költöznek A honfoglalást elég hosszú szerény, feltűnés nélküli palesztinai jelenlét követi, míg végül a törzsek egységes királyságba szerveződnek. Ez az egység azonban nem tart sokáig.

Isten népének ezt a lassú kialakulását legkiemelkedőbb egyéniségeiben szemléljük. A három legnagyobb a korszak elején, közepe után és végén tűnik fel: Ábrahám, Mózes és Dávid.

Isten szavának megnyilatkozása is csak lassú fokozatossággal halad előre. Főbb tényezői, amelyek periodikusan visszatérnek, megújulnak: meghívás, ígéret, prófétai küldetés, törvény, végül teokratikus dinasztia.

Meg kell jegyeznünk, hogy az Isten népének első nagyjaira, az isteni kinyilatkoztatás első fázisaira vonatkozó feljegyzések mai, végleges formájukban több évszázaddal az események után keletkeztek, éspedig különböző korokban. Bennük a történelmi tényeket rögzítő szóbeli és írásos hagyományok keverednek későbbi, a kinyilatkoztatás fejlettebb fokában kidolgozott újraértelmezéssel. Szemelvényeink természetesen ezt a véglegesen rögzített formát tartalmazzák.

A) *Ábrahámtól Mózesig*

A Biblia a Törvény öt könyvével kezdődik (Pentateuchus). *A hagyomány Mózesnek tulajdonította e könyveket. Eredetük valóban őrá megy vissza, de maguk a könyvek hosszú, bonyolult fejlődés eredményei. Több « hagyomány » nyomait fedezhetjük fel bennük. Általában a következő négyet szokták emlegetni: a « jahvista » (Istent Jahvénak írja), az « elohista » (Istent Elohimnak nevezi), a « papi » hagyomány (fő témája a törvény, a szentély, az áldozatok és az ünnepek), végül a « deuteronómikus » hagyomány. A Teremtés* (Genezis) *könyvében jelen van az első három hagyomány; a Kivonulás könyve végén a papi hagyomány önállósul, a Leviták könyvében kizárólagos lesz, a Számok könyvében pedig túlsúlyba kerül. A Második Törvénykönyv egészen sajátságos hagyományt képvisel.* (*Biblia* 13-17).

Izrael egyre inkább tudatára ébredt annak, hogy Isten állandóan belenyúlt történetébe; főleg akkor tudatosította ezt határozottan, amikor nemzetté kezdett alakulni. Megértette hogy a Teremtő Isten áll az események mögött: Isten keze alatt nemzetek születnek, majd eltűnnek. A kiválasztottság tudata Dávid idejére lesz egészen világos; ekkor kezdődik a régi hagyományok — Ábrahám, pátriárkák, egyiptomi száműzetés, szabadulás, pusztai vándorlás, Mózes és a szövetség, az ígéret földjének elfoglalása — összegyűjtése, illetve fokozatos rögzítése.

Izrael ősi krédója

A Második Törvénykönyv rögzítette az ószövetség egyik legősibb szövegét, amelyet Izrael ősi krédójának nevezünk. Tavasszal, a föld első termésének begyűjtésekor, az izraelita férfi megjelent Isten szentélyében, hogy a termény zsengéjét felajánlja az Úrnak. Így írta elő a Törvény. A szertartáson ezt a hitvallást mondta; felidézte a választott nép kezdeteit: Ábrahám meghívásától az ígéret Földjének, Kánaánnak elfoglalásáig.

« Apám vándorló arám volt, lement Egyiptomba, s ott élt idegenként; kevesen követték, mégis nagy, erős és népes néppé vált. Amikor aztán az egyiptomiak rosszul bántak velünk, sanyargattak és kemény szolgaságba vetettek minket, akkor Jahvéhoz, atyáink Istenéhez kiáltottunk, és Jahve meghallgatta könyörgésünket, meglátta nyomorúságunkat, elnyomatásunkat és szorongattatásunkat. Jahve erős kézzel és kinyújtott karral kivezetett Egyiptomból, nagy rémületet támasztva, jelek és csodák kíséretében. Erre a földre hozott, és nekünk adta ezt a tejjel-mézzel folyó országot. Itt hozom annak a földnek az első termését, amelyet te, Jahve, nekem adtál. »

(MTörv 26,5-10)

ÁBRAHÁM

Mielőtt Ábrahám lett volna, én vagyok.
(Jn 8,59)

A zsidó nép legősibb hagyományai a kiválasztottságról és a « választott nép » kiváltságairól szólnak. Egy földrajzilag elhelyezhető, politikailag jól szituálható kis nép rendkívüli ígéretekről, Isten ígéreteiről mond történeteket... Félnomád pásztorok, sátor alatt élnek a sztyepp korlátlan szabadságában. Nyájaik kísérgetése közben bejárják egész Kánaán földjét, de legszívesebben Hebron környékén tartózkodnak. A környező szemita népek panteonjának legfőbb Istenében, *Él*ben hisznek, aki számukra az egyetlen Isten lesz, a pátriárkák, Ábrahám, Izsák és Jákob Istene. Ábrahám egyistenhite mintegy nyitánya a mózesi és a prófétai istenfogalom fokozatos kiteljesedésének.

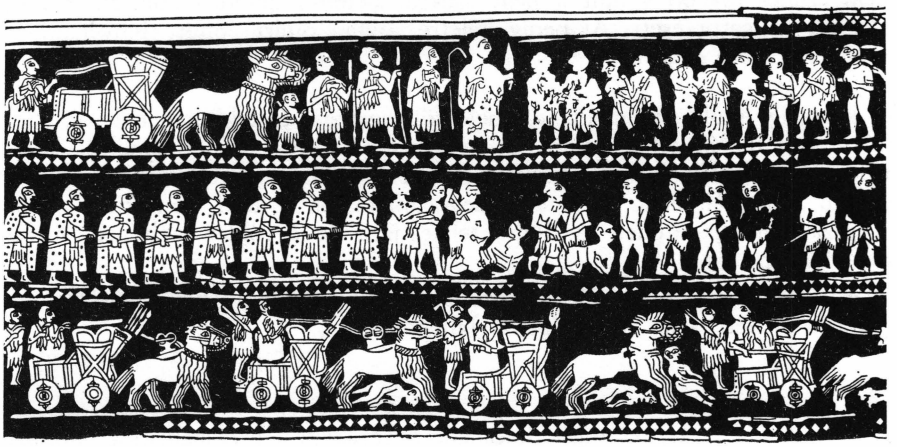

Ter 11,30

1. *Sumér civilizáció. Urban, Ábrahám földjén találták meg ezt a Kr.e. XXV. századból származó hadi zászlót. A felső rész közepén álló, jogart tartó alak talán a király; a középső részen katonák, csatajelenet; az alsó részen harci szekerek támadása* (London, British Museum).

Isten minden személyes érdeme nélkül kiválasztja a pogány Ábrámot, meghívja őt a hitre, majd sorozatos próbatételek elé állítja, hogy szabadon válaszolhasson erre a meghívásra. A választott nép ősatyja személyes párbeszédet folytat Istennel, kérdez, részletek iránt érdeklődik: partnere lesz a Teremtő *Él*nek az üdvösségtörténet egy fejezetének megírásában.

Ábrahám és családja Mezopotámia északi részén, Hárán körül lakik. (Egy más hagyomány szerint a káldeusok Ur városából származnak.) A gazdag nomád törzsfőt Isten először pogány környezetétől választja el. El kell hagynia mindent, és, egyedül Isten szavára támaszkodva, neki kell vágnia az ismeretlennek. Kr.e. 1850 körül érkezhetett meg Kánaánba.

Ábrahám meghívása

Jahve így szólt Ábrámhoz: « Vonulj ki földedről, rokonságod köréből és atyád házából arra a földre, amelyet majd mutatok neked. Nagy néppé teszlek. Megáldalak és naggyá teszem nevedet, s te magad is áldás leszel. Megáldom azokat, akik áldanak téged, de akik átkoznak téged, azokat én is megátkozom. Általad nyer áldást a föld minden nemzetsége. »

Ábrám tehát elköltözött, ahogy Jahve megparancsolta neki, s vele ment Lót is. Ábrám hetvenöt éves volt, amikor Háránból elindult. Ábrám vette feleségét, Sárait, az unokaöccsét, Lótot, minden vagyonukat, amijük volt, és az összes szolgát, akiket Háránban szereztek. Aztán elindultak, hogy Kánaán földjére menjenek, s meg is érkeztek Kánaán földjére. Ábrám végigvonult az országon Szichem városáig, Móre Terebintjéig. A vidéken kánaániták laktak. Akkor Jahve megjelent Ábrámnak és így szólt hozzá: « Ezt a földet utódaidnak adom. » Erre ő oltárt épített ott Jahvénak, aki megjelent neki. Innét tovább vonult a hegyvidékre, Bételtől keletre. Fölverte sátrát, s Bétel nyugatra esett, Ai pedig keletre. Aztán oltárt épített Jahvénak, és segítségül hívta a nevét.

Jahve így szólt Ábrámhoz: « Emeld föl szemedet és tekints a helyről, ahol állsz, északra és délre, keletre és nyugatra. Az egész földet, amelyet látsz, neked és utódaidnak adom minden időkre. Olyanná teszem utódaidat, mint a föld homokját. Ha az ember megszámlálhatná a föld homokját, akkor megszámlálhatná utódait is. Rajta tehát, járd be a földet széltében, mivel neked adom azt. »

Ábrám tovább is vonult sátraival és Mamre Terebintjénél telepedett le, Hebron mellett, s ott oltárt épített Jahvénak.

(Ter 12,1-9; 13,14-18)

> Hittel engedelmeskedett Ábrahám a hívásnak, hogy költözzék arra a vidékre, amelyet örökségül kellett kapnia. Kivándorolt, anélkül, hogy tudta volna, hová megy. Hittel telepedett le az ígéret földjén, mint idegen földön.
>
> (Zsid 11,8,9; vö. Csel 7,2-3)

Az ígéret és a szövetség

A hittel engedelmeskedő Ábrámot Isten újabb ingyenes adományokkal halmozza el. Hármas ígéretet tesz neki: Ábrám földet, utódokat és különleges áldást nyer tőle. Az Úr, ígéreteinek megkoronázásaképp, szövetséget köt Ábrámmal.

A Kiválasztott Isten felszólítására előkészíti az áldozati állatokat, majd a maga választaként kettévágja azokat. Ez a szimbolikus tett a szerződéskötő elszántságát jelzi: Ábrám elfogadja, hogy őt is így vágják ketté, ha nem felelne meg a szerződés kötelezettségeinek. De a kor szokásaitól eltérően ő maga nem vonul át a kettévágott áldozati állatok között; csak Isten halad át közöttük, azt fejezve ki, hogy egyedül ő adja ezt a szövetséget.

Íme Isten és az ember örök szeretetszövetségének őstípusa:

A történtek után Jahve szava megnyilatkozott Ábrámnak látomásban: « Ne félj, Ábrám, én védőpajzs vagyok; a jutalmad igen nagy lesz. » Ábrám így szólt: « Uram, Jahve, mit adhatsz nekem, hiszen gyermek nélkül maradtam. ». És Ábrám folytatta: « Nézd, nem adtál nekem utódot, így szolgám lesz az örökösöm. » Jahve szava ezt mondta neki: « Nem az lesz örökösöd, hanem az lesz az örökösöd, aki testedből származik. » Aztán kivezette és ezt mondta neki: « Nézz föl a égre, és számold meg a csillagokat, ha meg tudod számolni őket. (...) Ilyen lesz a nemzetséged. » Hitt Jahvéban, ő pedig beszámította neki megigazulásra.

Ismét szólt hozzá: « Én vagyok Jahve, aki kihívtalak a kaldeai Urból, hogy ezt a földet adjam birtokodul. » Ő így válaszolt: « Uram, Jahve, miből tudom meg, hogy birtokolni fogom azt? » Erre megparancsolta neki: « Hozz egy hároméves üszőt, egy hároméves kecskét, egy hároméves bakot, egy gerlét és egy galambot ». Amikor odahozta neki ezeket az állatokat, középen átvágta őket, és a két felet egymás mellé állította; a madarakat azonban nem vágta szét. (...) Ábrámot mély álom fogta el és nagy félelem szállta meg. (...) Amikor a nap lenyugodott és beállt a sűrű sötétség, füstölő kemencéhez és égő fáklyához hasonló valami ment végig ezek között a darabok között. Azon a napon kötött Jahve szövetséget Ábrámmal és így szólt: « Utódaidnak adom ezt a földet, Egyiptom patakjától egészen a nagy folyamig, az Eufráteszig. »

(Ter 15,1-10.12.17-18)

Amint megígérte atyáinknak,
Nem feledi irgalmasságát
Ábrahám és utódai iránt mindörökre.

(Lk 1,54-55)

A következő (« papi ») elbeszélés Jahve és Ábrahám szövetségének új szempontját világítja meg. *Ábrám* neve *Ábrahám* lesz; a szövetség jele a körülmetélés. Isten újabb próbának veti alá Ábrahám hitét, amikor tudtára adja neki, hogy Sára öregségében fogan. Fiúgyermeke (Izsák) lesz Isten áldásának és a szövetségnek hordozója.

« A körülmetélés eredetileg a törzsbe való beiktatás és a nagykorúság jele lehetett. Itt a szövetségre emlékeztető jelképpé válik. Igazi jelentőségét a fogságban és az utána következő időkben kapja, amikor már a nép faji és vallási összetartozásának jele lesz. Szent Pál úgy értelmezi, mint a hitből fakadó megigazulás jelképét. » (*Biblia* 65).

Amikor Ábrám kilencvenkilenc éves volt, megjelent neki Jahve és így szólt hozzá: « Én El Shaddai vagyok; járj előttem és légy tökéletes. Szövetséget hozok létre köztem és közted, megsokasítlak, szerfölött megsokasítlak. » Erre Ábrám arcra borult, Isten pedig ezt mondta neki: « Én! Nézd, ez az én szövetségem, veled. Te népek sokaságának atyja leszel. Ezért ne hívjanak többé Ábrámnak, hanem Ábrahám legyen a neved, mivel népek sokaságának atyjává teszlek. Szerfölött megsokasítlak, néppé teszlek és királyok származnak tőled. Szövetséget hozok létre köztem és közted, majd utánad utódaid között minden nemzedéken át. Ez örök szövetség lesz, s én a te s utánad utódaid Istene leszek. Neked és utánad utódaidnak adom a földet, amelyen

most mint jövevény tartózkodol: Kánaán egész földjét örök birtokul, és én Istenük leszek. »

Isten tovább beszélt Ábrahámhoz: « De tartsd meg szövetségemet, te és utánad utódaid minden nemzedéken át. Ez az én szövetségem, amit meg kell tartanotok, köztem és köztetek s utánad utódaid között: Minden férfit körül kell metélni közületek, mégpedig előbőrötök húsát kell körülmetélni. Ez legyen a szövetség jele köztem és köztetek. A nyolcadik napon kell közületek minden férfinemhez tartozót körülmetélni minden nemzedéken át. A házatokban született szolgát is, meg az idegenektől vett rabszolgát is, aki nem tartozik leszármazottaid közé. Tehát a házban született és pénzen vásárolt szolgát is körül kell metélni. Testeteken viselt szövetségem legyen örök szövetség. » (...)

Isten tovább beszélt Ábrahámhoz: « Feleségedet, Sárait, ne hívd tovább Sárainak, hanem Sára legyen a neve. Megáldom és általa fiút adok neked. Megáldom, hogy néppé legyen: népek királyai származnak majd tőle. » Ábrahám erre arcra borult és nevetett, mivel így gondolkozott magában: százéves embernek legyen még fia? És Sára, a kilencven esztendős, még szülni fog? Ezért Ábrahám így szólt Istenhez: « Éljen csak Izmael színed előtt! » De Isten ezt válaszolta: « Nem úgy! Feleséged, Sára ajándékoz meg fiúval téged, s te majd az Izsák nevet adod neki. Szövetségemet örök szövetséggé teszem vele, én pedig az ő és őutána leszármazottainak Istene leszek. »

(Ter 17,1-8.15-19)

> Isten Ábrahámnak « nem juttatott még egy talpalatnyi földet sem, de megígérte, hogy birtokul adja majd neki és halála után utódainak, bár ekkor még nem volt fia. (...) Egyben megkötötte vele a körülmetélés szövetségét. Így született neki Izsák, akit körülmetélt a nyolcadik napon. »
>
> (Csel 7,5.8)

> Azért kapta a körülmetélés jelét, mint a körülmetéletlenségben nyert hitbeli megigazulás pecsétjét, hogy atyja legyen minden körülmetéletlen hivőnek, s így részesüljenek ők is a megigazulásban, és hogy atyja legyen a körülmetélteknek. Nemcsak azoknak tehát, akiket körülmetéltek, hanem azoknak is, akik a még körül nem metélt atyánk, Ábrahám hitének nyomán járnak. (...) Ő a remény ellenére is reménykedve hitte, hogy sok nép atyja lesz az ígéret szerint: « Éppúgy lesz utódod ». Nem gyengült meg hitében, s holott már majdnem száz esztendős volt, nem gondolt életerejét vesztett testére, sem Sárának elapadt méhére. Nem kételkedett Isten ígéretében hitetlenül, hanem erős maradt hitében és megadta az Istennek járó tiszteletet. Meg volt győződve arról, hogy van hatalma ígéretének beváltására. Ez szolgált megigazulására.
>
> (Róm 4,11-12.18-22)

2. Az élet jele

Szebek krokodil-isten templomának részlete (Kom Ombo — Egyiptom). A T-alakú kereszt, fogantyúszerű hurokra függesztve gyakran előfordul régi egyiptomi emlékműveken (*crux ansata*). A hieroglifákon ez a jel ☥ (*ankh*) « életet » jelent; így tehát nagyon hasonló a jelentése a keresztéhez, a keresztény jelképhez. Az egyiptomi istenek ezt a jelképet mindig a kezükben tartják: ez azt jelenti, hogy a halhatatlan életet birtokolják; ez az ábrázolási szokás az élet jelét a kulcshoz hasonlítja.

Az Újszövetség világosan tanúsítja, hogy Krisztus keresztje új élet forrása.

A mamréi jelenés

Isten « szövetségese » iránti megbecsülését a legemberibb módon fejezi ki: lehetőséget ad Ábrahámnak arra, hogy felkínálja neki a keleti népeknél szokásos vendégszeretetet. Hárman jelennek meg az idős törzsfő sátra előtt: Jahve és két angyala. Jahve istensége csak fokozatosan nyilvánul meg, de Isten mindvégig olyan emberi marad, hogy Ábrahám, jóllehet megadja az Úrnak kijáró tiszteletet, fajára jellemző szívósággal alkudozni kezd vele. Ez a módszer szíven találja Istent, aki soha nem akarja azt, hogy a bűnös elvesszen, hanem hogy éljen és hozzá térjen.

Jahve megjelent neki Mamre Terebintjénél, amikor a meleg napszakban sátra bejáratánál ült. Fölemelte a szemét, és íme három férfi állt előtte. Mihelyt meglátta őket, sátra bejáratától eléjük sietett, földig meghajolt és így szólt: « Uram, ha kegyelmet találtam színed előtt, ne kerüld el szolgádat. Hoznak vizet, mossátok meg lábatokat és telepedjetek le a fa alá. Közben én hozok egy falat kenyeret, hogy felüdítsétek magatokat, aztán tovább mehettek. Hiszen ezért ejtettétek útba szolgátokat. » Azok így válaszoltak: « Tedd, amit mondtál. »

Ábrahám besietett sátrába Sárához és így szólt: « Végy gyorsan három adag lisztet, keleszd meg és süss lepényt ». Aztán kiment Ábrahám az állatokhoz, kiválasztott egy fiatal és erős borjút, s odaadta a szolgának, hogy sietve készítse el. Majd tejet és vajat hozott és meghozta az elkészített borjút is és eléjük tette. Míg ettek, ott állt előttük a fa alatt. Azok megkérdezték: « Hol van feleséged, Sára? » Ezt válaszolta: « Itt a sátorban ». Az folytatta: « A jövő évben ez idő tájt visszajövök, akkorra Sárának már fia lesz. » Sára a sátor bejárata mögött hallgatózott. Ábrahám és Sára azonban már korosak voltak és Sárának már nem voltak asszonyi dolgai. Ezért Sára nevetett magában. Ugyanis erre gondolt: « Most legyen még szerelmi örömem, amikor már megöregedtem? Hiszen már férjem is öreg. » Akkor így szólt Ábrahámhoz: « Miért nevet Sára és miért gondolja: Valóban szülni fogok még, jóllehet öreg vagyok? Van, ami Jahvénak lehetetlen? A jövő évben ez idő tájt újra eljövök hozzád és Sárának már fia lesz. »

(Ter 18,1-14)

> Hittel kapott erőt Sára arra, hogy éltesebb kora ellenére anya lehessen, mert hűségesnek tartotta azt, aki az ígéretet tette. Ezért ettől az egytől, noha már nem volt fiatal, annyian származnak, mint az égen a csillag, vagy mint a tengerpart megszámlálhatatlan fövénye.
>
> (Zsid 11,11-12)

Ábrahám közbenjárása

Minden időkben kínozta az emberiséget az a kérdés, hogy a jók miért bűnhődnek a gonoszok miatt, miért kell szenvedniök velük együtt. A régi Izraelben igen erős volt a közös felelősség tudata. Ezért a következő szövegben még csak fel sem merül a kérdés, hogy az igazakat esetleg egyénileg is megkímélhetné Isten. Jahve Ábrahám alkudozására megkíméli Lótot és családját (Ter 19,15-16); de a személyes felelősség gondolata csak jóval később (MTörv 24,16; Jer 31,29-30; Ez 14,12 és 18,1k) lesz világos.

A férfiak elindultak és Szodoma felé vették útjukat. Ábrahám velük ment, hogy elkísérje őket. Akkor Jahve így szólt: « Titokban tarthatom-e Ábrahám előtt azt, amit tenni készülök? Ábrahám ugyanis nagy és erős néppé lesz, s általa nyer áldást a föld minden népe. Arra szemeltem ki, hogy fiainak, majd pedig házanépének megparancsolja: Járjatok az Úr útján a jogot és az igazságosságot gyakorolva, hogy az Úr megadhassa Ábrahámnak, amit ígért neki. » Ezért így szólt Jahve: « Szodoma és Gomorra miatt tetéződött a panasz és bűnük nagyon súlyos. Lemegyek hát és megnézem, hogy mindenki úgy viselkedett-e vagy sem, ahogy az ellenük szóló panasz szava felhatolt hozzám; tudni akarom. »

A férfiak Szodoma felé indultak, de Ábrahám megállt Jahve előtt. Azután Ábrahám közelebb lépett és megszólalt: « Valóban el akarod pusztítani az igazakat is a gonoszokkal? Talán ötven igaz is akad a városban. Igazán a vesztüket akarod, nem kegyelmezel meg inkább a helységnek az ötven igazért, aki ott lakik? Távol legyen tőled, hogy az igazakat megöld a gonoszokkal együtt, s így egyenlő legyen a sorsuk az igazaknak meg a gonoszoknak. Távol legyen ez tőled. Az egész föld bírája nem járna el igazságosan. » Jahve így válaszolt: « Ha ötven igazat találok Szodoma városában, megkegyelmezek az egész helységnek. »

Ábrahám folytatta és így szólt: « Vettem magamnak a bátorságot, hogy beszéljek Urammal, pedig csak por és hamu vagyok. Lehet, hogy még öt hiányzik az ötven igazhoz. Az öt miatt elpusztítod az egész várost? » Így válaszolt: « Nem pusztítom el, ha csak negyvenöt igazat találok benne. » Erre ő folytatta beszédét: « De lehet, hogy csak negyven van. » Ezt felelte: « Negyven miatt sem fogom megtenni. » Ő újra szólt: « Ne haragudj, Uram, ha beszélek, de lehet, hogy csak harmincan lesznek. » Ezt válaszolta: « Ha harmincat találok, hát nem teszem meg. » Aztán újra szólt: « Nos, ha már egyszer bátorkodtam Urammal beszélni: lehet, hogy csak húszat találsz. » Így felelt: « Húsz miatt sem pusztítom el. » Ő folytatta: « Ne haragudj rám, Uram, ha még egyszer szólok: lehet, hogy csak tízen vannak. » Ezt válaszolta: « Tíz miatt sem pusztítom el. » Ezután Jahve eltávozott.

(Ter 18,16-33)

> Már nem mondalak titeket szolgának, mert a szolga nem tudja, mit tesz ura. Barátaimnak mondalak titeket, mert mindent tudtul adtam nektek, amit Atyámtól hallottam.
>
> (Jn 15,15)

Ábrahám áldozata

Ábrahám korában még szokásban voltak az emberáldozatok, a kánaáni népeknél pedig különösen az elsőszülött gyermekek feláldozásának gyakorlata terjedt el. A héber pátriárka meghívása, kiválasztottsága és hite mellett is megmarad kora gyermekének. Mikor Isten próbára teszi, azt gondolja: az Úrnak a legdrágábbat, későn kapott egyszülött fiát is fel kell áldoznia. Hogy hogyan teljesedik akkor Jahvénak az utódokról szóló ígérete? — erre a kérdésre Ábrahám semmiféle választ nem talált; meg kellett élnie, hogy a hit meghaladja az ember látható lehetőségeit.

Isten nem fogadja el Ábrahám áldozatát, ellenkezőleg: megújítja a neki adott ígéreteket.

A keresztény hagyomány a Szenvedő Igaz előképét látta Izsákban, aki készségesen követte atyját, vállán maga vitte az áldozathoz szükséges fát, aki hagyta, hogy megkötözzék és az áldozati oltárra helyezzék.

Jahve megtiltja Izraelnek az emberáldozatot, de megkívánja azt, hogy minden elsőszülöttet neki szenteljenek, vagy váltsák meg állat feláldozásával. Ennek a törvénynek engedelmeskedik majd Mária és József, amikor egy pár gerlicét mutat be áldozatul a jeruzsálemi templomban az Elsőszülött Gyermekért. (Vö. Kiv 13,1-2; Lk 2,21-24.)

Ezek után az események után történt, hogy Isten próbára tette Ábrahámot, és így szólt hozzá: « Ábrahám, Ábrahám! » « Itt vagyok » — felelte. Akkor ezt mondta neki: « Vedd egyetlen fiadat, akit szeretsz, Izsákot, menj Morija földjére, s ott mutasd be égőáldozatul azon a hegyen, amelyet majd megnevezek neked. » Másnap reggel Ábrahám korán fölkelt, fölnyergelte szamarát, magával vitte két szolgáját és fiát, Izsákot. Miután fát hasogatott az égőáldozathoz, elindult a hely felé, amelyet Isten mondott neki. A harmadik napon Ábrahám fölemelte szemét és messziről meglátta a hegyet. Ábrahám azt mondta a szolgáknak: « Maradjatok itt a szamárral. Én és fiam elmegyünk imádkozni és utána visszatérünk hozzátok. »

Ábrahám fogta tehát az égőáldozathoz szükséges fát, s fia, Izsák vállára rakta, ő pedig kezébe vette a tüzet és a kést. Így mentek egymás mellett. Akkor Izsák megszólította Ábrahámot: « Apám! » Az válaszolt: « Igen, fiam! » Ez azt mondta: « Lám, itt a tűz és a fa, de hol a bárány az égőáldozathoz? » Ábrahám így felelt: « Isten majd gondoskodik bárányról az égőáldozathoz, fiam. » Így mentek tovább egymás mellett.

Amikor megérkeztek arra a helyre, amelyet Isten mondott neki, Ábrahám megépítette az oltárt, rárakta a fát, megkötözte fiát és az oltárra helyezte a fa tetejére. Kinyújtotta kezét, fogta a kést, hogy feláldozza fiát. De Jahve angyala rászólt az égből és ezt mondta: « Ábrahám, Ábrahám! » « Itt vagyok » — felelte. Az folytatta: « Ne nyújtsd ki kezedet a fiú felé és ne árts neki. Most már tudom, hogy féled Istent és egyetlen fiadat sem tagadtad meg tőlem. » Amikor Ábrahám fölemelte szemét, látott egy kost, amely szarvánál fogva fennakadt a bozótban. Ábrahám odament, megfogta és fia helyett feláldozta égőáldozatul. (...)

Ezután Jahve angyala másodszor is szólt az égből Ábrahámnak és ezt mondta: « Magamra esküszöm — ez Jahve szava —, hogy mivel ezt tetted és egyetlen fiadat sem tagadtad meg tőlem, gazdagon megáldalak. Utódaidat megsokasítom, mint az ég csillagait és mint a tengerpart fövényét, utódaid elfoglalják majd az ellenség kapuját. Utódaid által nyer áldást a föld minden népe, mivel hallgattál szavamra. »

(Ter 22,1-13. 15-18)

Hittel áldozta föl Izsákot Ábrahám, amikor Isten próbára tette. Készen volt arra, hogy feláldozza egyszülöttét, ő, aki ígéretet kapott és hallotta: « Izsák által lesznek utódaid». Meg volt győződve arról, hogy Isten képes a halottakat is föltámasztani. Ezért vissza is kapta mintegy előképül.

(Zsid 11,17-19)

Vajon Ábrahám atyánk nem tettei alapján igazult meg, mivel fiát, Izsákot föláldozta az oltáron? Ebből láthatod, hogy a hit közreműködött ugyan tetteivel, de csak a tettek által vált tökéletessé. Így teljesedett be az Írás szava: « Ábrahám hitt Istennek, s ez megigazulására szolgált », és ezért « Isten barátjának » nevezték.

(Jak 2,21-23)

Ábrahám « hitben húnyt el anélkül, hogy elnyerte volna az ígéretet » (Zsid 11,13). A mai keresztény, aki már a beteljesedés, az igazi Utód korszakában él, méltán csodálja meg Ábrahám hitét, aki « minden hivő atyja » lett (vö. Róm 4,11). Az evangélium fényétől megvilágosítva elismeri,

— hogy a hit ingyenes ajándék és felhívás az Istennel való együttműködésre;

— hogy a hit nem mozdulatlan, hanem egy csúcspont felé törekszik;

— hogy a hit: kaland, amely oly mértékben válik világossá, amilyen mértékben az ember azt Isten bizonyosságában éli meg;

— hogy a hit nem szünteti meg a hivő tökéletlenségeit, hanem — mintegy magába szíva — átalakítja azokat;

— hogy a hit emberi szinten olykor gyökeres elszakadásokat (helyektől, személyektől), áldozatokat is kívánhat;

— hogy Isten hívása tiszteletben tartja az ember szabadságát; és

— hogy az ember döntése, válasza hatással van az egész üdvtörténetre.

IZSÁK, JÁKOB, JÓZSEF

Ter 46,6

2. *Szemiták karavánja vonul Egyiptom felé. Egy Kr.e. XIX. századi egyiptomi sír falfestménye. Beni Haszánban találták.*

A három pátriárka élete két fontos történeti eseményt kőt össze: Ábrahám és családja megtelepszik Kánaán déli részén, illetve az idegenbe szakadt József hívására a törzs átköltözik Egyiptomba, Gósen földjére. Az ősrégi hagyomány továbbszövi a választott nép eredetére vonatkozó eseményeket: a helyek és népek ismertek az archeológia által. A pátriárkák kora a Kr.e. II. évezred gazdasági és jogi viszonyait tükrözi. Az elbeszélések jellege népies, epikus. De a lényeg világos: előtérben marad mindig a tanítás szempontja: Isten *ígéretei* a pátriárkáknak.

Jákob látomása

Izsák apjának, Ábrahámnak régi hazájából hoz magának feleséget. Rebekkának ikrei születnek: Ézsau és Jákob. A kettőjük közötti viszály a két rokon eredetű, de ellenséges nép: az edomita és az izraelita nép eredetére utal. Jákob anyja segítségével csalással szerzi meg magának apja áldását; amikor Izsák tudomást szerez a hazugságról, nem vonja vissza az áldást; megsejti, hogy ez a tévedés is Isten titokzatos terveibe illeszkedik. *Jákob*nak menekülnie kell kijátszott testvére bosszúja elől. Arra a földre indul, ahonnan Ábrahámot szólította ki Isten, ahová anyja való, és ahol ő is majd feleséget szerez magának. Útja során megpihen azon a helyen, ahol Ábrahámnak először jelent meg Jahve. Itt, ezen a szent helyen, Jákob is isteni látomásban részesül: Jahve neki is megújítja titokzatos ígéreteit.

A keresztény liturgia a templomszentelési misében olvastatja ezt az ősi szöveget.

Izsák hivatta Jákobot és megáldotta. Utasítást adott neki, és így szólt: « Ne végy magadnak feleséget Kánaán leányai közül. Kelj útra és menj Paddan-Aramba, Betuelnek, anyád atyjának házába, és onnan vegyél feleséget magadnak, Lábánnak, anyád testvérének leányai közül. A mindenható Isten áldjon meg, tegyen termékennyé, sokasítson meg, hogy a népek sokaságává légy! Adja neked Ábrahám áldását, neked és veled együtt utódaidnak, hogy az idegen földet, amelyet Isten Ábrahámnak adott, sajátodul megkapjad. » Így bocsátotta el Izsák Jákobot, az meg elment Paddan-Aramba Lábánhoz, az aramita Betuel fiához, Jákob és Ézsau anyjának, Rebekkának testvéréhez. (...)

Jákob elindult Beersebából és Háránba ment. Eljutott egy helyre és ott maradt éjszakára, mert a nap már leszállt. Fogott egy követ azon a helyen, feje alá tette támasznak és lefeküdt azon a helyen aludni. Álma volt: íme, egy létra volt a földre állítva s a hegye az eget érte. S lám, Isten angyalai le és feljártak rajta. Íme, Jahve fölötte állt és így szólt: « Jahve vagyok, atyádnak, Ábrahámnak Istene és Izsák Istene. A földet, amelyen pihensz, neked és utódaidnak adom. Nemzetséged olyan lesz, mint a föld homokja, ki kell terjeszkedned nyugatra és keletre, északra és délre, általad s utódaid által nyer áldást a föld minden népe. Nézd, én veled vagyok. Mindenütt oltalmazlak, ahová mégy, és visszavezetlek erre a földre. Nem hagylak el, amíg véghez nem viszem azt, amit megígértem neked. » Jákob fölébredt álmából és így szólt: « Valóban, Jahve van ezen a helyen és én nem tudtam. » Megborzadt és ezt mondta: « Milyen félelmetes ez a hely, valóban itt van Isten háza és itt van az ég kapuja. » Amikor Jákob másnap reggel fölébredt, vette a követ, amelyen fejét nyugtatta, felállította emlékkőül és olajat öntött rá. A helynek a Bétel nevet adta: azelőtt Lusznak hívták a várost.

Jákob fogadalmat tett: « Ha Isten velem lesz és védelmez az úton, amelyen most járok, s ad kenyeret ennem és ruhát; amit fölveszek magamra, és ha egészségben visszatérek atyám házába, akkor Jahve lesz az én Istenem. Ez a kő, amelyet emlékkőül fölállítottam, Isten háza lesz, és mindenből, amit adsz nekem, hűségesen tizedet adok neked. »

(Ter 28,1-5.10-22)

« Bizony, bizony mondom nektek: látni fogjátok, hogy megnyílik az ég és Isten angyalai föl-alászállnak az Emberfia előtt. »

(Jn 1,51)

Küzdelem Istennel

Jákob elérkezik « kelet fiainak országába », azaz Hárán vidékére. Megtalálja Ábrahám rokonait, elszegődik Lábán szolgálatába, hogy feleségül kapja annak leányát, Ráchelt. De most őt csapják be: Leát kapja feleségül, az idősebb lányt. Jákob vállalja a további szolgálatot, hogy végre Ráchel is az övé legyen. Az évek múltával népes család, gazdagság lesz osztályrésze; ekkor álmában ismét Jahve szól hozzá: « Isten angyala vagyok Bételből, ahol te fölkentél egy emlékkövet és fogadalmat tettél nekem. Kelj föl tehát, hagyd el ezt az országot és térj vissza rokonságod földjére » (Ter 31,13-14).

Jákob tehát indul vissza Kánaánba. Útközben rendkívüli élményben részesül: találkozik Istennel (a jelenet erősen antropomorf jellegű), és megharcol vele, hogy elnyerje áldását. Neve ettől kezdve: *IZRAEL,* amelynek jelentése: « Isten harcol ».

Origenész és Szent Jeromos a lelki harc és az állhatatos ima képét is látták a jelenetben.

Még azon az éjszakán fölkelt, vette két feleségét, két szolgálóját, tizenegy fiát és átkelt a Jabbok gázlóján. Fogta és áthozta őket a folyón s áthozta minden vagyonát. Jákob egyedül maradt odaát. Akkor valaki hajnalig küzdött vele. Mikor látta, hogy nem tudja legyőzni, megérintette csípőjét úgy, hogy Jákob csípője kificamodott, miközben vele küzdött. Közben így szólt:

« Engedj el, mert közeledik a virradat! » De ő így felelt: « Nem engedlek el, amíg meg nem áldasz. » Az megkérdezte: « Hogy hívnak? » « Jákobnak » — felelte. Az folytatta: « Ezentúl ne Jákobnak hívjanak, hanem Izraelnek, mivel Istennel szemben erősnek bizonyultál és emberek fölött fogsz győzni. » Jákob erre megkérdezte és mondta: « Nyilvánítsd ki előttem nevedet! » Az így válaszolt: « Miért kérdezed a nevemet? » — s megáldotta. Jákob elnevezte a helyet Penuelnek, mert — úgymond — színről színre láttam Istent és életben maradtam. A nap fölkelt előtte, amikor Penuelt elhagyta. De sántított csípője miatt. Ezért az izraeliták mind a mai napig nem eszik meg a csípőizom ínját, amely a csípőmedence fölött van, mivel ő az izom ínjánál ért Jákob csípőjéhez.

(Ter 32,23-33)

József és testvérei

Jákob-Izraelnek tizenkét fia született feleségeitől. Tizenkét fia Izrael tizenkét törzsének névadója. József története nem valószínűtlen: a rabszolgából lett vezér nem egyedüli eset a történelemben. De a régiek nem nagyon törődtek azzal, hogy pontosan adják vissza a bonyolult történelmet. A szabad költői elbeszélés elmondja, hogy egy héber csoport hogyan jutott el Egyiptomba. Ez a csoport alkotja majd a kivonulás után Izrael magját és a kánaáni honfoglalás legaktívabb részét.

Az eladott, a kemény megpróbáltatásokat kiálló és testvéreinek megbocsátó Józsefben a keresztény hagyomány méltán látta Jézus előképét.

Amikor József tizenhét esztendős volt, bátyjaival együtt a juhokat őrizte. Izrael jobban szerette Józsefet, mint a többi fiát, mivel öreg korában született. Ezért egy ujjas köntöst csináltatott neki. Mikor bátyjai látták, hogy jobban szereti, mint összes többi fiát, meggyűlölték és nem tudtak vele barátságos szót váltani.

Józsefnek egyszer álma volt, s azt elmondta testvéreinek, Így szólt hozzájuk: « Hallgassatok ide, milyen álmot láttam. Kévét kötöztünk a mezőn, s íme az én kévém fölegyenesedett és állva maradt, a ti kévéitek pedig körülvették és meghajoltak az én kévém előtt. » Testvérei így válaszoltak: « No, talán királyunk akarsz lenni és fölöttünk uralkodni? » Álma és elbeszélése miatt még inkább meggyűlölték. Más alkalommal újra álmot látott s azt is elmondta bátyjainak. Így szólt: « Látjátok, ismét álmom volt. A nap, a hold és a csillagok meghajoltak előttem. » Amikor elbeszélte atyjának és testvéreinek, apja megfeddte, mondván: « Mit akar jelenteni ez az álom, amit láttál? Nekem, anyádnak és bátyáidnak, nekünk földig kell hajolnunk előtted? Bátyjai féltékenyek lettek rá, apja ellenben megjegyezte magának a dolgot.

Amikor bátyjai elmentek és apjuk juhait Szichemben legeltették, Izrael ezt mondta Józsefnek: « Bátyáid Szichemnél legeltetnek, gyere, hadd küldjelek el hozzájuk. » « Készen vagyok » — felelte. Akkor ezt mondta neki: « Menj és nézz utána, hogy bátyáid és a nyájak jól vannak-e, s hozz nekem hírt róluk. » Így elküldte Hebron völgyéből s ő Szichembe érkezett. Amikor a mezőn bolyongott, egy ember találkozott vele és megkérdezte: « Mit ke-

resel? » « Bátyáimat keresem — felelte —, mondd, hol legeltetnek? » A férfi így válaszolt: « Elmentek innét, hallottam, amikor mondták: Menjünk Dotainba. » József tehát elment testvérei után és Dotainban megtalálta őket.

Amikor azok messziről meglátták, még mielőtt közelükbe ért, azt indítványozták, hogy öljék meg. Így szóltak egymáshoz: « Nézzétek, ott jön az álomlátó. Rajta, öljük meg, dobjuk egy ciszternába és mondjuk azt, hogy vadállat ette meg. Akkor majd meglátjuk, mi lesz álmaiból. » Mikor Ruben ezt meghallotta, igyekezett kimenteni kezükből és így szólt: « Ne vegyük el életét. » Ruben még azt mondta nekik: « Ne ontsatok vért, dobjátok be a ciszternába, ott a pusztában, de kezeteket ne emeljétek rá. » (Ezt mondta), mert ki akarta menteni kezükből és vissza akarta küldeni apjához.

Mihelyt József testvéreihez ért, azok levették József ujjas köntösét, őt magát pedig megfogták és a ciszternába dobták. A ciszterna üres volt, víz nem volt benne. Aztán leültek enni.

Amikor fölemelték szemüket és körülnéztek, izmaelita karaván láttak közeledni Gileádból. Tevéik meg voltak rakva gumival, balzsammal és illatos gyantával. Úton voltak vele, hogy Egyiptomba vigyék. Juda így szólt testvéreihez: « Milyen előnyünk származik abból, ha megöljük öcsénket és vérét betakarjuk? Gyertek, adjuk el az izmaelitáknak és ne emeljük rá kezünket. Mégis csak testvérünk, saját testünk. » Testvérei hallgattak rá. Amikor tehát a midiánita kereskedők elhaladtak mellettük, eladták Józsefet 20 ezüstért az izmaelita kereskedőknek. Ezek Egyiptomba vitték Józsefet. Amikor Ruben később ismét odament a ciszternához, József már nem volt benne. Megszaggatta ruháját, visszament testvéreihez és így szólt: « A fiú már nincs ott, mitévő legyek? »

Ők azonban fogták a köntösét, levágtak egy kecskebakot és a köntöst a vérébe mártották. Aztán a ruhát elküldték, apjukhoz vitették és ezt üzenték: « Találtuk, nézd meg, hogy a fiad köntöse-e vagy nem? » Amikor az meglátta, felkiáltott: « Ez a fiam köntöse, vadállat ette meg. Széttépték, széttépték Józsefet! » Megszaggatta ruháját, zsákot kötött csípője köré és hosszú ideig gyászolta fiát. Minden fia és minden lánya sietett vigasztalni, de nem akart megvigasztalódni, hanem így szólt: « Gyászolva költözöm le fiamhoz az alvilágba. » Így siratta őt apja.

(Ter 37,2-35)

A pátriárkák irigységből eladták Józsefet Egyiptomba. Isten azonban vele volt és minden viszontagságán keresztülsegítette.

(Csel 7,9-10)

József találkozik testvéreivel

A kereskedők Józsefet eladták Potifárnak, a fáraó egyik főemberének. Potifár felesége börtönbe juttatta. Maga a fáraó szabadította ki, és a birodalom nagyvezérévé tette. József, aki többéves éhséget jövendölt meg, okos gazdálkodással hatalmas gabonatartalékokat gyűjtött a birodalmi raktárokba.

Mindenki Egyiptomba jött, hogy gabonát vásároljon Józseftől, mivel az egész világon nyomasztó éhség uralkodott.

Jákob hallotta, hogy Egyiptomban van gabona, ezért így szólt fiaihoz: « Mit késlekedtek még? Nézzétek, hallottam, hogy Egyiptomban van gabona. Menjetek oda és vegyetek gabonát, hogy életben maradjunk és ne haljunk meg. » József tíz testvére le is ment Egyiptomba gabonát vásárolni. Benjamint azonban, József öccsét, Jákob nem küldte el bátyjaival, mert — úgymond — valami szerencsétlenség érhetné.

Így azok között, akik (Egyiptomba) jöttek, megérkeztek Izrael fiai is, hogy gabonát vásároljanak, mivel Kánaán földjére is ránehezedett az ínség. József volt az úr az országban: ő adott el gabonát az országban az egész népnek. Amikor József bátyjai megérkeztek, földig meghajoltak előtte. (...) József fölismerte testvéreit, de azok nem ismerték meg őt. József ekkor visszagondolt álmaira, amelyek róluk szóltak. (...)

Amikor József belépett a házba, átadták neki az ajándékot, amit hoztak és földig hajoltak előtte. Ő pedig érdeklődött hogylétük felől és kérdezte: « Jól érzi magát öreg atyátok, akiről beszéltetek? Életben van még? » Aztán körülnézett és meglátta Benjamint, anyjának fiát. Így szólt hozzá: « Ez bizonyára legkisebb öcsétek, akiről beszéltetek nekem. » Aztán ezt mondta: « Isten fordítsa feléd kegyét, fiam » Erre József elsietett, mert testvérének láttára mélyen megrendült lelkében és ki kellett sírnia magát. (...)

Senki sem volt nála, amikor József fölfedte magát testvérei előtt. Olyan hangosan sírt, hogy az egyiptomiak mind meghallották, és híre eljutott a fáraó házába is. József így szólt testvéreihez: « József vagyok! Él-e még atyám? » De testvérei nem tudtak felelni neki, annyira meglepődtek, ahogy ráismertek. József így szólt hozzájuk: « Gyertek hát közelebb hozzám! » Mikor közelebb mentek, ezt mondta: « József vagyok, a testvéretek, akit eladtatok Egyiptomba. De most ne nyugtalankodjatok és ne tegyetek magatoknak szemrehányást amiatt, hogy eladtatok. Isten azért küldött előre engem, hogy megmentsem életeteket. Már két éve pusztít az éhínség az országban, de még öt esztendő van hátra, hogy nem vetnek és nem aratnak. De Isten előre küldött engem, hogy megmentse és életben tartsa nemzetségteket a földön. Nem ti hoztatok engem ide, hanem Isten. A fáraó atyjává és házának urává tett, és én parancsolok Egyiptom egész földjén. Sietve térjetek hát vissza atyánkhoz és mondjátok neki: Ezt üzeni fiad, József: Isten engem Egyiptom egész földjének urává tett. Gyere hozzám, ne késlekedj! Gósen földjén fogsz lakni, közel leszel hozzám, te és fiaid és unokáid, nyájaddal, barmaiddal és minden vagyonoddal együtt. Én majd gondoskodom itt ellátásodról, mert az ínség még öt évig tart. Nem fogsz elszegényedni sem te, sem házad és semmi, ami a tied. »

Ezután nyakába borult öccsének, Benjaminnak, és sírt. Benjamin is sírt az ő nyakában. Aztán megcsókolta bátyjait is, sírt és megölelte őket. Testvérei pedig elbeszélgettek vele.

(Ter 41,57; 42,1-9; 43,26-30; 45,1-15)

Akkoriban éhínség és nagy nyomor támadt egész Egyiptomban meg Kánaánban, és atyáink nem találtak élelmet maguknak. Jákob azonban meghallotta, hogy Egyiptomban van gabona. Elküldte hát atyáinkat első ízben. Második útjuk alkalmával József fölfedte kilétét testvérei előtt, s így a fáraó előtt kitudódott József származása. Majd József magához hívatta atyját, Jákobot, hetvenöt lelket számláló egész rokonságával együtt. Jákob tehát leköltözött Egyiptomba, s ott halt meg ő is, atyáink is.

(Csel 7,11-15)

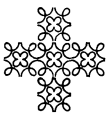

A pátriárkák sokszor nagyon is szembetűnő emberi gyengeségeik ellenére munkatársai lesznek Istennek az üdvösségtörténetben. Ábrahám meghívása után ők is megkapják a hit kegyelmét, tetteikért Jahve előtt is kell felelniök.

— **Jákob nem szent, célja eléréséért nem riad vissza a csalástól, a hazugságtól — s ebben anyja is segítségére van —, de aztán vállalja a bűnhődést (száműzés, kemény szolgálat, rászedetés, fájdalma József elvesztése miatt), és megköveti sértett bátyját, Ézsaut. Megvan benne az istenfélelem erénye és ugyanakkor az a bátorság, hogy állhatatos imájával « ne engedje el Istent, míg az meg nem áldja ».**

— **József története többek közt azt példázza, hogy Isten soha nem hagyja el a benne bízókat, a legtragikusabb eseményeket is azok javára fordítja: az elárult és eladott József által hívja meg Jákob törzsét Egyiptomba, ahol majd az üdvösségtörténetnek egy új fejezete készül el.**

— **József mintegy « isteni pedagógiával » bánik testvéreivel: kemény szóval, próbatételekkel készteti őket a bűnbánatra, de megtérésük első jelére már nem tudja visszatartani könnyeit, s azok teljes pálfordulásakor atyai szeretettel öleli magához « tékozló fiú » testvéreit.**

MÓZES

Ha Mózesnek hinnétek, talán nekem is hinnétek, mert ő énrólam írt.

(Jn 5,46)

Kiv 1,8

3. *II. Ramzesz. Fekete gránit szobor, valószínűleg a karnaki templomból (Kr.e. XIII. sz.). — A király jogart tart. Vállain széles arany és gyöngy gallér. Fején Egyiptom kék koronája, sisak módjára. Elől az ureusz kígyó, a fáraó szuverén hatalmának jelképe* (Egyiptomi Múzeum, Torino).

«...Meghalt József és minden testvére és az egész nemzedék. De Izrael fiai termékenyek voltak, elszaporodtak, annyira megsokasodtak és megerősödtek, hogy betöltötték az országot. Egyiptomban (ekkor) új király jutott hatalomra... » (Kiv 1,7-8) A *Kivonulás* könyvének első fejezete ebben a rövid mondatban foglalja össze majd négy évszázad történetét. A Nílus deltájától észak-keletre letelepedett zsidó törzs néppé vált. A szemita hikszosz dinasztiák idején békésen szaporodtak, gazdagodtak, de az «új király» trónralépésével minden megváltozik. I. Szethosz, a 19. dinasztia nagy uralkodója kemény kézzel sújt az « idegenekre », halála után pedig kitör a nyílt üldözés. II. Ramzesz (1290-1234) kényszermunkára fogja a hébereket és megparancsolja valamennyi héber elsőszülött fiú meggyilkolását. Izrael emlékezetében tartja az Ábrahámnak tett isteni ígéreteket; de most, halálra ítélt rabszolga állapotában remélhet-e még valamit?

Ez idő tájt születik Lévi törzsében egy gyermek, akit anyja három hónapig rejteget, aztán, rábízva őt « Ábrahám, Izsák és Jákob Istenére », kis kosárban a Nílus vizére bocsátja. A hagyomány szerint maga a fáraó leánya neveli föl a fiút. Mózes egyformán kitűnik a tudományokban és a hadvezetésben — sikeres hadjáratot vezet a núbiaiak ellen —, s csak egy véletlen folytán fedezi fel, hogy egy elnyomott néphez tartozik. Hirtelen haragjában leüt egy héber munkást ütlegelő egyiptomit. A gyilkosság nem marad titokban, a fáraó ügynökei nyomában vannak. Mózesnek menekülnie kell. Csillaga lehanyatlott: egyiptomiból lenézett héber, vezérből üldözött, jóléthez szokott udvari emberből bujdosó senkifia lesz. Mint Ábrahámnak, neki is mindent el kell hagynia, hogy Isten barátjává, kiválasztott prófétává, a Szövetség közvetítőjévé és népe törvényhozójává lehessen.

Az arab félsziget déli részén élő midianiták törzse fogadja be. Itt elveszi feleségül Jetró pap leányát, Ciporrát, születik két gyermeke. Élete egyhangú, a nomád pásztorok fárasztó élete. Itt, a pusztában szól hozzá Jahve Angyala, azaz maga Isten. A mindenki által elfelejtett idős pásztorember prófétai hivatást kap, szenvedő népe vezére lesz.

A következő elbeszélés — ez egész világosan kiütközik belőle — jahvista és elohista elemek keveredése.

Mózes meghívása

Negyven esztendő telt el, amikor Sína hegyének pusztájában angyal jelent meg neki egy égő csipkebokor lángjában.

(Csel 7,30)

Mózes apósának, Jetrónak, Midián papjának juhait őrizte. Egyszer messzire behajtotta a juhokat a pusztába, és eljutott Isten hegyéhez, a Hórebhez. Itt megjelent neki Jahve angyala a tűz lángjában egy égő csipkebokorban.

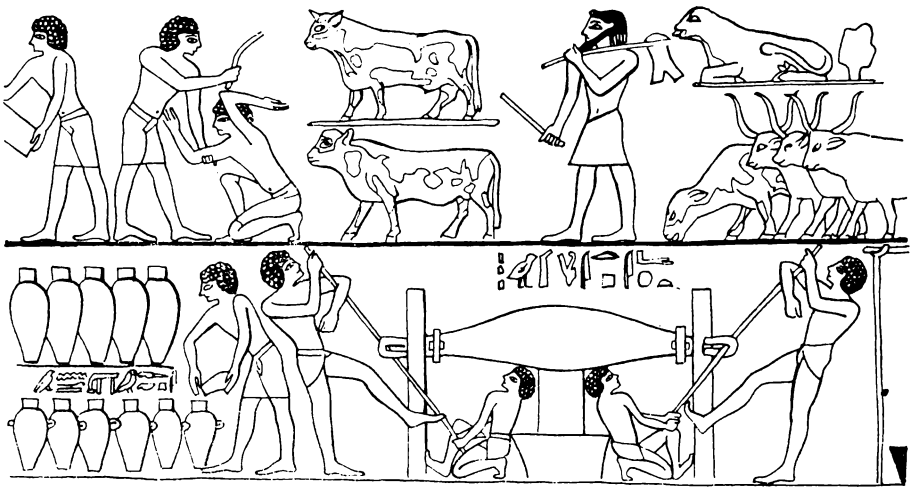

Kiv 2,11

4. Zsidók munkája Egyiptomban. Tébában talált Kr.e. XV. századi sírfestmény. — Fent: egy szemita állatokat vezet a legelőre. Balra egy felügyelő ütlegel egy rabszolgát. — A középső rész írása: « Apiru (héberek?) által készített bor ». Az építkezések mellett ez is a zsidóknak fenntartott munkák közé tartozott.

Mikor odanézett, látta, hogy a bokor ég, de nem ég el. Így szólt magában: « Odamegyek és megnézem ezt a különös jelenséget: hadd lássam, miért nem ég el a csipkebokor. » Amikor Jahve látta, hogy vizsgálódva közeledik, Isten megszólította a csipkebokorból: « Mózes, Mózes! » « Itt vagyok » — felelte. Erre így szólt: « Ne közelíts! Vedd le sarudat a lábadról, mert a hely, ahol állasz, szent föld. » Azután így folytatta: « Én vagyok az Isten, atyáid Istene: Ábrahám Istene, Izsák Istene, Jákob Istene. » Erre Mózes eltakarta arcát, mert félt Istenre tekinteni.

Jahve pedig így szólt: « Láttam Egyiptomban élő népem nyomorúságát és hallottam a munkafelügyelőkre vonatkozó panaszát; igen, ismerem szenvedését. Elhatároztam, hogy kiszabadítom az egyiptomiak hatalmából, hogy kivezessem arról a földről egy szép, tágas országba, egy tejjel - mézzel folyó országba. Most tehát Izrael fiainak kiáltása felhatolt hozzám, és láttam a gyötrelmet is, amellyel az egyiptomiak kínozzák őket. Ezért menj, elküldelek a fáraóhoz, hogy népemet, Izrael fiait kivezesd Egyiptomból. »

Mózes így szólt Istenhez: « Ki vagyok én, hogy a fáraóhoz menjek, és Izrael fiait kivezessem Egyiptomból? » Isten ezt válaszolta: « Veled leszek, és ez lesz a jel, amelyről felismered, hogy küldetésed tőlem van... Ha majd kivezeted a népet Egyiptomból, ezen a hegyen mutattok be áldozatot Isteneteknek. »

Mózes ezt mondta Istennek: « Ha megérkezem Izrael fiaihoz és így szólok hozzájuk: Atyáitok Istene küldött, akkor majd megkérdezik: mi a neve? — mit feleljek erre? » Isten ezt válaszolta: «ÉN VAGYOK, AKI VAGYOK.»

Azután folytatta: « Így beszélj Izrael fiaihoz: Aki van, az küldött engem hozzátok. » Azután még ezt mondta Isten Mózesnek: « Jahve, atyáitok Istene, Ábrahám Istene, Izsák Istene, Jákob Istene küldött hozzátok. Ez az én nevem minden időkre, s így kell neveznetek nemzedékről nemzedékre. »

Mózes újra megjegyezte: « De ha nem hisznek nekem és nem hallgatnak rám, hanem azt mondják: Jahve nem jelent meg neked? » Erre Jahve megkérdezte: « Mi van a kezedben? » « Bot » — felelte. « Dobd le a földre » — parancsolta neki. Amikor ledobta a földre, az kígyóvá változott és Mózes megijedt tőle. Erre Jahve így szólt: « Nyújtsd ki a kezed és fogd meg a farkánál. » Kinyújtotta hát a kezét, megfogta, és az újra bottá vált a kezében... « Erről majd elhiszik, hogy atyáid Istene, Ábrahám Istene, Izsák Istene, Jákob Istene megjelent neked. »

Mózes ezután így szólt Jahvéhoz: « Bocsáss meg, Uram, de én nem vagyok a szó embere. Azelőtt sem voltam az, és most sem vagyok, amióta szolgáddal beszélsz. A szám akadozó, a nyelvem lassú. » Jahve ezt válaszolta: « Ki adott szájat az embernek, ki teszi némává vagy süketté, látóvá vagy vakká? Nemde én, Jahve? Menj csak, majd segítelek a beszédben, s azt fogod hirdetni, amit mondanod kell. »

Ő azonban ellene vetette: « Bocsáss meg, Uram, de küldj, akit akarsz. » Jahve erre haragosan mondta Mózesnek: « Áron, a levita, nem a testvéred? Tudom, hogy jól beszél. Nézd, már úton van, hogy találkozzék veled. Ha meglát, nagyon megörül neked. Beszélj vele és add szavaidat a szájába. Én majd téged is, őt is segítelek a beszédben, és megtanítlak benneteket arra, mit kell tennetek. Ő beszél majd helyetted a néphez; olyan lesz, mintha a te szád volna, te meg olyan leszel számára, mint a sugalmazó Isten. Vedd kezedbe ezt a botot, ezzel teszed majd a csodákat. »

(Kiv 3,1-15; 4,1-5.10-17)

> « A halottak föltámadásáról pedig nem olvastátok, amit Isten mondott nektek: Én vagyok Ábrahám Istene, Izsák Istene és Jákob Istene. Isten nem a holtak Istene, hanem az élőké ». Amikor a nép ezt hallotta, elámult tanításán.
>
> (Mt 22,31-33)

A húsvéti bárány

Mózes visszatér Egyiptomba, közli Izrael véneivel küldetését. II. Ramzesz, akit egyrészt lekötnek a hetitákkal folytatott összecsapások, másrészt nem akarja elveszíteni az ingyen héber munkaerőt, természetesen hallani sem akar sem azok elengedéséről, sem magáról Jahvéról. Nem ismeri ezt az Istent...

A Kivonulás könyvének szerzője csodás események leírásával érzékelteti a gigantikus, de ugyanakkor aránytalan harcot Mózes és a fáraó között. A héberek megtapasztalják, hogy Ábrahám, Izsák és Jákob Istene mindenható: szuverén úrként mozgatja az általa teremtett világ erőit. (A tíz egyiptomi csapás, átkelés a Vörös-tengeren.)

Az Egyiptomból való *kivonulás* ideje bizonytalan: az 1250 és 1225 közötti évekre tehetjük. Izrael útrakészen költi el az első « húsvéti bárányt ». Itt helyesebben « húsvéti » bárány helyett *pászka-bárányról* kell beszélnünk. Pászka (a héber *peszah*-ból) alapjelentése homályos. « Az Egyiptomból való kivonulás emlékünnepe. Már meglévő szertartások új magyarázatot kaptak benne, ti. a nomád pásztorok tavaszi ünnepe a nyájak zsengéjének feláldozásával (az ajtófélfák megkenése vérrel, áldozati lakoma füvekkel és kovász-

talan kenyérrel, nem szabad csontot törni az áldozati állatban). Talán az volt az értelme, hogy a legelőváltás (indulás) előtt biztosítsák az istenség oltalmát a jövendőre és elhárítsák a károkat. A honfoglalás után valószínűleg összekapcsolták ezt a « kovásztalan kenyerek » paraszti tavaszünnepével. Az új értelmezés jelképes: hálaünnep a szövetség Istenének az egyiptomi szolgaságból való megszabadításért. Az állatok első ivadékának feláldozása megkíméli a nép gyermekeit; a vérrel megkent ajtófélfákat elmellőzi Isten büntető ítélete (*pszh* valószínű jelentése: kímélően továbbmenni); a kovásztalan kenyér az indulás sietségét jelzi; a nomádoknál szokásos évkezdet (újév) új kezdetté válik » (SBK, 246-247).

A kivonulásra emlékeztető pászka ünnepét hűségesen megtartják Izrael fiai. Jósiás (Jozija) király kultuszreformjától kezdve a családi ünnep templomi és zarándokünnep lett. A számkivetés utáni korban összekapcsolták az állatok templomi levágását a családi körben elköltött pászkavacsorával. Ezt a pászkavacsorát használja fel majd Jézus az utolsó vacsorán halála emlékünnepe, az Eucharisztia megalapítására.

Jahve így szólt Mózeshez és Áronhoz Egyiptomban: «Ez a hónap legyen számotokra a kezdő hónap: ez legyen az év első hónapja. Hirdesd ki Izrael egész közösségének: a hónap tizedik napján mindenki szerezzen egy bárányt családonként, egy bárányt házanként. De ha a család kicsi egy bárányhoz, akkor a személyek számának megfelelően szomszédos családdal együtt vegyen egyet. Aszerint számoljátok a meghívottakat, hogy ki-ki mennyit eszik. Az állat legyen hibátlan, hím és egyéves. Vehettek bárányt vagy kecskét. Tartsátok a hónap tizennegyedik napjáig. Akkor Izrael közösségének egész gyülekezete a két este között vágja le. Vegyenek a véréből és kenjenek belőle annak a háznak a két ajtófélfájára és szemöldökfájára, amelyben elköltik. A húsát, tűzön megsütve, még akkor éjszaka egyék meg. Kovásztalan kenyérrel és keserű salátával fogyasszák el. Ne egyetek meg belőle semmit nyersen vagy vízben megfőzve, hanem csak tűzön sütve, a fejével, a lábával és belső részeivel együtt. Semmit ne tegyetek el belőle másnap reggelre. Ami másnapra megmarad, azt tűzön égessétek el. Így fogyasszátok: a derekatok felövezve, saru a lábatokon, bot a kezetekben. Sietve egyétek, mert ez Jahve átvonulása. Én végigvonulok azon az éjszakán Egyiptomon, és megölök minden elsőszülöttet Egyiptomban: embert és állatot, s ítéletet tartok Egyiptom minden istene fölött, én, Jahve. A vért használjátok annak a háznak a megjelölésére, amelyben laktok. Ha látom a vért, kihagylak benneteket. Titeket nem ér a megsemmisítő csapás, amellyel Egyiptomot megverem. Ez a nap legyen számotokra emlékünnep, és üljétek meg úgy, mint Jahve ünnepét. Nemzedékről nemzedékre tegyétek meg ünnepnapnak mindörökre. »

Jahve így szólt Mózeshez és Áronhoz: « A húsvéti bárányra ez a szabály vonatkozik: idegen nem ehet belőle. De a pénzen vásárolt rabszolga ehet, ha előbb körülmetéled. Jövevény és napszámos nem ehet belőle. Ugyanabban a házban kell elfogyasztani, húsából nem vihetsz ki semmit a házon kívülre. Csontot nem törhettek össze benne. Izrael fiainak egész közössége így járjon el. Ha idegen tartózkodik nálad, és meg akarja ünnepelni a húsvétot Jahve tiszteletére, akkor a férfiakat mind körül kell metélni. Így részt vehet az ünnepen, és úgy kell tekinteni, mint a közületek valót. De aki nincs körülmetélve, az nem ehet belőle. Ez a törvény vonatkozik a hozzátok tartozóra és a köztetek lakó idegenre. » Izrael fiai mind engedelmeskedtek: úgy tettek, ahogy Jahve Mózesnek és Áronnak megparancsolta. Ezen a napon vezette ki Jahve Izrael fiait, csoportjaik szerint Egyiptomból.

(Kiv 12,1-14.43-50)

Húsvéti bárányunkat, Krisztust megölték. Ünnepeljünk hát, de ne a régi kovásszal, hanem az egyeneslelkűség és igazság kovásztalan kenyerével.

(1Kor 5,7-8)

Átkelés a Vörös-tengeren

A pászka és a tizedik csapás (az egyiptomi elsőszülöttek megölése) után a fáraó útnak engedi Izrael fiait, hogy a sivatagban áldozatot mutassanak be Jahvénak. Amikor megtudja, hogy nincs szándékukban visszatérni, hadseregével utánuk ered; de az üldözők a Vörös-tenger hullámaiba vesznek.

A kivonulás — Egyiptomból a pusztán át az Ígéret Földje felé — később a prófétai irodalomban (Ózeásnál, Jeremiásnál) úgy szerepel, mint a népnek Istenével való eljegyzése; Jahvénak szinte tulajdonnevévé válik: « Az, aki kihozta a népet Egyiptomból »; a babiloni száműzetésből való visszatérést Második Izajás majd úgy jövendöli meg, mint második exodust. Végül a keresztény hagyomány számára a kivonulás az Egyház és a keresztény ember örökkévalóság felé tartó útjának előképe.

Magát a Vörös-tengeren (« Sás-tengeren ») való átvonulást egy a három hagyományból összeszőtt elbeszélés mondja el. A jahvistának tulajdonítják azt, hogy az Úr keleti széllel visszaszorítja a tenger vizét; az elohista szerepelteti Isten angyalát; a papi irat szerint pedig Mózes azzal vágott utat a tengerben, hogy botjával rácsapott a vizekre. Mózes és a nép figyelembe vehetett kedvező természeti jelenségeket; mindazonáltal a Vörös-tengeren való átvonulás annak a gondviselő segítségnek, amellyel a szövetség Istene kísérte népét, egyik legnagyobb, sőt valamennyi között a legtüneményesebb megnyilatkozása volt az egész ószövetség során. Az újszövetség népe, kezdve magával Szent Pállal, úgy tekintette, mint a keresztény üdvösség, nevezetesen a keresztség előképét.

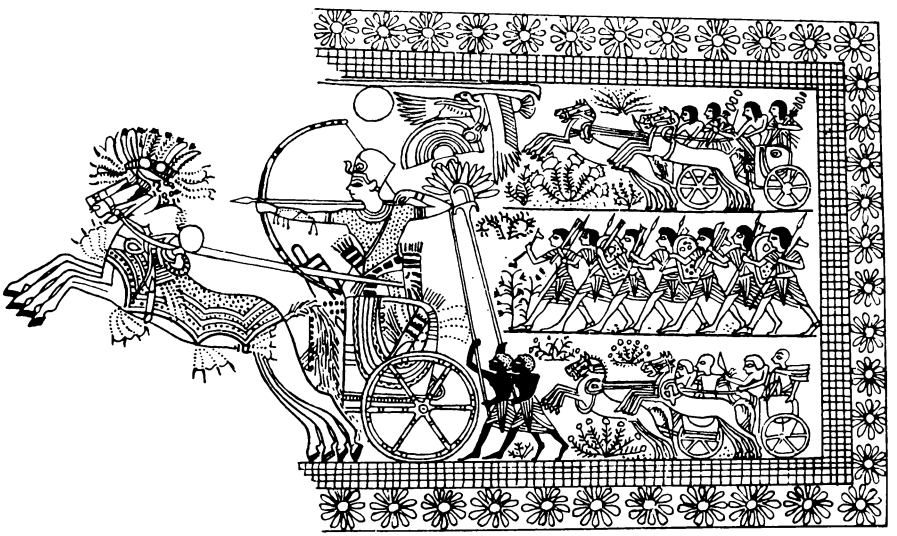

Kiv 14,23

5. A fáraó üldözi a szemita törzseket. Tutanchamun (Kr.e. XIV. sz.) sírjának falfestménye. — A harci kocsikon mindig két katona volt: a vezető és az íjász, de az udvari festményeken a király mint hadseregének vezére mindig egyedül van kocsiján.

Jahve így szólt Mózeshez: « Miért kiáltasz hozzám? Parancsold meg Izrael fiainak, hogy induljanak. Te pedig emeld fel botodat, nyújtsd ki kezed a tenger fölé és válaszd ketté, hogy Izrael fiai száraz lábbal átmehessenek rajta. Én azonban megkeményítem a fáraó szívét, ezért utánuk fut, s akkor majd megmutatom dicsőségemet a fáraón, egész seregén, harciszekerein és lovasain. Az egyiptomiak megtudják, hogy én vagyok Jahve, ha majd megmutatom dicsőségemet a fáraón, a szekerein és a lovasain. »

Akkor az Isten angyala, aki az izraeliták csapata előtt járt, megváltoztatta helyét és mögéjük vonult. A felhőoszlop eljött előlük, mögöttük ereszkedett le, s az egyiptomiak serege és az izraeliták tábora között helyezkedett el. A felhő sötét maradt, s az éjszaka elmúlt anélkül, hogy a két sereg közeledett volna egymáshoz. Mózes ekkor kinyújtotta kezét a tenger fölé. Jahve egész éjjel tartó erős keleti széllel visszaszorította a tengert és kiszárította. A víz kettévált, és Izrael fiai a száraz tengerfenéken vonultak át, miközben a víz jobb és bal felől úgy állt, mint a fal. Az egyiptomiak utánuk vetették magukat, a fáraó minden lova, szekere és lovasa utánuk ment a tengerbe. A reggeli őrség idején Jahve a tűz- és felhőoszlopból rátekintett az egyiptomiak seregére és megzavarta. Akadályozta a szerekek kerekét, azért csak bajjal jutottak előre. Az egyiptomiak kiabálni kezdtek: « Meneküljünk Izrael fiai elől, mivel Jahve harcol értük az egyiptomiak ellen! » Jahve pedig így szólt Mózeshez: « Nyújtsd ki kezed a tenger fölé, hogy a víz visszazúduljon az egyiptomiakra, szekereikre és lovasaikra. » Mózes kinyújtotta kezét a tenger fölé. Erre a víz napkeltekor visszaáramlott régi helyére, amikor az egyiptomiak éppen arra menekültek. Jahve besodorta őket a habok közepébe. A víz visszaömlött és ellepte a szekereket, a lovasokat és a fáraó egész népét, amely utánuk behatolt a tengerbe. Senki sem maradt életben közülük. Izrael fiai azonban száraz talajon mentek át a tengeren, miközben a víz tőlük jobbra és balra úgy állt, mint a fal. Így mentette meg Jahve azon a napon Izrael fiait az egyiptomiak hatalmától. Az izraeliták látták az egyiptomiakat holtan feküdni a tenger partján. Izrael fiai tanúi voltak a nagy tettnek, amelyet Jahve az egyiptomiakon véghez vitt. A népet félelem töltötte el Jahve színe előtt, de bízott Jahvéban és Mózesben, az ő szolgájában.

(Kiv 14,15-31)

> Testvérek, nem szeretném, ha elkerülné figyelmeteket, hogy atyáink mind ott voltak a felhő alatt, mind átkeltek a tengeren, s mind megkeresztelkedtek Mózesre a felhőben és a tengerben. (...) De legtöbbjükben nem telt kedve Istennek. El is hulltak a pusztában. Ezek intő példák számunkra, hogy ne kívánjuk meg a rosszat, mint ahogy ők megkívánták.
>
> (1Kor 10,1-2.5-6)

3. Görög-római templom (Kom Ombo, Egyiptom)

A Ptolemeuszok korából (Kr.e. II.-I.sz.). Egy hegy tetején láthatók a templom romjai. Az oszlopfők pálmafákra emlékeztetnek. Az oszlopok párkányzatán láthatók még a be nem fejezett domborművek vázlatai.

4. II. Ramzesz obeliszkje

A luxori (Egyiptom) templom bejáratától balra helyezkedik el, 25,03 m magas és alul 2,51 m széles. A templom bejáratától jobbra hasonló obeliszk állt; ez most Párizsban a Concorde téren látható. A Kr.e.-i XIII. századból valók.

Isten a pusztában táplálja népét

Megkezdődnek a pusztai vándorlás évei: a megtisztulás, a vezeklés ideje, menetelés a Sinai hegy felé. Jahve állandóan velük van, szolgája, Mózes által neveli, szervezi, sőt táplálja a szervezetlen, elégedetlen tömeget.

Két ilyen lázongás alkalmával az Úr különös tanúságot tesz gondviselő jelenlétéről: először fürjekkel és mannával táplálja az éhező népet (papi hagyomány), majd pedig a sziklából vizet fakaszt szomjuk oltására (jahvista és elohista elemekből összetett elbeszélés). Más hagyományok ugyanezt a két csodát a pusztai vándorlás későbbi szakaszára teszik (Szám 11 és 20). A fürjek időszakos vándorlása rendszeresen megismétlődő esemény a Sinai félszigeten; a manna pedig valószínűleg valami odavaló cserjének a megszilárduló váladéka.

A sivatagban adott csodálatos kenyérre gyakran emlékezik a későbbi irodalom (zsoltárok, Bölcs); a kereszténység számára pedig a manna előképe az Eucharisztiának, az Egyház gyermekeit földi vándorútjukon tápláló égi kenyérnek. — Massza («próbatétel») és Meriba («pörlekedés») szintén sűrűn visszatér a későbbi irodalomban. Egyes rabbik szerint a vizet adó szikla bolyongásaik során követte az izraelitákat; ebben a vándorló sziklában Szent Pál Krisztus előképét látta («ittak ugyanis a nyomukban járó lelki sziklából: a szikla pedig Krisztus volt»: 1Kor 10,4).

A pusztában az izraeliták egész közössége zúgolódott Mózes és Áron ellen. Izrael fiai ezzel estek nekik: « Inkább haltunk volna meg Jahve keze által Egyiptomban, amikor a húsos fazekak mellett ültünk és jóllaktunk kenyérrel. Ti pedig ide hoztatok a pusztába, hogy az egész közösség éhen vesszen. »

De Jahve így szólt Mózeshez: « Nézd, én kenyeret hullatok nektek az égből. A nép menjen ki és gyűjtsön magának egy napra valót belőle. Így akarom próbára tenni, hogy parancsom szerint jár-e el. Ha a hatodik napon elkészítik, amit hazavittek, kétszer annyi lesz, mint amit naponként gyűjtöttek. »

Mózes és Áron így szóltak Izrael fiainak egész közösségéhez: « Ma este megtudjátok, hogy Jahve hozott ki benneteket Egyiptomból, holnap reggel pedig meglátjátok Jahve dicsőségét. Ő ugyanis hallotta a Jahve elleni zúgolódástokat. Mi vagyunk mi, hogy ellenünk zúgolódtok? » (...)

Valóban estére fürjcsapat jelent meg, és ellepte a tábort. Reggel pedig harmatozó felhő volt a tábor körül. Amikor a harmatozó felhő felszállt, a puszta talaján valami finom szemcsés dolog volt, olyan, mint a dér a földön. Izrael fiai észrevették és kérdezték egymástól: « Mi ez? (*Man-hu?*) » Nem tudták ugyanis, hogy mi az. Mózes így szólt hozzájuk: « Ez az a kenyér, amelyet Jahve ad nektek enni. » (...)

Izrael fiai negyven évig ették a mannát, amíg csak lakott vidékre nem érkeztek. Addig ették a mannát, amíg Kánaán földjének határához értek. (...)

Ezután Izrael fiainak egész közössége Jahve útmutatása szerint Szin pusztájában táborról táborra haladt tovább, majd Refidimnél álltak meg. Itt nem volt ivóvíz a nép számára. A nép nekitámadt Mózesnek és így szólt: « Adj nekünk ivóvizet. » Mózes ezt válaszolta: « Miért támadtok engem? Miért kísértitek Jahvét? » A nép azonban szomjas volt, azért tovább zúgolódott Mózes ellen: « Miért hoztál ki bennünket. Egyiptomból — kérdezték —, talán azért, hogy gyermekeinkkel és állatainkkal együtt szomjan haljunk? » Mózes ilyen szavakkal fohászkodott Jahvéhoz: « Mit tegyek ezzel a néppel? Kevés hija és megkövez. » Jahve ezt válaszolta Mózesnek: « Haladj a nép előtt, vedd ma-

gadhoz Izrael véneit, fogd kezedbe a botodat, amellyel a Nílusra rácsaptál és menj. Én odaállok eléd a sziklára (a Hórebnél). Üss rá a sziklára, víz folyik majd belőle, hogy igyék a nép. » Mózes úgy is tett, Izrael véneinek a jelenlétében. A helyet Masszának és Meribának nevezte el, mivel Izrael fiai ott zúgolódtak és kísértették Jahvét. Ezt kérdezték ugyanis: « Köztünk van-e Jahve vagy nincs? »

(Kiv 16,2-7.13-15.35; 17,1-7)

« Én vagyok az élet kenyere. Atyáitok mannát ettek a pusztában, és mégis meghaltak. Itt a mennyből alászállott kenyér, hogy aki eszik belőle, meg ne haljon. Én vagyok a mennyből alászállott élő kenyér. Aki e kenyérből eszik, örökké él. A kenyér, melyet adni fogok, az én testem a világ életéért. »

(Jn 6,48-51)

(Atyáink) mind ugyanazt a lelki ételtették, s mind ugyanazt a lelki italt itták. Ittak ugyanis az utánuk eljövő lelki sziklából: a szikla Krisztus volt. De legtöbbjükben nem telt kedve Istennek. El is hulltak a pusztában. Ezek intő példák számunkra, hogy ne kívánjuk meg a rosszat, mint ahogy ők megkívánták.

(1Kor 10,3-6)

A szövetség és a tízparancsolat

A Sinai hegyen megkötött Szövetség Izrael történelmének központi eseménye. Ez a Szövetség ad életet egy népnek és biztosítja egységét. Istennek ez a megnyilvánulása, közbelépése időben elhelyezhető és bizonyítható történelmi tény. A Sinai hegy lábánál tanyázó tömeg a *Szövetség* megkötésének napjától kezdve lesz hivatással rendelkező, választott nép. Isten, ingyenes szeretetében, az egész népre kiterjeszti az Ábrahámmal kötött szeretetszövetséget. Törvénnyel kötelezi őket arra, hogy szeressék, hogy őrizzék az egy, transzcendens Istenbe vetett hitet.

Jahve hármas ígéretet tesz Izraelnek: Isten kedvelt népe, hite és istentisztelete miatt szent nép, valamint papi nép lesz, mert neki kell majd közvetítenie az igaz Isten és az emberiség között.

A nép szabadon elkötelezi magát a Szövetség megtartására; ezt a meghívásra szóló szabad választ Mózes közvetíti, — az Egyetlen Közvetítő alázatos előképe.

A Tízparancsolat lesz Izrael törvényhozásának alapokmánya. Hangsúlyozza Isten egyetlen és szellemi voltát, egyebekben a természetes erkölcs, főképp az igazságosság követelményeire épül.

Az Egyiptomból való kivonulás után három hónapra ugyanazon a napon érkeztek meg a Sinai pusztába. Refidimből indultak el, a Sinai pusztába érkeztek, és a pusztaságon táboroztak le. Táborukat a heggyel szemben ütötték fel.

Mózes elindult Isten elé, Jahve pedig a hegyről így szólt hozzá: « Ezt

közöld Jákob házával, és hirdesd Izrael fiainak. Láttátok, mit tettem az egyiptomiakkal, s hogy mintegy sasszárnyakon hordoztalak benneteket s hoztalak ide magamhoz. Ha tehát hallgattok szavamra és megtartjátok szövetségemet, akkor az összes népek között különleges tulajdonommá teszlek benneteket, hiszen az egész föld az enyém. Papi királyságom és szent népem lesztek. Ezeket a szavakat add tudtára Izrael fiainak. » Mózes elment és összehívta a nép véneit, s közölte velük mindazokat a szavakat, amelyeket Jahve reá bízott. Az egész nép egy szívvel válaszolt: « Mindent megteszünk, amit Jahve parancsol. » Mózes megvitte Jahvénak a nép feleletét.

Ezután Jahve így szólt Mózeshez: « Sűrű felhőben jövök hozzád, hogy a nép hallja, amikor veled beszélek, s így mindenkor higgyen neked. » Mózes elmondta Jahvénak a nép feleletét. Erre Jahve így szólt Mózeshez: « Menj vissza a néphez. Ma és holnap készüljenek elő, mossák ki ruhájukat, és harmadnapra legyenek készen. Holnapután Jahve az egész nép szemeláttára leszáll a Sinai hegyre. Te pedig határold körül a hegyet és parancsold meg: óvakodjatok attól, hogy fölmenjetek a hegyre vagy a lábához közeledjetek. Aki hozzáér a hegyhez, annak meg kell halnia; egyetlen kéz sem érintheti. »

Mózes lement a hegyről, felszólította a népet, hogy készülődjék és mossa ki ruháját. Megparancsolta a népnek: « Holnaputánra legyetek készen. »

Harmadnap virradatkor mennydörgés és villámlás tört ki, sötét felhő telepedett a hegyre és hatalmas harsonazúgás hangzott fel. A táborban az egész nép remegett. Mózes kivezette a népet a táborból Isten elé, s azok a hegy lábánál helyezkedtek el. Az egész Sinai hegyet beborította a füst, mivel Jahve tűzben szállt le rá. A füst úgy szállt fel, mint az olvasztókemence füstje, s az egész hegy hevesen megrendült. A trombitaharsogás egyre erősödött. Mózes beszélt és Jahve felelt neki a mennydörgésben. Jahve leszállt a Sinai hegyre, a hegy csúcsára, Mózes pedig fölment. (...)

Akkor Isten ezeket jelentette ki:

« Én vagyok Jahve, a te Istened, én hoztalak ki Egyiptom földjéről, a szolgaság házából.

Senki mást ne tekints Istennek, csak engem.

Ne készíts magadnak faragott képet, vagy hasonmást arról, ami fent van az égben, vagy lent a földön, vagy a vizekben a föld alatt.

Ne borulj le ilyen képek előtt és tiszteld őket, mert én Jahve, a te Istened, féltékeny Isten vagyok. Azoknak vétkét, akik gyűlölnek engem, megtorlom fiaikon, unokáikon és dédunokáikon. De ezredízig irgalmasságot gyakorlok azokkal, akik szeretnek és megtartják parancsaimat.

Jahvénak, Istenednek a nevét ne vedd hiába, mert Jahve nem hagyja büntetlenül azt, aki nevét hiába veszi.

Gondolj a szombatra és szenteld meg. Hat napig dolgozzál és végezd minden munkádat. A hetedik nap azonban Jahvénak, a te Istenednek a pihenő napja, ezért semmiféle munkát nem szabad végezned, sem neked, sem fiaidnak, sem lányodnak, sem szolgádnak, sem állatodnak, sem a kapuidon belül tartózkodó idegeneknek. Jahve ugyanis hat nap alatt teremtette az eget és a földet, a tengert és mindazt, ami bennük van; a hetedik napon azonban megpihent. Jahve a hetedik napot megáldotta és megszentelte.

Tiszted apádat és anyádat, hogy sokáig élj azon a földön, amelyet Jahve, a te Istened ad neked.
Ne ölj.
Ne törj házasságot.
Ne lopj.
Ne tégy hamis tanúságot felebarátod ellen.
Ne kívánd el felebarátod házát, ne kívánd el felebarátod feleségét, sem szolgáját, sem szolgálóleányát, sem szarvasmarháját, sem szamarát, sem más egyebet, ami az övé. »

Az egész nép hallotta a mennydörgést, a villámlást, a harsonazengést és látta a füstölgő hegyet. A nép félt, remegett és távol maradt. Így szóltak Mózeshez: « Te beszélj hozzánk és meghallgatunk. Isten ne szóljon hozzánk, nehogy meghaljunk. » Mózes így felelt a népnek: « Ne féljetek! Isten azért jött, hogy próbára tegyen és fölébressze bennetek az iránta való félelmet, s így elkerüljétek a bűnt. »

A nép távol állott, Mózes azonban bement a sötét felhőbe, ahol Isten volt.

(Kiv 19,1-20; 20,1-21)

Ti nem kézzel tapintható hegyhez, lobogó tűzhöz, sötét felhőhöz, forgószélhez, harsonazenéhez vagy mennydörgő szózathoz járultatok, amelynek hallatára könyörögni kezdtek, hogy ez a hang ne szóljon tovább hozzájuk... A látvány annyira rettenetes volt, hogy még Mózes is ezt mondta: « Félelem és rettegés fog el. » Nem, ti Sion hegyéhez járultatok, az élő Isten városához, a mennyei Jeruzsálemhez, az új szövetség közvetítőjéhez: Jézushoz!

(Zsid 12,18-24)

A törvényt Mózes által kaptuk,
A kegyelem és igazság Jézus Krisztussal valósult meg.

(Jn 1,17)

A szövetség megkötése

Mózes a közvetítő Isten és a nép között. Ebben a szerepében azt a feladatot kapja, hogy a megkötött szövetséget szimbolikusan megpecsételje. Két szertartásra kerül sor (az egyik a jahvista, a másik az elohista hagyomány öröksége). a) Azzal, hogy Mózes egyazon áldozati állat vérével meghinti az oltárt, amely Istent képviseli, meg a népet, egységbe forrasztja őket. b) A nép képviselői áldozati lakomát fogyasztanak Isten színe előtt. — Az új és örök szövetséget majd Krisztus pecsételi meg saját vérével, és népének ő ad majd tökéletes áldozati lakomát az Eucharisztiában.

Mózes (...) kihirdette a népnek Jahve minden szavát és minden parancsát. Az egész nép egy szívvel felelte: « Jahve minden szavát megtartjuk, amelyeket hozzánk intézett. » Ezután Mózes Jahve minden törvényét leírta. Másnap reggel a hegy lábánál felállított egy oltárt és tizenkét emlékoszlopot, Izrael tizenkét törzsének megfelelően. Azután megbízott fiatal izraelitákat, hogy égőáldozatot mutassanak be, és fiatal bikákat ajánljanak fel Jahvénak közösségi

áldozatul. Mózes pedig vette a vér felét és áldozati csészékbe öntötte, a vér másik felét az oltárra hintette. Utána vette a szövetség könyvét és felolvasta a népnek. Ők kijelentették: « Amit Jahve parancsol, azt követjük és megtartjuk. » Erre Mózes vette a vért, meghintette vele a népet és így szólt: « Ez annak a szövetségnek a vére, amelyet Jahve ezen feltételek mellett kötött veletek. »

Mózes és Áron, Nadab és Abihu s Izrael vénei közül hetvenen újra felmentek. Látták Izrael Istenét. A lába alatt olyan valami volt, mint a zafír kövezet, és fénylett, mint a tiszta ég. De a kezét nem emelte fel Izrael fiainak képviselői ellen, ezért láthatták az Istent. Ettek és ittak.

(Kiv 24,3-11)

(Jézus) vacsora után fogta a kelyhet és így szólt: « Ez a kehely az új szövetség az én véremben, amelyet értetek ontok. »

(Lk 22,20)

(Jézus) új szövetség közvetítője, melyben a meghívottak a megígért örökké tartó örökségben részesülnek. Előbb azonban az előző szövetség idején elkövetett bűnök megváltásáért el kellett szenvednie a halált. Ahol ugyanis végrendelet van, előbb meg kell halnia a végrendelkezőnek, mert a végrendelet csak halál esetén jogerős, és nem érvényes addig, amíg él a végrendelkező. Ezért az első szövetséget sem kötötték vér nélkül. (...: Kiv 24,7-8.) Sőt a törvény szerint majdnem minden vérrel tisztul meg, és vérontás nélkül nincsen bűnbocsánat.

(Zsid 9,15-22)

Mózes a hegyen, a szövetség megújítása

Az égő csipkebokor előtt még húzódozó, félénk Mózes, majd a későbbi hirtelen haragú vezér, a Szövetség megkötésének élményében maga is nagy átalakuláson megy át. Türelmes, megértő szolgája lesz a sokszor kemény nyakú népnek, közbenjár értük, amikor azok hűtlenkednek. Igazi, belső élete Jahve színe előtt folyik. Szeretete hevében azt követeli, hogy jobban megismerhesse, hogy megláthassa! Megrendítő közvetlenséggel beszél Jahvéhoz, kérleli, kérdezi Őt, könyörög és — mint Isten barátja — vitába is száll az Úrral.

Isten tudtára adja, hogy ember Őt nem láthatja úgy, amilyen, de mégis kinyilatkoztatja magát, elsősorban türelmes jóságát és igazságosságát. Kinyilatkoztatása részleges, pedig már « vágyva vágyik arra », hogy egészen felfedje szeretete öröktől elrejtett misztériumát...

Mózes ekkor fogta a sátrat, felállította az Ő számára a táboron kívül, bizonyos távolságra a tábortól, és elnevezte a találkozás sátrának. Aki meg akarta kérdezni Jahvét, annak ki kellett mennie a találkozás sátrához, amely a táboron kívül állt. Valahányszor Mózes kiment a sátorhoz, a nép fölkelt,

mindenki saját sátrának bejáratánál állva, tekintetével követte Mózest, amíg be nem lépett a sátorba. Mikor belépett a sátorba, a felhőoszlop leereszkedett és megállt a sátor bejáratánál, amíg Jahve Mózessel beszélt. (...) Jahve szemtől szemben beszélt Mózessel, ahogy az ember barátjával beszél. (...)

Mózes így beszélt Jahvéhoz: « Nézd, te megparancsoltad nekem: vezesd fel ezt a népet, de nem nyilatkoztattad ki, hogy kit küldesz velem. Pedig így szóltál: név szerint ismerlek, és kegyelmet találtál színem előtt. Ha tehát kegyelmet találtam előtted, engedd, hadd ismerjem meg utaidat. Ebből tudom meg, hogy valóban kegyelmet találtam előtted. Gondolj arra, hogy ez a nép a te néped. » Jahve így válaszolt: « Én magam megyek veled és nyugalmat biztosítok számodra. » Mózes megjegyezte: « Ha te magad nem jössz velünk, inkább ne is vezess el innét bennünket. Miről ismerhetnénk meg, hogy én és a nép kegyelmet találtunk színed előtt, ha nem arról, hogy velünk vonulsz, és mi, én és a néped, ezáltal a föld minden népe előtt kitüntetésben részesülünk? » Jahve így válaszolt Mózesnek: « Megteszem azt is, amit kértél, mivel kegyelmet találtál színem előtt, és én név szerint ismerlek téged. »

Mózes ezután ezt kérte: « Hadd lássam meg dicsőségedet. » Ő ezt válaszolta: « Megteszem, hogy elvonul előtted egész fényességem, és kimondom előtted a Jahve nevet. Kegyes vagyok ahhoz, akihez akarok, és megkönyörülök azon, aki nekem tetszik. » Azután hozzáfűzte: « De arcomat nem láthatod, mert nem láthat engem ember úgy, hogy életben maradjon. » Jahve még így szólt: « Nézd, itt mellettem van egy hely, állj ide a sziklára. Ha majd elvonul előtted dicsőségem, a szikla mélyedésébe teszlek és kezemmel befödlek, amíg elvonulok előtted. Ha visszavonom kezemet, hátulról látni fogsz, arcomat azonban nem láthatod. » (...)

Jahve leereszkedett a felhőben, ő pedig eléje járult. Segítségül hívta Jahve nevét. Jahve elvonult előtte és ezt mondta: « Jahve, Jahve, irgalmas és könyörülő Isten, hosszantűrő, gazdag kegyelemben és hűségben. Kegyelmét megtartja ezrek számára, megbocsátja a vétket, a hibát, a bűnt, de nem hagyja egészen büntetés nélkül, hanem az atyák vétkét számonkéri fiaiktól és unokáiktól harmad- és negyedízig. » Mózes sietve a földig hajolt, leborult és így szólt: « Ha kegyelmet találtam a szemedben, Uram, akkor a mi Urunk vonuljon velünk. Bár kemény nyakú nép ez, de bocsásd meg bűneinket és fogadj el minket örökségedül. »

Jahve így válaszolt: « Szövetséget kötök veled; egész néped előtt olyan csodákat viszek véghez, amilyenek az egész földön egyetlen nép között sem történtek, s az egész nép, amelynek körében élsz, meglátja Jahve művét. Mert csodálatos az, amit rajtad véghezviszek. »

(Kiv 33,7-23; 34,5-10)

Istent sohasem látta senki.
Az egyszülött Isten,
aki a Atya keblén nyugszik,
Ő nyilatkoztatta ki.

(Jn 1,18)

A rézkígyó

A Kivonulás, a Leviták és a Számok könyve többnyire törvényeket tartalmaz, hosszú fejezeteken keresztül. A Tízparancsot mint a szövetség alaptörvényét már láttuk; befejezésül majd a szeretetparancsot idézzük.

Közben egy-egy szakasz a nép továbbvonulását, a pusztai élet valamilyen epizódját beszéli el. A vándorlás útvonalát térképünk feltűnteti. Most még egy epizódot veszünk, amely megint csak a folytonos elégedetlenséget és Isten tevékeny, gondviselő jelenlétét érzékelteti.

A száráf (égető, maró) kígyókat Izajás (30,6) szárnyas kígyókként, sárkányként mutatja be. (A « szeráf » név — Iz 6,2-6 — ugyanabból a « tüzes » jelentésű héber szógyökből ered.) A rézkígyót a zsidók magukkal vitték, és babonás tiszteletben részesítették. Hiszkija király semmisítette meg (700 körül). — A póznára tűzött rézkígyó a keresztre feszített Megváltó előképe: « Föltekintenek arra, akit keresztül szúrtak » (Jn 19,37; vö. 3,14-15).

Hór hegyétől a Sás-tenger felé vezető úton indultak tovább, hogy megkerüljék Edom országát. A nép azonban belefáradt a vándorlásba, és zúgolódott Jahve és Mózes ellen: « Miért hoztatok ki Egyiptomból? Hogy elpusztuljunk a pusztában? Hisz se kenyér, se víz nincs! Ez a nyomorúságos eledel utálattal tölt el minket! »

Erre Jahve tüzes kígyókat küldött a népre, ezek megmarták őket, úgyhogy Izrael fiai közül sokan meghaltak. Ennek láttára a nép Mózeshez járult s megvallották: « Vétkeztünk, amikor zúgolódtunk Jahve ellen és te ellened. Járj közben értünk Jahvénál, hogy vigye el ezeket a kígyókat rólunk! » Mózes tehát közbenjárt a népért. Jahve így válaszolt Mózesnek: « Csinálj egy tüzes kígyót s erősítsd egy póznára. Akit marás ért s rátekint, életben marad! » Mózes tehát csinált egy rézkígyót s egy póznára tette. Akit megmartak a kígyók, de föltekintett a rézkígyóra, az életben maradt.

(Szám 21,4-9)

> « Amint Mózes fölállította a kígyót a pusztában, úgy fogják fölmagasztalni az Emberfiát is, hogy mindaz, aki hisz benne, el ne vesszen, hanem örökké éljen. »
>
> (Jn 3,14-15)

A szövetség szeretetparancsa

Jahve a szentség törvényét adta Izraelnek. A Törvény lényege: Jahve és a felebarát szeretete. A « másik » szeretete, a Törvény szerint, alig haladta túl Izrael népének fiait, de már megsejtet valamit a szeretet egyetemességéből is: az izraelitának testvérként kell szeretnie a körükben élő idegent.

Az új szövetség forradalmasítja ezt a parancsot. Jézus az irgalmas szamaritánusról mondott példabeszédében meghatározza a felebarát fogalmát, a hegyi beszédben pedig egyetemessé teszi a szeretet parancsát. Kiterjeszti azt nemcsak a felebarátra, testvérre, rokonra, barátra, hanem még az ellenségre, az üldözőkre, a rágalmazókra, is. Ez a « királyi törvény » lesz az újszövetség egyetlen, legfőbb parancsa (vö. Mt 22,34-40)!

Jahvé így szólt Mózeshez: « Szólj Izrael fiainak egész közösségéhez és mondd meg nekik: Legyetek szentek, mert én, Jahve, a ti Istenetek, szent vagyok. (...)

Ne légy igazságtalan az ítélkezésben. Ne kedvezz a gyengének, és ne engedd, hogy a hatalom elszédítsen; az igazság szerint ítélkezz embertársaid fölött. Ne rágalmazd tieidet, és ne törj embertársad vérére. Én vagyok Jahve. Ne táplálj gyűlöletet szívedben testvéred iránt. Fedd meg embertársadat, s akkor nem osztozol bűnében. Ne légy bosszúálló, és ne gyűlölködj néped fiaival. Szeresd felebarátodat úgy, mint magadat. Én vagyok Jahve. (...)

Ha idegen lakik veletek földeteken, ne bántsátok. A veletek lakó idegen olyan legyen számotokra, mint a közületek való, és szeresd úgy, mint saját magadat, hiszen ti is idegenek voltatok Egyiptom földjén. Én vagyok Jahve, a ti Istenetek. »

(Lev 19,1-2.15-18.33-34)

« Izraelben nem támadt többé olyan próféta, mint Mózes, akivel Jahve szemtől szemben találkozott » (MTörv 34,10). « Mózes mint szolga volt hűséges Isten egész házában, és a jövőbeli kinyilatkoztatásról tett tanúságot. Krisztus azonban mint Fiú állt háza élén » (Zsid 3,5).

A Második Törvénykönyv és a Zsidókhoz írt levél szembetűnő módon határozza meg Mózesnek az üdvösségtörténetben betöltött szerepét. Az ószövetség legkiemelkedőbb alakjának tanítását nem nehéz alkalmazni a mai keresztény életére:

- **a kereszténynek is el kell hagynia a bűn szolgaságát, az ígéret földje felé kell törekednie, amely nem más, mint az Istennel való bensőséges barátság, amely itt a földön kezdetleges, ideiglenes;**
- **a kereszténynek is sokszor kell sivatagi úton haladnia, mivel a jelen élet állandó harc, öröm és fájdalom váltakozása, menetelés az Ígéret Földje felé;**
- **de tudja, hogy Isten cselekvő módon van jelen életében;**
- **hogy csak egyetlen parancsot kell teljesíteni: a Főparancsot; egész lénye odaadásával kell szeretnie Istent és testvéreit;**
- **testvéri szeretete arra készteti, hogy soha ne botránkozzék, ne ítéljen, hanem boldogan vállalja a közbenjáró szerepét;**
- **a keresztény is kifejezett meghívást kapott a szentségre. « Őbenne választott ki a világ teremtése előtt, hogy szentek és feddhetetlenek legyünk őelőtte » (Ef 1,4).**

B) *Józsuétól Salamonig*

Isten, miután a pátriárkákkal előkészített magának egy népet, majd a Sinai szövetséggel véglegesen magához kapcsolta, neki adja az Ígéret Földjét. A honfoglalás 1200 körül történt.

Józs 1

6. *A palesztínai Megiddó egy kananeus sírjában talált bronzszobor: harci istent ábrázol (kb. Kr. e. XIII. sz.). A kis pajzs jellegzetesen kánaáni* (Palestine Archaeological Museum, Jeruzsálem).

A régi közelkeleti világ a Kr.e. XIII. század végén kedvezett annak, hogy az izraeliták elfoglalják Palesztinát és ott hazát alapítsanak. Egyiptom megtartotta ugyan a szíriai partot, de nem lépett fel követelésekkel. Kisázsiában eltűnt a hetiták birodalma. Asszíria még nagyhatalom volt a XIII. században, de csillaga lassan lehanyatlott. 1100 után Felső-Mezopotámiában és Szíriában kialakulnak az arám országok: Damaszkusz, Cóba, Hamat. Egészen a IX. század derekáig Izraelt nem fenyegeti a nagyhatalmak támadása. Az első fenyegetés egy kis néptől, a filiszteusoktól jött.

A honfoglalástól Salamonig (kb. a X. század derekáig) terjedő korszakról tájékoztat e rész szövegválogatása (Józsue, Bírák, Sámuel, Királyok könyvének pár részlete). Az Isten népe « intézményei » területén két újsággal találkozunk itt: a királysággal és a prófétasággal. A királyság Izraelben teokratikus, vagyis a király csak Isten helyettese a nép körében, a tulajdonképpeni király maga Jahve. A királyok feladata az, hogy segítsék a szövetség megtartását. Mivel a király « felkent », vagyis Istennek szentelt személy, tágabb értelemben « Isten fiának » nevezik. A prófétaság már a királyság kezdetén megjelenik, de főleg Juda és Izrael szakadása és a száműzetés idején bontakozik ki. A most tárgyalt korszak kiemelkedő személyiségei: Józsue, Sámuel, Saul, Dávid, Salamon.

JÓZSUE

Mózes, halálát érezve, utódot keres, aki bevezeti Izraelt az Ígéret Földjére. Józsue kijelölését maga Isten végzi; később ugyanígy választja ki a bírákat, majd Sault és Dávidot. Az isteni kijelölés miatt karizmatikusoknak szoktuk hívni ezeket a vezetőket, megkülönböztetésül az emberek által választottaktól. Papok, próféták, « látók », álmok közvetítésével adja tudtára Isten akaratát és enged bepillantást a jövőbe. Izraelben sokáig fennmarad az a szokás, hogy közelebbről meg nem határozott tárgyak (*urim* és *tummim*) közvetítésével, valamint sorsvetés által tudakolják Isten akaratát. (Szám 27,12-23)

Az izraeliták elérnek a Moáb fennsíkjára, majd átkelnek a Jordán folyón. A tizenkét törzs Józsue vezetésével megkezdi az Ígéret Földjének meghódítását. A könyv leírásai, jóllehet valóságos történeti tényeket közölnek, a hősi geszták stílusát tükrözik; mondanivalójuk egészét kell elfogadnunk, nem a sokszor csodásan kiszínezett részleteket. Józsue könyvének alapgondolata: ahogy Isten megmentette népét az egyiptomiaktól, ugyanúgy megsegíti most őket a kánaániak ellenében.

Az isteni segítség feltétele: a hűség

Isten megígéri Józsuénak, hogy vele lesz a rábízott küldetés teljesítésében.

Mózesnek, Jahve szolgájának halála után szólt Jahve Józsuéhoz, Nun fiához, Mózes szolgájához s azt mondta: « Szolgám, Mózes halott. Indulj, kelj át a Jordánon, te és az egész nép arra a földre, amelyet Izrael fiainak adok. Minden helyet, amelyet talpatok ér, nektek adok, ahogy Mózesnek mondtam. A pusztától és Libanontól a nagy folyóig, az Eufráteszig s napnyugat felé a Nagy-tengerig terjed határotok. Senki sem lesz képes ellenállni neked egész életedben: veled leszek, ahogy Mózessel is vele voltam, megesküdtem, hogy nekik adom. Légy erős és kitartó, s ügyelj arra, hogy mindenben a törvény szerint járj el, amelyet szolgám, Mózes szabott neked. Ennek a törvénynek könyve legyen minden időben ajkadon; fontolgasd éjjel-nappal, ügyelj, s mindenben ahhoz szabd tetteidet, ami benne írva van. Akkor szerencsés leszel minden vállalkozásodban: sikerülni fog neked. Hát nem azt a parancsot adtam neked, hogy légy erős és kitartó? Ne félj, és ne aggódj tehát, mert Jahve, a te Istened, veled lesz mindenütt, ahová csak mész. »

(Józs 1,1-9)

Jerikó eleste

Józsue biztos támpontot akar megszerezni a Jordánon túl, ezért foglalja el Jerikót. Az elbeszélés azt hirdeti, hogy Jahve ismét csodálatosan közbelépett Izrael történetében. Nem kell szó szerint értelmeznünk, hanem vallásos jelentésére kell figyelnünk. A szöveg különböző hagyományok ötvözete, amelyeket nem lehet teljesen összeegyeztetni. Az egyik leírja a harsonás körmenetet a szövetség ládájával (ezt a szövegváltozatot zárójelbe tettük), a másik azt mondja, hogy a csatakiáltások csak azután hangzottak fel, miután hétszer csendben megkerülték a várost. A szövetség ládájával történt körmenet azt jelzi, hogy az izraeliták teljesen Istenben bíznak (valószínű, hogy liturgikus elemek kerültek az elbeszélésbe).

Jerikó gondosan bezárkózott Izrael fiai előtt: se ki nem jött senki, se be nem ment senki. Akkor Jahve így szólt Józsuéhoz: « Nézd, kezedbe adom Jerikót és királyát. Harcosaitok, a fegyverforgató férfiak mind kerüljék meg egyszer a várost, s ugyanígy tégy te is hat napon át. (Hét pap ugyanakkor vigyen hét harsonát a láda előtt.) A hetedik nap hétszer menjetek körül a város körül (s a papok fújják meg a harsonákat). Ha a kürt felharsan, (ha halljátok a harsona hangját), az egész nép törjön ki egyetlen hatalmas csatakiáltásban. S a város falai menten leomlanak. Akkor hatoljon be a nép, kiki ott, ahol éppen van. »

Józsue, Nun fia (hivatta a papokat s azt mondta nekik: « Fogjátok a szövetség ládáját s hét pap vigyen hét szarukürtöt Jahve ládája előtt »). A néphez így szólt: « Induljatok és kerüljétek meg a várost! (Az előhad haladjon Jahve ládája előtt.) » Így történt, a szerint a parancs szerint, amelyet Józsue adott a népnek. (A hét pap, aki a hét szarukürtöt vitte, Jahve előtt haladt és fújta a harsonákat. Jahve szövetségének ládája következett utánuk. Az előhad a papok előtt menetelt, akik a harsonákat fújták, a hátvéd pedig a ládát követte. Meneteltek és fújták a harsonákat.)

A népnek ezt a parancsot adta Józsue: « Ne kiáltsatok és ne hallassátok a hangotokat, egyetlen szó se jöjjön ki a szátokon, addig a napig, amíg azt nem mondom: Törjetek ki csatakiáltásban! Akkor harsogjatok! »

(Józsue körülvitette Jahve ládáját egyszer a város körül; azután visszatértek a táborba, s az éjszakát a táborban töltötték.) Józsue kora reggel fölkelt, (s a papok fogták Jahve ládáját. Hét pap hét szarukürttel a láda előtt vonult és menetközben fújta a harsonákat. Az előhad előttük haladt, a hátvéd pedig Jahve ládáját követte. Így vonultak körbe harsonazengés közepette.)

Megkerülték a várost egyszer (a második napon), aztán visszatértek a táborba. Így tettek hat napon át. A hetedik nap pirkadatkor fölkeltek s ugyanabban a rendben hétszer megkerülték a várost. Csak ezen a napon vonultak hétszer körül a város körül. A hetedik alkalommal (a papok megfújták a harsonákat,) Józsue pedig így szólt a néphez: « Törjetek ki csatakiáltásban! Mert Jahve nektek adta ezt a várost. » (...)

A nép csatakiáltásban tört ki, a harsonákat pedig megfújták. Amikor a nép meghallotta a harsonazengést, hatalmas csatakiáltásban tört ki, a falak pedig leomlottak A nép nyomban megrohanta a várost — ki-ki ahol éppen volt —, és bevették.

(Józs 6,1-16.20)

> A hit erejével omlottak le Jerikó falai, miután hét nap körüljárták.
>
> (Zsid 11,30)

Izrael Jahvénak akar szolgálni

Az Ígéret Földjének teljes meghódítása voltaképpen csak Saul után (1015 körül) következik be, a könyv szerzője azonban már befejezett tényként mutatja be. Eleazár főpap és Józsue felosztják a területet Izrael tizenkét törzse között; ez a felosztás inkább iránymutatás, mintsem az akkori valóságnak megfelelő tény. (A törzsek elhelyezkedését lásd könyvünk végén a térképen.)

Józsue halála előtt összehívja a törzseket Szichemben. A találkozóra valószínűleg olyan csoportok is érkeztek, amelyek nem vettek részt a Kivonulásban, tehát vallásilag nem tartoztak Izrael közösségéhez, azaz a választott néphez. Józsue ezért szükségesnek tartja, hogy miután felidézte a közös múlt nagy alakjait (Ábrahám, Izsák, Jákob) és a Kivonulás, majd a honfoglalás csodás eseményeit, a jelenlevő egész közösséggel megújíttassa a Szövetséget. Azt kéri az egybegyűltektől: válasszanak Mózes Istene és a pogány istenek között. A törzsi gyűlés Jahve mellett dönt, s ezzel a résztvevők egy olyan vallási egység tagjai lesznek, amely zaklatott történelmük során mindvégig közös eszményük marad.

A következő szöveg lényegében az « izraelita krédó » kibontása. A prófétai beszéd Isten jótetteményeire hivatkozva a hithez való hűségre buzdít. Az izraeliták századokról századokra ismételték a történetet, amelynek egyes állomásai Isten jótetteményeiről tanúskodtak.

Józsue egybegyűjtötte Izrael minden törzsét Szichemben. Aztán hivatta Izrael véneit, vezéreit, bíráit, tisztségviselőit. Azok felsorakoztak Isten színe előtt. S Józsue szólt az egész néphez.

« Ezt mondja Jahve, Izrael Istene: A folyón túl éltek egykor ősatyáitok, Terach, Ábrahám és Nachor atyja, s más istennek szolgáltak. Akkor kiválasztottam Ábrahám atyátokat, bejárattam vele egész Kánaánt, utódait megsokasítottam s megajándékoztam Izsákkal, Izsákot megajándékoztam Jákobbal és Ézsauval. Ézsaunak adtam Szeir hegyét tulajdonul. Jákob és fiai levonultak Egyiptomba. Akkor elküldtem Mózest és Áront, és megvertem Egyiptomot a csodákkal, amelyeket körében tettem. S kivezettelek benneteket. Kivezettem atyáitokat Egyiptomból, és a tengerhez értetek. Az egyiptomiak üldözték atyáitokat, szekerekkel és lovasokkal, egészen a Sás-tengerig. Ott Jahvéhoz kiáltottak, és ő sűrű felhőt bocsátott közétek és az egyiptomiak közé. Rájuk zúdította a tengert, úgyhogy az ellepte őket. Saját szemetekkel láttátok, mit tettem Egyiptomban. Aztán hosszú ideig a pusztában maradtatok. De elvezettelek onnan benneteket az amoriták földjére, akik a Jordánon túl éltek. Hadba vonultak ellenetek, de a kezetekre adtam őket, földjüket is elfoglaltátok, mert megsemmisítettem őket előttetek. Akkor elindult Balak, Cippor fia, Moab királya, hogy harcba szálljon Izrael ellen. Elhivatta Bileámot, Beor fiát, hogy átkot mondjon rátok. De nem hallgattam Bileámra; sőt meg kellett áldania benneteket, és kimentettelek kezéből.

Ezután átkeltetek a Jordánon és Jerikóhoz értetek. De Jerikó urai harcba szálltak veletek, az amorita, perizita, kánaáni, hetita, girzita, hivvita és jebuzita, de én őket adtam a ti kezetekbe. Darazsakat küldtem, s azok mindkét királyt elűzték előletek — nem kardodnak köszönheted, nem is íjadnak. Nektek adtam a földet, amely nem került semmi fáradságba nektek, a városokat, amelyeket nem ti építettetek s ahol letepedtetek, aztán a szőlőskerteket és az olajfákat, amelyeket nem ti ültettetek, s amelyek máig is eledeletekül szolgálnak.

Most hát féljétek Jahvét és szolgáljatok neki minden erőtökből és hűségesen. Távolítsátok el azokat az isteneket, amelyeknek atyáitok a folyón túl és Egyiptomban szolgáltak, és szolgáljatok Jahvénak! Ha nem akartok Jahvénak szolgálni, ma válasszatok, kinek akartok szolgálni: azoknak az isteneknek-e, akiknek atyáitok szolgáltak a folyón túl, vagy az amoriták isteneinek, akiknek most a földjét lakjátok. Én és házam, mi Jahvénak szolgálunk! »

A nép így felelt: « Távol legyen tőlünk, hogy elhagyjuk Jahvét és más isteneknek szolgáljunk! Jahve a mi Istenünk, ő vezette ki atyáinkat Egyiptom földjéről, a szolgaság házából. A szemünk láttára ő tette ezeket a nagy csodákat, oltalmazott minket az egész úton, amelyen végigvonultunk, s az összes nép között, amelyen áthaladtunk. Jahve elűzött előlünk minden népet, így az amoritákat is, akik az országot lakták. Mi is Jahvénak akarunk hát szolgálni, ő a mi Istenünk! » (...)

Józsue akkor így szólt a néphez: « Ti vagytok a tanúk magatok ellen, hogy Jahvét választottátok és neki akartok szolgálni. » Azt felelték: « Mi vagyunk a tanúk! » « Akkor távolítsátok el a köztetek élő idegenek isteneit, és ragaszkodjék szívetek Jahvéhoz, Izrael Istenéhez! » A nép azt válaszolta: « Jahvénak, a mi Istenünknek szolgálunk, az ő szavára hallgatunk! »

Azon a napon Józsue megkötötte a néppel a szövetséget, törvényt és alkotmányt adott nekik Szichemben. Józsue ezeket a szavakat leírta Jahve törvénykönyvébe. Aztán fogott egy nagy követ és felállította ott a Jahve szentélyében álló tölgyfa alatt.

(Józs 24,1-18.22-26)

A szövetség sátra atyáinkkal volt a pusztában. Így rendelte ezt el ő, amikor közölte Mózessel, hogy a látott minta szerint kell elkészítenie. Ezt örökölték atyáink és behozták ide, amikor Józsue vezetésével birtokba vették a pogányok földjét, akiket Isten kiűzött atyáink elől. Így volt ez egészen DÁVID koráig...

(Csel 7,44-45)

A BÍRÁK

A Józsue halálát követő évszázad — a Bírák kora — a nemzeti és politikai egység keresésének korszaka. Izrael népe alapvető változásokon megy át. Egyik kezében fegyvert tart — hiszen a sík területek meghódítása még hátra van —, a másikkal a földművelés eszközeinek használatát próbálgatja. A tegnapi nomád törzsek letelepszenek és földművelőkké alakulnak. Mivel jobbára csak a hegyeket uralják, a korszakot politikai szétaprózódottság jellemzi. A Szichemben megújított Szövetségről éppen az annyira szükséges egység hiánya miatt könnyen megfeledkeznek, megbarátkoznak a környék isteneivel, és így egyre messzebb távolodnak hivatásuktól: az egyistenhit őrzésétől. A Bírák könyvének tanítása szerint ezt a hűtlenséget bünteti Jahve a rájuk törő ellenség által. A veszélyben Izrael megemlékezik Jahvénak tett ígéretéről, hogy aztán ismét visszaessék a bálványimádás bűnébe. Jahve ebből az esendő népből választ olyan eszközöket, akik a harcban és a bíráskodásban egyaránt megállják helyüket. Debóra, Bárák, Gedeon, Abimelek, Jefta és a tragikus sorsú Sámson tevékenysége révén kovácsolódik ki lassan és sok fájdalommal az a politikai egység, amelynek megkoronázott, « Isten szíve szerinti királya » majd Dávid lesz...

A bírák korának általános jellemzése

A deuteronómikus szerző a politikai eseményeket (kánaániak és nomádok támadása) úgy értelmezi, mint Izrael hűtlenségének büntetését.

Amíg Józsue élt, s a vének életben voltak, akik túlélték Józsuét és még látták azokat a nagy tetteket, amelyeket Jahve Izrael javára végbevitt, a nép Jahvénak szolgált. Józsue, Nun fia, Jahve szolgája, száztíz éves korában halt meg. Azon a földön temették el, amely osztályrészül jutott neki, Timnat-Hereszben Efraim hegyén a Gaas hegytől északra. És amikor ez a nemzedék megtért atyáihoz, egy más nemzedék nőtt fel utána, amely nem ismerte Jahvét, sem azt, amit Izraelért tett.

Izrael fiai azt tették, ami gonosznak számít Jahve szemében, és a Baaloknak szolgáltak. Elhagyták Jahvét, atyáik Istenét, aki kivezette őket Egyiptom földjéről, és más isteneket követtek, a körülöttük lakó népek isteneit. Ezeket imádták, Jahvét pedig haragra ingerelték. Elhagyták Jahvét, s Baalnak és Astarotnak szolgáltak. Jahve haragra lobbant Izrael ellen. Rablók kezére adta, akik aztán kifosztották őket. Kiszolgáltatta őket körülöttük élő ellenségeiknek — nem voltak képesek ellenállni nekik. Bárhová mentek is, Jahve keze ellenük fordult, amint megmondta nekik Jahve, s amint megesküdött nekik Jahve. Így aztán végső nyomorúságra jutottak.

Akkor Jahve bírákat támasztott nekik, és kiszabadította őket elnyomóik kezéből. De bíráikra sem hallgattak. Idegen istenekkel adták össze magukat, leborultak előttük. Nagyon hamar letértek arról az útról, amelyen atyáik

jártak, akik hallgattak Jahve parancsaira; nem úgy jártak el, mint azok. Amikor Jahve bírákat támasztott nekik, Jahve a bíróval volt és kiszabadította őket ellenségeik kezéből, amíg csak élt a bíró. Jahve ugyanis megkönyörült rajtuk, amikor siránkoztak elnyomóik igája alatt. Amikor azonban meghalt a bíró, visszaestek és még nagyobb gonoszságokat követtek el, mint atyáik: idegen istenekhez szegődtek, nekik szolgáltak, előttük borultak le, s nem hagytak föl atyáik tetteivel s megrögzött viselkedésével.

Jahve haragja fellángolt Izrael ellen. Így szólt: « Mivel ez a nép megszegte a szövetséget, amelyet atyáikkal kötöttem és nem hallgatott szavamra, nem pusztítok el egyet sem ezek közül a népek közül, amelyeket Józsue meghagyott, amikor meghalt», hogy próbára tegye általuk Izraelt: vajon Jahve útján járnak-e, mint atyáik jártak, vagy sem. Jahve ezért hagyta meg ezeket a népeket, nem siettette pusztulásukat és nem adta őket Józsue kezébe.

(Bír 2,7-23)

Józsue és a Bírák könyvének olvasása nem könnyű a mai kereszténynek, egyrészt mivel az elbeszélt történetben keverednek a történeti tények és a gesztaszerű (legendásan felnagyított, kiszínezett) értelmezések; másrészt pedig hiányzik egy-egy egészen kiemelkedő személyiség (mint pl. Mózes vagy Dávid).

— A könyvek egyik legfőbb tanítása az, hogy az izraelitáknak igen nagy nehézségekkel kell megküzdeniök a környező pogány civilizációkkal való érintkezésben, hogy a Szövetséghez hűségesek maradjanak. A mai kereszténynek is sok nehézséggel kell szembenéznie a hitetlen világ közepette; a hithez való hűség áldozatokat követel.

— A könyveket olvasva tapasztaljuk, hogy Isten mindig hűséges marad ígéreteihez, és megszabadítja azokat, akik benne bíznak. A deuteronómikus hagyományt képviselő szerző látásmódján túl (hűtlenség-büntetés, bűnbánat-szabadulás) a keresztény gondol arra, hogy Isten mindig kész megbocsátani annak, aki elfordul a bűntől.

— De főleg hiszi azt, hogy Isten az ura a történelemnek, tehát minden viszontagságban Istenbe veti reményét.

SÁMUEL

Sámuel kiemelkedő személye köti össze a Bírák korát a királyságéval: ő az utolsó a bírák közül, és egyben ő a királyság megalapítója. Az a korszak, amely az általa királlyá felkent Saullal kezdődik, Jeruzsálem pusztulásával és a babiloni száműzetéssel (586) fejeződik be.

Anna hálaéneke

Sámuel Jahve különleges közbelépésének köszönheti születését; miként ez többízben megtörtént az Ószövetségben: Isten egy terméketlen asszonyt gyermekáldásban részesít, így szüli meg Elkána felesége, Anna (Hanna) Sámuelt. A csodálatos születést 1Sám 1 mondja el. A 2. fejezet elején találjuk « Anna hálaénekét », amelyet a *Magnificat* őstípusának szoktak tekinteni, jóllehet Mária éneke sokkal személyesebb. Anna éneke tulajdonképpen messiási himnusz: a « szegények » reménységét fejezi ki (vö. Szof 2,3k) és a Király-Messiás alakját idézi fel. Minden bizonnyal azért adták az éneket Anna ajkára, mivel az 5. vers a meddő asszonyra utal.

Szívem ujjong Jahvéban
  erővel tölt el Istenem.
Szám nagyra nyílt ellenségeim ellen,
  mert örülhetek segítségednek.

Nincs más szent, csak Jahve,
  (mert rajtad kívül senki sincs).
  Nincs olyan szikla, mint Istenünk.
Ne szaporítsátok gőgösök a szót,
  hivalkodás ne hagyja el szátok.
Mert mindentudó Isten Jahve,
  latra vet minden tettet.

A hatalmasok íját széttöri,
  a botladozókat erővel övezi.
Elszegődnek kenyérért a jóllakottak,
  az éhezők nem dolgoznak tovább.
Hét gyermeket szül a meddő,
  a sokgyermekes anya meg elhervad.

Jahve adja a halált és az életet,
  letaszít az alvilágba és felhoz onnan.
Jahve tesz szegénnyé és gazdaggá,
  megaláz és fölemel.
Felsegíti a porból a gyöngét,
  és kivezeti a szennyből a szegényt.
A fejedelmek mellett ad nekik helyet,
  díszhelyet jelöl ki nekik.

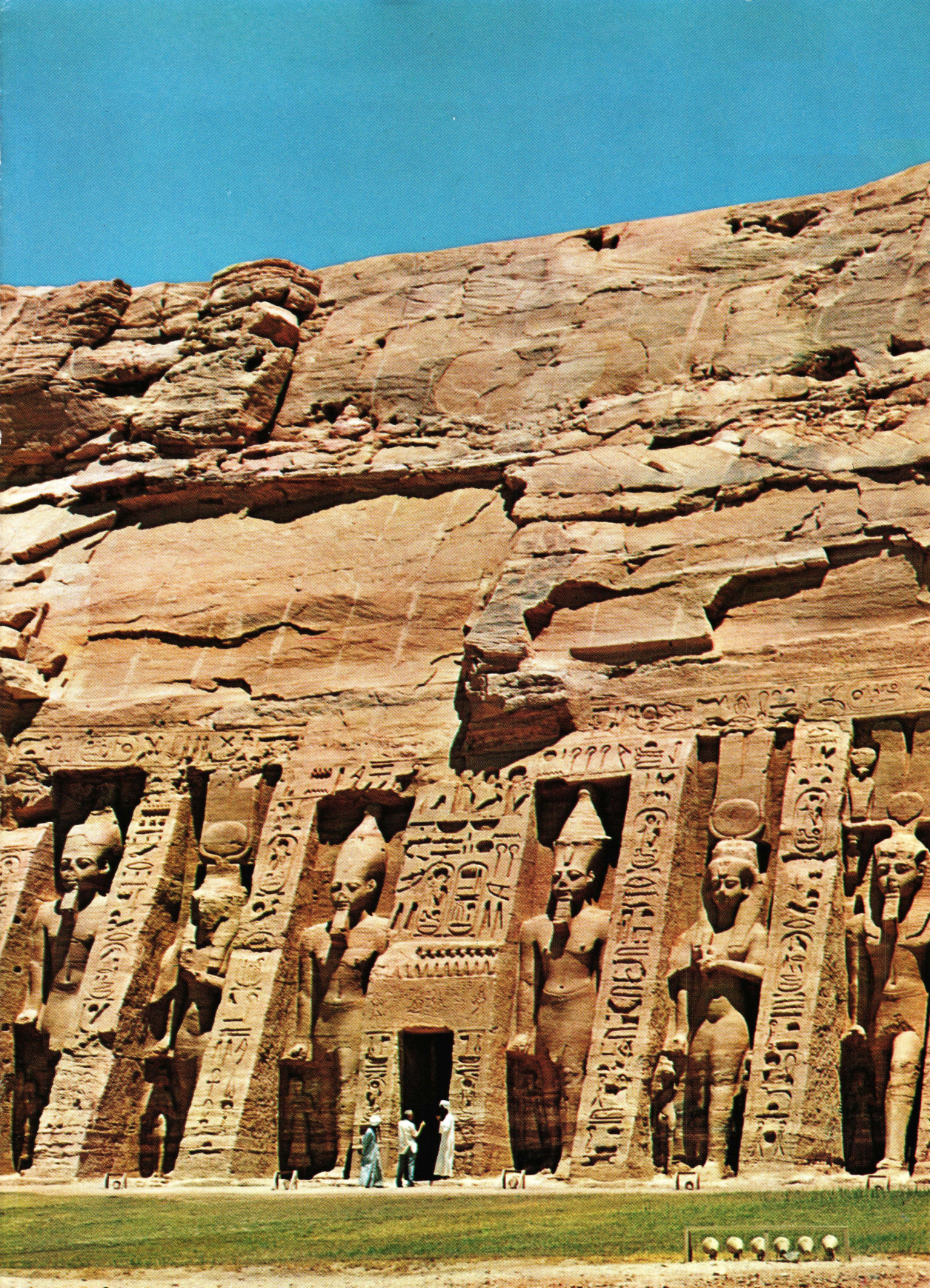

5. Hathor temploma (Abu Simbel, Egyiptom)

Hathor: egyiptomi istennő; az ég, a szerelem, a termékenység, az élet és a pusztulás ura. A templom sziklába van vésve; homlokzatának hat mélyedésében hat szobor: négy II. Ramzeszt ábrázolja, kettő (a 2. és 4.) pedig feleségét. A hat (10 m magas) szoborkolosszus lábainál a királyi gyermekek láthatók. A templomot az a veszély fenyegette, hogy az asszuáni duzzasztó vize elárasztja, ezért nemzetközi összefogással leválasztották a sziklafalról a szobrokat, szétvágták őket, majd a közelben, magasabb helyen összerakták őket, — így a műemléket már nem érheti el a Nílus vize.

6. Szeti temploma Abidoszban (Egyiptom)

Hathor istennő az élet jelét (lásd 1. kép) nyújtja I.Szeti (Szethosz) fáraónak, hogy belélegezze az életet. A lélegzés és az élet leheletének társítása nagyon gyakori a Bibliában (Ter 2,7; Zsolt 103,29-30; Jóél 3,1-5; Csel 3,3-8 stb.).

Jahve tulajdona a föld minden pillére,
ő helyezte rájuk a világot.
A hűségeseknek oltalmazza lépteiket,
a gonoszok meg elpusztulnak a sötétségben,
(mert az ember nem győzhet a maga erejéből).
Aki ellene lázad, azt Jahve eltiporja,
a Mindenható megremegteti az eget.
Jahve ítéletet tart a föld határai fölött,
hatalmat ad királyának,
s fölemeli fölkentje fejét.

(1Sám 2,1-10)

Magasztalja lelkem az Urat,
és ujjongjon szívem üdvözítő Istenemben,
hiszen tekintetre méltatta alázatos szolgáló leányát.
Mily nagy dolgot művelt velem
Ő, a Hatalmas és Szent!

(Lk 1,46-49)

Sámuel meghívása

Sámuel prófétai hivatását mondja el a szemelvény. Az álomban hallott hang felkelti Sámuelt: tovább hallja Jahve hangját, jóllehet Őt magát nem látja (tehát csak tágabb értelemben vett látomásról van szó). Sámuel azt a megbizatást kapja, hogy adja hírül Éli főpapnak háza ítéletét fiai bűnei miatt. Sámuel készsége példás: kész megtenni az Úr akaratát, mihelyt megértette a hívást.

A kis Sámuel Éli felügyeletével szolgálta Jahvét. Abban az időben Jahve ritkán hallatta szavát; jelenést sem lehetett gyakran látni. Az egyik nap mégis történt, hogy Éli a szokott helyén aludt. A szeme már kezdett gyengülni, nem sokat látott. Isten lámpája még nem aludt ki. Sámuel Jahve templomában aludt, ahol az Isten ládája állt. Jahve megszólította: « Sámuel, Sámuel! » « Itt vagyok » — felelte. Aztán odafutott Élihez és azt mondta: « Itt vagyok, hívtál. » Az ezt válaszolta: « Nem hívtalak, feküdj le és aludj. » Elment és lefeküdt aludni. Jahve azonban újra szólította: « Sámuel! » És Sámuel fölkelt, odament Élihez és azt mondta: « Itt vagyok, hívtál. » Ez azt felelte: « Nem hívtalak, fiam, feküdj le és aludj! » Sámuel ugyanis még nem ismerte Jahvét, még nem volt része abban, hogy Jahve megnyilatkozzék neki. Jahve most újra szólította Sámuelt, harmadszorra. Fölkelt, odament Élihez és így szólt: « Itt vagyok, hívtál. » Erre Éli megértette, hogy Jahve szólította a fiút. Ezért azt mondta Éli Sámuelnek: « Menj, feküdj le és aludj, aztán ha valaki szólít, így válaszolj: Beszélj, Jahve, szolgád figyel! » Sámuel elment és nyugovóra tért a helyén.

Akkor megjelent Jahve, elé állt és szólította, mint előző alkalommal: « Sámuel, Sámuel! » És Sámuel válaszolt: « Beszélj, szolgád figyel! » Akkor Jahve azt mondta Sámuelnek: « Nézd, olyat teszek Izraelben, hogy aki csak

hallja, annak mindkét füle csengeni fog tőle. Azon a napon valóra váltom Élin mind, amit házára kimondtam, elejétől végig. Neked kell hírül adnod neki, hogy minden időre kimondtam házára az ítéletet, mert tudta, hogy fiai káromolták Istent, mégsem tiltotta meg nekik. Azért megesküdtem Éli házának: Éli házának bűnéért sem véres áldozat, sem ételáldozat nem engesztel ki soha. »

Sámuel egész reggelig fekve maradt. Akkor kinyitotta Jahve házának kapuját. De Sámuel félt Éli előtt mutatkozni. Éli azonban odahívta magához Sámuelt. Így szólította: « Sámuel, fiam! » « Itt vagyok » — felelte neki. Erre megkérdezte tőle: « Mit mondott neked? Ne titkolj el előttem semmit. Isten ezt meg azt tegye veled, ha valamit eltitkolsz előttem abból, amit mondott neked. » Sámuel tehát elmondott mindent és nem hallgatott el semmit. Erre Éli azt mondta: « Ő Jahve! Tegye, ami tetszik neki! »

Sámuel felnőtt és vele volt Jahve, és nem hagyta, hogy egyetlen szava is meghiúsuljon. Dántól Beersebáig egész Izrael megtudta, hogy Sámuelt Jahve prófétájává választotta.

(1Sám 3,1-20)

« Miért kerestetek? — kérdezte. Nem tudtátok, hogy Atyám házában kell lennem? » Akkor hazatért velük Názáretbe és engedelmeskedett nekik. Anyja szívébe véste ezeket a dolgokat. Jézus pedig növekedett bölcsességben, korban és kedvességben Isten és az emberek előtt.

(Lk 2,49.51-52)

Sámuel királlyá keni Sault

Sámuel 1. könyvében megfigyelhetünk két tendenciát: a nép egyik része királyt követel, « mint más nemzetek », de egy másik irányzat ellene van a királyságnak, minthogy Jahvéra, Izrael egyetlen Urára akarja bízni azt, hogy a körülményeknek megfelelően vezetőket támasszon, miként a Bírák idejében. Sámuel könyvében a két irányzatot képviselő szövegek egymás mellé vannak helyezve. Végül is a monarchista irány győz. Sault közvetlenül Jahve választja ki (1Sám 9,16; 10,24). A monarchia igazában csak Dáviddal alakul meg; az ő személye egyesíti majd a királyság vallási és politikai szempontjait, ő valóban « Jahve Felkentje » lesz, és ennek szellemében teljesíti politikai küldetését.

Sámuel előbb — a filiszteusok elleni küzdelemben — a bíró és a szabadító szerepét tölti be, aztán próféta lesz (régen « látóembernek » hívták a prófétát): Jahve azzal bízza meg, hogy kenje föl királlyá Sault. A szent föld meghódítása után Izrael törzsei megszerveződtek, a filiszteusok fenyegetésére egyre pobban összeforrtak. A választott vezér Saul lesz. Az olajjal való megkenés szent jelleget ad a királynak. Amikor küldetését teljesítette, Sámuel visszavonul.

Érdekes megfigyelnünk a szövegben a prófétákról szóló verseket: ezek a kezdeti próféták csoportban élnek, a zene és különféle testmozgások révén önkívületbe esnek, és révületük átterjed másokra is. Izrael szomszédainál is megfigyelhető hasonló jelenség (pl. Baal prófétái: 1Kir 18,25-29); ez a vallási élet kezdetleges kifejezése; Jahve kultusza nem tűri el. Izrael nagy prófétái (látni fogjuk) nem ebbe a kategóriába tartoznak.

Amikor megvirradt, Sámuel felszólt Saulnak a tetőre: « Kelj föl, hogy elkísérhesselek! » Saul fölkelt, és mind a ketten elmentek, ő és Sámuel. Amikor

a város határához értek, Sámuel így szólt Saulhoz: « Mondd a szolgádnak, hogy menjen előre, te meg maradj itt, hogy tudtodra adhassam Isten szavát. »

Erre Sámuel fogta az olajosszarut, a fejére öntötte, megcsókolta és azt mondta: « Ezzel fölkent Jahve örökrésze fejedelmévé. Uralkodj Jahve népe fölött, és szabadítsd ki környező ellenségei kezéből. Ez lesz neked a jel arra, hogy Jahve fölkent örökrésze fejedelmévé: Ha most tovább mész, Benjamin határánál, Ráchel sírjánál... találkozol két emberrel. Ezt fogják neked mondani: A nőstény szamarak, amelyeknek keresésére indultál, előkerültek. Nézd, atyád a nőstény szamarakat már el is felejtette, miattatok azonban aggódik és kérdezi: Mit tegyek fiamért? (...) Azután Isten Gibeájába érsz (ott lakik a filiszteusok helytartója). Amikor belépsz a kapun, egy sereg prófétával találkozol, akik a magaslatról jönnek lefelé. Előttük zeng majd a hárfa, a dob, a furulya és a cintányér, ők maguk pedig prófétai révületben lesznek. Akkor Jahve lelke rád száll, úgyhogy te is prófétai révületbe esel és más emberré változol. Ha ezek a jelek megjelennek, vidd végbe, amihez erőt ér magadban. Mert veled van az Isten. » (...).

Amikor onnét Gibeába értek, lám, egy sereg próféta jött velük szembe, s leszállt rá az Isten lelke, úgyhogy ő is prófétai révületbe esett. (...) Amikor a prófétai révület megszűnt, hazament. (...)

Aztán Sámuel szózatot intézett egész Izraelhez: « Nézzétek, mindent megtettem, amire kértetek, s királyt rendeltem fölétek. Ezentúl ez a király jár majd előttetek. Ami engem illet, én már megöregedtem, és megőszültem, s fiaim vannak közöttetek. Ifjúságomtól mind a mai napig mindent a szemetek láttára tettem. »

(1Sám 9,26b-27; 10,1-2.5-7.10.13; 12,1-2)

Sámuel első könyvét olvasva a mai keresztény felveti a hivatás kérdését. A történelmet Isten irányítja: ő választ ki magának prófétákat (Sámuel) és királyokat (Saul). Az embernek figyelnie kell Isten hívó szavára; készen kell állnia, hogy megtegye akaratát.

Sámuel azok közé tartozott, akik nem akarták a királyságot, mert Istennel szembeni hálátlanságnak tekintették. De a történelmi fejlődés beláttatta vele és Izraellel, hogy szüksége van a királyság intézményére, az egységre és a dinasztia állandósítására. A hivő ember, amikor állítja Isten hívásainak és történelmi beavatkozásainak ingyenességét (szabadságát), ugyanakkor figyel a természet, a történelem törvényeire is, hiszen Isten akarata ezeken keresztül is megnyilvánulhat.

DÁVID

Én vagyok Dávid gyökere és sarja,
a tündöklő hajnalcsillag.
(Jel 22,16)

Az ezredforduló táján a helyzet megérik a központosított királyságra. Jahve első választottja a Benjamin törzséből származó Saul. Tehetséges katona, de jellemhibái miatt feszültségbe keveredik az őt felkenő Sámuellel. Tőle kell hallania, hogy az Úr elvetette, már mást választott helyette. Saul egyre magányosabb lesz, félti királyi hatalmát, üldöztetési mániában szenved, súlyos családi bajok is nehezítik életét. Bátran harcol a filiszteusok ellen, s amikor súlyos sebet kap, öngyilkos lesz.

Utóda, Dávid, akire Saul utolsó éveiben már féltékenységgel tekintett, készen áll arra, hogy átvegye a hatalmat. Hivatásának, kiválasztottságának tudatában várt erre a pillanatra.

Jóllehet Sámuel 2. könyve teljes egészében Dáviddal foglalkozik, nem sokat tudunk meg királyságáról. Az elbeszélések főleg Jeruzsálem sorsát akarják bemutatni, amely a szövetség ládájának székhelye lett. Lényegében egy család történetének elbeszélésével állunk szemben.

Dávid a Juda-beli Betlehemből származik, apjának, Izájnak, legutolsó fia. Tehetséges és nem minden nagyravágyástól mentes fiatalember. Egyforma ügyességgel forgatja a kardot és pengeti a lantot. Apródféle Saul udvarában, így hamar bepillant a király körül szerveződő udvar életébe. Életre szóló barátságot köt Saul fiával, Jonatással. A neuraszténiára hajlamos király gyanakvó féltékenysége miatt menekülnie kell. Mesébe illő kalandok után értesül a király és jóbarátja haláláról. Harci dalban siratja el őket (a 2Sám 1,17-27-ben található siratóéneket a zsoltárokról szóló szakaszban közöljük), majd Jahve útmutatására Hebron felé indul. Itt felkenik Juda házának királyává. Ez után az első fölkenés után fegyverrel kell megszereznie magának az országot, amelynek nagy részében még Saul hívei vannak többségben. Csak évekig tartó polgárháború után hódolnak meg az északi törzsek. Így kerülhet sor arra, hogy Dávidot felkenjék egész Izrael királyává (1015 körül).

Dávid Juda és Izrael király lesz

Izraelnek összes törzse elment Dávidhoz Hebronba és azt mondták: « Nézd, csontod és húsod vagyunk. Már tegnap és tegnapelőtt is, amikor még Saul volt a királyunk, te voltál, aki vezetted Izrael hadjáratait. És Jahve is azt mondta neked: legeltesd népemet, Izraelt és légy Izrael fejedelme. » Izrael vénei tehát mind elmentek a királyhoz Hebronba, és Dávid király szövetséget kötött velük Hebronban Jahve előtt. Aztán fölkenték Dávidot Izrael királyává.

Dávid harminc éves volt, amikor király lett, és negyven esztendeig uralkodott királyként. Hebronban hét évig és hat hónapig uralkodott Juda fölött s Jeruzsálemben harminchárom esztendeig uralkodott Juda és Izrael fölött.

Ezután a király Jeruzsálem alá vonult..., bevette Sion várát — ez lett Dávid városa... Dávid akkor a várban telepedett le, és elnevezte Dávid városának. Dávid falat is építtetett köröskörül.

Dávidnak egyre nőtt a hatalma, és vele volt Jahve, a Seregek Istene.

(2Sám 5,1-6a.7.9-10)

Dávid összegyűjtötte Izraelből a legjavát, harmincezer férfit, aztán elindult Dávid, és az egész vele tartó sereggel a judeai Baalába vonult, hogy elhozza onnan Isten ládáját, amely a Seregek Jahvéjának nevét viseli, aki a kerubok fölött trónol. Isten ládáját egy új szekérre tették. (...) Uza és Achjo vezették a szekeret. Dávid és Izrael egész háza teljes lendülettel táncoltak Jahve előtt s énekeltek citera, hárfa, dob, csengetyű és cintányér kíséretében. (...) Így vitte fel Dávid és Izrael háza ujjongás és harsonaszó kíséretében Jahve ládáját. Jahve ládáját bevitték és a sátorban arra a helyre állították, amelyet Dávid kijelölt neki. Akkor Dávid égőáldozatot és közösségi áldozatot mutatott be Jahve előtt, s amikor készen lett az égőáldozatnak és a közösség áldozatának bemutatásával, megáldotta a népet Jahve nevében.

(2Sám 6,1-3a.5.15.17-18)

Jóságodról és igazságosságodról énekelek, hárfán játszom előtted, Uram!

(Zsolt 101,1)

Dávid háza

A meghódított és Jahve ládájával megerősített Jeruzsálem a dávidi királyság politikai és vallási központja lesz. A választott pap-király díszes házat szeretne építtetni a szövetség ládájának. Tanácsadója, Nátán próféta közli vele Jahve üzenetét és ígéretét. A templomot ugyan nem Dávid fogja felépíteni, hanem majd fia, Salamon, de családja örökre fennmarad.

Dávid és Nátán párbeszéde egy szójáték körül épül. Dávid fából készült « ház »-ra gondol, Jahve pedig Dávid örökké fennmaradó « házáról », vagyis királyi dinasztiájáról beszél.

A jóslat emlékeztet arra, hogy mindazok az ígéretek, amelyeket Jahve Izraelnek tett, már beteljesedtek. Az Úr újabb ígérete a remény újabb titokzatos távlatait csillantja fel a választott nép előtt. Dávid családja ezentúl elszakíthatatlan kapcsolatban marad Izraellel, maga a király személyes letéteményese lesz Jahve ígéreteinek és az Úr fogadott fia marad mindörökre. Ha egy napon büntetéssel kell majd a királyt megtisztítania, ígérete akkor is változatlan. Az örökké fennálló szilárd királyság ígérete magában foglalja Isten tervének, azaz Jahve egyetemes királyságának teljes megvalósulását. Szent Péter első pünkösdi beszédében majd többek között a 16. zsoltárra, Dávid jövendölésére hivatkozik, amikor ezeket mondja: « Testvéreim! Pátriárkánkról, Dávidról nyíltan beszélhetek előttetek. Ő meghalt, eltemették, és sírja mind a mai napig látható nálunk. Mivel azonban próféta volt, ismerte Istennek számára esküvel tett ígéretét: az ő utódaiból ültet majd valakit trónjára » (Csel 2,29-31). Lukács evangéliuma elején pedig Zakariás így énekel háladalt a Messiásért:

Áldott legyen az Úr, Izrael Istene,
Mert meglátogatta és megváltotta népét.
Erős szabadítót támasztott nekünk
Szolgájának, Dávidnak házában.

(Lk 1,68-69)

Nátán próféta jövendölése lesz kiindulópontja a későbbi századokban kibontakozó királyi messianizmus eszméjének.

Elsőszülött fiammá őt teszem,
ő lesz a földkerekség legnagyobb királya,
örökké megmarad szeretetem iránta,

és szövetségemet **meg nem** szegem.
Fiára száll majd trónusa,
uralma, mint az égbolt, **fennmarad**;
nem múlik el soha.

(Zsolt 89,28-30)

Amikor már a házában lakott a király, és Jahve nyugalmat **adott** neki köröskörül minden ellenségétől, a király így szólt Nátán prófétához: « **Nézd**, magam cédrusfából készült házban lakom, Jahve ládája meg sátorban **lakik.** » Erre Nátán ezt mondta a királynak: « Vigyél véghez mindent, ami szándékodban van, mert veled van Jahve. »

Még akkor éjszaka történt, hogy Jahve szózatot intézett Nátánhoz: « Menj és mondd meg szolgámnak, Dávidnak: Ezt mondja Jahve: Te akarsz nekem házat építeni lakóhelyemül? Azóta, hogy kivezettem Izrael fiait Egyiptomból, sose laktam házban mind a mai napig, hanem ide-oda vándoroltam egy sátorban — az volt a hajlékom. Amíg Izrael fiaival ide-oda vándoroltam, mondtam-e egyetlen szóval is Izrael bírái közül, akiket pásztornak rendeltem népem, Izrael fölé, egyetlen egynek is: Miért nem építetek nekem cédrusfából házat? Ezenkívül mondd meg szolgámnak, Dávidnak: Ezt mondja a Seregek Jahvéja: Elhoztalak a legelőről, a juhok mögül, hogy népem, Izrael fejedelme légy. Veled voltam minden vállalkozásodban. és minden ellenségedet megsemmisítettem előtted. Nagy nevet szerzek neked, olyat, mint a föld nagyjaié. S meghatározok népemnek, Izraelnek egy helyet, és oda telepítem. Ezen a helyen fog majd lakni, és nem hányódik többé ide-oda. (...) Megszabadítom minden ellenségétől. Jahve naggyá tesz, s házat épít neked Jahve. Ha aztán napjaid betelnek és megtérsz atyáidhoz, megtartom utánad magvadból származó utódodat és megszilárdítom királyságát. (...) Atyja leszek, ő meg a fiam lesz. (...) Házad és királyságod örökre fennmarad színem előtt, trónod örökre szilárd marad. »

Nátán ezeket a szavakat és ezt az egész kinyilatkoztatást mind elmondta Dávidnak.

Erre Dávid bement, leborult Jahve előtt és így szólt: « Ki vagyok én, Uram, Jahve, s mi az én házam, hogy idáig vezettél? S ez még mind kevés volt szemdben, Uram, Jahve, mert még ígéretet is tettél szolgád házának a távoli időkre... Mit szólhat Dávid, amikor magad szemelted ki szolgádat, Uram, Jahve. (...) Így örökre népeddé tetted népedet, Izraelt, s magad lettél, Jahve, az Istene. Váltsd hát valóra igéretedet, amelyet szolgádnak és házának tettél, Uram, Jahve, minden időkre, és tégy úgy, amint mondtad. (...) Te szóltál, Uram, Jahve, és áldásodra szolgád háza örökké áldott lesz. »

(2Sám 7,1-12.14.16-20.24-25.29)

« Mit tartotok ti a Messiásról? Kinek a fia? » « Dávidé » — felelték. De Jézus tovább kérdezte őket: « Hogyan nevezheti hát Dávid a Lélek sugallatára Urának, amikor ezt mondja:

Így szólt az Úr az én Uramhoz:
Ülj a jobbomra,
s ellenségeidet lábad alá teszem?

Ha Dávid Urának nevezi, hogy lehet a fia? » Erre nem akadt senki, aki tudott volna neki felelni.

(Mt 22,42-46; vö. Zsolt 110,1)

Dávid bűnbánata

A Biblia, bármennyire is magasztalja Dávid királyt, nem hallgat bűneiről, emberi gyengeségeiről sem. A királyi hatalom visszaélésekre ad alkalmat, hiszen az igazságtalanságok miatt nehezen lehet az uralkodót számonkérni. Dávid ösztönös szerelemre gyullad a hetita Uriás (Urija) szép felesége, Batseba iránt. Dávid, hogy megszabaduljon a férjtől, hadba küldi Uriást és oda állíttatja, ahol leghevesebben dúl a harc. Urija valóban elesik (1Sám 11). Nátán próféta az Úr parancsára megfenyegeti Dávidot, aki bűnbánatot tart. A próféta parabolája többek között ezt hangsúlyozza: mivel Dávid király, felelőssége nagyobb. (A hagyomány Dávid házasságtöréséhez fűzi az 51. zsoltárt, a *Miserere*-t; de valójában ez a zsoltár jóval későbbi.)

Akkor Jahve elküldte Nátán prófétát Dávidhoz. El is ment hozzá és így beszélt: « Egy városban élt két ember. Az egyik gazdag volt, a másik szegény. A gazdagnak rengeteg juha-kecskéje és barma volt. A szegénynek azonban nem volt egyebe, csak egy kisbáránya, vette magának. Etette, úgyhogy megnőtt, vele magával és gyermekeivel. Evett a kenyeréből és ivott a poharából. Az ölében aludt s olyan volt, mintha a lánya lett volna. Egyszer vendég érkezett a gazdag emberhez. De nem tudta rászánni magát, hogy juhai vagy barmai közül egyet is elvegyen, és a vendégnek, aki érkezik, elkészítse. Ezért elvette a szegény ember báránykáját, és azt készítette el a vendégének. »

Dávid nagyon megharagudott az emberre, és azt mondta Nátánnak: « Amint igaz, hogy Jahve él, az az ember, aki ilyet tesz, a halál fia. A bárányt négyszeresen vissza kell fizetnie, amiért így tett és nem volt kímélettel. »

Erre Nátán így szólt Dávidhoz: « Magad vagy ez az ember! Ezt mondja hát Jahve, Izrael Istene: Fölkentelek Izrael királyává és kiszabadítottalak Saul kezéből. Neked adtam urad házát és kebledre urad asszonyait, rád bíztam Izrael házát és Juda házát. És ha ez kevés lett volna, még megtetéztem volna ezzel meg azzal. Miért vetetted hát meg Jahvét, s tettél olyat, ami gonosznak számít Jahve szemében? Kard által elveszítetted a hetita Uriját, hogy feleségül vedd a feleségét. Igen, elveszítetted az ammoniták kardja által! Nos, a kard sose fordul el házadtól, amiért megvetettél, és elvetted a hetita Urijától feleségét, hogy a te asszonyod legyen.

Ezt mondja Jahve: Nos, a saját házadból hozok rád romlást. Elveszem a szemed láttára asszonyaidat és odaadom őket más valakinek, hogy napvilágnál asszonyaiddal háljon. Te titokban tetted, de én egész Izrael szeme láttára, napvilágnál viszem ezt végbe! »

Erre Dávid így szólt Nátánhoz: « Vétkeztem Jahve ellen! » Nátán ezt válaszolta Dávidnak: « Így Jahve is megbocsátja bűnödet, s nem halsz meg. De mert ezzel a tetteddel káromoltad Jahvét, a fiú, aki született neked, meghal. » Ezzel Nátán elment haza.

(2Sám 12,1-15)

Zakeus odaállt az Úr elé és így szólt: « Nézd, Uram, vagyonom felét a szegényeknek adom, s ha valakit megcsaltam valamivel, négyannyit adok helyette. » Jézus erre kijelentette: « Ma üdvösség köszöntött erre a házra, mert ő is Ábrahám fia. Hiszen az Emberfia azért jött, hogy keresse és üdvözítse, ami elveszett. ».

(Lk 19,8-10)

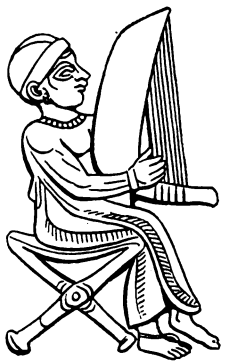

Zsolt 9,1

7. *Hét húrú hárfa. A mezopotámiai Khafajahban talált mészkőlap a 2. évezredből* (Louvre, Párizs).

A szövetségláda átvitelének évfordulóján

Az ún. « messiási zsoltárok » (2,45,72,110...) közül a 132. zsoltár foglalja össze Dávid királyságának ezt a két fontos tényét: a király Jeruzsálembe hozatta a szövetség ládáját, Jahve pedig ígéretet tett, hogy örök házat épít magának Dávid családjában.

« Jákob Hatalmasa » magát Jahvét jelenti; Efrata Betlehem másik neve; « Jár földje » minden valószínűség szerint Kirjat Jearim, ahol Sámuel idejétől Dávid trónralépéséig a szövetség ládáját őrizték.

A zsoltár nem Dávidtól származik, hanem róla írták, amikor már nem élt, amikor már fogalom volt « Dávid ».

Ó emlékezz az Úrra, Dávid,
és ne feledd el győzelmes csatáit.
Az Úrnak esküvel fogadta,
Jákob Hatalmasának szavát adta:

« Be nem megyek az ágyasházba,
fel nem szállok megvetett nyoszolyámra,
pillámra pihenés nem szállhat,
álom nem éri szememet,
amíg az Úrnak szállást nem találok,
Jákob Hatalmasának lakhelyet. »

Nézd, Efratában is hallottunk róla,
és Jár földjére híre eljutott már:
Gyerünk, vonuljunk szállására,
hódoljunk lába zsámolyánál.

Kelj fel, Uram, foglald el nyughelyed,
Te és erődöd: a szövetségláda.
Papjaid igazságba öltözködjenek,
szentjeid törjenek ki ujjongásba.
Nézd Dávidot, nézd szolgád,
ne vesd el Felkentednek arcát.

Az Úr megesküdött, ó Dávid,
és nem szegi meg sohasem:
« Tested sarját trónodra ültetem.
S ha fiaid is tartják szövetségem,
egyezségem, amire őket oktatom,
akkor az ő fiaik is örökre
ülnek királyi trónodon. »

Mivel az Úr Siont kiválasztotta,
trónolni ide szíve vágya hozta:
« Ez mindörökre nyughelyem,
ez székem, így tetszett nekem.

Zarándokait megáldom bőséggel,
szegényeit ellátom eleséggel,
üdvösségembe öltöztetem papjait,
a szentek harsogják ujjongó dalaik,

és Dávid szarvát fénnyel elborítom,
felkent királyom, lámpásod magasra szítom,
míg ellenségeinek szégyen lesz ruhája,
fején feltündököl királyi koronája. »

(Zsolt 132)

SALAMON

A Királyok két könyvének deuteronómikus szerzője vallási szempontból tekinti a politikai történelmet. Aszerint ítéli meg a királyokat, mennyiben kedveztek Jahve igazi kultuszának, mennyiben utasították vissza a bálványimádást. Dávid fia, a nagy és « bölcs » Salamon is (975-935) ez alá az ítélet alá esik. Annyiban nagy és bölcs, amennyiben előmozdította Jahve, az egyetlen Isten tiszteletét a jeruzsálemi templomban.

Isten birtokába veszi a templomot

Salamon építi fel Jahve jeruzsálemi templomát, ahol elhelyezi a szövetség ládáját. A Szentek Szentjét elborító felhő — Isten megnyilvánulásait kísérő természeti jelenség — azt szimbolizálja, hogy az Úr elfogadta a neki épített templomot és birtokába veszi azt.

Akkor Salamon összegyűjtötte Izrael véneit Jéruzsálemben, hogy Jahve szövetségének ládáját fölvigyék Dávid városából, Sionból. Tehát Izrael fiai mind összegyűltek Salamon királynál Etanim hónapjában — ez a hetedik hónap —, az ünnepen. S a papok fölvitték a ládát és a megnyilatkozás sátrát, mindazzal a szent fölszereléssel együtt, ami a sátorban volt. Salamon király pedig és vele egész Izrael annyi juhot és marhát áldozott fel a láda előtt, hogy sem megszámolni, sem felbecsülni nem tudták. S a papok a Jahve szövetségének ládáját a helyére vitték, a templom hátulsó térségébe, a szentek szentjébe, a kerubok szárnyai alá. A kerubok ugyanis kiterjesztették szárnyaikat a hely fölött, ahol a láda állt. Így a kerubok föntről egészen befödték a ládát és hordozó rúdját. (...) A ládában nem volt semmi, csak a két kőtábla, amelyet Mózes a Hóreben beletett, annak a szövetségnek a táblái, amelyet Jahve Izrael fiaival kötött Egyiptomból való kivonulásukkor. Ott maradt mind a mai napig.

Amikor a papok kiléptek a szentélyből, történt, hogy a felhő betöltötte Jahve templomát, annyira, hogy a papok nem tudtak bemenni ellátni a szolgálatot; mert Jahve dicsősége betöltötte Jahve templomát.

Akkortájt mondta Salamon: « Jahve kinyilvánította, hogy homályban kíván lakni. Ezért építettem hát házat neked hajlékul, lakóhelyül, ahol örök időkre lakhatsz. »

Aztán a király a nép felé fordult és megáldotta Izrael egész közösségét.

(1Kir 8,1-14)

> Ezután láttam, hogy megnyílt a szövetség sátrának mennyei temploma. A templomból hét angyal lépett ki a hét csapással. (...) A templomot betöltötte Isten dicsőségének és hatalmának füstje. Senki sem léphetett be a templomba, amíg be nem teljesedett a hét angyal hét csapása.
>
> (Jel 15,5.8)

Salamon imája

Az előbbi szöveg (1Kir 8,1-14) után következik Salamon beszéde Izrael közösségéhez (15-21. versek), amely az ígéreteihez hűséges Istent dicséri. A következő szakasz Salamon imája: ebben a Deuteronómium szellemétől ihletett író kifejti az előző beszédet. Itt megtaláljuk a szövetség teológiáját. Jahve hűséges, megtartja a szövetséget, de megköveteli Izraeltől is a hűséget. Salamon imájának itt csak a rövidebb, első szakaszát közöljük.

Akkor Salamon Izrael egész közösségének jelenlétében Jahve oltárához lépett, az ég felé tárta kezét és így szólt: « Jahve, Izraelnek Istene, nincs hozzád hasonló isten se fönn az égben, se lenn a földön. Megtartod szövetségedet és irgalmas vagy szolgáidhoz, akik szívük mélyéből színed előtt járnak. Atyámnak, Dávidnak is valóra váltottad, amit ígértél neki: Igen, a szád megígérte és a kezed valóra váltotta, amint ezt ma láthatjuk. De Jahve, Izraelnek Istene, tartsd meg azt is szolgádnak, amit akkor ígértél, amikor ezt mondtad: Sohasem leszel híjával olyan utódnak, aki színem előtt majd a trónon ül, föltéve, hogy utódaid ügyelnek útjukra s színem előtt járnak, ahogyan te a színem előtt jártál. Váltsd hát valóra ígéretedet, Izrael Istene, amelyet szolgádnak, az én atyámnak, Dávidnak tettél! Igen, de hát valóban az emberek közt lakik az Isten a földön? Nézd, az egek és az egek ege sem képesek téged befogadni, nem is szólva erről a templomról, amelyet építettem. De hallgasd meg szolgád imáját és könyörgését, Jahve, én Istenem, s halld meg kiáltásomat és kérésemet, amellyel ma hozzád fordulok! Tartsd rajta szemed ezen a házon, éjjel-nappal, azon a helyen, amelyről azt ígérted: Ott lesz a nevem, s hallgasd meg az imát, amelyet szolgád ezen a helyen mond. »

(1Kir 8,22-29)

A templomot Salamon építette föl. Csakhogy a Magasságbeli nem lakik emberi munkával emelt épületben, miként a próféta mondja:

Az én trónom az ég,
És a föld lábaim zsámolya.
Miféle házat építenétek nekem? — kérdi az Úr.
Ugyan hol lenne az én nyugvóhelyem?
Hát nem az én kezem alkotott mindent?

(Csel 7,47-50)

Dávidnak és Salamonnak az üdvösségtörténetben betöltött szerepe Isten hűségére, irgalmas jóságára irányítja a mai keresztény gondolatait:

— Isten mindazokat fel tudja használni országa építésére, akik készségesen együttműködnek Vele;

— Isten kegyelme nemcsak a személyhez, hanem az adott történelmi körülményekhez is alkalmazkodik;

— a legkiválóbb kegyelmek sem függesztik fel az ember szabadságát, akinek míg él, küzdenie kell a bűn ellen, újrakezdenie és bűnbánatot tartania;

— a dávidi királyság beteljesedése: Isten országa; ennek örömhírét Jézus hozta meg;

— Dávid birodalma Jézus megjelenésével kiváltságos hely: szent föld, Dávid városa, Jeruzsálem pedig: szent város lesz;

— « Tartsatok bűnbánatot, mert közel van a mennyek országa! » — Jézus ezzel a felszólítással kezdi meg nyilvános működését;

— ez az ország — Szent Pál tanítása szerint —: « igazság, béke és öröm a Szentlélekben » (Róm 14,17).

II. A PRÓFÉTÁK ARANYKORA

Az ókori Keleten mindig voltak olyan emberek, akik varázslással foglalkoztak vagy jövendöltek: ezeket alkalmasnak tartották arra, hogy isteni üzeneteket közvetítsenek. Izrael prófétái is végeztek hasonló tevékenységeket; de mégis a prófétaság egészen sajátos « intézmény » a választott nép körében. A próféták (kezdetben: « látó », « Isten embere » vagy nabi = *meghívott?) a pappal együtt szerepet játszottak a király felkenésében is; sőt tanácsadóként is szerepeltek a királyok mellett (Nátán, Elizeus, Izajás): ők mondották meg, hogy egy politikai intézkedés összhangban volt-e Isten terveivel. De lényegében a prófétákat Isten támasztja, hogy Szavát, üdvösségre vonatkozó üzenetét közvetítsék a választott népnek. (A prófétai « orákulumok » világosan jelzik ezt: « Jahve így szólt... »)*

A próféta ezt a Szót a mindennapi élet eseményeivel kapcsolatban közvetíti: Nátán pl. Dávid Batsebával elkövetett házasságtöréséről beszél; Illés azt veti Acháb szemére, hogy cinkostársa lett Izebelnek Nabot szőlőjének elrablásában; Izajás Juda és Asszíria szövetségére reagál. Beszédeikben az igazságosságnak jut mindig az első hely; nemcsak Jahve jogairól van szó, hanem a kicsik és a szegények igazáról.

Ezeknek a szemrehányásoknak nyomán fedezik fel lassanként Isten arcát: ő a mindenható Isten, de ugyanakkor az egész föld Istene is; ő a háromszor szent Isten, de a Szeretet-Isten is, ő az ítélő, de megbocsátó Isten; ő a transzcendens, de ugyanakkor az « érzékeny szívű » Isten. Amilyen mértékben világosabbá, ragyogóbbá vált ez az Isten-kép, annál inkább tudatosultak a prófétákban Izrael bűnei: hálátlanság, igazságtalanság, sőt árulás az egész közösség és az egyének életében. Ezért beszéltek büntetésről és ugyanakkor megtérésről. És végeredményben mindig bíztak Annak irgalmában és hatalmában, Aki a Szót ajkukra adta.

A prófétákat hatalmába kerítette az a bizonyosság, hogy egy napon megvalósulnak Isten tervei, hogy nemcsak Izrael, nemcsak az egész emberiség, hanem az anyagi világ is megadja Istennek azt a dicséretet, amelyre joga van: ez lesz Isten Országa. A próféták, természetesen, mindig koruk gyermekei és olyan személyiséggel rendelkeznek, amelyet nem másít meg az Üzenet. Az Isten Királysága még nem visszhangozza az evangéliumi egyetemességet és szeretetet. Az üzenet homlokterében gyakran a templom áll (áldozatok, kultusz): kemény szavakkal ostorozzák a külsőséges istentiszteletet; de másrészt a száműzetéstől fogva összefonódik a kultusz megszervezése és a prófétaság (Ezekiel, Malakiás, Aggeus). Sokszor hangot kap az elnyomók elleni bosszúvágy is. De lassan-lassan kirajzolódik a Szabadító, a Messiás arca.

A jövő felé forduló prófétai igehirdetésben összefonódik a büntetés és az üdvösség gondolata. A törvényszegéseken túl a próféták a nemzeti bűnt is ostorozzák, előre hirdetik az ítéletet: Isten ítél majd Izrael felett, amely megszegte a szövetséget. A nép az « Úr napját » mint győzelmet várja; a próféták

azt hangoztatják, hogy éppen ellenkező formában jön el. De Ámosz korától fogva nemcsak a büntetés, a fenyegetés, hanem a megbocsátás és a megszabadítás üzenete is felhangzik. A szerető, hűséges Isten megbocsát a « házasságtörő » (szövetségszegő) Izraelnek.

« A száműzetés és az azt követő szétszóródás beteljesítették az ítéletet. A törvény azért tudta megtapasztaltatni Izraellel tehetetlenségét, mert a próféták megnyitották a nép szemét. Tehát eljött az irgalmasság órája. A száműzetés idején a próféták erről beszélnek, amikor a jövő ígéreteit emlegetik. Nem az elpusztult intézmények helyreállítását ígérik, hanem új szövetséget. Ezt hirdeti Jeremiás; átveszi Ezekiel és a Deutero-Izajás. Ebben az új távlatban a törvény nincs kiküszöbölve, de helyzete megváltozik: az ígéret feltételéből az ígéret tárgya lesz » (BTSZ 1116-1117).

Amikor a próféták hangja elcsendesül, már közel lesz Krisztus, akiben az Ószövetség minden ígérete beteljesedik. Az utolsó ószövetségi próféta, Keresztelő János már rámutat az Eljövendőre, majd visszavonul, hogy annak engedje át a teret, akire a nemzetek vágyakoztak.

* * *

Mielőtt bemutatnánk az egyes prófétákat, röviden jelezzük alapvető tematikájukat. Olyan kulcsfogalmak jelentését kell jobban megvilágítanunk, mint: igazság, igazságosság, ítélet, jóság, szeretet (gyengédség). A megfelelő héber szavak gazdag jelentéstartalmát (a szemita gondolkodás ugyanis sokban eltér a miénktől) szeretnénk éreztetni ezzel a szóelemzéssel. Cedek, mispát, emet, heszed, rahamim *a próféták üzenetek, lényegét fejezik ki: rávilágítanak az üdvözítő Istennek népe iránt tanúsított magatartására, ill. a hívő izraeliták lelkiségére* (*).

A cedek *(igazságosság) és* mispát *(ítélet) gyakran együtt fordul elő, bizonyos összefüggésekben felcserélhetők, bár két különböző dolgot jelölnek. Minden szemita nyelvben a* cdk *szógyök az erkölcsi egyenességre utal. A héberben jogi vonatkozása van: annak a lelkiállapotát fejezi ki, aki teljesíti kötelességét és ezért lelkiismerete békében van. A* cedek *annak az igaz embernek a tulajdonsága, akit a bíróság is igaznak ismer el, aki « igazolva » van; az igazságtalan és bűnös pedig az, akit a bíróság elítél. Az igaz és a bűnös ember szembeállítása éppen olyan spontán, mint a jóé és a gonoszé. Az igaz (héberül* caddik*) tehát nem egészen az a jó ember, akit mi becsületesnek tartunk, hanem az ártatlan. Ez azt jelenti, hogy a zsidó ember élete állandóan Isten tekintete előtt zajlik le, aki az emberek bírája. Az igazak, mint Noé vagy Ábrahám, megállnak az Úr ítélete előtt: Isten igazaknak jelenti ki őket. A zsidók — az egyiptomiaktól és a görögöktől eltérően — alig gondolnak a halál utáni ítéletre. A személyes halhatatlanság hite csak a Krisztus előtti II. században jelenik meg (részben a hellenizmus befolyására) a Makkabeusok könyvében (2Makk 7,14) és a Bölcsesség könyvében (4,20—5,13). A zsidó ember már ebben az életben, életének minden pillanatában Isten ítélete alatt áll. Ez a tudat közvetlenül befolyásolja az izraelita vallási magatartását. A*

(*) A következő bekezdésekhez lásd: Jacques Guillet, *La générosité de Dieu*, Aubier, Párizs, 1966 (*Foi Vivante* zsebkönyvsorozat 20).

görög ember tökéletes akar lenni, az igaz zsidó Istentől várja a « megigazulást ». Így tehát az igazságosság fogalma az Ószövetségben egyszerre erkölcsi, jogi és vallásos fogalom: a három szempontot nem lehet egymástól elválasztani.

Mondottuk, hogy a igazságossághoz (cedek) *gyakran egy másik szó kapcsolódik:* mispát, *ítélet, jog. A fogalom a zsidó szokásjoghoz, az írott törvényességhez tartozik. A* safat *igéből származik, amelynek jelentése: kormányozni, ítélni. A zsidók számára a király, a főnök bíró is. A vezér egyik lényeges funkciója: ítélkezni vitás kérdésekben, és biztosítani a társadalmi-politikai egyesúlyt. A* mispát *tehát a kormányzás és az ítélkezés kettős-egy funkcióját jelöli. A királyt isteni bölcsesség vezérli ítéletében (pl. a « bölcs » Salamon ítélete a két parázna asszony esetében). Egyre inkább kifinomul a jogrend Izraelben. Az igazságosság abban áll, hogy kinek-kinek megadják az őt megillető jogot. A szegényeknek, szenvedőknek, bűnösöknek (gyilkosoknak vagy házasságtörőknek) megvan a saját* mispat-*juk, joguk, törvényük (vö. Kiv 23,6-9; Ez 23,45-49).*

De az igazságossághoz (cedek) *gyakran egy másik szó is társul:* emet, *igazság. Ezt az összekapcsolást a próféták szóhasználata szentesítette. Mit jelent az izraelita számára a igazság? Az* 'mn *szógyökből származó rokonértelmű szavakat a* Septuaginta *általában az* alétheia *(igazság) származékaival fordította, de az is megtörténik, hogy a* pisztisz *(bizalom) fogalommal vagy ennek megfelelőivel fordítja. Az* 'mn *szógyökben eredetileg benne van ez a jelentés: csecsemőt felkarolni, óvni, felnevelni. Benne van tehát az erősség és a gyengédség gondolata egyszerre. Az* aman *ige vallásos jelentése változó az igeidők szerint. Általában jelöli azt, ami szilárd, ami kiállja a próbát; jelöli a hűséget, jellembeli szilárdságot, állhatatosságot, kitartást (vö. Neh 9,8; Szám 12,7-8; Zsolt 30,2-6; 78,8.35-37; Ter 42,15-16). Ez utóbbi helyen József testvéreihez intézett szavai az « igazság » tökéletes definícióját adják. Sokszor az* emet *az isteni ígéretek szilárdságát, megingathatatlanságát fejezi ki (Iz 22, 20-24), és legtöbbször a szövetség eszmevilágát idézi fel.*

De az emet *egymagában nem jellemzi tökéletesen a szövetség Istenének magatartását. Amikor Jahve szövetségre lép választott népével, egy egészen sajátos, személyes jellegű közösség alakul ki közte és népe között. A szövetségnek ezt a szempontját pontosabban jelöli a* heszed, *amelynek sokszor ugyanaz a jelentése, mint a* berît-*nek, a szövetségnek.* Heszed *köteles jóindulatot jelöl. Mivel egy személy elkötelezte magát a másik felé, nagylelkűséggel tartozik neki. A régebbi és az új magyar Biblia általában* irgalmassággal, irgalommal *fordítja a* heszed-*et, amely nem adja vissza a héber szó összetett jelentését. Tulajdonképpen magában foglalja a tisztelet, az elkötelezettségből fakadó jóindulat, a nagylelkűség, a hűség, a jóság és végül az irgalmasság árnyalatait. Talán legközelebb áll hozzá a régi magyar* kegyesség (*latin:* pietas). *Legtöbbször benne van az a gondolat, hogy valami erős (vérségi vagy más) kötelék fűzi az egyik személyt a másikhoz, a jóindulat « tárgyához ». (Vö. Rút 3, 10-11).*

Ezért a heszed-*hez közel áll a* rahamim = *gyengédség. A* rahamim *többesszám. A héber gyakran egy konkrét főnév többesszámát használja a belső érzések kifejezésére.* Rehem *az anyaméhet jelenti (vö. Jer 1,5) Ez az ősi jelentés olvasható ki Iz 49,15-ből is: « De megfeledkezhet-e csecsemőjéről*

az asszony? És megtagadhatja-e szeretetét méhe szülöttétől? S még ha az megfeledkeznék is: én akkor sem feledkezem meg rólad.» A próféta itt Jahvének a választott nép iránti gyengédségét az anyai szeretethez hasonlítja. Később a szó jelentése kiszélesedik: rahamim *mindenfajta gyengédséget jelent; néha szánalmat: olyan szeretetet, amely könnyen megindul a bajban levők, a szenvedők sorsán, innen a* könyörület, irgalom *jelentés (vö. Óz 6, 4,11). Ózeásnál a* heszed *azt a magatartást jelöli, amit Isten az embertől vár, a* rahamim *pedig Jahve népe iránti szeretetét fejezi ki. A próféta egész üzenetét összefoglalják ezek a versek, amelyek egyben az Ószövetség egyik csúcsát képviselik: «Eljegyezlek magamnak örökre, eljegyezlek igazsággal, törvénnyel, jósággal és szeretettel; eljegyezlek hűséggel, hogy megismerd Jahvét. Azon a napon már nem neheztelek — mondja Jahve — nem neheztelek többé az égre s az ég sem neheztel a földre. (...) «Nincs irgalom»-nak irgalmazok, «Nem népem»-hez meg így szólok: «Népem vagy!» Ő meg azt mondja majd: «Én Istenem!» (Óz 2,21-25). Ezek a sorok már jelzik azt a hallatlan titkot, amely majd Jézusban nyilatkozik meg, és amelyet Szent Pál a kegyelem (*kharisz*) fogalmával jelöl.*

Izajás az eljövendő messiás-királyt úgy mutatja be, mint aki helyreállítja az igazságosságot (9,2-7; 16,5). Ő általában a földi igazságtalanságokat leplezi le, mint Ámosz vagy Mikeás (tehát a mispátot *és a* cedeket *használja); az igazságosság és jog emberi eszménye a földi (dávidi) királyságon túlmutató messiási ország eszméjével társul. Néha már azonban a* heszed-emet *társítás is előfordul nála. Később Jeremiás, Második Izajás és Ezekiel üzenete nyomán, még mélyebben rányitunk Isten szívére. A Szeretet-Istenről vallanak pl. ezek a szavak: «Örök szeretettel szerettelek, azért megőriztem irántad irgalmasságomat» (Jer 31,3). Második Izajásnál pedig így beszél népéhez Jahve: «...Egy pillanatra elrejtettem előled arcomat, de most örökre szóló irgalommal megkönyörülök rajtad» (Iz 54,8).*

*A most elemzett ószövetségi fogalmak-eszmék, illetve az általuk jelölt valóságok képviselik az újszövetségi kegyelem (*kharisz, gratia*) hátterét. Ezek a szavak ugyanis Isten nagylelkűségéről beszélnek. Ezeken keresztül megközelítjük a Jézus Krisztusban kapott kegyelem gazdagságát. Amikor majd Szent János prológusában ezt olvassuk: «A törvényt Mózes által kaptuk, a kegyelem és az igazság Jézus Krisztussal valósult meg» (Jn 1,17), gondolnunk kell arra a gazdag ószövetségi háttérre, amelyet a most elemzett fogalmak jelölnek.*

7. **Sinai hegy: Szent Katalin - kolostor**

A bizánci stílusú templomot Jusztiniánusz építtette, Isten Anyjának szentelték. Később a Színeváltozás címét adták neki; végül, mivel egy legenda szerint Alexandriai Szent Katalin vértanú testét erre a hegyre vitték át, Szent Katalinnak szentelték a kolostort. Könyvtára 3 500 görög, arab és más keleti nyelvű kéziratot őriz. A Vatikáni Könyvtár után ez a világ második legnagyobb gyűjteménye. Innen származik a Biblia IV. századból való híres kézirata, amelyet « Codex Sinaiticus »-nak neveznek, és amelyet jelenleg a londoni British Múzeumban őriznek.

A) *Az északi királyság*

ILLÉS

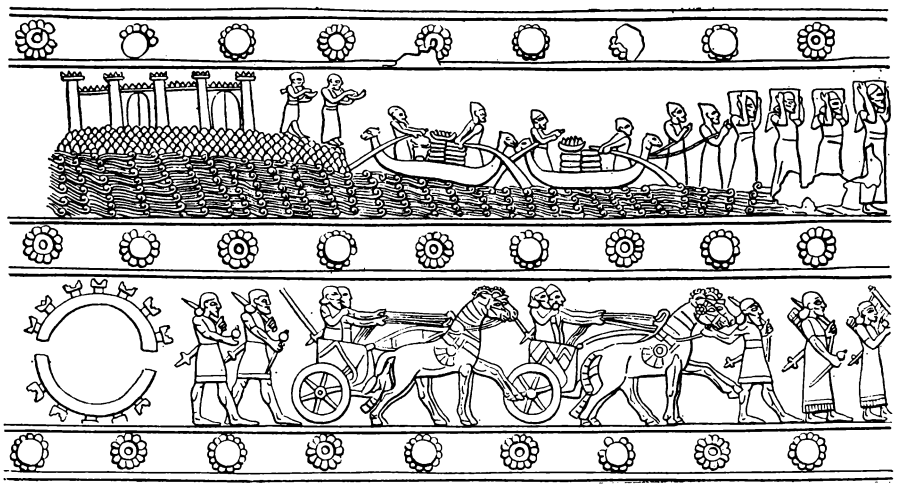

8. *Bronzlemezből készült dombormű III. Szalmanasszár palotájának kapujáról, az ún. « Balawat kapukról ». Részlet. A felső sávon: Tírusz városa egy szigeten. Indulnak az adózók III. Szalmanasszár elé. Az alsó sávon: asszír katonák* (British Museum, London).

Ekkor, mint a tűzvész, Illés próféta jött,
szava lángolt, mint az égő kemence.
(Sir 48,1)

A 875-ben uralomra jutó Acháb király kiváló politikai érzékkel igyekszik megszilárdítani hatalmát Izraelben. Elsősorban a külpolitikai kapcsolatok kiépítésére fordítja figyelmét: a tíruszi király lányát, Izebelt veszi feleségül, és ezzel hallgatólagosan, majd nyíltan engedélyezi a föníciai eredetű Baal-kultusz gyakorlatát. Felvirágoztatja országa gazdasági életét, hatalmas arányú építkezésekbe fog.

Isten nem hagyja, hogy kiválasztott népe a bálványimádás rabja legyen: egy szenvedélyes szívű prófétát támaszt, hogy az kemény szóval, bátor fellépéssel, csodákkal ismét a Szövetség Istene felé fordítsa a hűtlenkedők szívét.

Illés istenítéletre hívja ki Baal 500 papját, és — mint kora gyermeke — Isten csodás közbelépéséért végzett imáját ellenfeleit gúnyoló kirohanásaival váltogatja. Győzelme után, ami Jahve győzelme, megparancsolja, hogy Baal valamennyi prófétáját öljék meg. De gyorsan fordul a kocka: nemsokára neki kell menekülnie Acháb király és felesége haragja elől. A veszély közepette Jahvében feltétlenül bízó próféta, a halottat feltámasztó, az égből tüzet és esőt leesdő Isten embere: most megijed, félti az életét, megfut, és reménytelenül legyintve vallja be az Úrnak: ő sem jobb atyáinál...

Illés, a nagy imádkozó, a misztikus, elfeledkezik Kármel-hegyi nagy élményeiről, önfeledt imájáról. A feladat befejezése után tüzes lelkesedése szikkasztó szárazságba fordul. Ebben a gyengeségében kell útnak indulnia, hogy ott, ahol Mózes, ő is találkozzék Jahvéval.

Illés a Hóreben

Acháb mind elbeszélte Izebelnek, amit Illés véghezvitt. Erre Izebel hírvivőt küldött Illéshez. Ezt üzente neki: « Ezt és ezt tegyék velem az istenek, ha holnap ebben az órában hasonlóvá nem teszem életedet ezek egyikének életéhez! »

Illés megrettent, útra kelt, és elment, hogy megmentse életét. Amikor a Judához tartozó Beersebába ért, otthagyta szolgáját, maga pedig behúzódott egy napi járásnyira a pusztába. Amikor odaért, leült egy borókabokor alá és a halálát kívánta. Azt mondta: « Most már elég, Jahve! Vedd magadhoz lelkemet! Én sem vagyok különb atyáimnál! » Ezzel lefeküdt és elaludt. Egyszer csak angyal érintette meg és így szólt hozzá: « Kelj föl és egyél! » Ahogy odapillantott, lám, a fejénél egy sült cipó meg egy korsó víz volt. Evett is, ivott is, de aztán újra lefeküdt aludni. De Jahve angyala másodszor is megjelent, megérintette és azt mondta: « Kelj föl, és egyél. Különben túl hosszú lesz neked az út. » Fölkelt, evett, ivott, aztán negyven nap és negyven éjjel vándorolt ennek az ételnek az erejéből, egészen Isten Hegyéig, a Hórebig.

Bement a barlangba és ott töltötte az éjszakát. S lám, Jahve hallatta szavát. Így szólt hozzá: « Mit csinálsz itt, Illés? » Azt válaszolta: « Emészt a buzgalom Jahvéért, a Seregek Jahvéjáért! Mert Izrael fiai elhagytak, oltáraidat lerombolták, prófétáidat meg kardélre hányták. Csak én maradtam élve, de most nekem is az életemre törnek. » Ő ezt mondta: « Menj ki, és a hegyen légy Jahve színe előtt. » S lám, Jahve elvonult arra. Hegyeket tépő, sziklákat sodró, hatalmas szélvihar haladt el Jahve előtt, de Jahve nem volt a szélviharban. A szélvésznek földrengés lépett nyomába, de Jahve nem volt a földrengésben. A földrengés után tűz következett, de Jahve nem volt a tűzben. A tüzet enyhe szellő kísérte. Amikor Illés észrevette, befödte arcát köntösével, kiment, és a barlang szája elé állt. Egy hang megszólította ezekkel a szavakkal: « Mit csinálsz itt, Illés? » Azt felelte: « Emészt a buzgalom Jahvéért, a Seregek Jahvéjáért. Mert Izrael fiai elhagytak, oltáraidat lerombolták, prófétáidat meg kardélre hányták, és most nekem is életemre törnek».

Jahve ezt mondta neki: « Menj, fordulj vissza és vedd utadat Damaszkusz pusztasága felé! » (...) Amikor onnan elment, találkozott Safát fiával, Elizeussal. Éppen szántott. Illés odament hozz és rávetette köntösét. Az otthagyta az ökröket, Illés után szaladt és így szólt: « Engedd, hadd adjak előbb búcsúcsókot apámnak meg anyámnak, aztán követlek. » Azt mondta neki: « Menj csak, de térj vissza! De hát mit tettem veled? » Azzal Elizeus elment, fogta a pár ökröt, feláldozta, majd az ekét felhasználva megsütötte az ökröket, és odaadta az embereknek, egyék meg őket. Aztán elindult, Illés nyomába szegődött és szolgája lett.

(1Kir 19,1-15.19-21)

...és történt, amint (Illés és Elizeus) mentek és beszélgettek, egyszer csak jött egy tüzes szekér, tüzes lovakkal, s elválasztotta őket egymástól, aztán Illés a forgószéllel fölment az égbe.

(2Kir 2,11)

Vihar közepette magasba ragadtattál,
szekéren, amivel tüzes lovak száguldottak.
Boldogok mind, akik téged meglátnak,
akik szeretetben húnyták le szemüket,
s mi is részesei leszünk az életnek.

(Sir 48,9.11)

Egy harmadik ezt mondta: « Uram, követlek téged, de engedd meg, hogy előbb búcsút vegyek az otthoniaktól. » Jézus így válaszolt: « Senki, aki kezét az ekeszarvára téve hátratekint, nem alkalmas Isten országára. »

(Lk 9,61-62)

A mai keresztény is gyakran megéli: a tüzes lelkesedésű órákat, külső és belső sikereket gyengeség, szikkasztó szárazság, sikertelenség, a halálért könyörgő levertség váltja föl.

— **« Illés hozzánk hasonló gyarló ember volt » (Jak 5,17): így annál nyilvánvalóbb, hogy Isten működött általa és működik általunk.**

— **Illés ugyanott találkozott Istennel, ahol Mózes, de a kedvetlen, fáradt prófétához nem a viharban, nem a zúgó szélben, villámlásban, hanem az enyhe szellőben szólt, szelíd, halk szóval adott neki erőt. Isten « egyéni elbánásban » részesíti minden gyermekét.**

— **A zsidók várták a tüzes szekéren az égbe ragadott Illés visszatértét, de nem ismerték fel az Illés szellemét hordozó Keresztelő Jánost, sőt magát a Messiást sem. — A keresztény számára az üdvösségtörténet jelen pillanata a legfontosabb!**

Ám 1,5

9. *Arám foglyok. III. Szalmanasszár palotája kapujának bronz díszítése. — A szíriai Karkar városát 835-ben foglalta el a hódító* (British Museum, London).

Kora, környezete

Ámosz kb. egy századdal Illés után lép fel, az északi királyságban teljesíti prófétai küldetését. II. Jerobeám uralkodását egyesek Salamon fénykorával állítják párhuzamba. Béke van, Asszíria túlságosan el van foglalva saját ügyeivel. Izraelben jól megy az élet, díszes paloták, fényűző lakomák jelzik a gazdagok kiváltságos csoportjának kialakulását. A szomszéd tartomány, Szamaria viszont annál szegényebb: a népnek alig van betevő falatja. Ez ellen a soha nem látott fényűzés és szegénység ellen emeli fel szavát a próféta: elítéli a gazdag kultikus áldozatokat, a külsőséges istentiszteletet. Izrael népe a mindennapi életben már nem tiszteli Jahvét.

Az ember

Egyszerű pásztor a Juda-beli Tekoában. Innen hívja meg Jahve és küldi az északi királyságba. A szakadár Bétel szentélyében hirdeti « Jahve napját »: az ítélet és igazságszolgáltatás közeledtét. A hivatalos prófétatestülethez nem tartozó, kellemetlen botcsinálta prófétát Bétel szentélyének papja elűzi. Egész prófétai tevékenysége nem tart tovább néhány hónapnál. Élete ezután homályba vész.

Üzenete

Majdnem azt mondhatnánk: Ámosz újra felfedezi Istent. Jahve igazságossága egyetemes: nemcsak a pogányokat, hanem a választott népet is megítéli. Már nincs messze a büntetés napja, « Jahve napja », mert megtelt a mérték! (A « Jahve napja » kifejezés Ámosz sajátja, később is előfordul a bibliai és biblián kívüli irodalomban; Pál majd az « Úr napjáról » beszél.)

De ha Isten megbünteti választott népét, mi lesz akkor a szövetséggel, Isten régi ígéreteivel? — Ámosz a fenyegetésekkel párhuzamosan a megtérést sürgeti. Ez a megtérés, szerinte: Isten keresése, éhség és szomj az Úr Szavára. Ámosz a büntetést hirdetve feltételezi, hogy lesznek megtértek is: ezeket nevezi «maradéknak», egy «kis maradéknak». A büntetés letelte után ez a maradék üt majd rést a közösségi és nemzeti felelősség elméletén.

Fenyegetés és buzdítás

A jó keresése egyet jelent Isten keresésével. Ez egyben annak az üdvösségnek feltétele, amelyet csak majd egy kis « maradék » fog élvezni.

Halljátok ezt a szózatot,
ezt a siratóéneket,
amelyet rólatok mondok, Izrael háza!
Elbukott, többé nem kel föl,
Izrael hajadon leánya.
Elterült földjén,
nincs, aki fölemelje.
Mert így szól az Úr, Jahve, Izrael házához:
Százan térnek vissza a városba,
amely ezret küldött,
s tizen térnek vissza abba,
amely százat küldött.

Így szól Jahve Izrael házához:
Keressetek, és élni fogtok! (...)
Keressétek Jahvét, és élni fogtok,
nehogy elpusztítsa József házát, mint a tűz,
megemésszе Bételt, és senki sem tudja eloltani.

Ő alkotta a Fiastyúkot és az Oriont,
hajnalra fordítja a sötétséget,
a nappalt meg éjszakára változtatja.
Ő hívja elő a tenger vizét
és kiönti a föld színére:
Jahve az ő neve.
Az erődre ő hoz pusztulást,
pusztulást hoz az erősségre.

Jaj azoknak, akik a jogot ürömre fordítják,
és földre tiporják az igazságosságot!
Akik gyűlölik azt,
aki igazságosságot szolgáltat a kapuban,
és utálják azt, aki kimondja az igazságot.
Mivel a gyengét eltiporjátok,
és a gabona vámját elveszitek tőle,
hiába építettétek a kőházakat,
nem fogtok bennük lakni;
hiába ültettetek nemes szőlőt,
nem fogjátok inni a borát.
Mert tudom, hogy vétkeitek milyen számosak,
bűneitek milyen súlyosak:
ellenségei vagytok az igaznak,
elfogadjátok a megvesztegetést,
és a kapuban elnyomjátok az igazat.

Ezért a mai időkben
csöndben marad az okos ember,
mert gonosz idő ez!

A jót keressétek, ne a rosszat,
hogy éljetek.
Akkor valóban veletek lesz
Jahve, a Seregek Istene,
amint most állítjátok.
Gyűlöljétek a rosszat,
szeressétek a jót,
juttassátok diadalra az igazságot a kapuban!
Talán megkegyelmez
Jahve, a Seregek Istene
József maradékának.

Azért ezt mondja Jahve,
a Seregek Istene, az Úr:
Siralom hallik a tereken,
minden utcában jajgatnak: Jaj, jaj!
Gyászolni hívják a földművest,
siránkozni a siratókat.
Minden szőlőskertben siralom hallik,
mert átvonulok rajtad
— mondja Jahve.

(Ám 5,1-4.6-17)

Ti keressétek elsősorban Isten országát s annak igazságát...
(Mt 6,33)

Isten szavának szomjúhozása

« Keressetek engem és élni fogtok » — ezt a felhívást egészíti ki az alábbi prófécia:

Igen, jönnek napok,
— mondja Jahve, az Úr —,
amikor éhséget bocsátok a földre:
éhséget, de nem kenyérre,
szomjúságot, de nem vízre,
hanem Jahve szavának hallgatására.
Vándorolnak egyik tengertől a másikig,
kóborolnak északtól délig,
keresik Jahve szavát,
de meg nem találják.

(Ám 8,11-12)

A jövő boldogságának reménye

Ámosz könyvének befejező sorai a választott nép újjászületésének reményéről szólnak. A paradicsomi állapotokat idéző költői leírás azt kívánja jelezni: az Ábrahámmal, Mózessel szövetséget kötő Jahve mindvégig hűséges marad ígéreteihez, de szeretete túlárad a választott nép határain; Istene lesz mindenkinek, aki nevét segítségül hívja.

Azon a napon
felállítom Dávid roskadozó sátrát,
repedéseit kijavítom,
romjait felépítem,
helyreállítom, hogy olyan legyen,
mint hajdanában volt.
Hadd foglalják el azt,
ami Edomból megmarad,
és minden nemzetet,
amelyben segítségül hívták nevemet
— mondja Jahve, és meg is teszi.
Igen, jönnek napok, — mondja Jahve —
amikor együttjár a szántóvető és az arató,
a sajtoló és a magvető,
újbor fakad a hegyekből,
patakzik minden halomból.
Népemet, Izraelt helyreállítottam:
fölépítik a rombadőlt városokat és bennük laknak,
szőlőskerteket ültetnek és isszák a borát,
kerteket telepítenek és eszik a gyümölcsét.
Letelepítem őket földjükre,
soha többé nem tépik ki őket földjükből,
amelyet nekik adtam.
— mondja Jahve, a te Istened.

(Ám 9,11-15)

Mikor elhallgattak, Jakab szólalt föl: « Testvérek, hallgassatok meg engem! Simon elbeszélte, hogyan mutatta meg azelőtt Isten, hogy a pogányok közül akar magának népet választani. Ezzel megegyeznek a próféták szavai. Azt mondja ugyanis az Írás:

Ezek után újjáépítem Dávid leomlott sátrát,
Omladékait újjáépítem és helyreállítom,
Hogy a többi ember is keresse az Urat,
Valamint minden nép, melyet rólam neveznek el.

Az Úr mondja ezt, és meg is teszi. Ez az ő örök határozata.»

(Csel 15,13-18)

Ámosz tanítása igen gazdag és sok szempontból meghaladja korát. A mai kereszténynek is üzeni:

— keresse Istent, hogy éljen;

— éhezze és szomjazza az Úr szavát;

— a « kis maradék » és az « Úr napja » korát éli ma is az Egyház; Isten megítél minden pillanatban: a Krisztusba vetett hit és annak gyakorlati élettéváltása alapján;

— ítéletének egyik legfontosabb szempontja: « Éheztem, és ennem adtatok, szomjaztam, és innom adtatok... » (Mt 25,35).

Óz 5,13

10. *Az adó beszolgáltatása az asszír királynak. III. Szalmanasszár fekete obeliszkjéről. A menet élén két asszír tisztviselő* (British Museum, London).

Kora, környezete

Ámosz kortársa, ugyancsak az északi királyságban teljesíti küldetését. Az asszír birodalom terjeszkedik: elfoglalja az arám államokat, rabságba veti a filiszteusokat, eljut egészen Egyiptom határáig; meghódítja Damaszkuszt, Szíriát... Telhetetlen étvágyának Szamaria is áldozatul esik 721-ben. Az északi királyság felett is pallos lebeg; erről a halálos fenyegetésről kell prófétálnia Ózeásnak.

Az ember

Valószínűleg az északi birodalom gazdag földműves rétegéből származik. Szenvedélyes természet, ugyanakkor gyengéd, költői lélek. Könyvében maga mondja el sikertelen házasságának történetét. Elvett egy asszonyt, akit szenvedélyesen szeret. Felesége három gyermekkel ajándékozza meg (szimbolikus neveik: Jiszreel — egy királyi rezidencia, sok vérengzés színhelye —, « Nincs irgalom », « Nem népem »); de aztán hűtlenül otthagyja, talán a szent prostitúcióra adja magát. Ózeás ennek ellenére változatlanul szereti, visszavárja. Amikor az asszony csalódik új életében, visszakívánkozik családjához, Ózeás próbák elé állítja, mert bízik abban, hogy szerelmük ismét kivirágzik.

Üzenete

Ózeás a kinyilatkoztatás fényénél fölfedezi, hogy családi tragédiája, személyes sorsa: jel; szimbóluma annak az örök szeretetnek, amellyel Jahve szereti választott népét. Ahogy Ózeás feleségül vette Gomert, Isten is úgy jegyezte el magának Izraelt. Gomer hűtlensége szimbolikus kifejezése Izrael hűtlenségének, Ahogy a próféta visszafogadja hűtlen hitvesét, úgy fogja majd Isten is magához ölelni a bálványimádásból visszatérő Izraelt. Elérkezett a próbák ideje: Izraelnek vissza kell térnie első szeretetéhez, a Szövetség Istenéhez.

Megkezdődik az « Isten: Szeretet » misztérium kinyilatkoztatása. Ózeás bemutatja, mit vár Isten az embertől: a személy, a szív teljes odaadását (*hesed*) és ennek az odaadásnak megfelelő tetteket.

Isten a házastársi szeretet kifejezéseivel akarja megértetni: mennyire szereti népét. Az Úr még attól sem fél, hogy kinyilatkoztassa: féltékeny Isten ő (vö. Kiv 34,14), nem tűri az elkalandozásokat, kisebb vagy nagyobb bálványok jelenlétét. Kizárólagos szeretetre tart igényt, nem elégszik meg fél szívvel.

Ezt témát, a házastársi szerelmet fejleszti majd tovább Jeremiás, Ezekiel, Második és Harmadik Izajás üzenete. A téma megjelenik majd az Újszövetségben is: Krisztus a Vőlegény, szeplőtelen tiszta jegyese pedig az Egyház.

Ózeás üzenete az ún. « sivatagi lelkiség » klasszikus példája. A próféta hangos szóval hirdeti: az elkényelmesedett Izrael csak úgy térhet vissza első szeretetéhez, ha lemond gazdagságáról, szigorú aszkézissel fejezi ki belső megtérését. Ebben a lemondásban, kifosztottságban talál majd rá Istenére — ezért kell elfogadnia a készülő büntetést. Vezekléséből fakad majd szabadulása, üdvössége.

Isten és hűtlen hitvese

Ózeás beszél feleségéről, illetve Isten panaszkodik választott népe hűtlensége miatt. Az Úr bánatot ébreszt majd választottja szívében, magához édesgeti, hogy ismét megáévá tegye az irgalom és a szeretet szövetségében.

Szálljatok perbe anyátokkal,
szálljatok perbe,
mert többé nem feleségem,
és én sem vagyok többé a férje.

Nem ismerte el,
hogy én adtam neki a gabonát, a bort, az olajat,
én adtam neki az ezüstöt
és az aranyat, amelyből a bálványokat csinálta.

Ezért visszaveszem tőle gabonámat, ha eljön az ideje,
s boromat is a maga idejében; (...)
Örömünnepét megszüntetem,
újholdját, szombatját és minden ünnepét.
Letarolom szőlejét és fügefáit,
amelyekről azt mondta:
« Ez a bérem, amelyet szeretőimtől kaptam ».
Vadonná változtatom
a mezei vadak táplálékává.
Megtorlom rajta a Baalok napjait,
amikor illatáldozatot mutatott be nekik;
nyakékekkel és függővel díszítette magát,
úgy ment szeretői után,
rólam pedig megfeledkezett! — mondja Jahve.

Ezért, lám, eltorlaszolom tövissel az útját;
falat emelek elé, hogy ne találja ösvényeit.
Keresi majd szeretőit,
de nem leli őket,
hiába kutatja, nem találja meg soha.
Akkor így szól: « Elmegyek,
visszatérek előző férjemhez,
mert jobb volt nékem régen, mint most. »

Ezért majd magamhoz édesgetem,
kiviszem a pusztába, s szívére beszélek.
Visszaadom neki szőlőskertjeit,
Ákor völgyét, mint reménye csillagát,
hogy úgy válaszoljon, mint ifjúsága napjaiban,
mint akkor, amikor feljött Egyiptom földjéről.

Azon a napon — mondja Jahve —
így szólít majd engem: « Férjem! »
és nem mondja nekem: « Baalom! » (...)

Azon a napon a kedvéért
szövetséget kötök a mező vadjával,
a magasban szárnyaló és a földön csúszó állatokkal;
eltüntetem az országból
az íjat, a kardot, a háborút,
és zavartalan nyugalmat biztosítok nekik.

Eljegyezlek magamnak örökre,
eljegyezlek igazsággal, törvénnyel,
jósággal és szeretettel;
Eljegyezlek hűséggel,
hogy megismerd Jahvét.

Azon a napon már nem neheztelek
— mondja Jahve —
nem neheztelek többé az égre,
s az ég sem neheztel a földre,
a föld a gabonára, a borra, az olajra,
sem ezek Jiszreelre.
Elültetem az országban,
« Nincs irgalom »-nak meg irgalmazok,
« Nem népem »-hez meg így szólok: « Népem vagy! »
Ő meg azt mondja majd: « Én Istenem! »

(Óz 2,4.10-11a. 13-18.20-25)

> Ti, akik valaha nem voltatok nép, most Isten népe vagytok; akik azelőtt nem nyertetek irgalmat, most irgalomra találtatok.
>
> (1Pét 2,10)

Isten ismerete

Ámosztól és Ózeástól kezdve még gyakran elhangzik majd ez a tanítás: a liturgiának, a külsőséges áldozatnak nincs semmi értéke, ha azt nem kíséri benső odaadás, Istenhez térés.

« Gyertek, térjünk vissza Jahvéhoz,
ő ragadott el, ő is gyógyít meg minket;
ő vert meg, ő köti be sebeinket.

Két nap múlva életet ad,
harmadnapra föltámaszt,
hogy színe előtt éljünk.
Ismerjük meg,
törekedjünk megismerni Jahvét:
biztosan eljön, mint a hajnal,
ítélete elérkezik, mint a világosság.
Megjön, mint a zápor,
mint a tavaszi eső, amely öntözi a földet. »

Mit tegyek veled, Efraim?
Mit tegyek veled, Juda?
Hűséged, mint a reggeli felhő,
és mint a harmat, hamar tovatűnik.
Ezért szabdaltam fel őket a próféták által,
ezért öltem meg őket ajkam szózatával.
Mert nem az áldozat kell nekem, hanem a szeretet (irgalom),
nem az égőáldozat, hanem Isten ismerete.

(Óz 6,1-6)

A farizeusok megkérdezték tanítványait: « Miért eszik Mesteretek vámosokkal és bűnösökkel? » Amikor Jézus ezt hallotta, megfelelt nekik: « Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. Menjetek csak és tanuljátok meg, mit tesz az: Irgalmasságot akarok és nem áldozatot. »

(Mt 9,11-13)

Isten megbocsátó szeretete

Jahve nemcsak hitvese, hanem atyja és anyja is Izraelnek: Ő maga is szenved, amikor büntetéssel kell sújtania hűtlen gyermekét. De végső szava mindig az irgalom és a szeretet.

Gyermek volt még Izrael,
amikor megszerettem,
Egyiptomból hívtam meg fiamat.
De minél jobban hívtam őket,
annál inkább eltávolodtak tőlem:
Baaloknak áldoztak,
bálványoknak gyújtottak jó illatot.
Pedig én tanítottam meg járni Efraimot,
a karomon hordoztam;
mégsem ismerték el, hogy a gondjukat viseltem.
Puha kötelékekkel vonzottam őket,
a szeretet kötelékeivel.
Olyan voltam hozzájuk,
amint aki arcához emeli a csecsemőt;
lehajoltam hozzá, enni adtam neki.

Visszatér Egyiptom földjére,
Asszíria lesz a királya,
mert nem akarnak megtérni.
Kard járja be városait,
megöli gyermekeit,
és elpusztítja erődeit.

Népem gyönge a hűtlenség miatt,
Baalt hívják segítségül,
de az nem emeli fel őket.
Hogyan vethetnélek el, Efraim,
hogyan hagyhatnálak el, Izrael? (...)
Szívem elváltozott,
egész bensőm remeg.
Nem hagyom, hogy fellobbanjon haragom:
Efraimot nem pusztítom el többé,
mert Isten vagyok, nem ember,
a körödben élő Szent,
és nem szeretem a pusztítást.

(Óz 11,1-9)

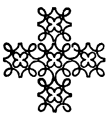

A mai ember érzékenyen rezonál Ózeás gyötrelmeire; a próféta szorongása és reménysége együttérzést vált ki benne. De a keresztényt főleg a próféta üzenetének jelentése gondolkoztatja el: Isten valóban szeret, ennyire « emberien » szeret? Kétségtelenül a tökéletlen emberi szerelmet meg kell tisztogatnunk, amikor Istenre alkalmazzuk; de ha a szeretet a teljes odaadást jelenti, ha Isten ilyen « odaadóan » szereti az embert, akkor a legdöbbenetesebb titok előtt állunk. Szent János majd egyszerűen kijelenti: Isten Szeretet.

— **Isten egészen adja magát mindenkinek, aki készen áll befogadására, vagyis az állandó Hozzá térésre.**

— **A szeretet két személy kölcsönös odaadása; Isten először adja magát, de szabad választ vár: a másik fél teljes odaadását.**

— **Isten úgy alkotta meg az embert — saját képére és hasonlatosságára! —, hogy az képes erre a gyengéd szeretetre** (hesed), **odaadásra.**

— **A mai keresztény már Krisztus fényében jár: Ővele és Őáltala valósíthatja meg ezt az odaadást a hétköznapok észrevétlen lehetőségeiben.**

— **Az anyagi javak bőségének és a « bálványimádó » hűtlenségnek kapcsolata zavarba hozhatja a mai embert... Istenhez tapad-e szíve vagy az anyagi javakhoz? Mit tart fontosabbnak: Isten országa építését vagy a kényelmet?**

B) *Izajás és kora*

IZAJÁS

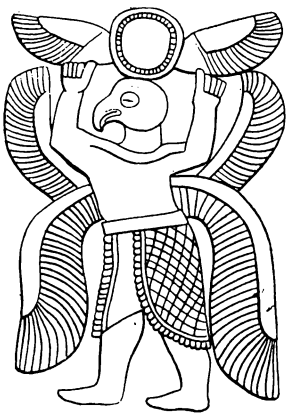

Iz 6,2-3

11. *Hetita ember-madár, négy szárnnyal; feje fölött szárnyas napkorongot tart (Kr.e. VIII. sz.). Bazalt dombormű, Karatepe.*

A próféta

765 körül született Jeruzsálemben, valószínűleg a királyság egyik legelőkelőbb családjából. Megházasodik, két fiú apja; fiai a prófétai üzenet keretében szimbolikus nevet kapnak: « Egy maradék visszatér » és « Rabolj gyorsan, prédálj hamar ». Izajás nemes kiállású, művelt férfi; nagylelkű, önmaga ajánlkozik fel Istennek a prófétai szolgálatra. Az eseményeket bizonyos vallásos filozófiával értékeli. Mélységesen szereti hazáját, de hazaszeretetét mindig a hit fénye hatja át. Ezért szegül szembe Acház királlyal, aki Isten helyett a külföldi szövetségesek támogatásában bízik. — Egy későbbi legenda szerint Manassze király alatt szenved vértanúságot; elevenen kettéfűrészelik.

Környezete, kora

Prófétai működése kb. negyven évig tart; helyszíne Juda királysága. Négy király — Uzija, Jotam, Acház és Hiszkija (Ezekiás) — előtt hirdeti az Úr üzenetét. Tanúja Asszíria hódításainak (Szíria, Damaszkusz, Szamaria, az északi királyság területe); Acház kemény árat fizet azért, hogy Damaszkusz ellen Asszíria segítségét kéri: Juda hűbéres sorba süllyed. Szanherib 703-ban megostromolja Jeruzsálemet. Seregében valószínűleg járvány tör ki, ezért elvonul a város alól, de Hiszkiját adófizetőjévé teszi. Ettől kezdve Juda megmarad Asszíria vazallusának.

Izajás fellépése körül Judában ismét a bálványimádás járja. Maga Acház is Molochnak áldozza elsőszülött fiát, eltávolítja a Templomból az egészen elégő áldozatok oltárát, hogy egy asszír oltárt emeljen helyére. A helyzet csak Hiszkija uralkodása alatt változik meg; a király vallási reformot hajt végre, visszaállítja a Templom épségét. Felvirágzik a tiszta jahvista hit. Észak papjai is, akiknek tevékenysége Szamaria eleste után lehetetlenné vált, Jeruzsálemben szolgálnak a Templom körül, átültetve így Judába Észak sajátos történelmi és jogi hagyományait (nevezetesen az elohista hagyományt).

Izajás könyve

Ahogy ma ismerjük, 66 fejezetet foglal magában. Csak az első 39 származik a VIII. századi prófétától, az sem teljes egészében. Most ezekről van szó. Hogy a további fejezeteket miért kapcsolták össze Izajás művével, erről még nem tud véglegeset mondani a szentírástudomány. De az összekapcsolás elég hamar megtörtént; a qumráni leletekben már így szerepel.

Üzenete

Izajás könyvének tartalma igen gazdag. Legkiemelkedőbb csúcsai: Isten szentsége, Isten királysága, a választott nép hitből fakadó kötelezettségei, a Messiás-Király jövetelének meghirdetése, végül: ennek az új királyságnak Jeruzsálem lesz a központja.

Izajás egész életét meghatározza Isten szentségének megtapasztalása. Ezzel összefüggésben éli meg és hirdeti az ember bűnös voltát; szabadulást csak Istentől lehet várni. Gyakran ismétli az « Izrael Szentje » kifejezést, hogy hirdesse: Izraelnek részt kell vennie Jahve szentségében. Isten nem tűri a bálványimádást, szeretetének semmibevevését, az idegenekkel kötött érdekszövetséget. De a fenyegetésekkel teljes üzenetben is megnyilvánul a remény: a bálványimádással beszennyezett Jeruzsálem megtérése után az emberiség vallási központja lesz. A hűtlen népből megmenekülő « maradék » fogadja majd el Isten Királyságát. Juda pogányságba süllyedt királyával szemben megjelenik a teljes hűségű Király alakja, akinek neve Emmanuel lesz.

Izajásnál jelenik meg Isten Királyságának Ámosz és Ózeás előtt még ismeretlen fogalma. Ez a királyság ki fog terjedni az egész földre. A földi hatalmak csak eszközök Jahve kezében; amikor bevégzik feladatukat, eltűnnek. A választott nép büntetésével megbízott népeket is eléri majd a büntetés, mivel Isten Választottját merészelték bántani. Ez Izajás sajátos paradoxona.

Észrevesszük a próféta tanítványait is: ezeket ahhoz a « maradékhoz » kell kapcsolnunk, amelyről Ámosznál szó volt. Olyan lelki elitről van szó, amely Isten új népének gyökerét alkotja.

Az isteni kiválasztás nyomán tűnik fel a hit erénye; ennek az alapvető benső készségnek kell meglennie minden izraelita, elsősorban is a király szívében. A választott nép királyának soha nem szabad szem elől tévesztenie, hogy a Mindenható védi népét, a király csak ennek a mindenható Istennek szolgája. Ezért kell elutasítania minden szerződést és szövetséget a külföldi hatalmakkal, legyen az Asszíria vagy Egyiptom. Jeruzsálem ostromakor maga a próféta is gúnyolja az ellenséget és biztatja a királyt: megszégyenülve fognak eltakarodni a város alól, mivel Izrael Szentjét akarták megsérteni. Így is történt.

Izajás meghívása

A próféta a benne élő fogalmak és képek segítségével mondja el nagy élményét: találkozását Istennel és meghívását. Valószínűleg az egészen elégő áldozatok oltára mellett tartózkodott: a Szentnek nevezett helyiségben jelenik meg előtte Jahve: a hatalmas, a Szent Úr, a Seregek Istene. Az Őt szolgáló, a Neki hódoló « égi lények » szintén a kor ruhájában mutatkoznak meg; hasonlókat láthatott Izajás a frigyláda tetején vagy az asszír képeken. A Jahvét látomásban szemlélő embert kettős élmény keríti hatalmába: Jahve szentsége és a maga bűnös volta. A végtelennek ható ellentétet csak a Szent oldhatja fel, aki megtisztíthatja az embert, és ily módon részesévé teheti szent terveinek.

Izajás hivatásának leírásában észre kell vennünk a fiatal férfi spontán nagylelkűségét: « Itt vagyok, küldj engem! », valamint Jahve végtelen finomságát, amellyel kivárja a meghívott szabad fölajánlkozását.

Jahve büntetésüzenete nem a próféta hivatásának célját jelenti, hanem csak a küldetés teljesítésének körülményeire utal: Izajásnak nem szabad hithirdető sikerekre várnia. A 6. fejezet idézett szakaszában — éppen Izajás küldetésének leírásában — olvassuk az izraeliták megátalkodásáról szóló szavakat, amelyeket a Újszövetség is többször idéz. « Jézus ahelyett, hogy elhárította volna ezt a rosszul hangzó szöveget, lényegében megismételte (Mt 13,13), ugyanígy tanítványai is (Mt 13,14k; Csel 28,25kk), hogy megmagyarázzák a Krisztust visszautasító zsidók magatartását » (BTSZ 892).

Abban az esztendőben, amikor meghalt Uzija király, láttam Jahvét, az Urat. Magas és fönséges királyi széken ült, és uszálya betöltötte a templomot. Szeráfok lebegtek fölötte; mindegyiknek hat-hat szárnya volt. Kettővel befödték arcukat, kettővel befödték lábukat, s kettővel lebegtek. És harsány hangon mondogatták egymásnak:

« Szent, szent, szent a Seregek Jahvéja,
dicsősége betölti az egész földet! »

Még a küszöbök alapjai is megrendültek harsány hangjuktól, és a templom tele lett füsttel. Erre így szóltam:

« Jaj nekem, végem van,
mert tisztátalan ajkú ember vagyok,
és tisztátalan ajkú nép között élek,
mégis szememmel láttam a Királyt, a Seregek Jahvéját. »

Akkor az egyik szeráf odarepült hozzám, a kezében izzó parazsat tartott, amelyet csípővassal az oltárról vett. Megérintette vele az ajkamat és így szólt:

« Nos, azáltal, hogy ez megérintette ajkadat,
eltűnt gonoszságod és bocsánatot nyert bűnöd. »

Aztán hallottam az Úr szavát, amint így szólt:

« Kit küldjek el? Ki megy el nekünk? »

Így válaszoltam:

« Itt vagyok, engem küldj el! »

Erre így szólt:

« Menj, mondd meg ennek a népnek:
Hallván halljatok, de ne értsetek,
látván lássatok, de ne fogjátok föl.
Tedd érzéketlenné e nép szívét,
süketté a fülét,
és kösd be a szemét,
hogy ne lásson a szemével,
ne halljon a fülével,
és ne értsen a szívével,
s így ne térjen meg és ne gyógyuljon meg. »

Erre megkérdeztem:

« Meddig tart ez, Uram? »

Így válaszolt:

« Míg a városok el nem pusztulnak,
s lakók nélkül nem maradnak,
a házak meg emberek nélkül;
míg a szántóföldek pusztává nem lesznek,
s az Úr messzire nem űzi az embereket.
Akkor majd nagy pusztulás lesz az országban:
de ha egy tizednyi megmarad a népből,
az úgy pusztul el, mint a terebint,
amelyet ha levágnak, csak a törzsöke marad,
ám a megmaradt törzsök szent mag. »

(Iz 6,1-13)

« Azért szólok nekik példabeszédekben, mert szemük van, de nem látnak, fülük van, de nem hallanak és nem értenek. Beteljesedik rajtuk Izajás próféta jövendölése:

Hallani fogtok, de nem értetek,
Nézni fogtok, de nem láttok.
Megkérgesedett ennek a népnek a szíve... »

(Mt 13,13-15; vö. Jn 12,39-41)

8. Garizim hegye (881 m.)

A szamaritánusok (Szamaria lakói) szent hegye (vö. Jn 4,20-21). Híres az áldás és az átok szertartásairól, amelyeket Józsue ír le (Józs 8,30-35). Jobbra a szichemi kananeus templom romjai láthatók.

Ének Jahve szőlejéről

Meghívása után Izajás vándorpróféta életet él. Fáradhatatlanul járja Szamaria és Juda gazdag városait, majd mellékösvényekre tér, hogy a legkisebb faluba is eljusson Jahve üzenete. Fenyegeti a dúskáló, részeges gazdagokat, a felcicomázott, agyonápolt fiatal lányokat, a látni nem akaró vezetőket: elhurcolás, szegénység, fogság, halál lesz az osztályrésze valamennyinek! A Szent Isten nem tűri választottjának bűneit! — Izajás parabolába öltözteti mondanivalóját. Jahvénak a szőlőskert iránti szeretetéről énekel; a témát majd Jézus folytatja a gonosz szőlőmunkásokról szóló példabeszédben (Mt 21, 33-46). Halála előtt nem sokkal azonosítja magát a képpel.

Hadd énekeljem el barátomnak
szőleje iránti szerelme énekét.
A barátomnak volt egy szőlőskertje,
termékeny domboldalon.
Felásta földjét, a köveket kiszedte felőle,
és nemes szőlőfajtákkal ültette be.
A közepére tornyot épített,
és sajtót is vágott benne.
Aztán várta, hogy szőlőt teremjen,
de csak vadszőlőt hozott.

Most hát, Jeruzsálem lakói
és ti, Juda férfiai:
Tegyetek igazságot köztem és szőlőm között!
Mit kellett volna még tennem szőlőmmel,
amit nem tettem meg vele?
Azt vártam, hogy szőlőt teremjen,
hát miért hozott csak vadszőlőt?

Most aztán tudtotokra adom,
mit fogok tenni szőlőmmel:
Lebontom sövényét, hadd legeljék le,
lerombolom falát, hadd tapossák össze.
Parlaggá teszem, amit metszetlen hagynak,
és nem kapálnak meg,
hadd verje föl a bozót és a tövis.
És megparancsolom a felhőknek:
ne hullassanak rá esőt.

Igen, a Seregek Jahvéjának szőlője Jeruzsálem háza,
és Juda népe dédelgetett ültetvénye.
Azt várta, hogy igaz tetteket vigyenek végbe,
s lám gaztetteket követnek el.
Azt várta, hogy irgalom terem náluk,
de csak jajkiáltás hallik és siralom.

(Iz 5,1-7)

« Elveszítitek Isten országát, és olyan nép kapja, mely megtermi gyümölcsét. »

(Mt 21,43)

Az Immánuel-jel

735-ben kitör a szír-efraimi háború. Acháznak, Juda megrémült királyának a próféta azt tanácsolja: ne forduljon idegen szövetségesek felé. Higgyen feltétel nélkül Jahvéban, megalkuvás nélkül bízzék benne. A király ahelyett, hogy a prófétára hallgatna, ősi barbár szokás szerint Gehenna völgyében feláldozza fiát Molochnak. Amikor Izajásnak tudomására jut ez az iszonyatos hűtlenség, egy (eljövendő) királyról mond jövendölést, akinek anyja szűz (« fiatal nő ») lesz, s aki oly bensőséges kapcsolatban lesz Istennel, hogy az Immánuel (« Isten velünk ») nevet fogják neki adni. Lehet, hogy Izajás Acház fiának, Hiszkijának közeledő születésére gondolt, de az evangélisták, s őket követően az egész keresztény hagyomány, Krisztus születésének hírüladását látták ebben a jövendölésben.

Jahve újra szólt Acházhoz. Azt mondta: « Kérj magadnak jelet Jahvétól, a te Istenedtől, akár az alvilág mélységeiből, akár felülről a magasból. » De Acház így válaszolt: « Nem kérek jelet, nem kísértem Jahvét. »

Erre a próféta azt mondta:

« Halljátok hát, Dávid háza!
Nem elég nektek, hogy próbára teszitek
az emberek türelmét,
még az én Istenem türelmét is
próbára teszitek?
Ezért az Úr maga ad nektek jelet:
Igen, a szűz fogan, fiút szül,
és Immánuelnek nevezi el.
Aludttej és méz lesz a tápláléka,
míg meg nem tanulja elvetni, ami gonosz,
és a jót választani.
Mert mielőtt ez a gyermek még megtanulná,
hogy ami gonosz, azt elvesse, és a jót válassza,
pusztává lesz az ország.
amelynek két királya most rettegésben tart.
Rád, népedre és atyád házára
olyan napokat hoz majd Jahve,
amilyenek nem voltak,
amióta Efraim elszakadt Judától. »

(Iz 7,10-17)

« József, Dávid fia, ne félj attól, hogy feleségül vedd Máriát, hiszen a Szentlélektől van áldott állapotban. Fiút fog szülni, akit te Jézusnak nevezel, mert ő szabadítja meg népét bűneitől. » Mindez pedig azért történt, hogy beteljesedjék, amit az Úr a próféta szavával mondott:

« Íme a szűz méhében fogan és fiút szül,
És Emmanuelnek fogják hívni. »
Ez azt jelenti: Velünk az Isten.

(Mt 1,20-23)

Iz 21,13-15

12. *Asszírok harca nomád arabok ellen. Asszurbanipal ninivei palotájának domborműve (Kr.e. VII.sz.). — A csak íjjal felfegyverzett beduinok egyetlen előnye: a tevék gyorsasága. De az első évezred elejétől már nem tudnak ellenállni a szervezett asszír gyalogságnak és lovasságnak, ezért kénytelenek a pusztába menekülni* (British Museum, London).

Gyermek születik nekünk

III. Tiglatpilezer 734-ben meghódítja a Zebulun törzs és a Naftali törzs északon fekvő területeit (ez a későbbi Galilea egy része), fogságba hurcolja lakóit. Ebben a szomorúsággal, pusztulással terhes korban Izajás arra a Gyermekre gondol, akinek uralmát az öröm és a béke jellemzi majd, aki a választott nép eddigi nagyjainak minden erényét egyesíti magában, aki beteljesíti a Dávidnak tett ígéreteket.

Egykor megalázta (Jahve) Zebulun földjét és Naftali földjét. De az eljövendő napokban megdicsőíti majd a Tenger útját, a Jordánon túli vidéket, a pogány nemzetek tartományát.

A nép, amely sötétben jár,
nagy fényességet lát.
Akik a halál országának árnyékában laknak,
azoknak világosság támad.
Nagy ujjongással töltöd el őket,
kitörő örömet adsz nekik.
Úgy örülnek majd színed előtt,
ahogy aratáskor örülnek, amikor a zsákmányt osztják.

Mert terhes igáját, a vállára nehezedő rudat,
sanyargatója botját összetöröd, mint Midián idejében.
Mert minden harcban viselt sarut,
minden vérben forgatott ruhát elégetnek,
s tűznek lesz martaléka.

Mert gyermek születik,
fiú adatik nekünk,
s az ő vállára kerül az uralom.
Így fogják hívni:
Csodálatos, Tanácsadó, Erős, Isten,
Örök Atya, Béke Fejedelme.
Messzire kiterjed majd uralma,
és a békének nem lesz vége
Dávid trónján és királyságában,
amelyet megerősít és megszilárdít
a jog és igazság által.
Mostantól örökre ezt teszi
a Seregek Jahvéjának féltékeny szeretete.

(Iz 8,23; 9,1-6)

Amikor (Jézus) meghallotta, hogy Jánost fogságba vetették, visszavonult Galileába. Elhagyta Názáret (városát) és a tómelléki Kafarnaumba, Zabulon és Neftalim vidékére költözött. Így beteljesedett Izaiás próféta szava:

« Zabulon földje és Neftalim földje,
A tengermenti út a Jordánon túl,
A pogányok Galileája,
A nép, mely sötétségben ült,
Nagy világosságot pillantott meg,
És világosság támadt azoknak,
Akik a halál árnyékában és országában laknak. »

(Mt 4,12-16)

A Messiás

Nátán próféta ősi jövendölése szerint Izajás is összekapcsolja a dávidi királyságot a messianizmussal. Izáj (pontosabban: Isaj; másként: Jessze), Dávid apja, Betlehemből jött, az ő törzsökéből származik majd a Messiás-Király, akinek uralmát az általános béke és kiengesztelődés jellemzi.

Vessző kél majd Izáj törzsökéből,
s hajtás sarjad gyökeréből,
Jahve lelke nyugszik rajta:
a bölcsesség és az értelem lelke;
a tanács és az erősség lelke;
a tudás és Jahve félelmének lelke,
s Jahve félelmében telik öröme.

Nem aszerint ítél majd, amit a szem lát,
s nem aszerint ítélkezik, amit a fül hall,
hanem igazságot szolgáltat az alacsony sorúaknak,
és méltányos ítéletet hoz a föld szegényeinek.

Szája vesszejével megveri az erőszakost,
s ajka leheletével megöli a gonoszt.
Az igazságosság lesz derekán az öv,
s a hűség csípőjén a kötő.

Akkor majd együtt lakik a farkas a báránnyal,
és a párduc együtt tanyázik a gödölyével.
Együtt legelészik majd a borjú s az oroszlán,
egy kis gyerek is elterelgetheti őket.
Barátságban él a tehén a medvével,
a kicsinyeik is együtt pihennek;
és szalmát eszik az oroszlán, akárcsak az ökör.
A csecsemő nyugodtan játszadozhat a viperafészeknél,
s az áspiskígyó üregébe is bedughatja a kezét
az anyatejtől elválasztott kisgyermek.

Sehol nem ártanak, s nem puszítanak
az én szent hegyemen.
Mert a föld úgy telle lesz Jahve ismeretével,
mint ahogy betöltik a vizek a tengert.

Azon a napon az Izáj gyökeréből támadt sarj
zászlóként áll majd a népek előtt.
Keresni fogják a pogány nemzetek,
és dicsőséges lesz a nyugvóhelye.
(Iz 11,1-10)

Izaiás ezt mondja:
« Sarja támad Jesszének,
Ki a népek uralkodójává emelkedik,
Benne bíznak a pogány nemzetek. »
(Róm 15,12)

A messiási lakoma

Befejezésül még két szöveget hozunk « Izajás apokalipszis »-éből. Ezek a száműzetés utáni korból származnak, helyük inkább a « Vigasztalások könyve » szövegeinél lenne. Itt már az apokaliptikus műfaj előjátékával állunk szemben. Az itt leírt események (a messiási lakoma, egyetemes megújulás) az időn kívül, « Jahve napján » valósulnak meg.

Jézus maga is majd a lakoma képében idézi fel az igazakra váró örök boldogságot (Mt 22,1kk). Az apokaliptikus irodalom szívesen idézi ezt az izajási szöveget.

A Seregek Jahvéja minden nemzetnek
bőséges lakomát rendez e hegyen.
Lakomát, ahol lesz finom bor, zsíros, legjava falat
és erős színbor.

És leveszi a hegyről a gyászleplet,
amely minden népet betakart,
és a leplet, amely minden nemzetet elborított.
Örökre megsemmisíti a halált.
Jahve, az Úr letörli a könnyet minden arcról,
lemossa népéről a gyalázatot, lemossa az egész földön.
Mert Ő, Jahve mondta ezt.
Azon a napon majd így beszélnek:
Ime a mi Istenünk!
Benne reméltünk, hogy megszabadít minket.
Ő Jahve, s mi benne bíztunk.
Örüljünk és ujjongjunk segítségén.
Mert Jahve keze megpihen e hegyen. (...)

(Iz 25,6-10)

A trón felől harsány hangot hallottam: « Nézd, ez Isten hajléka az emberek között! Ő velük fog lakni, azok pedig az ő népe lesznek, és maga Isten lesz velük. Letöröl szemükről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajgatás, sem fájdalom. Ami eddig volt, elmúlt. »

(Jel 21,3-4)

Isten szabadulást hozó ítélete

Az eszkatológikus megszabadulás és megújulás korszakát, vagyis a Szabadító Messiás-Király uralmát a szépség, a biztonság és öröm jellemzik. — A szerző a fogságból hazatérők örömének és Isten végső ítéletének képeit ötvözi.

Örüljön a puszta és a kiaszott vidék,
ujjongjon a sivatag és viruljon.
Virulva viruljon, mint a liliom,
és örömében ujjongva daloljon.

Mert övé a Libanon dicsősége,
a Kármel és a Száron pompája:
meglátják Jahve dicsőségét,
Istenünk ragyogó fönségét.

Erősítsétek meg az elernyedt kezeket,
és a roskadozó térdeket szilárdítsátok meg!
Mondjátok a csüggedt szívűeknek:
« Bátorság! Ne féljetek!

Nézzétek, eljön Istenetek,
eljön, hogy bosszút álljon és megfizessen.
Maga Isten jön el,
hogy szabadulást hozzon nektek. »

Akkor megnyílik a vakok szeme,
s a süketek füle hallani fog,
Ugrándozik majd a sánta, mint a szarvas,
és a némák nyelve ujjongva ujjong.

Mert vizek fakadnak a pusztában,
és folyóvizek a sivatagban.
A száraz vidék tóvá változik,
a szomjas föld meg vizek forrásává.
A sakálok egykori lakóhelyén
zöldellő fű és nád terem...

És egy tiszta út vezet majd át rajta,
úgy fogják hívni: a szentek útja.
Tisztátalan nem léphet rá,
sem a balgák nem bolyonganak rajta.

Nem lesz ott oroszlán,
más ragadozó sem jár arra:
a megváltottak vándorolnak rajta,
akiknek Jahve szabadulást szerzett,
azok térnek vissza rajta.

Éneket zengve érnek a Sionra,
s örök boldogságot tükröz az arcuk.
Öröm és ujjongás jár a nyomukban,
mert fájdalom és siralom nem lesz többé.

(Iz 35,1-10)

Amikor János a börtönben hallott Krisztus tetteiről, elküldte (két) tanítványát ezzel a kérdéssel: « Te vagy-e az, akinek el kell jönnie, vagy mást várjunk? » Jézus így válaszolt: « Menjetek, jelentsétek Jánosnak, amit hallotok és láttok: Vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak, halottak föltámadnak, a szegények pedig hallgatják az evangélium hirdetését. Boldog, aki nem botránkozik meg bennem. »

(Mt 11,2-6)

A szentség fogalmának kibontakozásában nagy szerepe van Izajásnak. A VIII. századi próféta a mai kereszténynek is az emberi természet bűnös voltáról és Isten végtelen szentségéről beszél.

— Isten előtt mindnyájan bűnösök vagyunk, hűtlenek keresztény hivatásunkhoz, a keresztségi fogadalomhoz.

— Egyedül Isten tisztíthatja meg az embert, emelheti föl bűnös állapotából. Ez a « felemelés » az isteni mindenhatóság tette.

— Az evangélium szerint: az ember arra hivatott, hogy részese legyen az isteni természetnek, hogy a megszentelő kegyelem és a szentségek által részesedjék Isten szeretetéletében. A keresztény tökéletessége, szentsége: Krisztus!

— Krisztus maga az « Emmanuel », a velünk lakó Isten. A vele való közösség Isten népe jutalma, — az eszkatológikus boldogság is ez a szeretetközösség.

— A háromszor szent Isten dicsőségét énekli az Egyház már 2000 éve óta minden szentmisében: « Szent, Szent, Szent a Seregek Ura, Istene! »

MIKEÁS

Kora

Acház és annak fia, Hiszkija uralkodása idején hirdeti az Úr szavát Juda királyságában (Kr.e. 730 körül).

Az ember

A Hebrontól kb. 20 km-re fekvő kis Moreset faluból származik. Egyszerű ember, akárcsak Ámosz. Elutasítja a városok kényelmes életét; nyelvezete sokszor durván őszinte. Önmagáról, hivatásáról nem beszél, így életéről nem tudunk semmi biztosat.

Üzenete

A kortárs prófétákhoz, de leginkább talán Ámoszhoz hasonlóan nagy hévvel támadja az igazságtalanságokat és a pénzimádatot. Ezekkel a bűnökkel az isteni igényességnek egy olyan formuláját állítja szembe, amely leginkább Ózeásra emlékeztet. A büntetésről jövendöl, hírül adja Szamaria rövidesen bekövetkező bukását (721). Ámosz nyomán ő is beszél a « maradékról »; Izajás nyomán pedig arról a békés Király-Messiásról, aki majd érvényre juttatja Dávidnak és dinasztiájának ősi eredetét. Pásztor vonásokkal ruházza fel ezt az eljövendő Király-Messiást; talán utal arra az Emmanuel-jövendölésre, amely Izajás ajkáról hangzott el néhány évvel előtte.

Dávid házának dicsősége

A társadalmi igazságtalanságok, a papok, vezetők és hamis próféták magatartása Jahve büntetését vonják a választott népre. De a hűséges Maradék meg fogja érni a Béke korszakát, amikor — a régi ígéretek szerint — eljön a Messiás, a Betlehemből származó Király-Pásztor.

De te, (Betlehem) Efrata,
bár a legkisebb vagy Juda nemzetségei között,
mégis belőled születik majd nekem,
aki uralkodni fog Izrael felett.
Származása az ősidőkre,
a régmúlt időkre nyúlik vissza.
Ezért elhagyja őket Jahve,
míg nem szül, akinek szülnie kell,
és testvéréhez, Izrael fiaihoz
vissza nem tér a maradék.
Föllép és legelteti nyáját Jahve erejében,
Jahvénak, az Ő Istenének fenséges nevében.
Letelepedhetnek, mert hatalmát kiterjeszti
egészen a föld határáig.
Ő maga a béke lesz.

(Mik 5,1-4)

Néhányan a nép közül felkiáltottak: « Ez valóban a Próféta! » Mások meg: « Ez a Messiás! » De voltak, akik megjegyezték: « Hát Galileából jön a Messiás? Nem azt mondja az Írás: A Messiás Dávid családjából és Betlehem városából jön, ahonnan Dávid származott? »

(Jn 7,40-42; vö. Mt 2,5-6)

Jahve szemrehányást tesz népének

Izraelnek semmi oka sincs arra, hogy Istenre panaszkodjék, hiszen az mindig elhalmozta jótéteményeivel. A választott népnek válaszolnia kell erre a jóságra: nem az egyre több áldozattal, hanem az igazságosságot, a szeretetet és az alázatot megvalósító élettel. Istennek itt elhangzó « panasza » a nagypénteki liturgiában szerepel: « Populeus... »

Halljátok hát Jahve szavát!
Rajta! Szállj perbe a hegyek előtt,
a halmok hallják meg szavadat!
Halljátok meg Jahve panaszát, hegyek,
és ti, erős alapjai a földnek!
Mert perbe száll Jahve népével,
vádbeszédet mond Izrael ellen.
Népem! Mit vétettem neked?
Mi eshetett nehezedre?
Felelj nekem! Talán az,
hogy kihoztalak Egiptom földjéről,
kiszabadítottalak a szolgaság házából?
Hogy Mózest, Áront és Mirjámot
küldtem előtted? (...)

« Mivel állhatok Jahve elé,
mivel borulhatok a magasságos Isten elé?
Álljak oda égőáldozatokkal,
egyesztendős borjakkal?
Kosok ezreiben telik-e Jahvének a kedve,
vagy áradó olajpatakokban?
Feláldozzam-e elsőszülöttemet vétkemért,
méhem gyümölcsét saját bűnömért? »

« Megmondták neked, ó ember, mi a jó,
és mit kíván tőled Jahve:
Semmi mást, mint hogy váltsd tettekre az igazságot,
szeresd hűségesen,
és járj alázatosan a te Isteneddel. »

(Mik 6,1-4.6-8)

Reménykedő könyörgés

A próféta rövid üzenete a remény és bizakodó könyörgés (talán a száműzetés korából származó) akkordjaival zárul. Ábrahámra hivatkozik, akinek Jahve megesküdött; ezt az ígéretet énekli majd Mária és Zakariás, a *Magnificat,* illetve a *Benedictus* is (Lk 1,54-55;73).

Én Jahvéra emelem tekintetem,
Istenben bízom, aki megment,
az én Istenem meghallgat engem.
Ellenségem, ne örülj!
Igaz, elestem, de fölkelek,
sötétségben éltem,
de Jahve az én világosságom,
Jahve haragját el kell viselnem
— hisz vétkeztem ellene —
mindaddig, míg ítéletet nem hoz ügyemben,
és igazságot nem szolgáltat nekem.
Elvezet a világosságra,
és megláthatom igaz tetteit. (...)

Melyik isten olyan, mint te,
aki elveszed a gonoszságot,
és megbocsátod a vétkeket?
Aki nem haragszol mindörökre,
hanem kedved leled az irgalomban?
Irgalmazz nekünk még egyszer,
tipord össze vétkeinket,
vesd a tenger mélyére
minden bűnünket!
Tanúsíts hűséget Jákob iránt,
irgalmat Ábrahám iránt,
amint megesküdtél atyáinknak
ősidőktől fogva.

(Mik 7,7-9.18-20)

Mikeás üzenete lényegében Izajásét visszhangozza (vö. Iz 2,2-5 = Mik 4,1-5). Isten büntetése megkímél egy « maradékot », ez lesz a messiási ígéretek hordozója. Mikeástól kezdve egyre inkább elmélyül a « lelki » (nem politikai) messianizmus (ennek csúcspontját Második Izajás, Jeremiás és Ezekiel jelzik majd). A messiási királyság egyetemes lesz, Jeruzsálem lesz a nemzetek központja: valamennyien ide özönlenek, hogy világosságot és fényt találjanak; Jeruzsálemből jön az Úr tanítása; igazságosság, béke és szeretet uralkodik majd.

Mikeás tanításának időszerű gondolatai:

— Isten azt kívánja tőlünk, ami jó, tehát hogy váltsuk tettekre az igazságot, szeressünk hűségesen és megalázzuk magunkat Isten előtt;

— Isten előtt ismerjük el vétkeinket: « féljük » őt, de ne rettegjünk tőle, mert megbocsátó és irgalmas Úr,

— Isten hűséges ígéreteihez; hűségében a mi hűtlenségünk sem ingatja meg.

C) *Jeremiás és kora*

721-ben Izrael az asszírok kezére kerül (II. Szárgon elfoglalja Szamariát). Juda egyedül marad. Egy századdal később úgy tűnik, hogy ígéretekkel teli korszak nyílik a déli királyság számára. A fiatal Jósiás (Jozija) király (640-609) függetlenségét hangoztatja, és vallási reformot valósít meg. A megtalált Törvénykönyvet a Jósiás-korabeli vallási megújulás kódexének tekintik. A könyv 5-28. fejezeteit Mózes beszédének keretébe illesztik. A Törvény ezután már nem megy feledésbe — bizonyítja ezt Jeremiás működése —, jóllehet Jósiás reformja nem lesz hosszú lélekzetű.

A jövő nagy reményekkel kecsegtet; de csakhamar szertefoszlanak a remények: Jósiást megölik egy szerencsétlen kimenetelű csata során (Megiddo). A királyság pusztulásra van ítélve. 586-587-ben Nebukadnezár lerombolja Jeruzsálemet, és lakóit Babilonba hurcolja. Úgy látszik, mindennek vége: az Ábrahám, Mózes és Dávid által épített « ház » összeomlott, sőt mi több, Jahve ígéretei is hiábavalók.

De a hivő embernek mindez lehetetlennek tűnt. Jeruzsálem romjai láttán megoldást kellett keresnie, és ez a megoldás a következő volt: Nem Jahve volt hűtlen ígéreteihez, hanem a nép Jahvéhoz. Ezt fejezte ki a Deuteronómium, a Második Törvénykönyv, amikor a Jahvéhoz és a Törvényéhez való hűséget sürgette; ezt hirdette Jeremiás és a többi korabeli próféta.

DEUTERONÓMIUM

A Deuteronómium az Ószövetség egyik legfontosabb könyve. Az Újszövetség igen gyakran idézi. Sok tekintetben közel áll az Evangélium szelleméhez. A deuteronómikus hagyomány gyökerei Mózesig mennek vissza. De a mózesi törvényt új társadalmi és vallási viszonyokhoz kellett alkalmazni, tovább kellett fejleszteni.

A törvénykönyv megtalálása

622-ben Jósiás király (ekkor 26 éves) megparancsolja titkárának, Safánnak, hogy ellenőrizze a templomnál végzett munkálatokat. E munkák közben megtalálnak egy kéziratot, amelynek tartalmából kiderül, hogy a Deuteronómium (Második Törvénykönyv) kódexéről van szó.

Jozija király 18. esztendejében a király elküldte Safán írnokot, Acaljahu fiát, Mesulam unokáját a templomba, ezzel a megbízatással: « Menj fel a főpaphoz, Hilkijához, hogy öntse együvé azt a pénzt, amelyet Jahve templomába vittek és azt, amelyet a küszöb őrei a néptől beszedtek. Át kell adni azoknak a mestereknek, akik Jahve templomában a felügyeletet ellátják, hogy adják oda a Jahve templomában dolgozó munkásoknak, akik a templom kijavításán fáradoznak, az asztalosoknak, az építőknek és a kőműveseknek, s vegyenek rajta fát és faragott követ a templom javításához. De nem kell őket elszámoltatni a nekik átadott pénzről, mert hűségesen és becsületesen kezelik. »

Akkor Hilkija főpap közölte Safán írnokkal: « Megtaláltam a törvénykönyvet Jahve templomában. » És Hilkija átadta a könyvet Safán írnoknak, és az elolvasta. Aztán Safán írnok visszatért a királyhoz és közölte vele a hírt ezekkel a szavakkal: «Szolgáid összeöntötték, ami pénz volt a templomban, és átadták a mestereknek, akiket felügyelőnek Jahve templomába rendeltek. » Aztán ezt is jelentette Safán írnok a királynak: « Egy könyvet adott át nekem Hilkija », és Safán felolvasta a királynak.

(2Kir 22,3-10)

A törvény ünnepélyes felolvasása

A Törvény könyve (a Másodtörvény) maga a Jahvéval való szövetség kódexe. A szövetség megújítását 2Krón 34,29-31 is elmondja.

Erre a király magához hívatta Juda és Jeruzsálem véneit. Aztán elment a király Jahve templomába s vele Juda férfiai és Jeruzsálem minden lakója, a papok és a próféták és az egész nép apraja-nagyja. És felolvastatta a Jahve templomában talált szövetség könyve egész tartalmát. Aztán a király az oszlop elé állt, és Jahve színe előtt megkötötte a szövetséget, hogy Jahvét követik, szívük, lelkük mélyéből megtartják parancsait, rendelkezéseit és törvényeit, s valóra váltják annak a szövetségnek a törvényeit, amely abban a könyvben írva van. S az egész nép magáévá tette a szövetséget.

(2Kir 23,1-3)

A törvény lényege a szeretet

A deuteronómikus lelkiség azokban a beszédekben fejeződik ki, amelyek a Kódex keretéül szolgálnak, továbbá a Józsue könyvétől a királyok könyveiig terjedő történelmi művekben. A most következő szemelvény — Mózes ajkáról hangzik el a buzdítás — a leglényegesebbet sürgeti: a szeretetet. A szakasz eleje az ún. *semá,* amelyet a vallásos zsidók mindennap elimádkoznak. Jézus korában egyes zsidók szószerint értelmezték az előírásokat: imaszíjjal balkarjukra és homlokukra erősítették ezt a szöveget, hogy szívük közelében és szemük előtt legyen a hitvallás (Mt 23.5).

Halld, Izrael! Jahve, a mi Istenünk az egyetlen Jahve! Szeresd Jahvét, Istenedet szíved, lelked mélyéből, minden erőddel! Ezeket a parancsokat, amelyeket ma szabok neked, őrizd meg szívedben és vésd gyermekeidnek is eszébe, beszélj róluk, amikor otthon tartózkodsz s amikor úton vagy, amikor lefekszel és amikor fölkelsz. Igen, jelként kösd őket kezedre, legyenek ék a homlokodon. Írd fel őket házad ajtófélfájára és kapujára!

Ha majd Jahve, a te Istened elvezérel arra a földre, amelyet atyáidnak, Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak esküvel ígért, abba az országba, ahol szép, nagy városok vannak amelyeket nem te építettél, házak tele mindenféle jóval, amelyet nem te halmoztál fel, ásott kutak, amelyeket nem te ástál, szőlőskertek és olajfák, amelyeket nem te ültettél, jóllakván vigyázz, meg ne feledkezz Jahvéról, aki kivezetett Egyiptom földjéről, a szolgaság házából. Féld Jahvét, a te Istenedet, tiszteld és az ő nevére esküdj!

Ne szegődjetek a körülöttetek (élő) népek idegen isteneihez, mert Jahve, körödben élő Istened féltékeny Isten. Ha fellobban Jahve, a te Istened haragja ellened, elpusztít a föld színéről. Ne kísértsétek Jahvét, a ti Isteneteket, ahogy Masszában kísértettétek. Lelkiismeretesen tartsátok meg Jahve parancsait és törvényeit, amelyeket szabott nektek, azt tegyétek, ami kedves és jó Jahve szemében, hogy jól menjen a sorod s bevonulva birtokodba vedd azt a szép földet, amelyet Jahve atyáinknak esküvel ígért.

(MTörv 6,4-18)

Egy törvénytudó, hogy próbára tegye, a következő kérdéssel fordult hozzá: « Mester, melyik a legfőbb parancs a Törvényben?» Jézus így felelt: «Szeresd Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez a legfőbb, az első parancs. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat. E két parancson függ az egész törvény és a próféták. »

(Mt 22,35-40)

SZOFONIÁS

Kora

Az asszír birodalom hanyatlásának és az újbabilóniai dinasztia feltörésének évtizedei (630 körül). Szofoniás Jozija király uralkodása alatt lépett föl. Az előző királyok (Manassze, Ámon) elnézték a bálványimádást, így Judában ismét elterjedt a pogány kultusz. Jahve szentélyében asszír módon áldoznak, a nők Istár istennő előtt hódolnak. (Istár akkád hadi- és szerelemistennő.) Egyesek Molochtól, mások az ősi Baaloktól várják egyéni szerencséjüket. A jeruzsálemi beavatott körök nemzeti újjászületésről álmodoznak; nem vesznek tudomást a babiloniak és a médek egyesüléséből születő újbabiloni hatalomról. A vallási élet hanyatlásával párhuzamosan hanyatlik az erkölcsi élet. is. A judai királyság sötét és szomorú éveit éli.

Az ember

Életéről semmi biztosat nem tudunk. Egyesek szerint a királyi családból származik, mások szerint rabszolga volt, és a templom körül szolgált.

Üzenete

Ámoszhoz hasonlóan Szofoniás is « Jahve napját » hirdeti, Isten ítéletét. De abban eltér próféta elődjétől, hogy az ítéletet kiterjeszti az egész világra. Izajástól átveszi a bűn fogalmát; de nála nem annyira az ember beszennyeződését jelenti, hanem Isten megsértését. Már Izajás is elítélte az emberi gőgöt, és azt hirdette, hogy az úrjövetkor a halandót megalázzák. Szofoniás elmélyíti ezt a gondolatot, amikor *Jahve szegényeiről* beszél. Ezek alárendelik magukat Jahve akaratának, megalázkodnak az Úr előtt és reá hagyatkoznak. A társadalmi szegénység fogalma tehát átalakul a lelki szegénység fogalmává: a szegények, kicsik, a megalázottak könnyebben alávetik magukat Istennek, készségesebben felismerik, hogy egyedül Isten segíthet rajtuk. Innen a kifejezés erkölcsi tartalma: az ember elismeri nyomorúságát, imádja az isteni mindenhatóságot, és Isten akaratára hagyatkozik. Mária is « Jahve szegényeinek » sorához tartozik; erről tanúskodik a *Magnificat,* az a hálaének, amelyet Lukács az Úr szolgálója ajkára adott. De a legtökéletesebb módon maga Jézus lesz « Isten szegénye »: teljesen az Atya akaratának adja át magát.

Jahve napja

Miként Ámosz, Szofoniás is úgy írja le Jahve napját, mint a harag és szörnyűségek napját. (A *Dies irae* kezdetű középkori himnusz, amelyet a gyászmise liturgiájában ma is megtalálunk, innen merítette ihletét.) Erre a Napra megtéréssel kell készülni: ezt teszik « Jahve szegényei », akik az Urat és az ő akaratát keresik.

Közel van már Jahve napja, a nagy nap,
közel bizony, hamarosan elérkezik.
Mily szörnyű kiáltozás Jahve napján!
Mintha harcos hallatna csatakiáltást.
Az a nap a haragnak a napja,
a szorongatásnak és a gyötrelemnek a napja,
a pusztításnak és a fosztogatásnak napja,

9. Hétágú gyertyatartó

Kafarnaum romjai között találták. Tiszta aranyból készült. Olíva-olajjal táplálták, a templom szentélye előtt égett éjjel. (Vö. Kiv 25,31-40; 27,20-21; 40, 24-25; Lev 24,1-4.) Salamon templomában tíz volt belőle (1 Kir 7,49); a száműzetés utáni újjáépítés után ismét csak egy (1Makk 1,21; 4,49). A Jézus korabeli gyertyatartót Kr.u. 70-ben Titusz Rómába vitte; ma is látható képe Titusz diadalívén.

10. Gilboa hegység (518 m.)

Dél felől lezárja Izrael termékeny völgyét. Saul itt vívta meg utolsó harcát a filiszteusokkal és esett el három fiával együtt (1Sám 28,4-5; 31,1-8). Dávidot ez az esemény ihlette panaszos elégiájának megírására (2Sám 1,17-27).

a sötétségnek és a homálynak napja,
a felhőknek és a komor fellegeknek a napja. (...)

Szedjétek össze magatokat, térjetek magatokba,
orcátlan nemzet,
mielőtt előznének benneteket,
s eltűnnétek, mint a pelyva még aznap;
mielőtt rátok zúdulna
Jahve izzó haragja. (...)
Keressétek Jahvét,
ti, szegényei a földnek,
akik teljesítitek parancsait.
Keressétek az igazságot,
keressétek az alázatot,
talán menedéket találtok
Jahve haragjának napján.

(Szof 1,14-15; 2,1-3)

Reményt adó ígéretek

Szofoniás is hirdeti az újjászületést, de ezt csak « Jahve szegényei », a kicsik, az alázatosak, az Ámosznál olvasható « Maradék » képviselői értik meg. Ők lesznek a jövő Izrael, ők, akik megtisztultak, s ezentúl már hűségesek maradnak Jahvéhoz. A 3,12 már a hegyi beszéd boldogságainak szellemét elővételezi. — Szofoniás üzeneténeк végkicsengése: Jahve és a választott népet képviselő Maradék kölcsönös öröme.

Igen, akkor majd
tiszta ajkat adok a népeknek,
hogy mindannyian segítségül hívhassák Jahve nevét,
és egy szívvel szolgáljanak neki. (...)

Azon a napon
nem kell majd szégyenkezned a tetteid miatt,
amelyeket ellenem elkövettél.
Mert akkor majd eltávolítom körödből,
akik gőgösek és hivalkodnak.
Nem fogsz többé kérkedni
szent hegyemen.
Nem hagyok meg belőled,
csak egy szerény kis népet,
amely Jahve nevében reménykedik:
Izrael maradékát. (...)

Dalolj, Sion leánya,
zengj éneket, Izrael!
Örülj és ujjongj egész szívedből,
Jeruzsálem leánya!

Nem hajtja végre rajtad az ítéletet Jahve,
elűzte ellenségedet,
Izraelnek Jahve a királya,
ne félj többé semmi rossztól.

Azon a napon majd így szólnak Jeruzsálemhez:
Ne félj Sion! Ne lankadjon kezed!
Veled van Jahve a te Istened,
az erős Szabadító!
Örül majd neked nagy örömmel,
újjáéleszt szeretetével,
örül majd neked ujjongó örömmel,
mintha ünnepet ülne.

(Szof 3,9.11-18)

Boldogok a lélekben szegények:
övék a mennyek országa.

(Mt 5,3)

A Szofoniást olvasó mai keresztény a kinyilatkoztatás két fogalmának kibontakozását figyelheti meg:

— **A bűn: Isten megsértése, Isten elutasítása. A XX. század embere hajlamos arra, hogy elfeledkezzék a bűnnek — legyen az egyéni vagy társadalmi — erről a vertikális irányáról.**

— **A szegénység elsősorban benső magatartás, érzület, annak elismerése, hogy az ember mindent Istentől kap. A lelki szegénység igazi szellemét csak komoly erőfeszítések árán: Krisztus tanítására és kegyelmére támaszkodva lehet elsajátítani.**

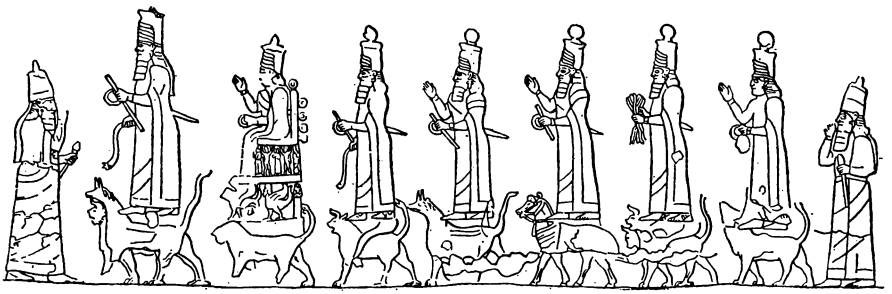

Jer 10,5

13. *Állatok hátán vonuló asszír istenek menete (Kr.e. VIII.-VI.sz.). — Mivel hiányoznak a felírások, a hét isten nem azonosítható teljes bizonyossággal. A menet két szélén két imádkozó király képe. Az asszíriai Maltaya melletti sziklába vésett hatalmas kép.*

Kora

A dávidi királyság utolsó évtizedei (kb. 628-580). A dekandens Asszíriát Babilon letörli Kelet térképéről. A két vezér, Babilon és Egyiptom sakkjátszmájában a közbeeső Jeruzsálem csak az egyszerű « paraszt » szerepét tölti be. Pedig a jeruzsálemi politikusok egy része még mindig függetlenségről álmodozik, Egyiptommal keresi a kapcsolatot. Nebukadnezár, megneszelve a « felszabadítási párt » készülő sakkhúzását, gyorsan közbelép és meghódolásra kényszeríti Jojakimot. Mihelyt távozik, kitör a felkelés. Babilon királya visszafordul, és a lázongó figurát lesöpri a tábláról: megostromolja Jeruzsálemet (597), a nemrégiben felkent királyt, Jojachint száműzi. Elindulnak az első fogolycsoportok Babilon felé.

Egyiptom azonban még mindig bízik abban, hogy Jeruzsálemet kijátszhatja Babilon ellen, és így biztosíthatja a maga határainak védelmét. Hofra fáraó ösztökélésére és némi segítségével Jeruzsálem ismét fellázad — s ez a vég kezdete. Nebukadnezár 18 hónapi ostrom után elfoglalja a várost (586); az általános pusztításnak a Templom is áldozatul esik. Kincseit elszállítják, a lakosságot pedig rabszíjra fűzve az iszonyú augusztusi hőségben Babilonba hurcolják. Cidkija király szeme láttára kivégzik kiskorú gyermekeit, neki pedig — mivel ennél borzasztóbbat már úgy sem láthat! — kiszúrják a szemét, s szintén elindítják Babilon felé. Jeremiás Nebukadnezár parancsára szabad marad. A tragédiát lezáró utolsó felvonás: néhány zsidó meggyilkolja Gedaljját, a Nebukadnezár által kinevezett helytartót. 581-ben újabb csoportokat hurcolnak el a lerombolt városból. Jeremiást a gyilkosságba keveredett honfitársai arra kényszerítik, hogy velük együtt meneküljön Egyiptomba.

Az ember

Életéről elég sokat tudunk magától Jeremiástól és bizalmasaitól. 645 körül született papi családból a Jeruzsálemhez közeleső Anatótban. Félénk és bonyolult természetű ember. Akárcsak Izajás, ő is Istennek akarja adni magát, de ugyanakkor fél, nehogy Isten szaván fogja. Gyöngédségre, megértésre, nyugodt életre vágyik, és arra kap hivatást, hogy Isten büntetését hirdesse. Magányos marad egész életében, mélységesen borúlátó. Hivatásának teljesítése során mély belső válságon kell átvergődnie, belső szenvedéseit megdöbbentően őszinte kitörésekben mondja el. — Valódi « modern » tragikus hős.

Istennel mély, egyszerű, bensőséges kapcsolatban él. Örül, hogy Őt hirdetheti, aztán

meg heves szemrehányással illeti: miért szemelte ki őt olyan küldetés teljesítésére, amelyre alkalmatlan! Egy sötét pillanatban már arra a gondolatra jut, hogy hátat fordít mindennek; ekkor Isten újból megerősíti hivatásában. Ez az eset pályájának feleútján történhetett, amikor a templomban letartóztatják és megverik, vagy amikor a király, Cidkija, elégeti a Jeremiás jövendöléseit tartalmazó tekercset.

Pedig a király gyakran kikéri Jeremiás tanácsait, csak éppen gyenge ahhoz, hogy igazi, hű barátjára hallgasson. Jeruzsálem ostroma idején — jóllehet maga nem harcol —, sok viszontagságon kell átesnie: árulóként bánnak vele, amikor örökségének ügyében családjához akar menni; egy iszapos ciszternába dobják, halállal fenyegetik. A város elfoglalásakor pedig honfitársai vádolják hazaárulással: különben miért is kímélné meg őt Babilon királya? Jeremiásnak végig kell néznie a királyi család kiirtását, honfitársai elhurcolását.

Talán szeretné követni őket, de Isten parancsa helybenmaradásra készteti. A Gedalja helytartó meggyilkolásával vádolt honfitársai magukkal viszik Egyiptomba, hogy Isten Szavának ismerője rendelkezésükre álljon. A hagyomány szerint a Nilus partján halt meg; egyetlen hű társa és titkára, Báruk volt támasza.

Üzenete

Első látásra nem mond többet, mint elődei. Nála is megjelennek az ismert témák: a hitvesi szeretet (Ózeás), a pusztai élettel összekapcsolt hűség, a szőlőskert-allegória (Izajás), a bálványimádás elítélése és Isten egyetemes hatalma (Ámosz).

De mindezeknek kifejtésében teljesen egyéni hangot üt meg. Izajás szerint az idegen uralkodók Isten eszközei, Jeremiás szerint Nebukadnezár Isten szolgája, akinek meg kell hódolni. Szofoniás Isten megsértéseként beszélt a bűnről, Jeremiás valami olyan bumerángféléhez hasonlítja, amely végül visszavág annak elkövetőjére. Ámosszal ellentétben ő úgy véli, hogy a megtérés már nem lehetséges.

A királyi messianizmussal kapcsolatban Jeremiás igen szűkszavú. Az Izajás hirdette « Izáj törzsöke » helyett ő egy Sarjról beszél, akinek neve azonban nem *Immánuel* (Velünk az Isten), hanem *Jahve-cidkénu* (Jahve a mi igazságosságunk) (Jer 23,6).

Üzenetének eredetiségét máshol kell keresnünk. Prófétai működésének elejétől, jóllehet örömmel látja Jozija király vallási reformjait és a 622-ben, a Templom restaurálásakor felfedezett Másodtörvény kiváltotta lelkesedést, soha nem hisz az újjászületésben. Egy soha nem látott kataklizma elérkeztét hirdeti. Isten így fogja megbüntetni a gazdagokat, így bosszulja meg az igazságtalanságokat. Mikor pedig azt kell látnia, hogy szavának semmi foganatja, hogy Cidkija idején újból kihajtanak a gyökerükben ki nem irtott pogány szokások, felveti az isteni bosszúállás gondolatát. Ő, aki legjobb tudása szerint szolgálja Jahvét, magára marad, üldözik, minden szavát bírálják, kicsúfolják; a « gonoszok ellenben békét élveznek ». Hol van hát Isten igazságossága? Először jelenik meg az Ószövetségben az isteni jutalmazás problémája.

Jeremiás soha nem kap Istentől feleletet erre a gyötrő kérdésre, de maga egy új szempontot fedez fel. Eljut az egyéni felelősség felismeréséig. Mindeddig csak közösségi, nemzeti büntetésről volt szó (« az apák ették az éretlen szőlőt, és fiaik foga vásott el tőle »); élete végén ő erre a belátásra jut: aki eszi az éretlen szőlőt, annak vásik el a foga. A gondolatot majd Ezekiel fogalmazza meg még világosabban.

Új színekkel ábrázolja az ember és Isten kapcsolatát. Mindeddig az volt « rendben Istennel », aki teljesített bizonyos számú külső tettet, liturgikus és jogi előírást (templomi áldozatok, körülmetélés, tizedek, felajánlások stb.); a vallási élet elszakadt az erkölcsi élettől, a templom fétissé vált, ahol még az is biztonságot talált, aki lopott, házasságot tört, pogány isteneket imádott. Jeremiás megjövendöli a Templom pusztulását, jelezve azt, hogy az igazi vallásos élet nincs hozzákötve egy emlékműhöz, még ha az Salamon csodálatos gazdagságú temploma is. (E jóslat után természetesen kitiltják a Templomból!) Az igazi Szövetség nem a kőtáblára vésett Tízparancs, hanem az Istennel megélt személyes, bensőséges kapcsolat. Jeremiás ezzel a felfedezésével mutat a legegyenesebben az Újszövetség felé.

Élete teljes kudarccal végződik: csak szenvedésben, sikertelenségben volt része. Ez az állandó gyötrelem csiholja ki belőle a feltétel nélküli odaadást és mélyíti el benne Isten szeretetét (*hesed*). Jeremiás is a Szofoniás által leírt « Jahve szegényei » csoportjához tartozik. Bár sokszor kiált Isten bosszúja után — és ez nem keresztény magatartás —, mégis a szenvedő igaz típusa, a Szenvedő Szolga előképe, akiről Második Izajás beszél.

Jeremiás hivatása

Jeremiás őszintén beszámol meghívásának körülményeiről. Nem rejti el, hogy hite még tökéletlen, hogy küldetését egyelőre csak a maga ügyének tekinti. Isten meghív és küld: ez minden hivatás története. Így választja ki prófétáit és apostolait — sokszor már anyjuk méhében, mint a Keresztelőt és Szent Pált.

Így szólt hozzám Jahve:
« Mielőtt megalkottalak anyád méhében, már ismertelek;
mielőtt megszülettél volna, fölszenteltelek,
és prófétául rendeltelek a nemzetek javára. »

Erre azt mondtam: « Jaj, Uram, Jahve!
Nézd, nem tudok én beszélni, hiszen még ifjú vagyok. »

De Jahve így válaszolt:
« Ne mondd azt, hogy ifjú vagyok,
hanem menj el azokhoz, akikhez küldelek.
és mondd el nekik mindazt, amit parancsolok.
Ne félj tőlük,
mert veled vagyok és megoltalmazlak
— Jahve mondja ezt. »

Akkor Jahve kinyújtotta kezét,
megérintette ajkamat
és így szólt hozzám:
« Nézd, én ajkadra adom szavaimat,
ma nemzetek és országok fölé állítalak,
hogy gyomlálj és rombolj,
hogy pusztíts és szétszórj,
hogy építs és ültess. »

Aztán Jahve szólt és megkérdezte tőlem:
« Mit látsz, Jeremiás? »
Erre így feleltem:
« Korán virágzó fának ágát látom. »
Jahve erre azt mondta: « Jól látod.
Mert jó korán virrasztok szavam fölött,
hogy beteljesítsem. »

Másodszor is szólt hozzám Jahve:
« Mit látsz még? »
Ezt feleltem: « Forró fazekat látok,
amelynek tartalma észak felől buzog. ».
Erre Jahve így szólt:
Észak felől támad a veszedelem
ennek a földnek minden lakójára,
mert összehívom észak országait
— mondja Jahve.

El is jönnek, és mindegyikük felállítja trónját
Jeruzsálem kapui előtt,
sőt a falai mentén körös-körül,
és Juda minden városa körül.
Akkor majd kimondom ellenük ítéletemet
minden gonoszságukért, amiért elhagytak;
idegen isteneknek mutattak be illatáldozatot,
és saját kezük műveit imádták.

Azért hát övezd fel derekadat;
kelj föl és mondd el nekik mindazt,
amit parancsolok neked.
Ne ijedj meg tőlük,
különben én ijesztelek meg a szemük előtt.
Én még a mai napon
erős várossá teszlek:
vasoszloppá és ércfallá
az egész ország ellenében;
Juda királyai és főemberei ellen
papjai és egész népe ellen.
Harcolni fognak ellened,
de nem győznek le,
mert veled vagyok és megszabadítalak
— mondja Jahve.

(Jer 1,4-19)

Úgy tetszett annak, aki már születésemtől kiválasztott s kegyelmével meghívott, hogy kinyilatkoztassa bennem Fiát, akit hirdetnem kell a pogányoknak.

(Gal 1,15-16)

A próféta gyötrődése és közbenjáró imája

Jozija király halála után gyorsan kialszik a nemzeti újjászületésre vonatkozó minden remény; ismét a gonoszoknak áll a világ. Jeremiás szemrehányást tesz Istennek, felhányja küldetésének értelmetlenségét. Családja is elárulja, Anatótba sem mehet többé életveszély nélkül. Szenved kimondhatatlanul, és ez az emberfeletti megpróbáltatás arra készteti, hogy emberileg nagyon is indokolt kérdései után bűnös népéért imádkozzék, közbenjárjon.

Biztos, hogy neked lesz igazad, Jahve,
ha vitatkozni kezdek veled.
Mégis hadd tegyem föl kérdésemet:
Miért szerencsések a gonoszok,
s miért van jó dolguk a hűtleneknek?

Elültetted őket, s ők gyökeret vernek,
felnőnek és gyümölcsöt hoznak.
Közel vagy a szájukhoz,
de távol a szívüktől.
Engem pedig ismersz, Jahve, és belém látsz,
Próbára teheted a szívem, hisz a kezedben van.
Válogasd ki őket, mint az áldozatra szánt juhokat,
és tartsd meg őket az öldöklés napjára. (...)
Mert azt mondják:
« Isten nem látja viselkedésünket. »

(Jer 12,1-4)

Ha vétkeink ellenünk tanúskodnak is,
te azért, Jahve, tégy jót velünk a nevedért.
Bizony, hűtlenségünknek se szeri, se száma,
vétkeztünk ellened.
Jahve, Izrael reménysége,
és szabadítója á nyomorúság idején:
Miért vagy olyan e földön, mint valami jövevény,
mint utas, aki csak éjjeli szállásra tér be?
Miért vagy olyan, mint akit megbénít a félelem,
és mint olyan ember, aki nem tud segíteni?
Hiszen itt élsz közöttünk, Jahve,
a te nevedet viseljük.
Ne hagyj el hát minket! (...)
Emlékezz meg rólunk,
s ne bontsd fel velünk kötött szövetségedet.
Van-e a pogányok bálványai közt, aki esőt ad?
És az egek maguktól zúdíthatnak-e záport?
Ugye, te viszed ezt, Uram, végbe mind?
Istenünk, te vagy a reménységünk,
mert csak te tehetsz ilyet.

(Jer 14,7-9.21-22)

Részletek Jeremiás Vallomásaiból

A próféta Jahve üzenetének közvetítésére gyakran visz végbe szimbolikus tetteket. Ő maga is jel: nem házasodik meg, hogy utód nélküli, terméketlen élete bűnös voltára emlékeztesse a választott nép fiait. Egy alkalommal megfigyeli a korongjával dolgozó fazekast, aki az elrontott agyagedényt ismét masszává gyúrja, és egy új edényt alakít belőle; vajon Jahve is nem ezt teszi majd Izraellel? Nem javítgatja tovább, hanem összetöri és a simára gyúrt anyagból új edényt formál? (Jer 18,1k) — Ennek a végpusztulásnak, Izrael összetöretésének elháríthatatlanul közeledő idejét jelzi a széttört cserépkorsó parabolája (Jer 19,1-2.10). A hatás nem marad el, a templom rendőrsége elfogja a kellemetlen prófétát, megvereti és kalodába zárja. De Jeremiás itt sem tesz mást, mint hirdeti a Jahve ítéletét, közben hangtalanul perel az Úrral.

Rászedtél, Jahve! És én hagytam, hogy rászedj.
Erősebb voltál nálam és legyőztél.
Nevetségessé váltam napról-napra:
aki csak lát, mind kicsúfol.
Akárhányszor csak beszélek,
azt kell kiáltanom: « Erőszak! Romlás! »
Jahve szava így mindennap
gyalázatomra vált és csúfságomra.

Már azt gondoltam: Nem törődöm vele,
nem beszélek többé a nevében.
De ilyenkor mintha tűz gyúlt volna szívemben,
és átjárta minden csontomat.
S ha megfeszítettem az erőmet, hogy ellenálljak:
belefáradtam és nem tudtam elviselni. (...)

Átkozott legyen a nap, amelyen születtem!
Az a nap, amelyen világra hozott anyám:
ne legyen áldott.
Átkozott legyen az a férfi, aki hírül vitte atyámnak:
« Fiúgyermeked született » —
és ezzel mint jó hírrel örvendeztette meg. (...)

Bárcsak anyám teste lett volna a sírom,
amikor még méhében hordozott!
Miért is jöttem ki méhéből?
Hogy csak nyomorúságot és bánatot lássak,
és gyalázatban töltsem napjaimat?

(Jer 20,7-9.14-15.17-18)

Boldogok vagytok, ha miattam gyaláznak és üldöznek benneteket és minden rosszat rátok fognak... Így üldözték előttetek a prófétákat is.

(Mt 5,11-12)

Az eljövendő király

Az eljövendő Király-Messiásról jövendölve Jeremiás, Mikeáshoz hasonlóan, pásztornak ábrázolja őt. Ezt a képet majd Ezekiel bontja ki jobban; az elérkező Messiás pedig vállalja majd a « Jó Pásztor » hivatást. Másrészt *Sarj*nak is nevezi az eljövendőt, ez a név Zakariásnál már tulajdonnévvé válik.

Jaj a pásztoroknak, akik elvesztik és szétszélesztik legelőm juhait - mondja Jahve. Ezért ezt mondja Jahve, Izrael Istene a pásztoroknak, akik népemet vezetik: Szétszélesztettétek nyájamat, szétkergettétek s nem törődtetek vele. Nos, nekem majd lesz gondom rátok, mégpedig gonosz tetteitek szerint — mondja Jahve. De nyájam maradékát magam gyűjtöm össze azokból az orszá-

gokból, ahová elűztem őket; visszahozom őket legelőikre, ott gyarapodni fognak és megsokasodnak. Pásztorokat rendelek föléjük, hogy gondjukat viseljék és legeltessék őket; nem félnek és nem remegnek többé, és egy sem vész el közülük — mondja Jahve.

Igen, jönnek a napok —mondja Jahve —,
amikor igaz sarjat támasztok Dávidnak.
Királyként uralkodik majd, bölcsen kormányoz,
s gondja lesz a jogra és az igazságra az országban.
Az ő napjaiban megszabadul Juda,
és biztonságban él Izrael.
Ez lesz a neve, amelyen szólítják:
« Jahve a mi igazságosságunk. »

Jönnek napok — mondja Jahve —, amikor nem azt mondják többé: « Amint igaz, hogy él Jahve, aki kihozta Izraelt Egyiptom földjéről », hanem: « Amint igaz, hogy él Jahve, aki visszavezette és hazahozta Izrael házának ivadékát Észak földjéről és azokból az országokból, ahová szétszórtam őket. » És a saját földjükön laknak majd.

(Jer 23,1-8)

Izrael helyreállításának ígérete

A jövőre gondolva Jeremiás levelet ír a Babilonban raboskodóknak. Kéri, hogy telepedjenek meg, építsenek házakat, telepítsenek kerteket, házasodjanak, neveljék utódaikat. Sokasodniok kell, nem fogyniok. Imádkozzanak a rabtartó Babilonért; hetven év múlva visszahozza őket az Úr hazájukba. « Reménységgel teli jövőt szánok nektek »; « Ha kerestek, megtaláltok », « megengedem majd, hogy megtaláljatok », — Jeremiás Jahvénak ezekkel az ígéreteivel bíztatja az elhurcoltakat. Vigasztaló jövendöléseinek gyűjteményét a « Vigasztalások könyve » néven ismert fejezetek (30—33.) foglalják össze.

Igen, ezt mondja Jahve:
Gyógyíthatatlan a sebed,
halálosan veszedelmes a sérülésed.
Senki sincs, aki daganatoddal törődnék;
nincsen számodra gyógyulás.
Szeretőid mind megfeledkeztek rólad,
nem törődnek többé veled.
Mert ellenséges csapással sújtottalak,
kegyetlenül megfenyítettelek
sok gonoszságodért, számos vétkedért.
Miért panaszkodol romlásod miatt?
Bizony gyógyíthatatlan a fájdalmad;
sok gonoszságodért, számos vétkedért
tettem ezt veled. (...)

Ezt mondja Jahve:
Helyreállítom Jákob sátrait,
és megkönyörülök hajlékain.
Újra építik romjaiból a várost,
és a palotát is a maga helyén.

Hálaadás hallatszik onnan
és örömnek szava.
Fiaik becsesek lesznek a szememben, mint egykor voltak,
gyülekezetük szilárdan fennmarad színem előtt;
sanyargatóikat meg mind megfenyítem.
Vezérük közülük származik,
és fejedelmük a maguk köréből.
Színem elé engedem,
úgyhogy elém járulhat. (...)
Így ti az én népem lesztek,
én meg a ti Istenetek. (...)

Abban az időben — mondja Jahve —
Izrael minden nemzetségének Istene leszek,
ők meg az én népem lesznek.
Ezt mondja Jahve:
Kegyelmet talált a pusztában a kardtól megmenekült nép;
Izrael nyugalma felé tart.
Megjelent neki a távolból Jahve:
Örök szeretettel szerettelek,
azért megőriztem iránted irgalmasságomat. (...)
Igen, eljön a nap, amikor az őrök
így kiáltanak Efraim hegyein:
Rajta! Menjünk fel a Sionra,
Jahvéhoz, a mi Istenünkhöz!

Mert ezt mondja Jahve:
Kitörő örömmel örüljetek Jákobon,
ujjongjatok a nemzetek elsején.
Hadd hallják! Zengjétek dicséretét és hirdessétek:
Jahve megszabadította népét, Izrael maradékát.
Igen, visszahozom őket észak földjéről,
és összegyűjtöm őket a föld határairól.
Mindnyájukat összegyűjtöm: a vakokat és a sántákat is;
a várandósokat és a szülő anyákat is
Nagy sereg lesz, amely ide visszatér.
Könnyek között mentek el innen,
de megvigasztalódva vezetem őket vissza.
Forrásvizekhez vezérlem őket,
sima ösvényeken, nehogy elessenek.
Mert atyjává lettem Izraelnek,
és Efraim elsőszülött fiam!

Halljátok meg Jahve szavát, nemzetek!
Hirdessétek a távoli szigeteken:
aki szétszórta Izraelt, össze is gyűjti,
és úgy őrzi, mint pásztor a nyáját.

(Jer 30,12-15.18-22; 31,1-3.6-10)

Az új szövetség

Jeremiást a sok szenvedés alkalmas eszközzé tette arra, hogy az Új Szövetség előhirnöke legyen. A próféta Istennel való bensőséges kapcsolatát a választott népre alkalmazza; ez a bensőségessé válás lesz az ószövetség beteljesülése. A Zsidókhoz írt levél (8,8-12) teljes egészében idézi ezt a szakaszt.

Igen, jönnek napok — mondja Jahve —, amikor új szövetséget kötök Izrael házával és Juda házával. De nem olyan szövetséget, mint amilyet atyáikkal kötöttem azon a napon, amikor kézen fogva kivezettem őket Egyiptom földjéről. Azt a szövetségemet ugyanis megszegték, és ezért meg kellett mutatnom, hogy ki az uruk — mondja Jahve. Ez lesz az a szövetség, amelyet majd Izrael házával kötök, ha elérkeznek azok a napok — mondja Jahve:

Bensejükbe adom törvényemet, és a szívükbe írom. Én Istenük leszek, ők meg az én népem lesznek. És többé nem lesz szükség arra, hogy az egyik ember a másikat, testvér a testvérét így tanítsa: Ismerd meg Jahvét, mert mindnyájan ismerni fognak a legkisebbtől a legnagyobbig — mondja Jahve —, mivel megbocsátom gonoszságaikat, és vétkeikre többé nem emlékezem.

(Jer 31,31-34)

> Ha tehát új szövetségről beszél, az előzőt elévültnek jelentette ki. Ami pedig elévült és kivénült, közel jár az enyészethez.
>
> (Zsid 8,13)

A modern olvasókat főleg talán az ragadja meg Jeremiásnál, hogy bírálja az « intézményeket », bátran rámutat a külsőséges vallási gyakorlatok ürességére, és a bensőséges, személyes vallásosságot hirdeti.

A mai keresztény igen közel érzi magához Jeremiást: egy közülünk, akinek nem sok sikerben volt része, aki sokat szenvedett, elbátortalanodott, « hivatásválságon » esett át, Istentől-embertől elhagyottnak érezte magát... Szenvedése, meg nem értettsége, teljes életkudarca csak a hit fényében változik át csendes belső örömmé, másokat vigasztalni tudó gyengéd szeretetté.

A VII. századi prófétához hasonlóan a mai ember is megtapasztalhatja annak az Istennek bensőséges közelségét,

- **— aki nem tűr ellentmondást,**
- **— aki bármilyen alapanyagból alkalmas eszközöket tud formálni,**
- **— aki sokszor igen keményen bánik választottaival, éjszakát bocsát rájuk, hogy aztán elborítsa őket élő jelenlétének ragyogásával,**
- **— akinek titokzatos tevékenysége egy élő, szerető Személyt nyilvánít ki,**
- **— aki már nem kőtáblákra, hanem « az élő Isten Lelkével az élő szív lapjaira » ír (2Kor 3,3).**

NÁHUM

Jremiás és Szonfoniás kortársa; Ninive romlását ünnepli (kevéssel 612 előtt), és egy nemzeti újjászületés reményét hirdeti. Elkosból származik, ez az egyetlen biztos adatunk életéről. Szenvedélyes, kozmikus képekkel festi Jahve haragját: az Úr lesújt a bűnös Ninivére, hogy megbosszulja a választottján esett sérelmeket. « Jahve bosszúálló és féltékeny Isten » — ez az istenkép ihleti a próféta üzenetét. De a féltékenyen szerető Jahve jó is: ismét felkarolja Judát, ha az hozzátér és hűséges marad.

Jahve haragja (Zsoltár)

Jahve féltékeny és bosszúálló Isten,
bosszút áll Jahve, és nagyon haragszik,
bosszút áll Jahve ellenségein,
nem könyörül ellenfelein.
Türelmes Jahve, de hatalma félelmetes,
nem hagyja büntetlenül a bűnöst.
Viharban és forgószélben jár,
a felhő por a lába nyomában.
Gátat vet a tengernek, s akkor az kiszárad,
kiapaszt minden folyamot.
...Elhervadt Básán és Kármel,
Libanon zöldje elhervadt.
Hegyek rendülnek meg előtte,
halom halomra dől.
Összeomlik színe előtt a föld,
a földkerekség és minden lakója.
Haragjával szemben ki állhat meg,
heves bosszúja előtt állva ki maradhat?
Haragja kiárad, mint a tűz,
darabokra törnek előtte a sziklák.
Jó Jahve, menedék
a szorongatás napján.
Jól ismeri azokat, akik benne bíznak,
ha jön az áradat.
De akik ellene támadnak, azokat kiirtja,
sötétedésig üldözi ellenfeleit.

(Nah 1,2-8)

Így kiáltottak a hegyeknek és szikláknak: « Omoljatok ránk és rejtsetek el a trónon ülőnek színe elől és a Bárány haragja elől! Eljött haragjuk nagy napja: ugyan ki tudna helytállni? »

(Jel 6,15-17)

Náhum egyetlen költői lendülettel megírt, a túlzott patriotizmus szellemétől fűtött üzenete Istennek a történelemben megnyilvánuló igazságos ítéletére figyelmeztetheti a késői olvasót.

HABAKUK

Náhum fiatalabb kortársa. Ninivére már a feledés árnyéka hullt, s a feltörő Babilon uralja Keletet. Könyve valószínűleg Jeruzsálem első ostroma előtt készült, tehát ugyanazokat az eseményeket kell látnia, mint Jeremiásnak. Életéről nem tudunk semmi biztosat.

Üzenete két fontos elemből ötvöződik. Szenved és értetlenkedve botránkozik a népek történetében érvényesülő rossz miatt. Hogyan lehet az, hogy Babilon, ez a Judánál, Izraelnél sokkal rosszabb nép (főképp a bálványimádásra kell gondolnunk) jut uralomra, és Jahve így bünteti a próféta szerencsétlen, sokat szenvedett hazáját? (Ez volt Jeremiás gyötrelmének is egyik oka! Az igaz szenvedése és a gonoszok szerencséje majd Jóbot is arra sarkallja, hogy Istennel pereljen. A megoldhatatlan misztérium veti fel majd a *túlvilági* jutalom és büntetés gondolatát.) Ez a jajszó, panasz jobbára Habakuk hangja. A második elem: az igaznak türelmesnek kell lennie, ki kell várnia az igazságot osztó Isten közbelépését. Habakuk biztosítja az igazat arról, hogy hűsége miatt élni fog (2,4):

> Akinek nem igaz a lelke, az elbukik,
> de az igaz élni fog hűségéért.

Ez a második gondolat jelenti a nagy újságot Habakuk könyvében, ezt ismétli majd Szent Pál a Rómaiakhoz írott levelében:

> Nem szégyellem az evangéliumot, hiszen Isten ereje az minden hivőnek, elsősorban a zsidónak, aztán a pogánynak üdvösségére. Istennek igazságossága nyilvánul meg ugyanis benne, mely a hitből árad minden hivőre, amint írva van: « Az igaz a hitből él. »
>
> (Róm 1,16-17)

Isten biztosan közbelép!

Jahve, híred eljutott hozzám,
Jahve, tetteid megrendítettek;
a mi időnkben is vidd őket végbe,
a mi időnkben is add őket tudtul!
Haragodban is gondolj az irgalomra!

Közeledik Eloah Támán felől
és a Szent Fárán hegyéről.
Dicsősége elborítja az egeket,
méltósága betölti a földet.
Ragyogása olyan, mint napfény,
kezéből sugarak törnek elő,
abban van az ereje. (...)

Kivonulsz, hogy megszabadítsd népedet,
hogy megszabadítsd Fölkentedet. (...)

Nyugodtan várom a szorongatás napját,
amely fölkel a minket nyomorgató népre. (...)

Én azonban örülök Jahvéban,
ujjongok üdvözítő Istenemben.
Uram, Jahve az én erőm.
A szarvaséhoz teszi hasonlóvá a lábam,
felvisz a magasságokba.

(Hab 3,2-4.13.16.18)

D) *A száműzetés prófétái*

EZEKIEL

Ez 14,2-8

14. *Egy babiloni isten előtt imádkozó ember (a 2. évezred első fele). Dombormű egy szuzai bazaltoszlopon* (Louvre, Párizs).

Kora, környezete

Ezekiel átélte annak a tragédiának teljes kibontakozását, amelynek kezdetét már Jeremiás is meglátta. Még Jeruzsálem végleges pusztulása előtt, valószínűleg az első száműzöttekkel érkezik Babilonba. Itt éli le egész életét, itt hal meg 570 körül.

Az első csoportok helyzete még nem elviselhetetlen: megtelepszenek, földműveléssel és kézműiparral kezdenek foglalkozni, lassanként belefolynak a kereskedelmi életbe is. Zárt csoportokban élnek, babiloni felügyelet alatt. Az első deportáltak még remélnek abban, hogy Nebukadnezár uralma nem tart sokáig, s ők nemsokára hazatérhetnek Palesztinába. 586 szeptemberében azonban megérkezik a száműzöttek második hulláma — öregek és gyerekek nélkül: ezek mind elpusztultak az úton. Szemükben még tükröződnek azok az iszonyatos események, amelyeknek Juda és Jeruzsálem ostromakor tanúi voltak. Nincs többé remény, elpusztult maga a Templom is! — ezt az üzenetet hozzák otthonról.

Ezek között a nők és férfiak között kapja és teljesíti Ezekiel prófétai küldetését.

Az ember

Papi családból származik, maga is pap volt Jeruzsálemben. Rendkívül ideges, kiegyensúlyozatlan alkat, bénultságát is talán ennek számlájára kell írnunk. Akárcsak Jeremiás, ő is sok szimbolikus tettet hajt végre. Ózeáshoz hasonlóan személyes életének eseményei prófétai üzenetének részévé, jelévé válnak. Nem gyászolja felesége halálát, hogy így kifejezze: Izraelnek nincs joga arra, hogy Isten büntetése miatt bánkódjék. Jövendöléseit sokszor zsoltárformában énekli; kezével, lábával üti a ritmust, vagy zenével kíséri.

Neki sincs sokkal több vigasztalásban része, mint mesterének, Jeremiásnak, de mégsem esett át az elkeseredés kísértésén, mint elődje. Neve is — « Isten erőssé tesz » — jelzi, hogy az Úr megadta prófétájának a keménység, lelkierő kegyelmét. « Homlokodat olyan keménnyé teszem, mint a gyémánt » (Ez 4,9).

Üzenete

586 előtt Jeruzsálem elestét hirdeti: a bálványimádás miatt megfertőzött Templomnak is pusztulnia kell. Ezt kívánja meg Isten szentsége. A Mindenható Úr nincs hozzákötve egy szentélyhez, amelyre a zsidók már szinte fétisként tekintettek. Amikor jövendölése beteljesedik, megérkeznek a pusztulás szemtanúi, honfitársai azt gondolják: mindennek vége, soha többet nem térhetnek vissza a szent földre, nincs miért tovább élniök. Most

ezzel az előbbinél sokkal veszélyesebb közhangulattal kell a prófétának szembeszegülnie: most már Izrael léte forog kockán!

586 előtt az egyéni felelősség tudatát ébresztgeti: a maga tetteiért felelős mindenki, nem pedig elődjeiért. De ugyanakkor azt is ismételgeti, hogy Isten nem feledkezik meg a Szövetségről, választott népéről. De hogyan lehet összeegyeztetni a régi időkben tett ígéreteit az Igazságosság követelményeivel? Ezekiel tanításában villan meg először a Szent Pál-i tanítás szikrája: az üdvösség (megszabadítás) teljesen ingyenes. Jahve nem Izrael, hanem megszentségtelenített szent neve miatt szabadítja majd meg népét.

A Templom lerombolása után a próféta igehirdetése a remény körül forog; ennek a reménynek egyedüli alapja Isten mindenhatósága. A kiszáradt csontok látomásában Isten világosan tudtul adja, hogy népe egyszer vissza fog térni Palesztínába. Mert Isten az, « aki ígér, és aki végrehajt ». Ezekiel csontokkal borított mezőt lát. Jahve megkérdezi tőle: « Emberfia, életre kelnek még ezek a csontok? » A próféta válasza: « Jahve, Istenem, te tudod. » Jahve ekkor megdöbbentő ígéretet tesz: « Éltető leheletet adok belétek, hogy megelevenedjetek. Ellátlak és beborítlak hússal benneteket: bőrt húzok rátok és éltető leheletet adok nektek, és élni fogtok. Akkor megtudjátok, hogy én vagyok Jahve. » Ezekiel szeme előtt megelevenednek a kiszáradt csontok, s az életre kelt népnek Isten megígéri, hogy visszavezeti Izrael földjére (vö. Ez 37,1-28).

A majdani hazatérőknek azonban nem egy új politikai államot, hanem egy olyan vallási közösséget kell megalkotniok, amelynek tagjait az Isten szentségében való részvétel jellemzi. Isten majd különös módon népével lesz; « Isten-itt-van » — ez lesz Jeruzsálem új neve.

Hogyan valósul majd meg ez a személyes szentség? Külsőleg egy olyan adminisztratív és liturgikus szervezés által, amelyben a fő szerepet a papok játsszák; bensőleg pedig Isten Lelkének kiáradása által, amely átalakítja a választott nép minden tagjának szívét.

A próféta előre látja, hogy Isten terveinek megvalósulását akadályozni fogja a gonosz, a világban működő rossz. Ezt a titokzatos harcot olyan apokaliptikus stílusban festi, amely majd János Jelenéseinek könyvében éri el csúcspontját.

Ezekielnél jelenik meg először a küldött saját felelősségének témája. A prófétának az a feladata, hogy virrasztó őrként vigyázza Izrael népét: felelős azok lelkéért. « Emberfia, Izrael házának őrévé rendeltelek. Ha hallod ajkamról a szót, figyelmeztesd őket a nevemben » (Ez 4,16).

A személyes felelősség

A választott nép történetében csak lassan alakul ki a személyes felelősség fogalma. Isten a szövetségben adott Törvény (Tízparancsolat) által finomítja az egyes ember lelkiismeretét. Sámueltől kezdve erre a felelősségre figyelmeztetnek a próféták; jóllehet a bűnök büntetése nemzeti katasztrófákban nyilvánul meg, Izraelnek mint nemzeti közösségnek tagjai egyénenként is felelősek ezek bekövetkezéséért. « Ismerd el, amit tettél! » — figyelmeztet Jeremiás (22,2), és elsőnek fogalmazza meg az « apák ették az éretlen szőlőt, és fiaik foga vásott el tőle » tétel antitézisét: « Ki-ki a maga gonoszságáért hal meg. Csak annak vásik el a foga, aki az éretlen szőlőt eszi » (Jer 31,29-30).

Jeremiás tanúja volt a deportálásnak, Ezekiel már azt is tudja: lerombolják a Templomot, elvész Jeruzsálem, és — félő — elvész maga Izrael is. Ki felelős ezért a nemzeti katasztrófáért, az ártatlanok szenvedéséért? — Ezekielben visszhangzik Jeremiás gondolata, és ő maga is levonja a következtetést: a fiú nem viseli apja bűnének felelősségét. Isten nem akarja a bűnös ember halálát, hanem azt kívánja, hogy térjen meg és éljen!

Jahve szózatot intézett hozzám: Miért ismételgetitek Izrael földjén ezt a mondást: Az apák ették a savanyú szőlőt, és a fiak foga vásik el tőle? Amint igaz, hogy élek — mondja Jahve, az Úr (*Adónáj Jahveh*) —, nem ismételgetitek többé ezt a mondást Izraelben. Nézd, minden élet az enyém: az apa élete éppúgy az enyém, mint a fiú élete. Aki vétkezik, az hal meg! (...)

11. Libanon cédrusai

Besarré hegységén, 1920 m magasságban. Egyes cédrusok 25 m magasra is megnőnek, és 1500 évig is elélnek. Az Úr erejének és gondviselésének szimbolumai (Zsolt 28,5; 103,16). Jelképezik még a messiási javakat (Iz 35,2) és általában a nagyságot, erőt, gazdagságot (Zsolt 36,35; 91,13-16; Iz 2,13; Jer 2, 6-7; Ez 31 Zak 11,1).

De ha a bűnös szakít bűnével, amelyet elkövetett, megtartja parancsaimat, a törvényhez és az igazsághoz igazodik, életben marad és nem hal meg. Nem emlékezem többé elkövetett gonoszságaira, az igazságért, amelyeket tettekre váltott, élni fog. Talán örömöm telik a bűnös halálában — mondja Jahve, az Úr —, s nem azt akarom inkább, hogy letérjen útjáról és éljen?

Ám ha az igaz elfordul igazságától és bűnt követ el, utánozza azokat az iszonyatos tetteket, amelyeket a bűnös végbevisz, vajon élni fog? Nem emlékezem többé az igazságra, amelyet tettekre váltott, hanem hűtlensége és vétkei miatt, amelyeket elkövetett, meg kell halnia. Azt mondjátok: « Nem igazságos az Úr útja ». Halljátok hát Izrael háza: Vajon az én utam nem igazságos, s nem inkább a ti útjaitok nem igazak? Amikor az igaz elfordul az igazságtól és gonoszságot művel, akkor ezért hal meg, vagyis elkövetett gonoszsága miatt hal meg. Amikor a bűnös elfordul a bűntől, amit elkövetett, s a törvényhez és igazsághoz igazodik, megmenti életét. Magába szállt és elfordult elkövetett bűneitől, azért életben marad és nem hal meg. (...) Mindenki fölött a maga útjai szerint ítélkezem, Izrael háza — mondja Jahve, az Úr. Térjetek meg és forduljatok el bűneitektől, ne vigyenek titeket többé romlásba! Vessetek el magatoktól minden bűnt, amit ellenem elkövettetek, szerezzetek magatoknak új szívet és új lelket! Miért is halnátok meg, Izrael háza? Nem lelem én örömömet a halálban — mondja Jahve, az Úr. Térjetek meg és éljetek!

(Ez 18,1-4.21-28.30-32)

Abban az időben fellépett Keresztelő János, és Judea pusztájában ezt hirdette: « Tartsatok bűnbánatot, mert közel van a mennyek országa! »

(Mt 3,2)

« Az Emberfia el fog jönni angyalaival Atyja dicsőségében, és akkor megfizet mindenkinek tetteihez mérten. »

(Mt 16,27)

Siratóének

A szőlőskert allegóriájában Ózeás, Izajás és Jeremiás gondolatai térnek vissza. A kitépett szőlő maga a nép, a kormánypálca Cidkija.

Anyád hasonló volt a víz partjára ültett szőlőhöz, termékeny és dús lombozata volt a bőséges víztől. Erős ágat hozott, amely kormánypálcává lett. Felnövekedett és a felhőkig ért, megcsodálták nagyságát és dús lombozatát. Aztán kitépték és a földre vetették, a keleti szél kiszárította gyümölcseit, és tönkrement. Erős hajtása elszáradt, és megemésztette a tűz. Akkor a sivatagba ültették, száraz és kietlen földbe. Tűz csapott ki hajtásából és megemésztette gyümölcsét. Nincs többé erős hajtása, kormánypálcája.

(Ez 19,10-14)

« Aki nem marad bennem, azt kivetik, mint a szőlővesszőt, és elszárad. Összeszedik, tűzre vetik, és elég. »

(Jn 15,6)

Izrael igazi pásztora

A Templom lerombolása és a száműzöttek újabb csoportjának megérkezése után megváltozik Ezekiel prófétálásának alaphangja. Az általános letörtség, reménytelenség azt teszi kétségessé, hogy a választott nép visszatérhet a Szent Földre. Ezekiel bátorságot akar önteni elkeseredett honfitársaiba, arra szólítja fel őket, hogy helyezzék bizalmukat Isten mindenhatóságába. A prófétai hagyomány szerint a jó pásztor paraboláját mondja el nekik. Igaz, a királyoknak kellett volna a nép jó pásztorainak lenniök, de azok, személyes érdekeik hajszolása miatt, elfeledkeztek a nyájról. A szétszóródott juhokat Jahve gyűjti egybe és vezeti vissza Izrael földjére. — Jahve az Egyiptomból történő kivonulás óta vezeti nyáját (Zsolt 95,7; 78,52), a fáradtakat ölébe is veszi (Iz 40,11). A képet majd Zakariás jövendölése egészíti ki.

Ezt mondja Jahve, az Úr: Nézzétek, magam gondoskodom nyájamról, és magam ügyelek rájuk. Amint a pásztor szemlét tart nyája fölött, amikor elszéledt bárányai között van, én is szemlét tartok juhaim fölött, amelyek azon a napon szétszóródtak. Visszahozom őket mindenünnen, ahová a felhő és a sötétség napján szétszóródtak. Hazahozom őket a népek közül, összegyűjtöm őket az országokból és hazavezérelem őket. Izrael hegyein legeltetem őket a völgyekben és az ország lakott tájain. Jó legelőre terelem majd őket, és Izrael magaslatain lesz a legelőjük. Jó legelőn pihennek majd, kövér legelőn, Izrael hegyein. Magam terelgetem majd juhaimat és magam telepítem le őket — mondja Jahve, az Úr. Megkeresem az elveszettet, az elszéledtet, bekötözöm a sérültet, ápolom a beteget, a kövér és egészséges fölött meg őrködöm. Az igazság szerint legeltetem őket. (...)

Egyetlen pásztort rendelek föléjük, aki majd legelteti őket: szolgámat, Dávidot. Ő legelteti őket, és ő lesz a pásztoruk. Én, Jahve leszek Istenük, és szolgám, Dávid lesz a vezér. Én, Jahve mondtam ezt. Szövetséget kötök velük, és kiirtom az országból a vadállatokat. Biztonságban élhetnek a pusztában és az erdőkben alhatnak. Halmom köré telepítem őket, esőt rendelek a kellő időben, áldásos esőt. (...) Akkor majd megtudják, hogy én vagyok Jahve, ha összetöröm igájuk fáját, és kiszabadítom őket azok kezéből, akik leigázták őket. Nem lesznek többé a népek prédájává, és az ország fenevadjai nem falják fel őket. Biztonságban élhetnek majd, nem tartja őket senki rettegésben. (...) Akkor majd megtudják, hogy én, Jahve, az ő Istenük vagyok, és hogy ők, Izrael háza az én népem — mondja Jahve, az Úr. És ti, juhaim, az én legelőm juhai vagytok, én meg a ti Istenetek vagyok — mondja Jahve az Úr.

(Ez 34,11-16.23-28.30-31)

« Ha valakinek közületek száz juha van, és elveszt egyet, nem hagyja ott a kilencvenkilencet a pusztában, hogy az elveszett után menjen, amíg meg nem találja? Ha megtalálja, boldogan veszi vállára. »

(Lk 15,3-4)

« Én vagyok a jó pásztor: ismerem enyéimet, és enyéim ismernek engem, mint ahogy az Atya ismer engem, és én ismerem az Atyát. Életemet adom juhaimért. »

(Jn 10,14-15)

Jövendölés a megújult szívről

Jeremiás már jövendölt egy új szövetségről (Jer 31,31-34 = Zsid 8,8-12). Ezekiel folytatja ezt a gondolatot; elsősorban Istennek a szívek mélyén gyakorolt tevékenységét hangsúlyozza, amely tevékenység teljesen ingyenes. Jeremiás a meghatározatlan jövőbe helyezi ezt az új szövetséget, Ezekielnél ez a jövő néha mintha egybeolvadna a száműzetésből való hazatérés idejével. Jahve saját Lelkét ígéri népének: Isten Lelkének ajándéka olyan belső megújulást jelent, amely magában foglalja az Úr akaratának teljesítésére irányuló erőt is.

Mondd meg Izrael házának: Ezt mondja Jahve, az Úr: Nem miattatok teszem ezt, Izrael háza, hanem szent nevemért, amelyet megszentségtelenítettetek a népek között, amelyek közé kerültetek. Szentté teszem nagy nevemet, amelyet gyalázat ért a népek között, amelyet megszentségtelenítettetek közöttük. Akkor majd megtudják a népek, hogy én vagyok Jahve — mondja Jahve, az Úr —, amikor szemük láttára megmutatom rajtatok, hogy szent vagyok. Kivezérellek benneteket a népek közül, összegyűjtelek minden országból és visszaviszlek saját földetekre. Akkor majd tiszta vizet hintek rátok, hogy megtisztuljatok minden tisztátalanságtól, s minden bálványtól megtisztítalak benneteket. Új szívet adok nektek és új lelket oltok belétek, kiveszem testetekből a kőszívet, és hússzívet adok nektek. Az én lelkemet oltom belétek, és gondoskodom arról, hogy parancsaim szerint éljetek és szemetek előtt tartsátok törvényeimet és hozzájuk igazodjatok. Abban az országban laktok majd, amelyet atyáitoknak adtam, s az én népem lesztek, én meg a ti Istenetek leszek.

(Ez 36,22-28)

Az ő parancsa pedig ez: Higgyünk Fiában, Jézus Krisztusban, és szeressük egymást. Így parancsolta nekünk. Aki megtartja parancsait, Istenben él és Isten őbenne. Azt, hogy ő bennünk él, a nekünk adott Lélekből tudjuk.

(1Jn 3,23-24)

Az Úr dicsősége bevonul az új templomba

Száműzetésének 25., prófétai küldetésének 20. évében Ezekielt az Úr keze látomásban elviszi Izrael földjére, ahol a külső faltól kezdve egészen a szentek szentjéig megláthatja a majdan újjáépülő Templomot. Szemlélője lehet annak is, hogy vonul be az új szentélybe Jahve dicsősége, és a következő szavakat hallja: « Emberfia, ez az én trónom helye, lábam nyomának helye, ahol Izrael fiai között örökké lakni akarok » (Ez 43,7). Ezekiel látomásban szemléli Jeruzsálemet is, amelynek Jahve új nevet ad: « Jahve ott van ». Ezekielnek az új Jeruzsálemet leíró jövendöléseit János újraértelmezi, éspedig a földi város mennyei beteljesedését szemléli:

> Akkor új eget és új földet láttam. Az első ég és az első föld elmúlt, és a tenger is megszűnt. Ezután láttam, hogy a szent város, az új Jeruzsálem leszáll a mennyből, Istentől. Díszes volt, mint a vőlegényének fölékesített menyasszony. A trón felől harsány hangot hallottam: « Nézd, ez Isten hajléka az emberek között! Ő velük fog lakni, azok pedig az ő népe lesznek, és maga Isten lesz velük. Letöröl szemükről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajgatás, sem fájdalom. Ami eddig volt, elmúlt ».
>
> (Jel 21,1-4)

A gőgre és önelégültségre hajlamos technikai társadalom keresztényét Ezekiel a következőkre tanítja:

- **az újszövetségi néppel (Egyház) új szövetséget kötött Isten: kiárasztotta újjáteremtő Lelkét, híveinek szívébe írta a szeretet törvényét;**
- **Isten a keresztségben arra hívta meg, hogy szakítson a bűnnel, hogy ellene mondjon a gonosznak, hogy bűneiért vezekeljen, és naponta Istenhez térjen;**
- **Isten ingyenes szeretetéből kapja a hit, az életállapotához szükséges lelkierősség és kitartás kegyelmét;**
- **a kereszténynek felelősséget kell vállalnia nemcsak saját maga tetteiért (és mulasztásaiért), hanem a vele közös reményre várakozó Titokzatos Test minden tagjáért;**
- **« kiszáradt csontjaira » Isten egyszer majd életet lehel: feltámasztja az utolsó napon.**

MÁSODIK IZAJÁS

(Iz 40-55)

A könyv

Izajás könyvének 40-55. fejezete (és az első 39 fejezet több részlete) nem a VIII. századi Izajás próféta műve. Hogy miért csatolták ezt a tartalomban és stílusban igen sajátos « orákulum »-gyűjteményt Izajás írásához, ezt a szentírástudomány még nem látja világosan. Minden bizonnyal azért, mert Izajás egy késői tanítványától származó gyűjteményről van szó. « Második Izajás » könyve két nagyobb részből áll, ezen belül az anyag elosztása meglehetősen laza.

Kor, környezet

A babiloni száműzetés vége, a perzsa világbirodalom kialakulásának évtizedei. Cirusz 539-ben meghódítja Babilont, 538-ban rendeletet ad ki a zsidók hazatéréséről, engedélyezi az elrabolt szent edények visszaszállítását.

A könyv a száműzöttek kérdéseire keres választ. Vajon Babilon istenei, akik megsegítették Nebukadnezárt, nem hatalmasabbak-e Jahvénál, aki hagyta, hogy népét legyőzzék, hogy Templomát lerombolják? Ha pedig mégis Jahve a mindenható Úr, a száműzetés nem azt jelenti-e, hogy szakított bűnös és hűtlen népével, hogy felbontotta az ősökkel kötött szövetséget? Nem fejeződött-e be egyszer s mindenkorra a választott nép története? Van-e egyáltalán még valami remélnivaló?

Ezeken az egzisztenciális kérdéseken túl: a templomnak és a szentek szentjének lerombolása után hol van jelen Jahve? Igen, az egek egében trónol, ez kétségtelen; de hol fogják őt ezentúl szolgálni, hiszen népe szétszóródott a pogányok között?! — Eljön-e még Jahve, hogy megszabadítsa népét?

Ezekkel a gyötrő kérdésekkel telnek az időtlennek tűnő évtizedek Babilonban. — Egy napon a zsidó kolónia életritmusát titkos üzenet kavarja föl: elérkezett a büntetés vége, itt a szabadulás ideje!

A szerző

A vigasztaló üzenet « szerzője » egy ismeretlen próféta, Izrael első nagy teológusa, aki Izajás, Jeremiás és Ezekiel után a prófétai kinyilatkoztatás csúcsát jelenti, ugyanakkor a prófetizmus lassú megszűnésének kezdetét is. « Megőrzöm ezt a tanúbizonyságot, tanítványaim szívében lepecsételem ezt a kinyilatkoztatást » (Iz 8,16) — írta a VIII. századi Izajás. Feltételezhetjük, hogy kései tanítványainak egyike két évszázaddal később mestere szellemében folytatja a Jahve Szentjéről szóló tanítást.

« Második Izajás » énekekbe, elmélkedésekbe öltözteti mondanivalóját; csökkennek a rendkívüli látomások, prófétálások.

Üzenete

Művében a monoteizmus rendszeres tanná válik; a próféta valóságos teológiai kurzust tart a zsidóknak, így felel azok szorongó kérdéseire, Jahve és a babilóni istenek viszonyának problémájára. A gyűjtemény nyitó sorai a szabadulást hirdetik, hogy ezzel a vigasztaló üzenettel bizonyítsák: Isten jelen van, az ő dicsősége nyilvánul meg az egész teremtett világban.

Láttuk, hogy a próféták Istent előbb *Szabadítónak,* következésképp Jutalmazónak mutatták be; Második Izajás most a *Teremtő* mindenre kiterjedő uralmáról beszél. A babiloni

istenek emberi kéz alkotásai, tehetetlen képek, élettelen szobrok; a világot Jahve alkotta, és az ő szava megmarad mindörökre. (Ebben az időben íródott papi körökben a választott nép őstörténete, amelynek élére — liturgikus keretben — a « teremtéstörténet » került; ezt a Biblia elején olvasható «őstörténetet » alább hozzuk.)

Az ember sorsa Jahve kezében van, az ember nem vitatkozhat Istenével. A történelmet is Jahve irányítja. Cirusz, a hódító persza király is eszköz Isten kezében. Ezekielnél Isten szemére hányta Izrael királyainak, hogy hűtlen pásztorai voltak népének; íme most egy pogány királyt használ fel arra, hogy Izrael pásztora legyen és hazavezesse földjére. A próféta még a « Fölkent » jelzőt sem sajnálja Cirusztól: maga Isten szentelte fel a pogány királyt arra, hogy a büntetését letöltött Izrael szabadítója legyen.

De mit gondol Jahve Izraelről? Megtörte-e a Szövetséget? Isten is csak olyan, mint az ember, aki a másik fél hűtlensége láttán megbánja, hogy szerződést kötött vele? Jeremiás által, amikor a próféta nyilvánosan széttörte a cserépkorsót, nem ezt mondta-e: « Úgy töröm össze ezt a népet és ezt a várost, mint ez a cserépkorsó összetörik, úgyhogy nem lehet többé összeragasztani » (Jer 19,10)? Befejezett tény-e a választott nép pusztulása?

A próféta válaszában az Ózeás által bemutatott hitvesi szeretet gondolatát szövi tovább; hirdeti, hogy a büntetés csak ideiglenes. Igaz ugyan, hogy Jahve elégedetlen volt és megbüntette hűtlen hitvesét, de szeretete nem változott, Szövetsége mindörökre megmarad. Nem gondol arra, hogy Izraelt elvesse; a választott nép szeretett hitvese marad. Istennek népe iránti szeretete valami kimondhatatlanul csodálatos titok!

Ennek a szeretetnek köszönheti most Izrael a szabadulást. A próféta felidézi az Egyiptomból való kivonulás csodáit: ugyanígy vezeti majd Jahve Izraelt Babilontól Jeruzsálemig. Ő maga áll népe élére, jó pásztorként vezeti haza őket. Megújulnak majd a Sinai csodái, Isten forrást fakaszt szomjazó népének a kiszáradt földön, a sziklából. A pusztában olajfát és gyümölcsfát növeszt nekik; a szegények, a szomjazók mind meghívást kapnak, hogy élvezzék Isten ingyenes szeretetének ajándékait.

De még mindig marad egy probléma: mi értelme volt Izrael szenvedéseinek? Jó, megérdemelték a büntetést; de volt-e valami eredménye? Hatásos volt-e? A választ a Szenvedő Szolgáról szóló négy « énekben » adja meg a próféta. Egy igaz ember szenved azért, hogy megfizessen másokért. Magára veszi a felelősséget mások bűneiért anélkül, hogy ezek a bűnök őt magát beszennyeznék. Ennek az önkéntes engesztelésnek lesz eredménye a megigazulás, vagyis a bűntől való szabadulás. Kit ábrázol ez a Szolga? Izrael közösségét vagy egy személyt? Az ember könnyen az Ámosz által említett « kis maradékra » gondolna; de a Szolga jelleme annyira egyénített — hivatása van, bízik Istenben, tanítványként viselkedik, szelíd természet —, hogy inkább a vallási elit egy kimagasló személyiségére kell gondolnunk. Az apostoli igehirdetés Jézusban látta a Szenvedő Szolga teljes megvalósulását (vö. Mt 3,16; Mk 10,45; Lk 22,37; Csel 3,13.26).

Ha ez a négy költemény nem származik is magától a prófétától, mégis művének szerves része. Alapgondolatával Második Izajás teológiájának egyetemes távlatába illeszkedik: Isten ingyenesen felajánlja az üdvösséget a pogányoknak is: ezek majd egy napon Jeruzsálembe jönnek, jeléül annak, hogy alávetik magukat Jahvénak. Akkor Jeruzsálem majd olyan gyermekeket lát maga körül, akiket nem ő szült.

Ezekkel az orákulumokkal jelentős lépést tesz előre a kinyilatkoztatás. A megváltó szenvedésről már csak Jézus mond újat az Újszövetségben.

A próféta hivatása és küldetése

15. *Pásztor karjában báránykával. Jobb kezét védően emeli fel. — A szobrot Szuzában találták, az elamita Shushimak isten templomában* (Louvre, Párizs).

A próféta arra kap meghívást, hogy figyelmeztesse a száműzötteket: készülniök kell a hazatérésre. Isten maga lesz vezetőjük az úton. « Készítsétek elő az Úr útját! » — ezt a kiáltást adják tovább egymásnak a száműzöttek, ezt zengik a Krisztus előtti évszázadok egészen a qumráni közösség köréből fellépő Keresztelő Jánosig, aki Második Izajásnak ezekkel a szavaival kezdi meg igehirdetését (vö. Mt 3,3).

Iz 40,11

« Vigasztaljátok meg népemet, vigasztaljátok meg! »
Ezt mondja Istenetek.
« Szóljatok Jeruzsálem szívéhez
és kiáltsátok oda neki:
Véget ért szolgaságának ideje,
bocsánatot nyert a gonoszsága,
hiszen kétszeresen sújtotta Jahve keze
minden bűnéért. »

Egy hang kiált:
« Készítsetek utat a pusztában Jahvénak,
egyengessétek Istenünk ösvényét a sivatagon át.
Minden völgyet töltsetek föl,
minden hegyet és halmot hordjatok el.
Ami egyenetlen, váljék egyenessé,
a hegyek ormai legyenek olyanok, akár a völgy.
Akkor megnyilvánul majd Jahve dicsősége,
és mindenek látni fogják.
Igen, Jahve szája mondta ezt így. »

Egy hang megparancsolja: « Hirdesd! »
Erre megkérdezem: « Mit hirdessek? »
« Minden test olyan, mint a fű,
és minden szépsége, mint a mező virága.
Kiszárad a fű, elhervad a virág,
ha Jahve lehelete éri.
— Valóban, olyan a nép, mint a fű! —
Kiszárad a fű, elhervad a virág,
de Istenünk szava örökké megmarad.

Menj föl egy magas hegyre,
te, aki jó hírt viszel Sionnak:
és engedd ki a hangod, jól engedd ki,
te, aki jó hírt viszel Jeruzsálemnek.
Engedd ki a hangod! Ne félj!
És hirdesd Juda városainak:
Nézzétek, a ti Istenetek!

Íme az Úr, Jahve, eljön hatalommal,
karja mindent uralma alá vet.
Győzelmének jutalma halad nyomában,
előtte meg a győzelmi jelvények.
Mint pásztor, úgy legelteti nyáját.
Karjaira veszi bárányait,
az ölében hordozza őket,
és nagy gonddal vezeti az anyajuhokat. »

(Iz 40,1-11)

Abban az időben föllépett Keresztelő János és Judea pusztájában ezt hirdette: « Tartsatok bűnbánatot, mert közel van a mennyek országa. » Ő az, akit Izajás próféta említ, amikor így szól:

« A pusztában kiáltónak ez a szava:
Készítsétek elő az Úr útját!
Egyengessétek ösvényeit! »

(Mt 3,1-3)

Isten teremtő és a világ ura

Izrael tudatára ébred kiválasztottságának, de ugyanakkor mindannak, amit Isten tett érte. Világosan felismeri azt, hogy a transzcendens Isten hozta létre a mindenséget, hozzá hasonló teremtő nincs; a bálványok semmik. Ugyanebben a korban íródik a teremtéstörténet (Ter 1); a zsoltáros pedig imádságban, Istent dicsőítő énekben mondja el ugyanezt a tanítást (Zsolt 8; 19; 104).

Ki mérte meg marokkal a tenger vizét?
És arasszal ki mérhetné föl az ég távlatait?
A föld porát ki fogta vékába?
Ki mérte meg mérlegen a hegyeket,
és a dombokat a mérleg serpenyőjén?
Ki adott tanácsot Jahve lelkének,
és mint tanácsadó ki látta el útmutatással?
Kit kért meg rá, hogy ossza meg vele bölcsességét,
ki tanította meg a helyes útra,
és ki mutatta meg neki az okosság ösvényét?

Lám, a nemzetek olyanok előtte, mint a vízcsepp a vödrön,
Csak annyit számítanak, mint a porszem a mérlegen. (...)

Nem tudjátok és nem hallottatok róla?
Nem hirdették nektek kezdettől fogva?
Nem tudtok a föld teremtéséről?
Ő az, aki a földkerekség fölött trónol,
amelynek lakói csak olyanok előtte, mint a sáskák,
Ő terítette ki, mint valami leplet, az eget,
s kifeszítette, mint a lakósátrat.
Ő az, aki a fejedelmeket is semmivé teszi,
és megsemmisíti a föld kormányzóit.
Alighogy elülteti, alighogy elveti őket,
és alighogy gyökeret ver törzsük a földben:
hirtelen csak rájuk fú, erre elszáradnak;
aztán a szél, mint a pelyvát, elsodorja őket.

« Kihez tudtok hasonlítani?
És ki lehetne hozzám hasonló? » — mondja a Szent.
Emeljétek föl tekinteteteket és lássátok:
Ki alkotta mind a csillagokat?
Ő, aki elvezeti seregüket, megszámolja őket,
és nevén szólítja valamennyit;
hatalma és nagy ereje miatt
egy sem mulasztja el, hogy válaszoljon neki.

Miért mondod ezt, Jákob,
miért beszélsz így, Izrael:
« Sorsom el van rejtve Jahve elől,
és igazságom elkerüli Istenem figyelmét? »
Hát nem tudod és nem hallottad még,
hogy örökkévaló Isten Jahve?
Ő teremtette a föld határait.
Nem lankad el és nem fárad el,
s bölcsessége kifürkészhetetlen.

(Iz 40,12-15.21-28)

Vajon ki látta az Úr gondolatait?
Tanácsot ki adott neki?
Minden belőle, általa és érte van,
Dicsőség néki mindörökké! Amen.

(Róm 11,34.36)

Izrael reménysége: új Kivonulás

A próféta a Deuteronómium nagy gondolatát hirdeti: Isten kiválasztotta és óvja Izraelt: Ő népe Megváltója. Új Exodus, új Kivonulás van készülőben. A próféta leírásában a pusztaság a Teremtésben leírt paradicsom képére emlékeztet. A kép a messiási idők közeledtét sejteti.

És te, Izrael, én szolgám,
Jákob, akit kiválasztottam barátomnak,
Ábrahám ivadéka.
Te, akit a föld határairól hoztalak elő,
és a világ végéről hívtalak meg:
te, akihez így szóltam: Szolgám vagy,
kiválasztottalak, ezért nem vetlek el:
Ne félj, mert veled vagyok,
ne csüggedj, mert én vagyok a te Istend! (...)

Ne félj hát, Jakob, te szegény féreg,
te maroknyi Izrael.
Magam vagyok a gyámolod
— Jahve mondja ezt neked —,
Izrael Szentje, a te Megváltód.
Nézd, cséplőszánná teszlek,
új és élesfogú cséplőszánná.
Hegyeket csépelsz és törsz majd össze,
halmokat zúzol pozdorjává.
Szélnek engeded majd, és a szél elsodorja őket,
a forgószél szerteszórja mind.
De te ujjongsz majd Jahvéban,
és dicsekszel Izrael Szentjében.

Vizet keresnek a szűkölködők és a szegények,
de nincs, a nyelvük száraz a szomjúságtól.
Én, Jahve, meghallgatom őket,
én, Izraelnek Istene, nem hagyom el őket.
Folyókat fakasztok a kopasz dombokon,
és forrásokat a völgyek ölén.
A pusztaságot tóvá változtatom,
vizek forrásaivá a kiaszott földet.
A sivatagban cédrust növesztek,
akácot, mirtuszt és olajfát;
a pusztában fenyőt ültetek,
platánt és ciprust egymás mellett.
Hogy így mindenki lássa és megtudja,
meggondolja és megértse:
Jahve keze vitte ezt végbe mind,
Izrael Szentje teremtette.

(Iz 41,8-10.14-20)

A Jahve Szolgájáról szóló első ének

A hivatásához hűséges Szolga nem úgy jelenik meg, mint Izrael megszemélyesítője, hiszen a választott nép méltán bűnhődik, hanem mint az igaz, akinek tanításából megvilágosodás és megszabadulás származik. — Jézus ennek az alázatos és szelíd Szolgának magatartását ölti fel keresztelésétől kezdve, (Mt 3,16-17), elutasítva így annak a Messiásnak képét, akiben a zsidók politikai vezért vártak.

Nézzétek, a szolgám, akit támogatok,
a választottam, akiben kedvem telik,
Kiárasztom rá lelkemet,
hogy igazságot vigyen a nemzeteknek.
Nem kiált majd, s nem emeli föl a hangját,
szava se hallatszik az utcákon.
A megtört nádszálat nem töri össze,
sem a pislákoló mécsest nem oltja ki.
Hűségesen elviszi az igazságot,
nem lankad el, sem kedvét el nem veszti,
míg az igazságot meg nem szilárdítja a földön.
Az ő tanítására várnak a szigetek.
Ezt mondja Jahve, az Isten,
aki megteremtette az egeket és kifeszítette,
aki megszilárdította a földet
s rajta kisarjasztotta a növényeket,
aki éltető leheletet ad a földön lakó népnek,
és életet mindennek, ami csak jár-kel rajta:
Én, Jahve, hívtalak meg az igazságban,
én fogtam meg kezed, és én formáltalak.
Megtettelek e népnek szövetségül
és a nemzeteknek világosságul,
hogy nyisd meg a vakok szemét,
és szabadítsd ki a börtönből a foglyokat,
és a tömlöcből azokat, akik a sötétségben ülnek.

(Iz 42,1-7)

Megkeresztelkedése után Jézus azonnal feljött a vízből, mire megnyílt neki az ég és látta, hogy Isten Lelke galamb képében leereszkedik és rászáll. Akkor a mennyből ez a szózat hangzott: « Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik. » (Mt 3,16-17; vö. Jn 1,32-34)

A farizeusok tanakodni kezdtek, hogyan okozhatnák vesztét. Mikor Jézus ezt meghallotta, eltávozott onnan. Azután is sokan fordultak hozzá, és ő meggyógyította valamennyit. De megtiltotta nekik, hogy nyilvánosságra hozzák. Így beteljesedett Izajás próféta jövendölése:

« Ez az én szolgám, akit kiválasztottam,
Szeretett fiam, akiben kedvem telik... »

(Mt 12,14-21)

Isten szeretete népe iránt

Nem, Jahve szeretete nem szűnt meg választott népe iránt! Nemcsak megszabadítja gyermekeit és megismétli az egyiptomi kivonuláskor tett csodáit, hanem szeretetével állandóan közöttük marad.

Most hát ezt mondja Jahve,
a teremtőd, Jákob, az alkotód, Izrael:
Ne félj, mert megváltalak;
neveden szólítalak: az enyém vagy.
Ha tengereken kelsz át, veled leszek;
és ha folyókon, nem borítanak el,
ha tűzön kell átmenned, nem égsz meg,
és a láng nem perzsel meg.
Mert én Jahve vagyok, a te Istened,
Izrael Szentje, a Megváltód. (...)

Most már ne arra gondoljatok, ami régen történt,
és ne a múlt dolgokra figyeljetek.
Nézzétek, én valami újat viszek végbe,
már éppen készülőben van; nem látjátok?
Valóban, utat csinálok a pusztában,
és ösvényt a járatlan földön. (...)
A nép, amelyet magamnak alkottam,
hirdetni fogja dicsőségemet.

(Iz 43,1-3:18-19.21)

Mindaz, aki Krisztusban van, új teremtmény. A régi tovatűnt, lám, valami új valósult meg. Mindez Istentől ered, akit Krisztus kiengesztelt irántunk.

(2Kor 5,17-18)

A Jahve Szolgájáról szóló második ének

Ez az ének a Szolga hivatásáról szól. (Egyesek az énekhez csatolják még a 7., sőt a 7-9 a verseket is.) Isten létük első pillanatától hívja választottait (vö. Jer 1,4; Gal 1,15). A Szolga küldetése egyetemes jellegű: ő lesz a népek világossága. Az öröktől kiválasztott és felkent Szolga maga Jézus, akit az Atya küldött « világosságul a pogányok megvilágítására és dicsőségére népének, Izraelnek » (Lk 2,32).

Az Úr azt mondja: « Szolgám vagy, benned fogok megdicsőülni. » A Hetvenes görög fordítás közvetítésével a következő értelemeltolódás jött létre: szolgám — gyermekem —fiam. Az ősegyházban az Isten Szolgája, Isten Gyermeke kifejezés Jézust jelölte. Ez hangzik fel az Atya ajkán Jézus megkeresztelkedésekor és színeváltozásakor.

Halljátok szigetek,
és figyeljetek, távoli népek!
Jahve hívott meg, mielőtt még születtem;
anyám méhétől fogva a nevemen szólított.
Számat éles kardhoz tette hasonlóvá,
s kezének árnyékában rejtegetett.
Mint a hegyes nyíl, olyanná tett,
és a tegzébe rejtett.

S így szólt hozzám: « A szolgám vagy, (Izrael)
benned fogok megdicsőülni! »
De én azt gondoltam: « Hiába fáradtam,
haszontalanul tékozoltam erőmet. »
Ám igaz ügyem Jahve előtt van,
és jutalmam Istenemnél.
Becses vagyok Jahve szemében,
és Istenem az erőm.

És most ezt mondja Jahve,
aki már anyám méhétől fogva szolgájává tett,
hogy visszavezessem hozzá Jákobot,
és Izraelt köréje gyűjtsem:
« Kevés az, hogy szolgám légy,
s fölemeld Jákob törzseit,
és visszatérítsd Izrael maradékát.
Nézd, a nemzetek világosságává tettelek,
hogy üdvösségem eljusson a föld határáig. »

(Iz 49,1-6)

...megnyílt az ég és galambhoz hasonló testi alakban leszállt rá a Szentlélek. A mennyből ez a szózat hallatszott: « Te vagy az én szeretett Fiam, benned telik kedvem. »

(Lk 3,22)

Szavai közben fényes felhő takarta el őket és a felhőből szózat hallatszott: « Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik, őt hallgassátok! »

(Mt 17,5)

Pál és Barnabás nyílt bátorsággal kijelentették: « Először nektek kellett hirdetnünk Isten igéjét. De mivel visszautasítjátok azt és nem tartjátok magatokat méltóknak az örök életre, most a pogányokhoz fordulunk. Az Úr ugyanis ezt a parancsot adta nekünk: A pogányok világosságává tettelek, hogy üdvösségük légy a föld végső határáig. »

(Csel 13,46-47)

Csodálatos hazatérés a fogságból

Míg a 49. fejezet első hat versében a Szolga nem azonos Izrael népével, hanem tőle különböző, valóságos személyként szerepel, a 7. vers Izrael népéhez szól. A következő versek a 13. versig bezárólag valószínűleg Ciruszra vonatkoznak, aki a szabadulást hozza a fogságban sínylődő zsidóknak. A 14. versben és a következőkben már Sionról van szó, amelyet az Úr jobban szeret, mint ahogy egy anya szeretheti gyermekét. Szemelvényünk vége (15-16. versek) Ózeás, Jeremiás és a Deuteronómium üzenetét foglalja össze: az Úr szeretete Izrael iránt rendíthetetlen.

Ezt mondja Jahve, Izrael Megváltója és Szentje,
annak, akinek életét megvetették,
akit a nemzetek megutáltak, a kényurak szolgájának:
Királyok állnak majd fel, ha meglátnak,
és fejedelmek borulnak le,
Jahve miatt, aki hűséges,
Izrael Szentje miatt, aki kiválasztott.

Ezt mondja Jahve:
A kegyelem idején meghallgatlak,
és az üdvösség napján megsegítelek.
(Én teremtettelek, és én teszlek meg
a nép szövetségévé.)
Helyreállítom az országot,
és kiosztom a pusztává lett örökséget.
A foglyokhoz így szólok: « Gyertek ki! »
A sötétben ülőkhöz meg: « Gyertek a napvilágra. »

Minden út mentén legelhetnek majd,
és minden halmon legelőt találnak.
Nem éheznek és nem szomjaznak,
forró szél nem éri, s nap sem égeti őket.
Mert aki megkönyörült rajtuk, az vezeti,
s a vizek forrásaihoz tereli őket.
Minden hegyet úttá teszek nekik,
és feltöltöm az ösvényeket.

Nézzétek, ezek messze távolból jönnek,
azok északról és nyugatról,
amazok meg Szinim földjéről.
Zengjetek dicséretet, egek, és ujjongj, te föld;
hegyek, daloljatok örömötökben,
mert Jahve megvigasztalja népét,
és megkönyörül szegényein.

Így panaszkodott Sion: « Elhagyott Jahve!
Megfeledkezett rólam! »
De megfeledkezhet-e csecsemőjéről az asszony?
És megtagadhatja-e szeretetét méhe szülöttétől?

S még ha az megfeledkeznék is:
én akkor sem feledkezem meg rólad.
Nézd, a tenyeremre rajzoltalak;
falaid szemem előtt vannak szűntelen.

(Iz 49,7-16)

A szeretet ebben mutatkozik meg: Nem mi szerettük Istent, hanem ő szeretett minket, és elküldte Fiát engesztelő áldozatul bűneinkért.

(1Jn 4,10)

Isten nem bánja meg kegyelmi adományát és hívását.

(Róm 11,29)

A Jahve Szolgájáról szóló harmadik ének

A Szolgát üldözik tanítása miatt, de az Úr segítségére siet. Tanítványként vagy bölcsként figyel Jahve szavára, és mikor ő szenvedést jelöl ki neki, nem hátrál meg. A Szolga szenvedésének témája visszatér majd a negyedik énekben is.

Jahve, az Úr megadta a nyelvet,
a tanítványok nyelvét.
Hogy megfelelhessek a fáradtaknak,
maga adja ajkamra a szót.
Reggelenként ő teszi figyelmessé a fülemet,
hogy rá hallgassak, .mint a tanítványok;
Jahve, az Úr nyitotta meg a fülemet.

S én nem álltam ellen,
és nem hátráltam meg.
Hátamat odaadtam azoknak, akik vertek,
arcomat meg, akik tépáztak.
Nem rejtettem el arcomat azok elől,
akik gyaláztak és leköpdöstek.

Jahve, az Úr megsegít,
ezért nem vallok szégyent.
Arcomat megkeményítem, mint a kőszikla,
s tudom, hogy nem kell szégyenkeznem.

Közel van, aki igazságot szolgáltat nekem;
Ki szállhat velem perbe?
Álljunk ki együtt! Ki az ellenfelem?
Jöjjön ide hozzám!

Jahve, az Úr siet segítségemre.
Ki ítélhet el?
Lám, mindnyájan elenyésznek, mint a ruha,
amelyet a moly emésztett meg.

(Iz 50,4-9)

Arcul köpdösték és ököllel ütötték, mások pedig arcul verték és azt mondták: « Találd ki, Messiás, ki ütött rád?»

(Mt 26,67-68)

Isten... tulajdon Fiát sem kímélte, hanem odaadta mindnyájunkért: Hogyan ne ajándékozna nekünk vele együtt mindent? Ki emel vádat Isten választottjai ellen? Hiszen Isten tette megigazultakká őket.

(Róm 8,31-33)

A Jahve Szolgájáról szóló negyedik ének

A próféta egy olyan igaz férfi alakját rajzolja meg, akit Isten szenvedéssel borít el, aki önként szenved nemcsak Izrael, hanem a nemzetek sokasága bűnének kiengesztelésére. Az Igaz szenvedése az egész bűnös közösség megigazulását eredményezi — így oldja meg a próféta a rossz botrányának kérdését, amelyet már Jeremiás is élesen megfogalmazott, és amely elemi erővel szakad fel a szenvedő Jób ajkán.

A kereszten haldokló Jézus, a 22. zsoltárt imádkozva, minden részletében beteljesítette a szenvedő Igaz itt bemutatott alakját. Az ősegyház valóban Jézusra alkalmazta ezeket a « jövendöléseket » (Csel 8,32k; 2Kor 5,20-21; 1Pét 2,21-25; Mt 8,17; Jn 1,29...).

Nézzétek, szolgám diadalmaskodik,
fönséges lesz és felmagasztalják,
és nagy dicsőségre emelkedik.

Amint sokan megborzadnak láttán,
— hiszen olyan dicstelennek látszott,
és alig volt emberi ábrázata —,
úgy fog majd sok nemzet ámulni rajta,
és királyok némulnak el színe előtt.
Mert olyasmit fognak látni,
amilyet még soha nem hirdettek nekik,
és olyan dolognak lesznek tanúi,
amilyenről addig soha nem hallottak.

Ki hitt abban, amit hallottunk,
és Jahve karja ki előtt nyilvánult meg?
Úgy nőtt fel előttünk, mint a hajtás,
és mint a gyökér a szomjas földből.
Nem volt sem szép, sem ékes (hiszen láttuk),
a külsejére nézve nem volt vonzó.
Megvetett volt, utolsó az emberek között,
a fájdalmak férfia, aki tudta, mi a szenvedés;
olyan, aki elől iszonyattal eltakarjuk arcunkat,
megvetett, akit bizony nem becsültünk sokra.

Bár a mi betegségeinket viselte,
és a mi fájdalmaink nehezedtek rá,
mégis (Istentől) megvertnek néztük,
olyannak, akire lesújtott az Isten, és akit megalázott.

12. Hermon hegye (2759 m)

A fénykép áprilisban készült, csúcsán még látható a téli hó maradványa. Északról zárja le Palesztínát. Itt ered számos folyó, köztük a Jordán egyik ága, amely a képen látható. A kánaániak istentiszteleti helye volt, nagy szentélyt építettek egyik csúcsára.

Igen, a mi bűneinkért szúrták át,
a mi gonoszságainkért törték össze;
a mi békességünkért érte utol a büntetés,
az ő sebei szereznek nekünk gyógyulást.

Mi mindnyájan, mint a juhok tévelyegtünk,
ki-ki a maga útjára tért,
és Jahve mégis az ő vállára rakta
mindnyájunk gonoszságát.
Megkínozták, s ő alázattal elviselte,
nem nyitotta ki a száját.
Mint a juh, amelyet leölésre visznek,
vagy amint a bárány elnémul nyírója előtt,
ő sem nyitotta ki a száját.

Erőszakos ítélettel végeztek vele.
Ugyan ki törődik egyáltalán ügyével?
Igen, kitépték az élők földjéből,
és bűneink miatt halállal sújtották.
A gonoszok közt adtak neki sírboltot,
és a gazdagok mellé temették el,
bár nem vitt végbe gonoszságot,
sem álnokság nem volt szájában.

Úgy tetszett Jahvénak, hogy összetöri szenvedéssel.
Ha odaadja életét engesztelő áldozatul:
látni fogja utódait, hosszúra nyúlik élete
és teljesül általa Jahve akarata.

« Majd ha véget ér lelkének gyötrelme,
látni fogja a világosságot és megelégedés tölti el.
Szenvedésével sokakat megigazultakká tesz szolgám,
mivel gonoszságaikat magára vállalta.
Ezért osztályrészül sokakat adok neki,
és a hatalmasok lesznek zsákmánya,
amiért életét halálra adta,
és a gonosztevők közé sorolták,
noha sokak vétkeit hordozta,
és közben imádkozott a bűnösökért. »

(Iz 52,13—53,12)

János látta, hogy Jézus közeledik felé. Megszólalt: « Nézzétek, az Isten Báránya! Ő veszi el a világ bűnét! »

(Jn 1,29)

« Mondom nektek: Meg kell valósulnia annak, amit az Írás mond: És a gonosztevők közé számították. Sorsom ugyanis beteljesedik. »

(Lk 22,37)

Vétkeinket testén fölvitte a keresztfára, hogy meghaljunk a bűnnek és igaz életet éljünk. Ti az ő sajgó sebei által gyógyultatok meg; olyanok voltatok ugyanis, mint a tévelygő juhok, de most megtértetek lelketek pásztorához és gondozójához.

(1Pét 2,25)

(Krisztus Jézus) isteni mivoltában nem tartotta az Istennel való egyenlőséget olyan dolognak, amihez föltétlenül ragaszkodjék, hanem szolgai alakot fölvéve kiüresítette önmagát és hasonló lett az emberekhez. Külsejét tekintve olyan volt, mint egy ember; megalázta magát és engedelmes lett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig. Ezért Isten fölmagasztalta és minden mást fölülmúló nevet adott neki: Jézus nevére hajoljon meg minden térd a mennyben, a földön és az alvilágban, s minden nyelv hirdesse az Atyaisten dicsőségére, hogy Jézus Krisztus az Úr.

(Fil 2,6-11)

« Örök szeretettel szeretlek... »

Második Izajás könyvének utolsó része az Ószövetség legszebb lapjai közé tartozik: Isten vallomása népe iránti szeretetéről. Ózeás és Jeremiás után most ismét hitvesnek nevezi önmagát Jahve, aki örök szeretettel szereti Izraelt.

Ne félj, nem fogsz megszégyenülni,
ne pirulj, nem ér gyalázat.
Sőt elfelejted ifjúkorod szégyenét,
és özvegységed gyalázatára nem kell emlékezned többé.
Mert maga Teremtőd lesz hitvesed,
a Seregek Jahvéja a neve.
Izrael Szentje lesz a Megváltód,
akit az egész föld Istenének hívnak.
Igen, mint egy elhagyott és bánkódó lelkű asszonyt,
visszahív Jahve.
Mert eltaszíthatja-e valaki ifjúkori feleségét?
Istened mondja ezt.

Igaz, elhagytalak egy röpke pillanatra;
de most nagy irgalommal visszafogadlak.
Amikor haragom fölgerjedt,
egy pillanatra elrejtettem előled arcomat.
De most örökre szóló irgalommal megkönyörülök rajtad.
Jahve mondja ezt, a te Megváltód.

(Iz 54,4-8)

Krisztus szerette az Egyházat és föláldozta magát érte hogy a keresztségben az (élet) igéje által tisztára mosva megszentelje. Ragyogó tisztává akarta tenni az Egyházat, amelyben sem szeplő, sem ránc, sem egyéb efféle nincsen, hanem szent és szeplőtelen.

(Ef 5,25b-27)

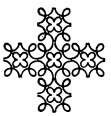

A nyitott szellemű, a világ minden jóságára és szépségére rácsodálkozó Második Izajás közel áll a mai kor keresztényéhez. A mai keresztény is egyetemes ember:

- **— Isten remekművét fedezi fel a teremtésben:**
- **— Istentől várja szabadulását, vigasztalását;**
- **— Isten szeretetének csodáit látja megismétlődni a maga és az egyházi közösség életében;**
- **— élete értelmét annak szeretetében látja, Aki « örökre szóló irgalommal megkönyörült rajta »;**
- **— bűnbánattal és egész lénye szeretetével imádja a Szenvedő Szolgát, Jézust, a világ Megváltóját;**
- **— tudatosan vállalja azt a szenvedést, amellyel itt és most neki kell kiegészítenie Krisztus szenvedését Titokzatos Teste javára.**

E) *Szövetség és teremtés*

A szent történet tulajdonképpen Ábrahám kiválasztásával és meghívásával kezdődik. A Teremtés könyvének első 11 fejezete az emberiség őstörténetét mondja el népies nyelven, a régi emberek elképzelései alapján. Izrael kezdetben a Szövetség Istenében hitt; csak később, Istennek történetében megnyilatkozó csodatettei alapján ismerte fel a Teremtőt. Jahve az az Isten, aki kiválasztotta, vezette, óvta népét a történelem viszontagságain keresztül: ezzel mutatta meg, hogy ura más népeknek és a természetnek is.

Főleg a fogság idején tudatosul Isten teremtő tevékenysége. Második Izajásnál pl. a bara = *teremteni elsősorban azt a hallatlan újságot jelöli, amelyet Isten a történelemben akkor valósít meg, amikor megmenti népét, és csak másodsorban jelöli a « kezdeti » teremtést, úgy, ahogy azt ma értelmezzük (semmiből létrehozni). Hasonlóképpen Isten Szavát először úgy fedezi fel Izrael, mint Isten jótékony cselekvésének, üdvözítő tettének kifejezését, és csak később értik meg, hogy ez a Szó « teremtette » a mindenséget* (Jób, Zsoltárok).

Még a szemelvények tanulmányozása előtt tisztán kell látnunk az őstörténetről szóló elbeszélések egészen sajátos jellegét. A mai nyugati értelemben vett történeti elbeszélés megtörtént eseményekről ad lehetőleg hűséges beszámolót és értékelést. Az őstörténet szintén a valóságról tájékoztat, de egészen más szempont szerint. Az őstörténet (görög néven protológia) — mint ahogy ellentétpárja, az eszkatológia is — lényegében, alapvetően a történelmi máról szól, a világ és az emberiség jelenlegi helyzetét igyekszik megmagyarázni, a mában megélt problémákra, feszültségekre keres magyarázatot és megoldást úgy, hogy beállítja őket a kezdet, illetve a végső beteljesedés távlataiba. Ami tehát az őstörténetben eseménynek és történelmi egymásutánnak van feltüntetve, az alapjában véve a jelen értékrendjét, ennek az értékrendnek belső rétegeződését tünteti fel Amikor « jelenről » beszélünk a szentírási őstörténettel kapcsolatban, akkor természetesen, mint már céloztunk rá, az őstörténeti elbeszélések keletkezési korára, vagyis a Krisztust megelőző évezred első felére gondolunk. Mivel pedig Szentírásról van szó, azért az őstörténeti elbeszélésekben tükröződő értékrendi rétegeződés isteni és egyben emberi ihletésű.

TEREMTÉS

Első teremtéselbeszélés

« Kezdetben (kezdetkor) teremtette Isten az eget és a földet... » A Biblia elején olvashatjuk a hatnapos teremtéstörténetet. Kimerítő, logikusan felépített egészbe foglalja az ókori Kelet világképét; hat munkanap és a szombati pihenő keretébe állítja be Isten világot alkotó tervszerű tevékenységét. Tökéletes összhangban mutatja be a világ sztatikus rendjét és megteremtésének dinamikáját.

Isten összesen nyolc műveletet végez hat nap alatt: a harmadik és a hatodik napra két-két művelet jut. Az első három napban négy művelettel Isten egymástól elválasztva létrehozza a világmindenség legfőbb szektorait, a másik három napban pedig újabb négy művelettel benépesíti őket. A létezők Isten hívó szavára állnak elő. A világ napról napra népesebb, differenciáltabb, tökéletesebb lesz; végül az ember megalkotásával — rendkívül ünnepélyes pillanat! — megjelenik a teremtés koronája, Isten képmása.

Logika, tervszerűség, művészi, ritmikus felépítés jellemzi az elbeszélés stílusát is; ismétlődő bevezető formulákat, záró refréneket, az elbeszélés hömpölygő áradását figyelhetjük meg. Szinte kézzelfoghatóan világos, hogy a szöveg hangos felolvasásra, liturgikus használatra, továbbá memorizálásra, « elmélkedésre » (héberül: mormolásra, suttogásra) íródott.

« Kézenfekvő az a feltevés, hogy olyan korban keletkezett, amikor a szombat megtartása különleges vallási törvénynek számított. Verses formáját annak köszönheti, hogy a prófétai és papi nemzedékek újra meg újra átgondolták, és kiemelték benne az emlékeztető mozzanatokat. » (*Biblia* 62) Ez a kialakulási folyamat megkezdődhetett a jeruzsálemi templom pap teológusainak körében, és valószínűleg a Babilonba száműzött zsidó papság körében zárult le. Az elbeszélés tehát az ún. « papi » hagyományhoz tartozik.

A hatnapos teremtéselbeszélés szerzője kozmikus arányokban gondolkozik. Felsorolását a föld puszta és üres (*tohuvabohu*), sötétségbe burkolózó állapotával, majd pedig a világosság — napot, holdat, csillagokat megelőző! — létrehozásával kezdi; hiszen « a régi ember a semmi és a létező valami közti különbséget végső fokon a sötétség és a világosság ellentétével érzékeltette. » A régi ember elképzelésében a föld egy határtalan óceánban (az alsó vizekben) álló sziget; a föléje boruló égbolt arra szolgál, hogy távol tartsa, illetve zsilipjein keresztül olykor megeressze a felső, égi vizeket. « A mindenség olyan, mint a lét fokozataiból felépült piramis, amelynek csúcsán az ember áll. Időben ő az utolsó, és Istenhez ő áll a legközelebb. » (*Biblia* 62).

A hat nap, mint színműben a felvonások, időkeretül szolgál, amelyben a szerző mondanivalóját elrendezi. Ez az időkeret nekünk semmi tudományos ismeretet nem közöl, csupán irodalmi forma. A tartalom, a hosszúra nyúló részletezés, a létezők felsorolása és csoportosítása mint « tudományos » ismeretanyag szintén az ószövetségi hívőknek szól, az ő tudományuk szintjén áll. Ugyanakkor azonban az időkeret éppen úgy, mint a létezők rendszerezése egyben isteni üzenet is, amelynek számunkra is megvan a vallási tanulsága.

Az elbeszélés szerzője nem akar az elbeszélés « szemtanújának » feltűnni, és azt sem állítja magáról, hogy Isten látomásban mutatta meg neki a teremtés lefolyását. « A szöveg úgy beszél a teremtésről, ahogy a prófétai igehirdetés visszatekintett rá és szemléletesen előadta. » (*Biblia* 62) Ezért meddő és téves vállalkozás a « konkordizmus », vagyis a bibliai elbeszélés meg a modern természettudomány (pl. a fejlődéselmélet) részletekbe menő « összeegyeztetése ». A Szentírás alapvető vallási igazságokat ad elő a régi szemita kultúra szemléletmódjában és nyelvezetével; e kezdetleges felfogás szerint pedig Isten mindent közvetlenül és egyszerre a mai formájában hozott létre. A modern hivőt semmi sem akadályozza abban, hogy magáévá tegye a kellően igazolt fejlődéselméletet, hiszen az evolúció nem zárja ki a teremtést, hanem éppen annak kibontakozása a térben és az időben.

Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet. A föld puszta volt és üres, sötétség borította a mélységeket, és Isten lelke lebegett a vizek fölött.

Isten szólt: « Legyen világosság », és világos lett. Isten látta, hogy a világosság jó. Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől. A világosságot nappalnak nevezte Isten, a sötétséget pedig éjszakának. Azután este lett és reggel: az első nap.

Isten újra szólt: « A vizek közepén keletkezzék szilárd boltozat, és alkosson válaszfalat a vizek között. » Úgy is lett. Isten megalkotta a szilárd boltozatot, és elválasztotta vele a boltozat fölötti és a boltozat alatti vizeket. Isten a boltozatot égnek nevezte. Erre este lett és reggel: a második nap.

Isten ismét szólt: « Gyűljenek össze az ég alatti vizek egy helyre és emelkedjék ki a száraz. » Úgy is történt. Isten a szárazat földnek nevezte, az összefolyt vizeket pedig elnevezte tengernek. Isten látta, hogy ez jó.

Akkor megint szólt Isten: « Teremjen a föld zöldellő növényeket, amelyek termést hoznak, és fákat, amelyek magot termő gyümölcsöt teremnek a földön. » Úgy is lett. A föld zöldellő növényeket termett, amelyek termést hoznak fajuk szerint, és fákat, amelyek gyümölcsöt érlelnek, amelyekben magvak vannak, a fajtának megfelelően. Isten látta, hogy ez jó. Este lett és reggel: a harmadik nap.

Akkor megint szólt Isten: « Legyenek világító testek az égbolton, s válasszák el a nappalt az éjszakától. Ezek határozzák meg az ünnepeket, a napokat és az éveket. Fényeskedjenek az égbolton s világítsák meg a földet. » Úgy is lett. Isten megteremtette a két nagy világítót. A nagyobbik világítót, hogy uralkodjék a nappalon és a kisebbik világítót, hogy uralkodjék az éjszakán, s hozzá még a csillagokat. Isten az égboltra helyezte őket, hogy világítsanak a földnek, uralkodjanak a nappal és az éjszaka fölött, s válasszák el a világosságot meg a sötétséget. Isten látta, hogy ez jó. Este lett és reggel: a negyedik nap.

Isten szólt: « A vizek teljenek meg élőlények sokaságával, az égen, a föld felett pedig röpködjenek madarak. » Úgy is történt. Isten megteremtette fajtájuk szerint a nagy tengeri állatokat és mind az élőlényeket, amelyek mozognak vagy a vízben úszkálnak. És a röpködő madarakat is, ugyancsak fajtájuk szerint. Isten látta, hogy ez jó. Isten megáldotta őket és így szólt: « Legyetek termékenyek, szaporodjatok, lepjétek el a tengerek vizét, s a madarak is szaporodjanak a földön. » Este lett és reggel: az ötödik nap.

Aztán szólt Isten: « Hozzon létre a föld élőlényeket fajuk szerint: háziállatokat, csúszómászókat és mezei vadakat fajuk szerint. » Úgy is történt. Isten megteremtette a mezei vadakat fajuk szerint, a háziállatokat fajuk szerint és az összes csúszómászókat a földkerekségen, fajonként. Isten látta, hogy ez jó.

Isten újra szólt: « Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá. Ők uralkodjanak a tenger halai, az ég madarai, a háziállatok, a mezei vadak és az összes csúszómászó fölött, amely a földön mozog. » Isten megteremtette az embert, saját képmására alkotta, férfinak és nőnek teremtette. Isten megáldotta őket, Isten szólt hozzájuk: « Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá. Uralkodjatok a tenger halai, az ég madarai és minden állat fölött, amely a földön mozog. » Azután ezt

mondta Isten: « Nézzétek, nektek adok minden növényt az egész földön, amely magot terem és minden fát, amely magot rejtő gyümölcsöt érlel, hogy táplálékotok legyen. A mező vadjainak, az ég madarainak és mindennek, ami a földön mozog és lélegzik, minden növényt táplálékul adok. » Úgy is történt. Isten látta, hogy nagyon jó mindaz, amit alkotott. Este lett és reggel: a hatodik nap.

Így készült el a föld és az ég minden bennelevővel együtt. Isten a hetedik napon befejezte művét, amit alkotott. A hetedik napon megpihent munkája után, amit végzett. Isten megáldotta és megszentelte a hetedik napot, mert azon megpihent egész teremtő munkája után.

Ez a története az ég és a föld teremtésének, ahogy az lefolyt.

(Ter 1,1—2,4a)

Kezdetben volt az Ige,
és az Ige Istennél volt,
és Isten volt az Ige;
ő kezdetben Istennél volt.

Minden őáltala lett,
és nélküle semmi sem lett.

Ami lett, benne élet volt,
és az élet volt az emberek
világossága.

(Jn 1,1-4)

Ő (Krisztus) a láthatatlan Isten
képmása,
minden teremtmény Elsőszülöttje.
Benne teremtett mindent
a mennyben és a földön:
a láthatókat és a láthatatlanokat,
trónusokat, uralmakat,
fejedelemségeket és hatalmasságokat.
Mindent általa és érte teremtett.
Ő előbb van mindennél,
és minden benne áll fönn.

(Kol 1,15-17)

« A világot és minden benne lévő dolgot teremtő Isten nem lakik kézzel épített templomokban, hiszen ő a mennynek és földnek Ura. Semmiben sem szorul emberi kéz szolgálatára, hiszen ő ad mindenkinek életet, leheletet, mindent. Ő telepítette le az egy őstől származó emberi nemet az egész föld színén, s megszabta ittlakásuk pontos idejét és határát. S mindezt azért, hogy keressék Istent, hátha rátalálnak, míg utána tapogatóznak, hiszen nincs messze egyikünktől sem. Benne élünk, mozgunk és vagyunk. (...) Isten eddig szemet húnyt a tudatlanság ideje fölött, most azonban tudomására hozza az embereknek, hogy mindenhol mindenkinek meg kell térnie. Kiszemelt ugyanis egy napot, amelyen igazságos ítéletet ül majd a világ fölött egy arra rendelt Férfi által. Erről mindenkinek bizonyítékot nyújtott azzal, hogy föltámasztotta őt halottaiból. »

(Csel 17,24-28.30-31)

Elmélkedés a teremtésről

Sem keletkezési idejét, sem szerzői körét tekintve a 104. zsoltár nem állhat messze az első teremtéselbeszéléstől; sőt minden valószínűség szerint tudatos párhuzamban áll vele. Ez a zsoltár « tudományos » és költői elemeket egyesít Isten teremtményeiben megnyilvánuló jelenlétének és Isten gondviselésének dicséretére.

« A zsoltáros a teremtett világ rendjét és szépségét szemléli. Megkapó az egyes képek plasztikus volta és az a szeretet, amellyel a szerző a természet és az ember életének részletein elidőz. A végén ez az összkép tárul elénk: Isten gondviselésétől függ minden élet, az Isten lelkének teremtő hatása alatt lélegzik minden, ami él. A zsoltárosnak sincs más öröme, mint részt venni abban az örömben, ami Istent teremtményei láttára eltölti. » (Farkasfalvy)

Lelkem, az Urat áldd!
Valóban nagy vagy, Uram Istenem,
fényesség, fenség a ruhád.

A napot mint palástot felöltötte,
szétbontotta mint sátrat az eget.
A vizet magas kamrákba töltötte,
szekere száll a fellegek felett
Útján röpítik szárnyai,
a szelek lettek hírvivői
és tűz és láng csatlósai

Talapzatára helyezte a földet,
soha meg nem inoghat,
a tenger takarójával bevontad
víz fedte be a hegytetőket.

Dörgő szavadra menekültek,
mennydörgő szózatodra elfutottak,
hegyekre tornyosultak,
tátongó mélybe lemerültek,
ahogyan helyüket megszabtad.
Határt szabtál, és át nem léphetik,
a földet többé el nem lephetik.

Forrást fakasztott, patakot,
hogy a hegyek közt folyjanak,
vizük igyák az állatok,
s eloltsák szomjukat a vadlovak.
Ég madarai odatelepednek,
a bokrok közül csiripelnek.

A hegyeket kamráiból megöntözi,
és ellátják tárházai
az egész földet.

A barmoknak növeszti a füvet,
az igásállat takarmányát,
kikelti a szántóföld gabonáját,
borral vidítja az emberszivet,
kerek képét megfényesíti,
jó eleséggel szívét erősíti.

Az Úr fáira bőven önt vizet,
a libanoni cédrusra, mit keze ültetett.
A madarak lombjukban fészket raknak,
a gólya ráül a borókafára.
A csúcsokon a zergék laknak,
a sziklahasadék borzok tanyája.

A hold követi a hónap szakát,
a nap ismeri alkonyát.
Sötétedik, leszáll az éjszaka,
prédát keres az őserdő vada.
A párduc kölyke bőg zsákmány után,
Istentől eledelt kíván.
Fölkel a nap, eltűnnek nesztelen,
mindegyik barlangjában elpihen.
Az ember munkálkodni kezd,
és szánt-vet, amíg le nem száll az est.

Uram, milyen sokféle a te műved!
Veled volt, mikor megalkottad, Bölcsességed,
teretményeid betöltik a földet.
Úr ő a tengeren: széltét-hosszát befogja,
sikamlós élőlénnyel telerakja;
kicsik-nagyok, temérdek állat!
Hajókat tesz rá utazásra,
bele Leviátánt teremt játékszerül magának.

Mind rád tekint,
hogy tápláld őket idejük szerint.
Amikor adsz, ételre lelnek.
Kezed kitárod, Jóság, s ők betelnek.
De hogyha elfordítod arcodat, kimúlnak,
ha lelked elvonod, halálba, porba hullnak.
Bocsásd ki lelked: új életre kelnek,
s a föld színét újjáteremted.

Az Úr dicsősége örökre éljen!
Az Úr találja örömét művében!
A föld tekintetétől megremeg,
hegyekhez hozzáér: füstölni kezdenek.

Hadd zengek én az Úrnak, míg csak élek,
ó Istenem, míg létezem, dalommal hadd dicsérlek!
Ha eljut hozzá ez az ének,
az Úrban örömöm megleltem.

A földről kotródjanak el a vétkesek,
a gonoszok mind elenyésszenek.
Ó áldd az Urat, lelkem!

(Zsolt 104)

« Ne aggódjatok megélhetéstek miatt, hogy mit egyetek vagy mit igyatok, sem testetek miatt, hogy mibe öltözzetek. Nem több-e az élet az eledelnél, s a test nem több-e a ruhánál? Nézzétek az ég madarait! Nem vetnek, nem aratnak, s csűrökbe sem gyűjtenek: mennyei Atyátok táplálja őket. Nem értek ti többet azoknál? Ugyan melyiktek toldhatja meg életkorát csak egy arasznyival is, ha aggodalmaskodik? És a ruha miatt miért nyugtalankodtok? Nézzétek a mezei liliomokat, mint növekednek. Nem fáradoznak s nem fonnak. Mondom nektek: Még Salamon sem volt minden dicsőségében úgy felöltözve, mint egy ezek közül. Ha pedig Isten így öltözteti a mezei virágot, amely ma virít, de holnap kemencébe kerül, nem sokkal inkább titeket, kicsinyhitűek? »

(Mt 6,25-30)

« Azt hirdetjük nektek, hogy ezektől a bálványoktól térjetek meg az élő Istenhez, aki az eget, a földet és a tengert alkotta, s mindazt, ami csak bennük van. Ő az előző korszakban megengedte, hogy a pogányok mind a maguk útját kövessék. Bár akkor sem maradt bizonyíték nélkül, mert jót cselekedett: az égből esőt és termékeny időt küldött számotokra, s bőven adott eledelt és szívderítő italt. »

(Csel 14,15-17)

Néhány főbb vallási igazságot, amelyet Isten a teremtésről szóló bibliai szövegekben közölni akar velünk, így fogalmazhatunk meg.

— Az ég és a föld és minden, ami a világegyetemet benépesíti, Istentől van.

— A világ nem örök, mint Isten, hanem úgy különbözik tőle, mint a mű szerzőjétől.

— A rend, az érthetőség, a célszerűség mind Istentől (Istennek az alakuló világ felett lebegő Szellemétől) ered.

— Ahhoz, hogy teremtsen, Istennek elég egy szó: « Isten szólt... és lett ». (Az antropomorfizmus a hatnapos teremtéselbeszélésben a lehető legszellemiesebb formájában szerepel).

— « Szeretsz mindent, ami van, és mit sem utálsz abból, amit alkottál. Ha gyűlöltél volna valamit, meg sem teremtetted volna » (Bölcs 11,24).

— « Hogy is maradhatna meg bárni, ha te nem akarnád, és hogyan állhatna fenn, ha te nem hívtad volna létre? » (uo. 25).

— Az Isten megteremtette világ jó, harmónikus, tökéletes; mentes a bűntől (nevezetesen a bűn legkegyetlenebb megnyilvánulásától, a vérontástól).

— A Nap, a Hold, a csillagok, a Mélység (óceán, Babilonban Tiámat, őscet istennő), a Leviatán (bálna, krokodil) nem istenségek, hanem az egyetlen igaz Isten teremtményei, amelyeket az ember szolgálatára vagy önmaga mulatságára rendelt. (A teremtésről szóló bibliai szövegek tehát ki nem mondott mitosztalanító vitába szállnak a többistenhit korabeli formáival).

— A világmindenség hatalmas templomában az ember Isten helytartója, Isten képmása.

— Az ember, amennyiben öntudattal rendelkező személy, annyiban Isten képmása; a természet fölött azonban csak Isten akaratától való függésben, vagyis az erkölcsi rend megtartásával uralkodhat.

— A teremtő Isten az élet, főképpen az emberi élet szaporodását, a föld benépesedését akarja; az ember kétneműsége, a házasság elsősorban ezt a teremtő szándékot szolgálja.

— Isten azért teremtett mindent, hogy a világban megvalósítsa az emberi nem üdvösségét.

— Isten teremtő tevékenysége az emberi munkának is mintaképe; Istenhez hasonlóan az ember szintén hat napig dolgozik; a heti munkaszüneti nap Isten példájából és parancsából ered; az idő hét napból álló szakaszokra való felosztása szent dolog.

Második teremtéselbeszélés: a) Éden

Közvetlenül az első után következik a Bibliában a második teremtéselbeszélés. Ez több szempontból erősen elüt az elsőtől.

Mindenekelőtt anyagát, tartalmát tekintve. A világ, a kozmosz megteremtését egyáltalán nem részletezi, úgyszólván nem is foglalkozik vele; figyelmét teljesen az emberre összpontosítja. Isten megalkotja az embert, és a száraz pusztaság közepén életteret alakít ki számára. Amikor elhelyezi a kertben, pontos kívánalmakat szab meg neki. Az ember névadással birtokba veszi az állatokat, de méltó élettársat nem talál köztük. Isten az ember egy oldalcsontjából alkotja meg az asszonyt, és élettársul adva őt az embernek, megalapítja a családot. — Ez a vázlatos áttekintés is érzékelteti velünk, hogy itt még az első teremtéstörténetnél is kezdetlegesebb « tudományos » világképpel van dolgunk.

Feltűnő különbségeket látunk a két teremtéstörténet szemléletmódjában, kifejezéseiben, stílusában is. — Elbeszélésünk mindjárt az elején éles ellentétet állít fel a sivatagi pusztaság és az embernek megfelelő élettér között. « A külső természet önmagában mostoha környezet; az életet tápláló kertet Isten külön alkotja az ember számára. » (*Biblia* 62) Már ez a kiindulás mutatja, és számos további részlet megerősíti (főleg a bűnbeesés meg a büntetés), hogy szerzőnk borúlátóan, tragikus beállításban szemléli az emberi sorsot. — Nem is a kozmikus problémák érdeklik, hanem (modern szóval kifejezve) az ember drámai, egzisztenciális kérdései. Istenről sokszor nagyon antropomorf módon beszél; ugyanakkor azonban finom érzékkel emelkedett gondolatokat fogalmaz meg, éppen Istennek isteni tulajdonságaival kapcsolatban.

Az előadásmód és a stílus népszerű, élénk, színes, képszerű, szemléletes. Időbe és erőfeszítésbe kerülhet, hogy hozzászokjunk, hogy nyelvezetét megtanuljuk; de ha ez sikerül, akkor költői szépsége és teológiai mélysége magával ragad.

A második teremtéselbeszélés ahhoz a hagyományhoz tartozik, amely Istent tulajdonnevén Jahvénak nevezi. (Sőt éppen ez a szakasz állandóan kettős nevet használ: *Jahveh Elohim,* « Jahve Isten », vagy esetleg « az isteni lények Jahvéja », hasonlóan a *Jahveh Szabaót,* « Seregek Jahvéja » névhez.) A jahvista hagyomány pár évszázaddal régebbi, és földrajzilag is más eredetre megy vissza, mint a papi elbeszélés: Judeában keletkezett, és írásba foglalása valószínűleg már Salamon korában, tehát a X. században megkezdődött, és a IX. században folytatódott.

(Az érdeklődők bővebb magyarázatot találnak alább, az őstörténeti szemelvények után következő « Függelék »-ben.)

Azon a napon, amikor Jahve Isten a földet és az eget megalkotta, még nem volt a földön semmiféle vad bozót, és nem nőtt semmiféle mezei növény, mert Jahve Isten még nem adott esőt a földnek, s nem volt ember sem, hogy a földet művelje. Egyszer pára szállt fel a földről és megáztatta a föld egész felszínét. Akkor Jahve Isten megalkotta az embert a föld porából és orrába lehelte az élet leheletét. Így lett az ember élőlénnyé.

Jahve Isten kertet telepített Édenben, keleten, és oda helyezte az embert, akit teremtett. És Jahve Isten a földből mindenféle fát sarjasztott, ami tekintetre szép és táplálkozásra alkalmas; azután kisarjasztotta az élet fáját a kert közepén, meg a jó és a rossz tudásának a fáját. Egy Édenben eredő folyó öntözte a kertet, s ott négy ágra szakadt. Az egyiknek a neve:

Pison; ez átfolyik Havilla egész földjén, ahol arany található. Ennek az országnak aranya kiváló; van ott még bdellium és onixkő is. A második folyó neve: Gichon, ez öntözi Kus egész földjét. A harmadik folyó: Tigris, ez Asszurtól keletre folyik. A negyedik folyó az Eufrátesz.

Jahve Isten vette az embert és Éden kertjébe helyezte, hogy művelje és őrizze. Jahve Isten parancsot adott az embernek: « A kert minden fájáról ehetsz. De a jó és a rossz tudás fájáról ne egyél, mert amely napon eszel róla, meghalsz. »

Azután így szólt Jahve Isten: « Nem jó az embernek egyedül lennie. Alkotok neki segítőtársat, aki hasonló hozzá. » Jahve Isten megteremtette még a földből a mező minden állatát s az ég minden madarát. Az emberhez vezette őket, hogy lássa, milyen nevet ad nekik. Az lett a nevük, amit az ember adott nekik.

Az ember tehát minden állatnak, az ég minden madarának és a mező minden vadjának nevet adott. De a maga számára az ember nem talált segítőtársat, aki hasonló lett volna hozzá. Ezért Jahve Isten álmot bocsátott az emberre, s mikor elaludt, kivette egyik oldalcsontját, s a helyét hússal töltötte ki. Azután Jahve Isten az emberből kivett oldalcsontból megalkotta az asszonyt és az emberhez vezette. Az ember így szólt: « Ez már csont a csontomból, és hús a húsomból. Asszony a neve, mivel a férfiből lett. » Ezért a férfi elhagyja apját és anyját, és feleségéhez ragaszkodik, s a kettő egy test lesz. Mind az ember, mind az asszony meztelen volt, de nem szégyenkeztek egymás előtt.

(Ter 2,4b-25)

Az első ember (Ádám) a földből való, földi; a második (Krisztus) a mennyből való. Amilyen a földből való, olyanok a földiek is; s amilyen a mennyből való, olyanok a mennyeiek is. Ezért amint hordtuk a földi ember képét, úgy hordani fogjuk a mennyeinek képét is.

(1Kor 15,47-49)

Az Úrban sem a férfi nincs asszony nélkül, sem az asszony férfi nélkül; mert amint az asszony a férfiből lett, úgy a férfi az asszonytól születik; de minden Istentől van.

(1Kor 11,11-12)

« Kezdetben, a teremtéskor Isten férfinek és nőnek teremtette őket. Az ember ezért elhagyja atyját és anyját, feleségéhez csatlakozik, s a kettő testben egy lesz. Amit tehát Isten egybekötött, ember szét ne válassza. »

(Mk 10,6-9)

b) Bűnbeesés

A jahvista teremtéselbeszélés második fele az első ember bűnbeesését és büntetését mondja el.

« A bűnbeesés leírása is prófétai visszatekintés a múltba. Isten mindent jónak teremtett, és az embert életre, boldogságra hívta. Ha van a világban rossz, az az ember bűnének a következménye. A prófétai igehirdetés tehát megjelöli a múltban azt a történeti eseményt mint okot, ami magyarázza a jelen helyzetet. » (Ezt az oknyomozó jelleget nevezzük etiológiának.)

Az ok leírásához használt kép elemeit a próféta természetesen saját korából veszi. « Mivel Isten gondviselését és szeretetét az öntözött kerttel érzékeltette, a bűnt is ennek színeivel írja le. » Éppen ezért az elbeszélés mindenegyes elemével, mozzanatával kapcsolatban nem kell okvetlenül feltételeznünk, hogy különös isteni mondanivalója van. (*Biblia* 63).

(Lásd még a második függeléket is.)

A kígyó ravaszabb volt a föld minden állatánál, amit Jahve Isten teremtett. Ezt mondta az asszonynak: « Valóban mondta Isten, hogy nem ehettek a kert valamennyi fájáról? » Az asszony így válaszolt a kígyónak: « A kert fáinak gyümölcséből ehetünk. Isten csak a kert közepén álló fa gyümölcséről mondta: Ne egyetek belőle, ne érintsétek, nehogy meghaljatok. » Erre a kígyó így beszélt az asszonyhoz: « Semmi esetre; nem fogtok meghalni. Isten jól tudja, hogy amely napon abból esztek, szemetek felnyílik, olyanok lesztek, mint az istenek, akik ismerik a jót és a rosszat. »

Az asszony látta, hogy a fa élvezhető, tekintetre szép és csábít a tudás megszerzésére. Vett tehát gyümölcséből, megette, adott férjének, aki vele volt, és az is evett belőle. Erre felnyílt a szemük, észrevették, hogy meztelenek. Fügefaleveleket fűztek össze, és kötényt csináltak maguknak.

Azután meghallották Jahve Isten lépteit, aki a nappali szellőben a kertben járkált. Az ember és az asszony elrejtőztek Jahve Isten elől a kert fái közé. De Jahve Isten hívta az embert és így szólt hozzá: « Hol vagy? » Ő így válaszolt: « Hallottam lépteidet a kertben, s féltem, mert meztelen vagyok, tehát elrejtőztem. » De ő így szólt: « Ki adta tudtodra, hogy meztelen vagy? Ettél a fáról, amelyről megtiltottam, hogy egyél?» Az ember így válaszolt: «Az asszony adott a fáról, akit mellém rendeltél, azért ettem. » Jahve Isten megkérdezte az asszonyt: « Mit tettél? » Az asszony így felelt: « A kígyó vezetett félre, azért ettem. »

Jahve Isten így szólt a kígyóhoz: « Mivel ezt tetted, átkozott leszel minden állat és a mező minden vadja között. Hasadon csúszol és a föld porát eszed életed minden napján. Ellenkezést vetek közéd és az asszony közé, a te ivadékod és az ő ivadéka közé. Ő széttiporja fejedet, te meg a sarkát veszed célba. »

Az asszonyhoz pedig így szólt: « Megsokasítom terhességed kínjait. Fájdalmak közepette szülöd gyermekeidet. Vágyakozni fogsz férjed után, ő azonban uralkodni fog rajtad. »

Az embernek ezt mondta: « Mivel hallgattál az asszony szavára és ettél a fáról, jóllehet megtiltottam, hogy egyél róla, a föld átkozott lesz miattad. Fáradsággal szerzed meg rajta táplálékodat életed minden napján. Tövist és

bojtorjánt terem számodra. A mező füvét kell enned. Arcod verítékével eszed kenyeredet, amíg vissza nem térsz a földbe, amiből lettél, mert por vagy és a porba térsz vissza. »

Az ember Évának nevezte feleségét, mert ő lett minden élő anyja. Jahve Isten pedig bőrből ruhát készített az embernek és feleségének s felöltöztette őket.

Azután így szólt Jahve Isten: « Lám, az ember olyan lett, mint egy közülünk, ismer jót és rosszat. De nem fogja kinyújtani a kezét, hogy az élet fájáról is vegyen, egyék és örökké éljen! »

Ezért Jahve Isten eltávolította az Éden kertjéből, hogy művelje a földet, amelyből lett. Amikor az embert elűzte, az Éden kertjétől keletre odaállította a kerubokat és a fenyegető tüzes kardot, hogy őrizzék az élet fájához vezető utat.

(Ter 3,1—24)

A bűn egy ember által lépett a világba, s a bűn miatt a halál, és így a halál minden emberre átterjedt, mert mindnyájan bűnbeestek. (...) — De a kegyelemmel nem úgy áll a dolog, mint a bűnbeeséssel. Ha ugyanis egynek bűnbeesése miatt oly sokan meghaltak, Isten kegyelme s az egy embernek, Jézus Krisztusnak kegyelmi ajándéka még bővebben kiárad sokakra. A kegyelemmel tehát nem úgy áll a dolog, mint az egy ember bűnével. Az ítélet ugyanis az egy miatt büntetést hozott, a kegyelem viszont sok vétekből megigazulásra vezet. Ha ugyanis egynek bűnbeesése miatt, egy által uralkodott a halál, mennyivel inkább uralkodnak az egy Jézus Krisztus által az életben azok, akik a bőséges kegyelem és a megigazulás ajándékát kapják. — Amint tehát egynek bűnbeeséséből büntetés szállt minden emberre, úgy árad minden emberre életadó megigazulás egynek igaz volta miatt. Amint ugyanis egynek engedetlensége miatt bűnössé váltak sokan, úgy sokan megigazulnak egynek engedelmessége miatt.

(Róm 5,12.15-19)

A jelen szenvedések nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez, mely nyilvánvalóvá lesz rajtunk. A sóvárgással eltelt természet Isten fiainak megnyilvánulását várja. Hiszen a természet is hiábavalóságnak van alávetve, nem önként, hanem amiatt, aki alávetette. De megmarad az a reménye, hogy a mulandóság szolgai állapotából fölszabadul Isten fiainak dicsőséges szabadságára. (...) Mi is sóhajtozunk, és várjuk a fogadott fiúságot, testünk megváltását. Meg vagyunk ugyan váltva, de még reménységben élünk.

(Róm 8,18-21.23-24)

Kain és Ábel

Keleten állandó érdekellentét és ellenségeskedés állítja szembe egymással a pásztorokat és a földműveseket. Ilyen összefüggésben kell néznünk a következő elbeszélést. Pontosabban valami törzsi mondáról van szó, amely talàn a Számok könyvében is (24,21-22) emlegetett keniták eredetét vezeti vissza Kain nevű ősükre. Az elbeszélés elég fejlett művelődést tételez fel: olyan emberek létezését, akik Kaint megölhetnék, vagyis törzsi közösséget és a vérbosszú jogszokását, továbbá városalapítást, kultuszt stb.

Ezt a mondát a jahvista hagyomány visszavetíti az emberiség őskorának kezdetére, és ezzel egyetemes jelentőséget ad neki. Miután és mivel az ember Isten ellen lázadt, egyre jobban elharapózik az ember ember elleni könyörtelen küzdelme, a testvérgyilkos viszálykodás is.

Kain nevét a népies etimológia a « megszerezni » szóval hozza kapcsolatba: « Férfit szereztem Jahve által »; a férje hatalma alatt álló asszony tehát örül annak, hogy más férfi anyja lehet. — A jel (bélyeg), amelyet Kain kap, a védelem jele, nem a megbélyegzésé. — Az utolsó mondatban Nod neve szójáték Kain melléknevével: « bujdosó ». — (*Biblia* 63).

Az elbeszélés a testvérgyilkosságon kívül egyéb fontos szempontokat is kiemel. Isten nem kedveli a gonoszok áldozatát. Isten az üdvösségtörténet szereplőit szabadon választja, és az idősebbnek sokszor elébe helyezi a fiatalabbat (Kain és Ábel, Izmael és Izsák, Ézsau és Jákob, Lea és Ráchel, József meg Benjamin idősebb testvéreikkel szemben stb.) Ez az elbeszélés megpendíti az egész üdvösségtörténet egyik legnagyobb és legnehezebb témáját is: az ártatlan igaz szenvedését. Ez a téma — amint làttuk — a Szenvedő Szolgáról szóló énekekben bontakozik ki, és majd a keresztre feszített Jézusban teljesedik be.

Lázadás Isten ellen, gyilkos küzdelem az ember ellen: ezzel a kettős eredeti bűnnel Krisztus evangéliuma a szeretet kettős parancsát (Mt 22,34-40) helyezi szembe.

Az ember megismerte feleségét, Évát, ez fogant, megszülte Kaint és így szólt: « Isten segítségével embert hoztam a világra. » Aztán újra szült: Ábelt, a testvérét. Ábel juhpásztor lett, Kain pedig földműves. Bizonyos idő elteltével történt, hogy Kain a föld terméséből áldozatot mutatott be Jahvénak. Ábel is áldozatot mutatott be nyája zsenge bárányaiból, azok zsírjából. Jahve kegyesen tekintett Ábelre és áldozatára, Kainra és áldozatára azonban nem tekintett. Ezért Kain nagyon haragos lett és lehorgasztotta a fejét. Jahve így szólt Kainhoz: « Miért vagy haragos, és miért horgasztod le a fejed? Ha helyesen teszel, miért nem emeled föl a fejed? De ha nem cselekszel helyesen, nem bűn van-e az ajtó előtt, mint leselkedő állat, amely hatalmába akar keríteni, és amelyen uralkodnod kell? » Kain közben így szólt testvéréhez, Ábelhez: « Menjünk a mezőre! » Amikor pedig a mezőn voltak, Kain rátámadt testvérére, Ábelre, és agyonütötte.

Ekkor Jahve megkérdezte Kaint: « Hol van a testvéred, Ábel? » Ő így válaszolt: « Nem tudom; talán őrzője vagyok testvéremnek? » Erre ő ezt mondta: « Mit tettél? Vedd tudomásul, hogy öcséd vére felkiált hozzám a földről. Ezért átkozott leszel, bujdosni fogsz a földön, amely megnyitja száját, hogy beigya kezedből testvéred vérét. Ha műveled a földet, nem ad neked termést. Hontalan és bujdosó leszel a földön. »

13. A Jordán vizesése Baniásznál, a Hermon tövében

A 41. és 42. Zsoltár szerzője (üldöztetésben és számkivetésben) itt írhatta panaszait (vö. Zsolt 41,7-8).

Kain így szólt Jahvéhoz: « Túl nagy a büntetésem ahhoz, hogy el tudjam viselni. Lám, ma elűztél földemről, és el kell rejtőznöm előled, hontalan és bujdosó leszek a földön, s bárki, aki rámtalálál, megölhet. » Jahve azt válaszolta: « Semmi esetre. Aki Kaint megöli, annak hétszeresen kell lakolnia. » Jahve jelet tett Kainra, hogy senki, aki találkozik vele, meg ne ölje. Kain azonban elbujdosott Jahve színe elől, és Nod földjén, Édentől keletre telepedett le.

(Ter 4,1-16)

> Hittel mutatott be Ábel értékesebb áldozatot Istennek, mint Kain. Ezzel nyerte el igaz voltának bizonyítékát, amikor Isten kedvezően tanúskodott ajándékai mellett. Hite által még holtan is beszél.
>
> (Zsid 11,4)

> Az üzenet, amit kezdettől fogva hallottatok, ez: Szeressük egymást. Nem úgy, mint Kain, aki a gonosztól volt és megölte testvérét. Ugyan miért ölte meg? Mivel cselekedetei gonoszak voltak, testvére tettei viszont igazak. Ne csodálkozzatok, testvérek, ha a világ gyűlöl titeket. Mi tudjuk, hogy a halálból átjutottunk az életre, mert szeretjük testvéreinket. Aki nem szeret, a halálban marad. Mindaz, aki gyűlöli testvérét, gyilkos. És mi tudjuk, hogy a gyilkos nem hordja magában az örök életet.
>
> (1Jn 3,11-15)

A vízözön

Mind a jahvista, mind a papi hagyomány az első emberek után nemzetségtáblával viszi tovább az emberiség történetét (Ter 4,17-24, illetve Ter 5). A két jegyzékben szereplő nevek részben megegyeznek vagy hasonlítanak. A papi szerző, aki mindig nagy előszeretettel és pontossággal idéz számokat, ezeknek az ősöknek igen magas életkort tulajdonít: Metuselach (Matuzsálem) nem kevebb, mint 969 évig élt! Babiloni források szerint egyes nagyon régi királyok évezredekig uralkodtak. Az életéveknek ez a magas, bár egyre csökkenő száma az ősök nagyságát, az életükben érvényesülő isteni áldást fejezi ki, és egyben azt is, hogy a bűn elhatalmasodása Isten nemtetszését vonta magára. A nemzetségtábla utolsó tagjának, Noénak korában következett be a vízözön.

Vízözönről az egész földkerekségen nagyon sok régi nép hagyományai beszélnek. « Babilonból is ismerünk olyan elbeszéléseket, amelyek feltűnő módon hasonlítanak a Szentírásban közölt történethez. De a Szentírás nem azokat veszi át, hanem velük együtt egy forrásból merít: olyan árvízkatasztrófának vagy -katasztrófáknak az emlékéből, amelyek a Tigris és Eufrátesz völgyét meglátogatták. » (*Biblia* 64).

A bibliai vízözön-elbeszélés a két párhuzamos hagyományt, a jahvista és a papi forrást minden lényeges változtatás nélkül egyszerűen összefűzi, érintetlenül hagyva mindegyik sajátosságait. « Innen adódnak a következetlenségek, ismétlések és ellentétek » (uo.). A jahvista szöveg megmarad színesnek, frissnek, naívnak, drámaiságra fogékonynak; a papi elbeszélés viszont elvontabb, szàrazabb, rendszerező, tudálékos, a számok szerelmese (pontosan tudja a bárka összes méretét!), a világosság és szabatosság kedvéért sokat ismétel és erősködik. A jahvista szöveg antropomorfizmusaira két sajátos, mélyértelmű példát idézhetünk: Jahve megbánja, hogy embert teremtett; amikor pedig megérzi Noé

áldozatának jó illatát, lemond minden pusztító átokról. Jellemző, hogy a papi szerző az igaz Noéról és fiairól semmi rosszat nem mond; a jahvista viszont elbeszéli, milyen kalandja volt a vízözön után Noénak a szőlőtermeléssel, és milyen csúnya viselkedést tanúsított ez alkalommal egyik fia, Kám (az átkozott Kánaán apja). A jahvista a vízözön okát felhőszakadásban jelöli meg, tartamát pedig 40 napra teszi; a papi kódex szerint viszont a vízözön 150 napog tartott, és az alsó vizek forrásainak meg az ég csatornáinak együttes felszakadása okozta. Noé a jahvista elbeszélésében a (törvényileg) tiszta állatokból 7-7, a tisztátalanokból viszont csak 2-2 példányt vitt be a bárkába; a papi szerző szerint minden állatfajból egy-egy párat mentett meg.

(Egy teológiailag fontos részletprobléma magyaràzatát a harmadik függelékben adjuk.)

Szövegünkben a jahvisztikus forrást dőlt, a papi hagyományt álló szedéssel különböztetjük meg. Így saját szemünkkel győződhetünk meg arról, hogy mind a két rész önmagában nagyjából összefüggő egészet alkot, a kettő ötvözete viszont botladozó és ellentmondásos — annak ellenére, hogy a modern fordítások igyekeznek egységessé és olvasmányossá tenni.

« Ezt az elbeszélést a Szentírás a kinyilatkoztatott tanítás közlésére használja fel. Ezért ad a katasztrófának egyetemes kiterjedést. Tükrözi benne Isten igazságosságát és hatalmát, amellyel az igazat kiragadja a veszélyből (Zsid 11,7). A vízözön Isten ítélete, s egyszersmind a végítélet előképe (Lk 17,26-27; Mt 24,37-39). A vizen keresztül való menekülés pedig a keresztség előképe (1Pét 3,20-21). » (*Biblia* 64).

Az erkölcsi romlás

Amikor Jahve látta, hogy nagy az emberek gonoszsága a földön, és szívük állandóan a rosszra irányul, megbánta Jahve, hogy embert teremtett a földön, és bánkódott szívében.

Ezt mondta Jahve: « Eltörlöm a föld színéről az embert, akit a földön teremtettem; az embert az állatokkal, a csúszómászókkal és az ég madaraival együtt, mivel megbántam, hogy teremtettem őket. » Noé azonban kegyelmet talált Jahve szemében.

Noénak ez a története: Noé igaz ember volt, kifogástalanul élt kortársai között. Noé Isten színe előtt járt. Noénak három fia született: Szem, Kám és Jáfet. A föld azonban romlott volt Isten színe előtt, s a föld tele volt erőszakkal. Isten látta a földet: romlott volt, mert minden lény a rossz útjára tért.

A vízözön előzményei

Isten így szólt Noéhoz: « Elhatároztam, hogy elpusztítok minden lényt a földön, mivel a föld az emberek miatt megtelt gonoszsággal. Ezért eltörlöm őket a föld színéről. Építs magadnak bárkát fenyőfából s nádfonatból, kívül és belül kend be szurokkal. Így kell építened: 300 könyök legyen a bárka hossza, 50 könyök a szélessége és 30 könyök a magassága. Csinálj a bárka fölé tetőt. Az ajtót helyezd fölülre, a bárka oldalára, és csinálj alsó, középső és felső emeletet. Ugyanis vízözönt bocsátok a földre, hogy eltöröljek minden testet, amely az ég alatt lélegzik. El fog pusztulni minden, ami a földön van. Veled azonban szövetséget kötök. Te beszállsz a bárkába, te és veled együtt fiaid, a feleséged és fiaid feleségei. Minden élőlényből, minden testből vigyél kettőt a bárkába, hogy veled együtt életben maradjanak, egy hímet és egy nőstényt. A madarak minden fajtájából, az állatok minden fajtájából és

a földi csúszómászók minden fajtájából kettőt-kettőt vigyél be, hogy életben maradjanak. Vigyél magaddal mindenféle ételt is, ami táplálékul szolgál, halmozz fel készletet, hogy neked és nekik eledelül szolgáljon. » Noé úgy is tett, pontosan úgy járt el, ahogy Isten megparancsolta neki.

Jahve így szólt Noéhoz: « Szállj be egész családoddal a bárkába, mert csak téged találtalak igaznak színem előtt az egész nemzedékben. Minden tiszta állatból vigyél hetet-hetet, hímet és nőstényt, a tisztátalanokból pedig kettőt, hímet és nőstényt. A madarakból is hetet-hetet, hímet és nőstényt, hogy ivadékuk az egész földön életben maradjon. Mert még hét nap, és akkor negyven nap és negyven éjjel esőt bocsátok a földre, s eltörlök a föld színéről minden lényt, amit alkottam. » Noé úgy tett, ahogy Jahve megparancsolta neki. Noé 600 esztendős volt, amikor a vízözön rátört a földre.

Noé a vízözön előtt beszállt a bárkába: vele együtt fiai, felesége és fiainak feleségei. (...) Hét nap elteltével a vízözön rátört a földre. Noé 600. évében a második hónap 17. napján, ezen a napon megnyíltak a nagy mélységek forrásai és megeredtek az ég csatornái. *Az eső negyven nap és negyven éjjel zuhogott a földön.*

Ezen a napon Noé és fiai, Szem, Kám és Jáfet Noé feleségével és fiainak három feleségével együtt beszálltak a bárkába, s velük minden fajtájú vadállat, minden fajtáju háziállat, mindenféle földi csúszómászó és mindenféle madár és szárnyas. Minden lény, ami lélegzik, párosával ment Noéhoz a bárkába. Minden lényből egy hím, egy nőstény ment, ahogy Isten megparancsolta. *És Jahve bezárta mögötte az ajtót.*

Az özönvíz

Ezután negyven napig ömlött az eső a földre. A víz megdagadt és fölemelte a bárkát úgy, hogy a föld felett úszott. Az ár elhatalmasodott és erősen megduzzadt a föld felett, a bárka azonban a vízen úszott. A víz még magasabb lett a földön, annyira, hogy az ég alatt minden magas helyet elborított. Tizenöt könyöknyivel múlta felül a víz őket, annyival emelkedett a hegyek fölé. Így minden élőlény elpusztult, amely a földön mozgott: madarak, háziállatok, vadállatok, mindenféle földi csúszómászó és minden ember. *Minden, ami lélegzett, ami a szárazföldön élt, elpusztult. Így törölt el (Jahve) minden élőlényt a földön: az embertől az állatig, a csúszómászókig és az égi madarakig. Mind eltörölte őket a földről. Csak Noé maradt meg és ami vele volt a bárkában.* A víz százötven napig áradt a földön.

A víz leapadása

Ekkor Isten megemlékezett Noéról és minden vadállatról, minden háziállatról, ami vele volt a bárkában. Isten szelet támasztott a föld felett, mire a víz apadni kezdett. A mélységek forrásai és az ég csatornái bezárultak: *az eső megszűnt esni az égből, és a víz lassan elapadt a földön.* Százötven nap elteltével a víz visszahúzódott, s a hetedik hónapban, a hónap 17. napján a bárka megállt az Ararát hegyén. A víz a tizedik hónapig egyre jobban leapadt s a hónap első napján feltűntek a hegycsúcsok. *Negyven nap elteltével Noé kinyitotta a bárka ablakát, amit csinált, s kiengedett egy hollót. Az ide-oda*

röpdösött, amíg a víz föl nem száradt a földről. Azután kiengedett egy galambot, hogy lássa, vajon a víz visszahúzódott-e már a föld színéről. De a galamb nem talált helyet a lába számára, ezért visszatért a bárkába, mivel még víz állt az egész földön. Ő kinyújtotta kezét, megfogta és bevitte magához a bárkába. Még várt további hét napot és újra kiengedett egy galambot. A galamb este visszatért hozzá, és íme, friss olajágat tartott a csőrében. Ebből megtudta Noé, hogy a víz eltűnt a földről. Újabb hét napig várt és ismét kiengedett egy galambot, de ez már nem tért vissza hozzá. Noé 600. életévében, az első hónapban, a hónap első napján felszáradt a víz a föld színén. *Ekkor Noé félretolta a bárka fedelét, körülnézett, s íme a föld felszíne szikkadt volt.* A második hónapban, a hónap 27. napján a föld száraz volt.

Noé kiszáll a bárkából

Ekkor Isten szólt Noéhoz: « Szállj ki a bárkából: te, a feleséged, a fiaid, és fiaidnak feleségei. Minden élőlény, amely veled van, a madarak, az állatok, a földi csúszómászók menjenek ki, nyüzsögjenek a földön, legyenek termékenyek és szaporodjanak el földön. » Noé kiszállt fiaival, feleségével és fiainak feleségeivel. Minden vadállat, minden háziállat, minden madár, minden földi csúszómászó kijött a bárkából, egyik fajta a másik után.

Noé oltárt épített Jahvénak. Aztán fogott minden tiszta állatból és tiszta madárból, s égőáldozatot mutatott be az oltáron. Amikor Jahve megérezte a jó illatot, így szólt magában: « Az ember miatt nem átkozom meg többé a földet, hiszen az emberi szív vágya ifjúkorától kezdve hajlik a rosszra. Nem törlök el még egyszer minden élőlényt, ahogy megtettem. Mostantól fogva, amíg a föld áll, nem szűnik meg a vetés és az aratás, a hideg és a meleg, a nyár és a tél, a nappal és az éjszaka. »

A világ új rendje

Isten megáldotta Noét fiaival együtt és így szólt hozzájuk: « Legyetek termékenyek, szaporodjatok és töltsétek, be a földet. A föld minden állata, az ég minden madara, a föld minden csúszómászója és a tenger minden hala féljen és rettegjen tőletek: a kezetekbe adom őket. Minden, ami él és mozog, szolgáljon nektek eledelül, mindent nektek adok, mint a zöld növényt. Csak élő állatot vérével együtt nem ehettek. A ti véreteket, éltető véreteket is számon fogom kérni. Számon kérem minden állattól és minden embertől. Mindenkitől, még a testvértől is számon kérem az ember életét. Aki embervért ont, annak ember ontsa ki a vérét, mivel Isten saját képmására teremtette az embert. Tehát legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és uralkodjatok rajta. »

Aztán így szólt Isten Noéhez és fiaihoz, akik vele voltak: « Nézzétek, szövetséget kötök veletek, s utánatok utódaitokkal és minden élőlénnyel, amely veletek van: a madarakkal, a háziállatokkal s az összes mezei vaddal, mindennel, ami kijött a bárkából, a föld minden állatával. Megkötöm veletek szövetségem, többé nem törlök el minden élőlényt a földről vízözönnel, és nem jön olyan áradat, amely elpusztítja a földet. »

Azután így szólt Isten: « Ez legyen jele a szövetségnek, amely fennáll

köztem és köztetek, meg a veletek lévő minden élőlény között minden nemzedékre: szivárványt helyezek a felhőkbe: ez legyen a szövetség jele köztem és a föld között. Ha összegyűjtöm a föld felett a felhőket és a szivárvány megjelenik a felhőkön, akkor megemlékezem szövetségemről, ami fennáll köztem és köztetek, meg minden élőlény és test között. A víz nem válik többé vízözönné, hogy minden lényt elpusztítson. Ha a szivárvány megjelenik a felhőkön, látni fogom, és megemlékezem az örök szövetségről, amely fennáll Isten és minden élőlény meg minden test között a földön. »

Isten így szólt Noéhoz: « Ez annak a szövetségnek a jele, amelyet létrehoztam köztem és minden földi lény között. »

(Ter 6,5—9.18)

> Hittel kapott Noé fölvilágosítást a még láthatatlan dolgok felől, s szent félelemmel eltelve bárkát épített családja megmentésére. Hite erejével ítélte el a világot, és lett részese a hitből fakadó megigazulásnak.
>
> (Zsid 11,7)

> (Krisztus) elment a börtönben sínylődő lelkekhez is, és hírt vitt azoknak, akik hitetlenek voltak akkor, amikor Isten Noé korában türelmesen várt, míg a bárka föl nem épült. Ebben csak kevés, mégpedig nyolc lélek menekült meg a víz által. Titeket is megszabadít most az így jelképezett keresztség, nem mint a testi szenny levetése, hanem mint az Istenhez tiszta lélekért intézett könyörgés Jézus Krisztus föltámadása által.
>
> (1Pét 3,19-21)

> « Az Emberfiának eljövetelekor úgy lesz, mint Noé napjaiban történt. A vízözön előtti napokban ettek-ittak, nősültek és férjhez mentek mindaddig a napig, amig Noé be nem ment a bárkába, és nem kaptak észbe, amíg el nem jött a vízözön, s el nem sodorta valamennyit. Ugyanígy lesz az Emberfiának eljövetele is. (...) Virrasszatok tehát, mert nem tudjátok, mely napon jön el Uratok. »
>
> (Mt 24,37-39.42)

A bábeli torony

Honnan van a népek, a nyelvek sokfélesége? A papi hagyomány szerint (Ter 10) ez annak az isteni áldásnak következménye, amelyben Noé meg a fiai részesültek a vízözön után (9,1): « Legyetek termékenyek, szaporodjatok és töltsétek be a földet. » A jahvista forrás viszont, amelyből most következő elbeszélésünket vesszük, a föld benépesedését az emberek kollektív nagyratörésével, kevélységével hozza kapcsolatba.

Lehet, hogy a szöveg két jahvista epizódból olvadt össze: az egyikben egynyelvűségről, hírnév vágyáról, városépítésről, nyelvzavarról, Bábelről, a màsikban viszont összefogás kereséséről, toronyépítésről, szétszóratásról lehetett szó. Akár egyetlen, akár két epizód, az elbeszélés mindenképpen kifejezésre juttatja azt a bizalmatlanságot, amellyel a vallásos

nomád szemléli a nagyváros kozmopolita jellegét, technikáját és iparát, nyüzsgő életét, nagyratörő ambícióit, lanyha, fényűző, formalista vallásosságát.

Az egész mondának erősen népies, antropomorf jellege van. Jellemző példa: Jahvéban irigységet, féltékenységet, megtorlási vágyat kelt az emberek építészeti sikere vagy inkább égbe törő szándéka.

A Bábel név tulajdonképpen « isten kapuját » jelenti; de a népies szófejtés az « összezavarni » jelentésű héber igéből eredezteti. A mondát feltehetőleg azok a hírek ihlették, amelyeket a zsidók a nagy városról, Bábelről és a benne látható emeletes templomtoronyról (*ziggurat*) hallottak.

Honnan van tehát a népek, a nyelvek sokfélesége? A jahvista és a papi hagyomány egymást kiegészítő tanítása egyaránt hozzátartozik a teljes igazsághoz. A sokféleségben megvalósuló egység majd csak az üdvözítő Krisztusban áll helyre: először tökéletlenül az Egyházban (pünkösdi nyelvcsoda), teljesen és tökéletesen pedig a mennyben.

Az egész földnek ugyanaz volt a nyelve és ugyanazok voltak a szavai. Amikor keletről elindultak, Sineár földjén találtak egy nagy síkságot és ott letelepedtek. Így szóltak egymáshoz: « Gyertek, csináljunk téglát és égessük ki. » A tégla épületkő gyanánt szolgált, a szurok pedig kötőanyagul. Azután így szóltak: « Rajta, építsünk várost és tornyot, amelynek teteje az égig ér. Szerezzünk nevet magunknak és ne szóródjunk szét a földön! »

Akkor Jahve leszállt, hogy megnézze a várost és a tornyot, amelyet az emberek építettek. Így szólt: « Nézzétek, egy népet alkotnak és egy nyelvet beszélnek. Ez csak a kezdete tevékenységüknek. Ezután semmi sem lesz nekik lehetetlen, aminek a megvalósítását elgondolják. Ezért leszállunk és összezavarjuk nyelvüket, hogy senki se értse meg a másik nyelvét! » Jahve tehát szétszórta őket onnan az egész földön, és abba kellett hagyniok a város építését. Ezért nevezik azt Bábelnek, mivel Jahve ott zavarta össze az egész föld nyelvét, és onnét szórta szét őket Jahve az egész földön.

(Ter 11,1-9)

(Pünkösd napján) valamennyien elteltek Szentlélekkel és különféle nyelveken kezdtek beszélni, úgy, amint a Szentlélek szólásra indította őket. Ez idő tájt az ég alatt található mindenféle nemzetből tartózkodtak istenfélő zsidók Jeruzsálemben. Mikor ez a zaj támadt, tömeg verődött össze és megzavarodott, mivel ki-ki tulajdon nyelvén hallotta beszélni őket.

(Csel, 2,4-6)

Ezután akkora sereget láttam, hogy meg sem lehetett számlálni, minden nemzetből, törzsből, népből és nyelvből. Ott álltak a trón és a Bárány színe előtt, fehér ruhába öltözve, kezükben pálmaágakkal. Nagy szóval kiáltották: « Üdv Istenünknek, aki a trónon ül, és a Báránynak! »

(Jel 7,9-10)

Ebben a bünbeesést követő három jellegzetes epizódban Isten feltárja előttünk, melyek a bűn következményei az emberiség életében.

— A bűn szerencsétlenséget hoz az emberi közösségre: gyilkos testvérgyűlöletet, ellenségeskedést, megosztottságot (« bábeli zűrzavart »).

— Az Istennel szembeni elégedetlenség, a teljes függetlenség keresése esztelen gőghöz vezet: az ember nem teljesíti Isten által akart hivatását; önmagának is ellensége lesz.

— A szenvedés és a halál nem csupán a biológiai lét következményei, a természeti csapások nem csupán a teremtés végességéből folyó következmények, hanem Isten büntetésével is sújtanak bennünket, tehát vallási jelentésük van.

— Isten, amikor büntet, egyben üdvösségünkön is munkálkodik; a kiválasztás és a szövetség — a bibliai kinyilatkoztatás két alapvető eleme — már a vízözönben jelen van, és burkoltan már a Messiásra mutat.

— «Hogyha az Úr nem építi a palotát, hiába fáradoznak az építkezők; hogyha az Úr nem őrzi városát, az őrök mindhiába állnak őrt »: ez a zsoltárvers (127,1) csendül ki a bábeli torony példázatából; továbbá:

— « Isten a kevélyeknek ellenáll, az alázatosaknak pedig kegyelmet ad » (Péld 3,34; Jak 4,6; 1Pét 5,5).

FÜGGELÉK

(Az idézőjelbe tett szövegek lelőhelye: *Biblia* 63.)

1. Éden

— « Az ember (*adam*) a földből (*adama*) származik », így következtet a népies szómagyarázat. Az általános *adam* megjelölés « később (4,25; 5,3) az első ember neveként szerepel: Ádám. »

— A jahvista elbeszélés az egyetlen teremtő isteni aktus két mozzanatát két egyenként is teljes értékű képpel fejezi ki. Az első kép: Isten mint az agyagot mintázó fazekas megformálja az embert, vagyis a por semmiségéből hozza létre, megőrizve vele szembeni szuverén felsőbbségét. A második kép: Isten személyes teremtő lehelettel teszi az embert sajátos életre és fejlődésre képes élőlénnyé. A jahvista szerint az állatok is élőlények, azok is a földből vétettek, azokban is isteni lehelet működik; az ember sajátossága abban a személyes kapcsolatban áll, amelyet az fejez ki, hogy Isten szinte szájból szájba adja tovább az életleheletet.

— Sivatagos vidéken élő embernek csodálatos élmény egy oázis, egy pálmaliget. Mindenkit lenyűgöz, ha bejut valami királyi díszkertbe. Ilyen kertbe nem léphet be akárki hanem csak az, aki a király kegyében áll, baráti köréhez tartozik. Ezek az alapvető emberi élmények állnak az Éden-kert bibliai képe mögött: a kert Isten pazar alkotása, amelyet barátainak rendezett be, hogy ott vele együtt boldogan éljenek.

— Éden a neve annak a termékeny oázisnak, amelyet Isten a száraz, lakhatatlan pusztaságban az embernek berendez; a sumér *edin* szó síkságot, sztyeppet jelent (mint pl. a babiloni síkság). Az indoeurópai « paradicsom » szó (perzsául és örményül *paradész*) bekerített ligetet, függőkertet jelent; a héber Bibliában is előfordul (Neh 2,8; Én 4,13; Préd 2,5) de az Édent sose jelöli.

— A fa a régi keleti ember szemében az életenergia maradandóságát, szinte örökkévalóságát képviseli.

— Az « élet fája » gyakori szimbólum a keleti mitológiákban. Itt a Bibliában a Jahve áldásából fakadó életteljességet jelöli; « azt jelenti, hogy Isten életre teremtette az embert, s megadott neki minden természetes és természetfeletti segítséget, hogy földi élete átmenjen az örök életbe. Ilyen értelemben az élet fája lehet a haláltól való mentesség jelképe. » Az élet fája a halhatatlan életteljesség fája; lényegesen hozzátartozik Édenhez, és gyümölcse az Édenben élő embernek terem.

— « A 'jó és rossz tudásának fája' nem az erkölcsi jó és rossz megkülönböztetése, hiszen az adva van az emberi öntudattal », és élvezését Isten nem tilthatná meg, « hanem a bűn által megtapasztalt tudás, vagyis az Istennel szembehelyezkedő autonómia átélése. » A jó és rossz tudása ugyanis a létesítő, teremtő ismeretet jelenti, vagyis annak eldöntését, mi jó és mi rossz; ez pedig egyedül Isten kiváltsága. A fa hozzátartozik Édenhez, de elidegeníthetetlenül Isten tulajdona.

— « A Pison és Gichon ma már számunkra ismeretlen nevek. » Különben is « a konkretizáló előadásmód nem jogosít fel arra, hogy a paradicsomkertet földrajzilag rögzítsük. »

— Isten azért helyezi az embert Édenbe, « hogy művelje és őrizze ». A munka tehát az emberlét Isten akarta természetes velejárója.

— Az ókori Keleten általában alig vették emberszámba a nőket; sokszor rabszolgaként dolgoztatták és adták-vették őket. A Biblia ugyan az « ember » oldalából való teremtés képével a nővel szemben talán bizonyos elsőbbséget tulajdonít a férfinak, de ugyanakkor

azt is kiemeli, hogy a férfi és a nő között egyenrangúság, összetartozás, kölcsönös vonzódás áll fenn.

— « Az ember álma azt jelenti, hogy az asszony teremtése egyedül Isten titka, annak sincs emberi tanúja. »

— Az egész elbeszélés főleg erre a metaforikus felkiáltásra épül: « Ez most csont az én csontomból és hús az én húsomból! » Az ember a nőben a maga mását látja, felfedezi a személyiség alapját, tudatára ébred a hozzá fűző mély közösségnek.

— A héber nyelvben az 'asszony', *issa* szó az *is,* 'férfi' szónak a nőnemű alakja. « A szójáték is a kölcsönös kapcsolatot jelzi. »

— « Az asszony felismerésében benne van a házasság céljának felismerése is. A házasság a legszorosabb kapcsolat két személy között »; a jahvista ezt a kölcsönös vonzódást és egymás segítését hangsúlyozza, az élet továbbadásáról kifejezetten nem beszél. Ilyen értelemben « mondja a szöveg, hogy a kettő egy test lesz. »

— « A ruhátlanság azt jelenti, hogy az ember eredeti bűntelen állapotában mentes volt a rendetlen kívánságoktól », gyermeki ártatlanság jellemezte. « A kegyelem olyan benső harmóniát teremtett benne, hogy az ösztön nem került szembe a személyes elhatározással, tehát nem volt mit szégyelnie. »

— A héber szöveg ezt és a következő szakaszt szójátékkal kapcsolja össze: a « mezítelen » és a « ravasz » szó a héberben hasonlít egymáshoz.

Befejezésül még egy fontos összefoglaló szempontra szeretnénk rámutatni. « A Genezis 2. fejezete nem csupán egy ember története, hanem az egész emberiségé, amint ezt az Ádám kifejezés is jelzi, ami embert jelent. A szemita mentalitás szerint egy faj ős magában hordja az egész közösséget, amely 'ágyékából származik'. Benne, az ősben valóban kifejeződnek az összes leszármazottak: az ő tagját képezik. Ezt nevezik szaknyelven 'korporatív személyiség'-nek. » (BTSz 295).

2. Bűnbeesés

— Ebben az elbeszélésben a kígyó álarca mögött olyan lény bújik meg, amely értelmes, személyes, hatalmas, álnok, titokzatos; esküdt ellensége Istennek és ravasz, ádáz ellenfele az embernek is. — Azon túlmenően, hogy a kígyó általában undorító és félelmet keltő benyomást tesz az emberre, és hogy lábatlanságával, hason csúszásával torz, elátkozott állatnak is tűnhet, a kígyó szimbólumát több más korabeli tényező is sugallhatta: egyrészt a régi Keleten kígyó képében tiszteltek egyes alvilági és termékenységi isteneket (a jahvista próféta tehát közvetett polémiát folytat bálványimádó kultuszokkal); másrészt a keleti mitológiákban a kígyó az őselemek kaotikus hatalmát képviselte, amely hatalom mindig készen áll az Isten elleni lázadásra és az ember megrontására. Elbeszélésünkben tehát a kígyó Istennel szemben álló és az ember boldogságára féltékeny természetfeletti személyes lényt testesít meg. — A szimbólum továbbél és világos, kifejezett jelentést kap az ószövetségi bölcsességi irodalomban és az újszövetségben. A Jelenések könyve szerint Mihály és angyalai « letaszították a nagy sárkányt, az őskígyót, aki az ördög, a sátán, aki elcsábítja az egész világot » (12,9); Jézus pedig kijelenti, hogy az ördög « gyilkos kezdet óta; nem tartott ki az igazságban, mert nincs igazság benne; amikor hazudik, saját természete szerint beszél; hazug ő és a hazugság atyja » (Jn 8,44).

— A döntő kísértés belső drámáját a szerző külső párbeszéd formájában adja elő; ez nemcsak irodalmi értéket képvisel, hanem a háromezer évvel ezelőtti próféta és hivő számára didaktikai szükségszerűség is.

— Megfigyelhetjük a kísértés finom lélektani és teológiai elemzését. A kígyó (és nyomában az asszony) nem mond Jahvét, csak Elohimot, vagyis Isten személyes voltát és transzcendenciàját elködösíti, Istent mítosznak állítja be, a személyes Isten helyett világon belüli isteni erőkről beszél, amelyeknek csábító világához az ember az ő irá-

nyításával hozzáférhet. Az ember figyelmét elvonja a kert isteni gazdagságáról és rendjéről; az érdeklődést a tiltott gyümölcsök kívánatos szépségének kétértelműségére tereli; kiélezi Isten szuverénitásának az ember öntudatát sértő oldalát. Éva lelkiismerete tiltakozik; a kígyó azonban lekicsinylő gúnnyal egyre több bizonytalanságot kelt Évában; hamarosan azután hazugságot is megkockáztathat, hogy Éva ítélőképességét megzavarja. Éva belsőleg egyre jobban elfordul a parancs megbecsülésétől, lépésről lépésre eltávolodik Jahvétól, és egyre jobban belekerül a kísértő hálójába. Végül beleegyezik a lázadó engedetlenségbe.

— Éva — és vele együtt Ádám — arra áhítozik, hogy « szemei megnyíljanak », nem Jahve akaratának ismeretére és elismerésére, hanem a jó és rossz létesítő ismeretére. Hasonlóvá akar lenni az *elohim*hoz: azokhoz az isteni lényekhez, akik Jahve udvartartását alkotják; úgy véli, hogy a tiltott fa gyümölcse megadná neki az isteni lények által birtokolt « megkülönböztetést », azt a fajta « bölcsességet », amelynek birtokában Istent már számításon kívül lehet hagyni. (Gondoljunk itt az Isten nélküli modern humanizmusra.) Ádám és Éva enged a kevélységnek, annak az alapmagatartásnak, amely minden bűn igazi lényegét alkotja.

— Elbeszélésünk nem tartalmaz formális, kifejezett tanítást az « eredeti bűnről » (csupán bennfoglaltan utal rá, éspedig a fentebb említett « korporatív személyiség » jellegzetesen szemita gondolatszkémájával). Az újszövetségre, nevezetesen Szent Pálra (Róm 5) vár majd az a feladat, hogy párhuzamba állítsa egymással valamennyi embernek azt a kettős sorsközösség-vállalását, amely az üdvözítő Krisztusban és a bűnös Ádámban egyesíti őket.

— Elbeszélésünk csodálatosan finom lélektani képet ad a bűntudatról is.

— A kertben sétáló Jahve erősen antropomorf képe először talán zavarólag hat; de kiválóan szolgálja a próféta didaktikus célkitűzését, és témakörébe teljesen beleillik: hiszen Éden kertjének tulajdonosa és első számú lakója maga Jahve, az ember csak mintegy örökbe fogadott lakó, mégha a kert neki készült is.

— « A büntetés kirovásakor a szerző az ember történeti állapotát veszi alapul, és annak adja teológiai magyarázatát. A munka fárasztó, sokszor sikertelen; a férfi és a nő kapcsolata még a házasságban sem harmónikus: megrontja a szenvedély, a kapzsiság és a hatalmi ösztön. A külső természet feletti uralom sem olyan, ami illenék az emberhez, aki az Isten képmása, és akiért minden lett. Végül a halál borzalma is arra utal, hogy az élet magán hordozza a büntetés jegyét. »

— Szerzőnk elgondolásában a kígyó annyira azonos a gonosz szellemmel, hogy ez utóbbi büntetése éppen abban áll, ami az állatot undorítóvá és szánalmassá teszi: lábak nélkül a hasán csúszik és port eszik.

— « A kísértő az asszony minden ivadékának igyekszik gáncsot vetni, vagyis a rossz nemzedékről nemzedékre fenyeget majd mindenkit. Ennek ellenére az emberiség helyzete sohasem volt reménytelen: a győzelem is az asszony ivadékából ered. A földi történés kezdettől fogva üdvtörténet volt, és Isten a bűn után sem vonta vissza elhatározását. » Már az ószövetség utolsó századaiban (Hetvenes fordítás) az asszony ivadékán egyetlen személyt értettek: a Messiást. Az egyházi hagyomány pedig ezt a verset « a Megváltóra és anyjára vonatkoztatta, és vallotta, hogy a megváltás ígérete már ebben az előképben kifejeződött. Ezért nevezték ezt a helyet 'ősevangéliumnak'. »

— Isten ítélete a két bűnös embert lényeges tevékenységi területén sújtja: az asszonyt mint anyát és feleséget, a férfit mint a föld megmunkálóját.

— A férfira kiszabott ítélet második fele azt is kifejezésre juttatja, hogy az ember természeténél fogva halandó. A halhatatlanság különös isteni adomány lett volna (az élet fájának gyümölcse), amelyet az ember engedetlenségével eljátszott.

— « A ruhára való hivatkozás a meztelenség elfedését jelenti. Az eredeti bűntelenség elvesztése után (az ember) ösztönei már nem állnak a szellemi akarat alatt, s az ösztönösség rendezetlen megnyilvánulása miatt jelentkezik a szégyenérzet. Az a következtetés azonban téves, hogy a házassággal kapcsolatos nemi életet az ősszülők csak a bűnbeesés után kezdték volna el. »

— « A bűn után az élet külsőleg az Istentől való elfordulás képét mutatja. Erre céloz a paralicsomkertből való kiűzés. Nem maradhatott meg a kiváltság, amit az élet fája jelképezett. Az ember napjai a verítékes munka, a küzdelem, kísértés, szenvedés és halál árnyékában telnek; de Istennek mégis célja van vele. »

— A kerubok alakja a babiloni mitológiából származik: félig emberi, félig állati lények, amelyek (szobor formájában) a templomok és paloták kapuját őrizték; a Bibliában (vö. Izajás meghívása) Isten trónállói és palotájának őrei lettek. A villódzó láng kardok, mint Babilonban is, az isteni átkot szimbolizálják.

Mit ért el bűnével az ember? — Választhatott az isteni tudás elismerése és a sátáni agyafúrtságnak (a « jó és rossz tudása » fonákjának) hálója között. Az agyafúrtság hatalmat ígért, de végül is a puszta teremtményi tehetetlenségbe döntött. — Eredeti ártatlanságát elvesztette az ember, életében minden a visszájára fordul. A személyek, nemek közötti egyetértes megbomlott, a szeretet viszállyá fajult; az az új ismeret, amelyre az ember szert tett, semmi más, mint vágyainak és törekvéseinek rendellenessége, a külső világ ellenséges szembehelyezkedése, az Istenre nyíló tiszta kilátás elsötétülése. (Bővebb kifejtés: BTSz 298-301.)

3. Vízözön

A vízözön-elbeszélés utolsó szakasza a világ új rendjét, a vízözön utáni új szövetségkötést, az emberiség új megalapítását mondja el.

Mélyebb megértéséhez szem előtt kell tartanunk azt a történelmi korszakot, amelyben keletkezett: a papi hagyomány születésének korát. A jeruzsálemi királyság végérvényesen összeomlott, a nép jelentéktelen csoportot alkot idegen birodalomban, egy mérhetetlen néptengerben. Ebben a helyzetben érleli ki a papi teológia rendíthetetlen optimizmussal azt a gondolatot, hogy Isten új szövetséget köt a folyton viszálykodó emberiséggel.

Ahogy a hatnapos teremtéselbeszélés a világ alapvető rendjét és nagyszerűségét mutatja be, úgy a papi vízözön-elbeszélés a világot folytonosan fenyegető veszélyek és katasztrófák magyarázatát és megoldását keresi. Ezt három lépésben teszi. — Mivel őstörténetről van szó, azért a két elbeszélés történelmi egymásutánja tulajdonképpen a jelen világ értékrétegeződését mutatja be, éspedig régi keleti, ószövetségi elgondolás szerint, amelyet az újszövetség tökéletesített.

1) Honnan van az eredetileg jónak teremtett világban a fenyegető baj? Erre az első kérdésre a papi kódex a következő választ foglalja magában. — A hatnapos teremtéselbeszélés szerint Isten az embereknek és állatoknak csak azt engedte meg, hogy növényi eledellel táplálkozzanak. «A föld azonban megromlott Isten színe előtt, a föld megtelt erőszakkal. Isten látta a földet: romlott volt, mert minden lény a rossz útjára tért. » (A papi elbeszélés ezzel az elvont, általános kifejezéssel fogalmazza meg a világ « eredeti bűnét ».) Isten ezt az erőszakot és vérengzést bünteti meg a természeti csapásokkal. — Éppen ez a történelmi fejlemény, a paradicsomi béke megbomlása arra is készteti Istent, hogy a kezdeti állapotot módosítsa, bizonyos engedményt tegyen. A Noéval kötött szövetségben megengedi az embernek, hogy az állatok rémülete legyen, és azt is, hogy a növényeken kívül állati hússal táplálkozzék. « Csak élő állatot vérével együtt nem ehettek. » Régi keleti felfogás szerint a vér az élet székhelye; titokzatos isteni erő lakik benne. Friss állatvért inni a pogányok bálványimádó szokása volt; az ószövetség népében ez borzadást és elutasítást váltott ki, éppen mivel a vér, lévén az élet székhelye, Isten kizárólagos tulajdona. A megölt állat vérét tehát vagy az oltárra kellett hinteni, vagy a földre folyatni. — Az embervér egészen különös módon Istené, és ezért sem ember, sem állat büntetlenül nem onthatja ki. (Jehova tanúi ezt az ószövetségi elgondolást ma is egyoldalú következetességgel juttatják érvényre: még a vérátömlesztést is szörnyű bűnnek tekintik.) Az a meggyőződés, hogy az ember Isten kizárólagos tulajdona, örök érvényű, sőt az újszövet-

ségben még azzal is gazdagodik, hogy Krisztus megváltó vérét adta az emberért; de az élet sérthetetlenségének címén az anyagi vért nem szabad tabunak tekintenünk.

2) Lehetséges-e az, hogy valami váratlan kozmikus katasztrófa felforgatja, elpusztítja a világot? Erre a kérdésre a papi teológus az őt jellemző nagy hittel, rendületlen optimizmussal válaszol: Isten szerződésben kötelezte el magát arra, hogy a világot nem pusztítja el. Noét az emberiség új atyjává tette, és szövetséget kötött vele. Mint egy ókori földesúr a hűbéresével, szolidaritást szőtt vele: ketten együtt vállalkoznak a világ rendíthetetlen fenntartására, de úgy, hogy a kezdeményezés teljesen egyoldalúan Istentől jön, az ember csupán elfogadja a felajánlott kegyet és a vele járó kötelezettségeket. — Érdekes, hogy a szövetség földi partnere nem csupán az ember, hanem az állatvilág is. Ez teljesen megfelel az ókori világképnek, amely a teremtést nem emberi és emberalatti világra osztja, mint mi, hanem élő lélekkel bíró lényekre (emberek és állatok) és élő lélekkel nem rendelkező lényekre (növények és egyéb anyagi létezők). Emberek és állatok együtt alkotják az élők birodalmát; itt kellene békének lennie; béke helyett, sajnos, erőszak, vérengzés, bűn uralkodik; Isten azonban a pusztító katasztrófától megóvja az élők világát.

3) Isten szövetsége zálogául Noénak a szivárványt adja. (Ugyancsak a papi hagyomány tudósít arról, mint láttuk, hogy Ábrahám majd a körülmetélést kapja.) A szimbólum eredetét valószínüleg abban kell keresnünk, hogy a harcos, pusztító hatalom jele az íj meg a kard; márpedig a viharban, sötét felhőkben, vízözönben a harcos, haragos Isten pusztító hatalma jelenik meg: íja a szivárvány, ebből löveli villámait. A Noéval kötött szövetségben Isten mintegy leteszi íját a felhőkre, nem száll többé hadba a föld lakosaival. Amikor újra tornyosulnak majd a felhők, amikor Isten már éppen kezd haragra gerjedni, akkor a feltűnő szivárvány emlékezteti őt a szövetségre, valósággal lefegyverzi. Ezt kell tudatosítania az embernek is a szivárvány láttára: amikor legjobban, legfélelmetesebben dühöng a természet, akkor nem a világ vége készül; Isten akkor már békére, szeretetre hangolódik a föld lakói iránt.

« A víz nem válik többé vízözönné. » A papi szerző tulajdonképpen ezt akarja mondani a vizözön-elbeszéléssel. A teremtő Istennek ebben az ígéretében áll az a döntő különbség, amely a Bibliát elválasztja a pogány vízözönmondáktól.

III. A PERZSA KOR

Cirusz perzsa király 539-ben elfoglalja Babilont; a következő évben rendeletet ad ki, amelynek értelmében a zsidók hazatérhetnek. Az első kis csoport Sesbaccár helytartó vezetésével érkezik vissza Jeruzsálembe. Csakhamar egy népes karaván kel útra (kb. 42.000 személy), élén olyan kiemelkedő személyiségek, mint Zerubbábel és a főpap, Józsue.

Nagy lelkesedés fűti a hazafelé tartó jámbor zsidókat, de amikor megérkeznek hazájukba, nagy csalódás éri őket. Jeruzsálem elhagyatott, romokban hever, alig maradt meg valami a városfalból. A templom csarnokait fű lepte be, néhol már bokrok magasodnak. Keresik volt házukat, földjük határait, de a kevés otthonmaradt megkaparintott magának minden értékes épületet és földet. Az első csalódások után mégiscsak megtelepszenek valahogy. Először az egészen elégő áldozatok oltárát állítják helyre; a most fellobbanó áldozati tűz nem alszik ki az elkövetkező három és fél évszázadban.

A nagy megpróbáltatások akkor kezdődnek, amikor magát a templomot akarják újjáépíteni. A munkában szeretnének közreműködni a szamaritánusok is, de Jeruzsálem elutasítja a « félpogány » nép közeledését. Ebből viszont politikai ellentétek keletkeznek; leállnak a munkák. Így megy 520-ig. Igaz, már 522-ben újabb csoport települ haza, és ez pénzzel, újabb lelkes segítséggel folytatni akarja az újjáépítést. De igazában két próféta, Aggeus és Zakariás ad most majd olyan lendületet a népnek, hogy 515-re elkészül az új Templom.

A) *Prófétai irodalom*

A Kinyilatkoztatás közlésében most két lelki irányzatot különböztetünk meg. Ezekiel tanításai a liturgia fontosságát hangsúlyozzák; ezt a lelkiséget egy bizonyos nacionalista eszme árnyalja (bosszúállás a pogány nemzeteken), kifejezésmódja kissé apokaliptikus (gyakori az eszkatológia témája és az angyalok szerepeltetése). A másik irányzat a Vigasztalás könyvére megy vissza: e lelkiség szerint a hit és a személyes vallásosság húz határvonalat a hívő és a nem hívő közé, még a választott nép körében is.

Bár, amint mindjárt látjuk, most is támadnak próféták, mégis a próféták aranykora befejeződött. Most már egyre inkább írásba foglalják a « bölcsek » Isten szavát; Isten embereinek orákulumait a buzgó ima és a csendes elmélkedés váltja fel.

AGGEUS ES ZAKARIÁS

Ag 2,2

16. *Lovak és lovasok. I. Dáriusz hengeres pecsétje; az oroszlánokra vadászó perzsa királyt ábrázolja* (British Museum, London).

Zak 1,11

17. *Ahuramazda (Kr.e. 520). A perzsiai Behisztun egy sziklájába vésett dombormű. I. Dáriusz (522-486) vésette az Ekbatánából Babilonba vezető úton a birodalmában megteremtett örök béke emlékezetéül.*

Történelmi keret

Amint általános bevezetőnkben jeleztük, a két próféta a Babilonból való hazatérés után, a templom újjáépítése idején működik. 520 augusztusában Aggeus próféta sürgeti Józsuét és Zerubbábelt az újjáépítés folytatására. Októberben pedig Zakariás kezdi hallatni Isten üzenetét.

Könyveik

Aggeus « könyve » mindössze két rövid fejezetből áll; Zakariásé hosszabb, de az 520-ban fellépő prófétától a nevét viselő gyűjteménynek csak az első nyolc fejezete származik. A 9-14. fejezet egy IV. századi ismeretlen szerző kiegészítése.

Aggeus üzenete

Messiási üzenet, két szempontból is. Először: hirdeti, hogy a mostani templom ugyan sokkal szerényebb lesz, mint Salamoné volt, dicsősége mégis meghaladja az előzőét. A próféta nem jelöli meg az okot, de a keresztény arra gondol: ebben a templomban imádkozik és tanít majd maga Jézus. Messiási üzenetének másik oldala: Zerubbábel Dávid leszármazottja, Isten tehát azért választotta ki, hogy értékes pecsétgyűrűként őrizze meg. (A pecsétgyűrűvel leveleket és dokumentumokat pecsételtek le.) Így éled újra ebben a megpróbáltatásokkal terhes korban a régi messianizmus gondolata.

Zakariás üzenete

A zsidó közösség elérkezett a messiási korszakba; a kormányzást a királyságnak és a papságnak kell ellátnia. A királyi hatalmat — a király fogalmát itt a « Sarj » helyettesíti — Zerubbábelnak kell gyakorolnia. Őrá irányulnak a jelen messiási reményei. A papi hatalom Józsue vállán nyugszik, aki a nagy karaván nal jött haza Babilonból. Zakariás üzenete tehát az ezekieli vonalba illeszkedik, minthogy papi befolyás alatt áll.

Aggeus az Új Templom dicsőségéről

Dáriusz király 2. esztendejében, a hetedik hónapban, a hónap huszonnegyedik napján Jahve szózatot intézett Aggeus próféta által Zerubbábelhez, Sealtiel fiához, Juda helytartójához és Józsuéhoz, Jehocadak fiához, a főpaphoz és az egész néphez: Ki van közületek még életben, aki látta ezt a házat hajdani dicsőségében? És milyennek látjátok most? Ugye, olyan a szemetek előtt, mintha nem volna? De most bátorság, Zerubbábel! — mondja Jahve. Bátorság, Józsue főpap, Jehocadak fia! Bátorság, egész népe az országnak — mondja Jahve. Dolgozzatok, hiszen én veletek vagyok! — mondja a Seregek Jahvéja. Lelkem közöttetek lakik. Ne féljetek! Igen, ezt mondja a Seregek Jahvéja. Még egy kis idő, és megrendítem az eget és a földet, a tengert és a szárazföldet. Megrendítem mind a népeket, és ideáramlik minden népnek a kincse. Betöltöm ezt a templomot dicsőséggel — mondja a Seregek Jahvéja. Ennek az új templomnak a dicsősége felülmúlja a régiét, mert ezen a helyen adom a békét — mondja a Seregek Jahvéja.

(Agg 2,1-9)

> Mint gondos építőmester, Isten nekem adott kegyelmével alapot vetettem, de más épít rá. Ügyeljen azonban mindenki, hogyan épít. A lerakott alapon kívül, amely Jézus Krisztus, mást senki sem rakhat.
>
> (1Kor 3,10-11)

Zakariás jövendölése a Sarjról és a messiási korról

Az eljövendő Messiás — a Sarj — által Isten megtisztítja a benne hivők szívét, amint ezt Ezekiel megjövendölte. A Messiást már Jeremiás is Sarjnak nevezte (vö. Jer 23,5).

Halljátok hát Józsue főpap és társaid, akik előtted ülnek — mert hisz jelképes személyek vagytok! Nézzétek, elküldöm szolgámat, a Sarjat, és kiirtom a gonoszságot ebből az országból egyetlen nap alatt. (...)

A Seregek Jahvéjának szózata:
Ezt mondja a Seregek Jahvéja:
Féltékeny szeretettel szeretem Siont,
és nagy haragra gerjedtem miatta.
Ezt mondja a Seregek Jahvéja:
Visszatérek Sionra,
és Jeruzsálemben fogok lakni.
Jeruzsálemet a Hűség Városának fogják nevezni,
a Seregek Jahvéjának hegyét meg Szent Hegynek. (...)
Ezt mondja a Seregek Jahvéja:
Lám, kiszabadítom népemet
Kelet országaiból
és a lenyugvó nap országaiból.

Visszahozom őket,
hogy Jeruzsálemben lakjanak.
Az én Népem lesznek,
és én az Istenük leszek
hűségben és igazságban. (...)

Ezt mondja a Seregek Jahvéja: Eljönnek még ide a népek és a nagy városok lakói. Az egyik város lakói elmennek a másikhoz és azt mondják: « Gyertek, menjünk és imádkozzunk a Seregek Jahvéjának színe előtt, és keressük a Seregek Jahvéját. Hadd menjek én is! » Számos nép, hatalmas nemzetek jönnek, hogy keressék a Seregek Jahvéját Jeruzsálemben, és imádkozzanak Jahve színe előtt. Ezt mondja a Seregek Jahvéja: Azokban a napokban egyetlen zsidó ruhájának szegélyét tíz különböző nyelvű ember fogja majd meg és kéri: « Hadd menjünk veletek, mert hallottuk, hogy veletek van az Isten! »

(Zak 3,8-9b; 8,1-3.7-8.20-23)

14. Tírusz: oszlopsor a római korból

Tírusz volt az utolsó föníciai város, amely a testvérvárosok fölött uralkodott (XI.-VIII. sz.). Ennek a központnak köszönhették a föníciaiak a Földközi-tenger melletti gyarmataikat (Utica, Karthágó). Híres volt ipara és tengeri kereskedelme (bíbor). Tírusz szolgáltatott anyagot és mesterembereket Dávidnak és Salamonnak (2Sám 5,11; 1Kir 5,15-25).

HARMADIK IZAJÁS

(Iz 56—66)

Kora

A hazatérés már befejezett tény. Újjáépült a Templom (515), de még hiányoznak a városfalak.

A szerző

Egyes szentírástudósok több szerzőt látnak a mű mögött. Mások véleménye szerint Második Izajás egy névtelen tanítványáról van szó, aki a Vigasztalások Könyvének gondolatmenetét folytatja a maga személyes irányában.

Üzenete

A messiási üdvösség felé irányul, de az eddigiekhez viszonyítva jelentős fejlődést mutat: az üdvösséghez nem elég a fajhoz való tartozás. Ha az izraelita el akarja nyerni az üdvösséget, alázatosnak, jámbornak, megtört szívűnek kell lennie. Az üzenet az egyéni vallásosság, az Istennel való személyes kapcsolat csúcsát jelenti.

És mégis: szűk a látóhatár. A megtérésben Jeruzsálem és lakói járnak élen. A szent város lesz mindazok gyülekezési helye, akik hisznek az igaz Istenben. Zsidóknak és pogányoknak egyformán meg kell tartaniok a mózesi törvényt. A hivő zsidók papi közösséget alkotnak, míg a pogányok csak szolgáik lesznek.

Az igazságosság mint a felebaráti szeretet kifejezése

Az üdvösségre vágyódó néptől Jahve nem a külsőséges gyakorlatokat, hanem az igazságosság megtartását kívánja. « Ezt mondja Jahve: Tartsátok meg a jogot és szabjátok tetteiteket az igazsághoz, mert nemsokára eljön szabadításom és megnyilvánul igazságom » (Iz 56,1). Amit Jahve itt igazságosságként követel meg, azt Jézus a felebaráti szeretet parancsává teszi.

Kiálts teli torokból, ne kíméld magad,
emeld föl hangodat, mint a harsona.
Hirdesd népemnek hűtlenségét,
Jákob házának a bűneit.

Mert hiszen napról napra keresnek,
és szeretnék megismerni útjaimat,
mint olyan nemzet, amely az igazsághoz szabja tetteit,
és nem hagyja el Istenének törvényét.

Igaz ítéletet követelnek tőlem,
és Isten közelségét óhajtják:
« Miért böjtölünk, ha nem látod meg,
és miért sanyargatjuk magunkat, ha nem veszed észre? »

De lám, még a böjtöléstek napján is
csak a hasznot keresitek,
és sanyargatjátok munkásaitokat.
Veszekedés és perlekedés közt böjtöltök,
és ököllel ütitek le a szegényt.

Bizony, mostani böjtöléstek
soha nem szerez nektek meghallgatást a magasságban.
Talán az ilyen böjt tetszik nekem,
és ilyen az a nap, amelyen az ember
megsanyargatja magát?

Lehajtjátok fejeteket, mint a káka,
és zsákot meg hamut terítetek magatok alá:
ezt nevezitek ti böjtnek,
olyan napnak, amely tetszik Jahvénak?

Tudjátok, milyen az a böjt,
amelyet én kedvelek?
Ezt mondja az Úr, Jahve:
Törd össze a jogtalan bilincseket,
és oldd meg az iga köteleit.
Bocsásd szabadon az elnyomottakat,
törj össze minden igát.
Törd meg az éhezőnek kenyeredet,
és a hajléktalan szegényt fogadd be házadba.
Ha mezítelent látsz, öltöztesd föl,
és ne fordulj el embertársad elől.

Akkor majd felragyog világosságod, mint a hajnal,
és a rajtad ejtett seb gyorsan beheged.
Előtted halad majd igazságod,
és Jahve dicsősége lesz a hátvéded.
Akkor, ha szólítod, Jahve válaszol,
könyörgő szavadra így felel: Nézd, itt vagyok!

Ha eltávolítod körödből az igát,
az ujjal mutogatást és a gonosz beszédet,
ha odaadod az éhezőnek kenyeredet,
és jóllakatod az elnyomottat,
akkor felragyog a sötétségben világosságod,
és homályod déli verőfényre változik.

(Iz 58,1-10)

« Jöjjetek, Atyám áldottai,
vegyétek birtokba
a világ kezdetétől nektek készített országot:
Éheztem ugyanis és ennem adtatok,
Szomjaztam és innom adtatok,
Vándor voltam és befogadtatok,
Mezítelen és fölruháztatok,
Beteg voltam és meglátogattatok,
Börtönben voltam és fölkerestetek. »

(Mt 25,34-36)

A Szolga küldetése

Harmadik Izajás új vonásokkal gazdagítja a Szolga eddig megrajzolt arcképét. Jézus nyilvánosan magára alkalmazta ezt a leírást.

Jahve, az Úr Lelke nyugszik rajtam,
mert Jahve kent föl engem,
Elküldött, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek,
és meggyógyítsam a megtört szívűeket.

Hogy szabadulást hirdessek a foglyoknak
és szabadságot a börtönök lakóinak.
Hogy hirdessem Jahve kegyelmének esztendejét,
Istenünk bosszújának napját.

Hogy megvigasztaljam mind a gyászolókat,
és koszorút adjak a hamu helyébe,
örömnek olaját a gyászruha helyett,
a szomorúság lelke helyett meg ünnepi örömeneket.

(Iz 61,1-3)

Jézus eljutott Názáretbe is, ahol nevelkedett. Szokása szerint bement szombaton a zsinagógába és olvasásra jelentkezett. Izajás könyvét adták neki. Kinyitotta a könyvet és éppen arra a helyre talált, ahol ez van írva:

« Az Úr lelke rajtam:
Ő kent föl engem,
hogy örömhírt vigyek a szegényeknek. (...)

Azután összetekerte az Írást, visszaadta a szolgának és leült. A zsinagógában minden szem rászegeződött. Akkor megszólalt: « Ma beteljesedett az Írás, amit az imént hallottatok. »

(Lk 4,16-21)

Jeruzsálem jövendő dicsősége

Iz 60. és 62. fejezete egyetlen költeményt alkot; stílus és tartalom szempontjából Iz 40-45-höz hasonlít. Ha nem is a Vigasztalások könyvének írójától valók, minden bizonnyal annak egyik közvetlen tanítványa a szerzőjük.

Jeruzsálem fogalma lelkibbé válik: világossága maga Isten; a szent város a lelki anyaság bizonyos vonásait ölti fel. Az egyetemes távlatokra utaló szöveget Vízkereszt ünnepén olvastatja az Egyház. Iz 60,6 Máté gyermekségtörténetét ihlette.

Kelj föl, ragyogj föl, mert elérkezett világosságod,
és Jahve dicsősége felragyogott fölötted.
Mert még sötétség borítja a földet,
és homály a nemzeteket,
de fölötted ott ragyog Jahve,
és dicsősége megnyilvánul rajtad.
Népek jönnek világosságodhoz,
és királyok a benned támadt fényességhez.

Hordozd körül tekintetedet és lásd:
mind egybegyűlnek és idejönnek hozzád:
fiaid messze távolból érkeznek,
s a lányaidat ölükben hozzák.

Ennek láttára földerülsz,
szíved dobog az örömtől és kitágul,
mert feléd áramlik a tengerek gazdagsága,
és ide özönlik a nemzetek kincse.

Tevék áradata borít majd el
Midián és Efa dromedárjai,
mind Sábából jönnek;
aranyat és tömjént hoznak
és Jahve dicsőségét zengik. (...)

Jahve városának neveznek majd,
Izrael Szentje Sionjának.

Bár elhagyatott voltál,
mindenki csak gyűlölt és cserbenhagyott:
mégis büszkeség tárgyává teszlek, örökre,
öröm forrásává, nemzedékről nemzedékre.

A nemzetek tejét szívod majd,
és királyok gazdagsága táplál.
Így megtudod, hogy én, Jahve vagyok a te szabadítód;
hogy Jákob Erőse a te Megváltód.

(Iz 60,1-6.14b-16)

Templomot nem láttam benne. Az Úr, a mindenható Isten, és a Bárány a temploma. A városnak nincs szüksége sem napvilágra, sem holdsugárra: Isten dicsősége világítja meg, fénye pedig a Bárány. Világosságában járnak a nemzetek, és a föld királyai hódolnak neki. Kapuit nem zárják be soha, hiszen nincs is ott éjszaka. Kincseikkel és értékeikkel neki adóznak a nemzetek. De nem léphet be oda tisztátalan, szentségtörő és hazug, csak az, aki föl van jegyezve a Bárány életkönyvébe.

(Jel 21,22-27)

A Szent Föld: új Jeruzsálem

Az Ózeásnak oly kedves hitvesi szeretet témáját Harmadik Izajás a választott nép helyett a Szent Földre, Jeruzsálemre alkalmazza.

Sion miatt nem hallgathatok
és Jeruzsálem miatt nem nyugszom,
míg föl nem ragyog igazsága, mint a hajnal,
és szabadulása, mint a fáklya nem tündököl.

Meglátják majd a népek igazságodat
és a királyok dicsőségedet.
Új néven hívnak majd,
amellyel Jahve ajka nevez el.
A dicsőség koronája leszel Jahve kezében,
királyi fejdísz Istened kezében.

Nem hívnak többé elhagyottnak,
sem országodat magányosnak,
hanem így neveznek: « én gyönyörűségem »,
és országodat: « menyasszony »,
mert Jahve örömét találja benned,
s országod újra férjhez megy.

Mert amint a vőlegény feleségül veszi a leányt,
úgy fog frigyre lépni veled fölépítőd;
és amint a vőlegény örül menyasszonyának,
úgy leli örömét benned Istened.

(Iz 62,1-5)

Akkor odajött egyik a hét angyal közül, akiknél a végső hét csapással teli csészék voltak és így szólt hozzám: « Jöjj, megmutatom neked a menyasszonyt, a Bárány jegyesét. » Lélekben elragadott egy nagy magas hegyre és megmutatta a mennyből, Istentől alászállt szent várost, Jeruzsálemet, mely Isten dicsőségében ragyogott. Tündökölt, mint a drágakő, mint a kristálytiszta jáspis.

(Jel 21,9-11)

MALAKIÁS

Kora

Az újjáépített Templomban már folyik ismét az istentisztelet (516-tól); még nem hangzott el a vegyes házasságok tilalma (Nehemiás 445); Malakiás könyvének szerzője ugyanis kora egyik legnagyobb botrányát látja ebben a szokásban. A zsidó közösség vallási életét a teljes ellangyosodás jellemzi.

A szerző

Még azt sem tudjuk, hogy a név személynév-e vagy köznév: « küldöttem ». Semmit nem tudunk a prófétáról.

Üzenete

Az ezekieli vonalba illeszkedik, a kultusz ápolását és a Törvény megtartását sürgeti; kikel a papok élete ellen: ők akadályozzák a messiási korszak eljövetelét. Meghirdeti ő is az « Úr napját » egy hatalmas arányú megtisztítás formájában. Ezt az eseményt egy Küldött jelzi majd. Ebben a titokzatos Követben a későbbi magyarázók Illésre gondoltak, az evangelisták pedig Keresztelő Jánosra alkalmazták a jövendölést. — A messiási kor liturgiáját az Istennek az egész világon felajánlott tökéletes áldozat uralja majd (Mal 1,11): « Napkeltétől napnyugtáig nagy az én nevem a népek között. Jóillatú áldozatot mutatnak be mindenütt, tiszta ételáldozatot a nevemnek. Mert nagy az én nevem a népek között — mondja a Seregek Ura. » A trentói zsinat ebben a jövendölésben az Eukarisztia homályos hírüladását látta.

Malakiás az Előfutárról

A próféta Jahve eljövendő napjáról és az Előfutárról jövendöl. Még ötödfélszáz év van hátra Keresztelő János születéséig...

Nézzétek, elküldöm hírnökömet, hogy elkészítse előttem az utat. Hamarosan belép szentélyébe az Úr, akit kerestek, és a szövetség angyala, aki után vágyakoztok. — Lám, már jön is! — mondja a Seregek Jahvéje. De ki fogja tudni elviselni jövetele napját? S ki maradhat állva, amikor megjelenik? Mert olyan, mint az olvasztók tüze és a ványolók lúgja. Leül, mint az ezüstolvasztó és tisztító mester. Megtisztítja Lévi fiait, megfinomítja őket, mint az aranyat és az ezüstöt, hogy méltóképpen mutassák be az áldozatot Jahvénak. Juda és Jeruzsálem áldozata tetszeni fog akkor Jahvénak, éppúgy, mint a régmúlt időkben, mint az első években. (...)

Emlékezzetek meg szolgámnak, Mózesnek a törvényéről, a parancsokról és a rendelkezésekről, amelyeket Hóreb hegyén adtam neki egész Izrael számára.

Nézzétek, elküldöm nektek Illés prófétát, mielőtt elérkeznék az én nagy és félelmes napom. Ő újra fiaik felé fordítja az apák szívét, és apáik felé a fiaik szívét, nehogy elmenjek és átokkal sújtsam a földet.

(Mal 3,1-4.22-23)

Jézus beszélni kezdett a néphez Jánosról: « Miért mentetek ki a pusztába? (...) Hogy prófétát lássatok? Igenis, mondom, nektek, prófétánál is nagyobbat. Ez az, akiről az Írás mondja:

Nézd, követemet küldöm színem előtt,
hogy elkészítse előtted az utat.

Bizony mondom nektek: asszonyok szülöttei között nem támadt nagyobb Keresztelő Jánosnál. »

(Mt 11,7.9-11)

JÓÉL

A szerző

Annyit tudunk róla, hogy részt vesz a hazatérés utáni restaurációban. Minden valószínűség szerint 400 körül gyakorolja prófétai hivatását.

A könyv

Két részből áll. Az első egy iszonyúáskajárást mutat be és bűnbánatra szólít; a második rész « Jahve napjának » apokaliptikus leírását tartalmazza.

Tanítása

Igen gazdag. Legjellemzőbb újsága: Jóél hírül adja, hogy egy meghatározatlan jövő korszakban a prófétai Lélek kiárad Isten népének minden tagjára. Ennek a Léleknek a teljessége jellemzi majd a Messiást — írta Izajás; ez a Lélek borítja el és alakítja majd át az új Szövetség tagjait — tanította Ezekiel. Most egy újabb horizont nyílik meg: nemcsak bizonyos különleges hivatású emberek, hanem Isten új népének minden tagja elnyeri ezt a Lelket.

Jóél ugyan még nem tudja elképzelni azt, hogy ez a különleges karizma pogányoknak is osztályrészül juthat. Ebben a rendkívüli adományban — természetesen — csak Izrael gyermekei részesülnek. Jóélnek ez a sajátos beszűkülése visszafejlődést jelent Második Izajás vagy Zakariás szemléletéhez képest... A Kinyilatkoztatás grafikonja nem mindig egyenletesen felfelé mutató vonal...

« Jahve napjáról » beszélve Ámosz a « sötétség napját » emlegette. Jóél az Úr napja képét a természeti katasztrófa kozmikus színeivel festi: napfogyatkozás, vérző hold, elhalványodott csillagok, földrengés... Egy szó sincs a Messiásról, ezt a perzsák nem engedélyeznék. Jobb most erről hallgatni...

A prófétai lélek kiáradása

Isten Lelkének kiáradását már a mózesi kortól ismeri Izrael. A pusztában egyszerre hetvenen is megkapják a prófétai lélek adományát: « Miután Jahve alászállott a felhőben s szólt hozzá (Mózeshez), elvett a rajta levő lélekből és a hetven vénre osztotta. Mihelyt alászállt rájuk a lélek, prófétai elragadtatásba estek » (Szám 11,25). Jóél leírása szerint a Léleknek ez a kiáradása egyetemes lesz: még a rabszolgákra is kiterjed. A bűnbánatot tartó népre Jahve napján a csodák hajnala virrad. — Szent Péter pünkösdi beszédében idézi ezt a szakaszt: a Szentlélek kiáradásával teljesedett be Jóél próféta jövendölése.

« Mindezek után
kiárasztom Lelkemet minden testre.
Fiaitok és leányaitok jövendölni fognak,
véneitek álmokat álmodnak,
ifjaitok meg látomásokat látnak.
Sőt még a szolgákra és a szolgálókra is
kiárasztom lelkemet azokban a napokban.
Égen és földön jelet mutatok,
vért és tüzet, füstoszlopokat. »

A nap elsötétedik, a hold vérré változik,
Jahve nagy és félelmetes
napjának eljövetele miatt.
Aki segítségül hívja Jahve nevét,
az megmenekül,
mert Sion hegyén és Jeruzsálemben lesz a menedék
— amint megmondta Jahve —
a menekültek számára,
akiket meghív Jahve.

(Jóél 3,1-5)

Péter előlépett és emelt hangon beszédet intézett hozzájuk: « Zsidó férfiak és Jeruzsálem minden lakója! Vegyétek tudomásul és figyelemmel hallgassátok szavamat! Nem részegek ezek, ahogy azt ti gyanítjátok, hiszen a napnak harmadik órájában vagyunk, hanem ez az, amit megmondott Jóél próféta:

'Szétárasztom minden emberre Lelkemet...' »

(Csel 2,14-17...)

A hazatérés utáni próféták írásai egy intézmény végét és egy új korszak várását jelzik. A prófétai mozgalom megszűnőben van, hogy a megváltozott történelmi és lélektani körülményeknek megfelelően átadja helyét a bölcsek megfontolásainak, csendes elmélkedéseinek, vallásbölcseleti összegezéseinek.

Ezeket a lapokat olvasva a mai keresztény megkérdezheti magától:

— elég rugalmas-e ahhoz, hogy bizonyos idejétmúlt intézményeken, beidegzett szokásokon túllépjen;

— érez-e elég felelősséget arra, hogy az üdvösségtörténet adott pillanatában kivegye részét egy új világ építéséből;

— tudja-e, hogy neki is az « Úr napja » előhirnökének kell lennie,

hogy a jelen világ átalakításában az igazságosság és a szeretet fegyvereivel kell küzdenie;

hogy Isten országa már közöttünk van, de teljességére csak az üdvösségtörténet befejezésekor jut;

— boldogan vallja-e, hogy « Isten szeretete (már) kiáradt szívébe a rá árasztott Szentlélek által » (vö. Róm 5,5)?

B) *Bölcsességi és lírai irodalom*

A bölcsességirodalom elsősorban tanítást ad. E könyvek szerzői az élet nagy kérdéseiről elmélkednek: szenvedés, halál, közösségi és egyéni felelősség, életmód, végül a Bölcsesség természete. A tanítás műfaja igen változatos: népi közmondások, találós mondások, példabeszédek, buzdítások stb. A kimondottan bölcsességi könyvekhez (Jób, Példabeszédek, Prédikátor, Jézus Sirák Fia és Bölcsesség) általában hozzácsatolják az Énekek Énekét, amely szerelmi költemény.

Az ún. történeti könyvekben is találhatunk olyan részeket, amelyek a bölcsességi, ill. költői irodalomhoz sorolhatók (pl. Bír 14,14; 2Sám 12,1-4), sőt még Izajás próféta könyvében is (11,1-9) akadnak ilyen szakaszok.

E részben csak a « perzsa kor » bölcsességi irodalmából hozunk néhány részletet. Préd, Sir, Bölcs szemelvényeit lásd a « hellénista kor »-nál. A zsoltárokat a következő, C. pontban külön mutatjuk be.

JÓB

Jób könyve (450-400) nem történeti, hanem tanító célzatú írásmű: a szenvedés problémájával foglalkozik. A szerző nem elméleti tanítást ad elő, hanem egy ember egzisztenciális drámájában mutatja be a szenvedés, a rossz problémáját. A zsidó gondolkodásmód szerint a jámbor embert Isten hosszú élettel, gazdagsággal, termékenységgel és egészséggel jutalmazza: az evilági siker és Isten barátsága egyenértékűek. De a tapasztalat sokszor zavaró: a gonoszoknak jól megy, az igazak pedig szenvednek. Nem erről panaszkodott-e már Jeremiás is? És miért kellett elesnie Megiddónál (609) a jó Jozija királynak aki pedig a MTörv alapján meg akarta újítani az egész nép vallási életét? Hogy lehet mindezt megérteni?

Az ártatlan és igaz Jób szenvedése éles megvilágításba helyezi ezt az örök emberi problémát. Barátai azt erősítgetik, hogy szenvedéseit Isten büntetésként küldte rá, bizonyos, talán Jób előtt is ismeretlen hibái miatt. Jób tiltakozik, szenvedélyesen lázad, s végül — Isten igazságosságát kétségbevonva — magának az emberi rendeltetésnek kérdését veti fel. De lázadása közben is arra vágyik, hogy megtalálja Istent. Szenvedése új fényt, a Kinyilatkoztatás újabb előrehaladását kívánja.

Jób felfedezi, hogy Isten igazságossága Bölcsességével van kapcsolatban, és ezt nem lehet az emberi bölcsességgel mérni: az ember nem foghatja fel. Isten hatalma túl van az ember lehetőségein: ezt mutatja a természet rendje (38. fej.), de az erkölcsi rendben ez még világosabb. Isteni Bölcsessége valami egészen más, mint az emberé. Isten megőrzi a maga misztériumát; Jób abba nem tud behatolni, csak válaszolni tud Istennek: az alázat és a hit szavával.

A misztérium nem lett világosabb, de a Kinyilatkoztatás előbbre haladt.

A szenvedő Jób Istenhez kiált

A szenvedéstől elborított férfi gyötrődve faggatja Istent: miért üldözi, miért ítélte el? Jób lelke legmélyén él az a meggyőződés, hogy a Teremtő Isten jó, távol áll tőle minden emberi gyarlóság. Lehetséges volna, hogy mégis életére tör, teremtménye szenvedését és pusztulását akarja? Jahve hosszan tűrő és irgalmas, ha tehát Jób vétkezett ellene, miért nem hagy időt arra, hogy bűnbánatot tartson, megtisztuljon? Jób az igazságtalanul elviselt csapások, Isten szeretetének misztériuma és saját esendő volta « határhelyzetében » vergődik. Szívéből kétségbeesett kiáltás tör fel: jobb lett volna meg sem születnie, vagy ha már megszületett, jó lenne nyomtalanul eltűnnie ebből a halálosan szomorú világból!

Undorral tekintek saját életemre,
szabadon hagyom, áradjon panaszom,
gyötrődő lelkemet kiöntöm.
Esengek Istenhez: Ne ítélj el!
Hadd tudjam meg, miért támadtál meg!
Hasznod van tán abból, ha erőszakhoz nyúlsz,
kezed remekművét hogyha meggyalázod,
a bűnösök terveit meg jóváhagyod?
Csak tán nincs húsból a te szemed is,
hogy mint ember szokott, te is csak úgy lássál?

Napjaid hasonlók az ember napjaihoz
s esztendeid az ember éveihez,
Hogy bűnöm keresd s kutatsz vétkem után,
noha jól tudod, hogy nem vagyok bűnös?
Nem szabadít ki senki sem kezedből?
A te kezed formált és teremtett,
s most újra porrá változtatnál vissza?
Nemde kiöntöttél, mint a tejet szokták,
aztán sajt módjára hagytál megalvadni.
Bőrbe meg húsba nem te öltöztettél,
s csontokkal, inakkal nem te szőttél át?
Életet, kegyelmet te adtál nekem,
őrködj hát éberen a lelkem fölött.
Bár elrejtetted mélyen a szívedben,
tudom jól: ezt forgattad elméd rejtekében.
Amikor vétkeztem, leskelődsz utánam,
nem akarsz bűnömtől megszabadítani.
Hogyha bűnös vagyok, akkor jaj nekem!
De nem büszkélkedném, ha igaz volnék is:
jóllaktam szégyennel, nyomor italával.
Hogyha gőgös volnék, oroszlán módjára üldözőbe vennél,
megmutatnád rajtam csodatevő erőd.
Újra támadást intézel ellenem,
ádáz haragodat egyre sokasítod,
mindig friss csapatok szállnak velem harcba.

Miért hoztál elő anyámnak méhéből?
Haltam volna meg, mielőtt szem látott!
Úgy volnék csak, mintha sose lettem volna,
vittek volna sírba anyámnak méhéből.
Éltem napjainak nem kevés a száma?
Vedd le rólam szemed, hadd örüljek egy kicsit,
mielőtt elmegyek s vissza nem térek
a sötétség és az árnyék országából.
A sötétség honából, hol nincs semmi rend,
hol a napvilág is fekete éjszaka.

(Jób 10,1-22)

Jób önmegadása

Isten a teremtés csodáira hívja fel először a lázongva szenvedő figyelmét: érti-e annak titkait? A gonosz hatalmakon is ő uralkodik, semmi sem történik tudta nélkül. Jóbnak hinnie kell, hogy a Teremtő Isten igazságos és mindenható: « Az Isten félelme, lásd, ez a bölcsesség, az okosság meg: kerülni a bűnt » (Jób 28,28). Az Úr ismét a hit és az alázatos odaadás válaszát várja Jóbtól.

Jób válaszolt Jahvénak és így szólt:
Most már tudom, hogy akármit megtehetsz,
nincs gondolat, amely neked lehetetlen.
Én borítottam tervedet homályba,
olyan szavakkal, amelyekből hiányzik a tudás.
Azelőtt csak hírből hallottam felőled,
most azonban saját szememmel láttalak.
Ezért visszavonok mindent és megbánok,
porban és hamuban!

(Jób 42,1-6)

A szenvedés problémája korunknak egyik legkínzóbb kérdése. Az izraelita, jóllehet a Szenvedő Szolga alakja már sejtet valamit a megoldásból, csak Jób magatartásának dicséretéig jutott el: nem érti a szenvedés értelmét, de hittel elfogadja, elviseli, beletörődik. A mai keresztény azonban már tudja,

— hogy a szenvedés nem haszontalan, hiszen Krisztus azt választotta a megváltás eszközévé;

— hogy a legkilátástalanabb szenvedést is a remény: a feltámadás reményének fénye sugározza be;

— hogy a szenvedés titokzatos módon elvezethet nemcsak a teljesebb odaadásra, hanem Isten nagyobb szeretetére...

A szentek kezdenek megsejteni valamit ennek a misztériumnak csodáiból.

PÉLDABESZÉDEK

Az V. század második felében véglegesen megszerkesztett mű több régi gyűjteményt ötvöz egybe. A legrégebbi szövegek Salamon korából származnak. A gyűjtemény egy része igen régi egyiptomi hatást is mutat. A mindennapi élet egyszerű, emberi bölcsességének bemutatása mellett a legkésőbb keletkezett szövegek az isteni Bölcsességről szóló valódi tanítást tartalmazzák.

A teremtő Bölcsesség

A 8. fejezetben ez a Bölcsesség erősen megszemélyesített alakban jelenik meg, már a Teremtés előtt is létezett. Ez az isteni Bölcsességről szóló tanítás előkészítése az újszövetségi Szentháromság-tannak (vö. Jn 1; Kol 1).

Alkotó munkája elején teremtett Jahve,
ősidőktől fogva, mint legelső művét.
Az idők előtt alkotott,
a kezdet kezdetén, a föld születése előtt.
Amikor létrehozott, még ősvizek sem voltak,
és a forrásokból még nem tört elő víz.
Mielőtt a hegyek keletkeztek volna,
korábban hívott létre, mint a halmokat,
amikor a földet és a mezőket nem alkotta meg,
és a föld első rögét sem.
Ott voltam, amikor az eget teremtette,
s az ősvíz színére a kört megvonta,
amikor a felhőket fölerősítette,
s az ősforrások erejét megszabta;
amikor kijelölte a tenger határát
— és a vizek nem csaptak ki —,
amikor megrajzolta a föld szilárd részét.
Ott voltam mellette, mint a kedvence,
napról napra csak bennem gyönyörködött,
mindig ott játszottam a színe előtt.
Játszottam az egész földkerekségen,
s örömmel voltam az emberek fiai között.

(Péld 8,22-31)

Kezdetben volt az Ige.
És az Ige Istennél volt,
És Isten volt az Ige.

(Jn 1,1)

ÉNEKEK ÉNEKE

Én 1,12

18. *Királyi lakoma. Ninivei dombormű Asszurbanipal király korából. A király kerevetre dőlve, a királyné magas trónon ülve foglal helyet az asztalnál* (British Museum, London).

Első látásra az emberi szerelem könyve; a házassági szertartás alkalmával előadott költemények, dalok gyűjteménye. De miért került akkor a Bibliába, a bölcsességi könyvek közé? Mivel a zsidók meglátták benne az allegórikus magyarázat lehetőségét. A gondolat nem új: Ózeás fedezte fel Jahve és Választottja hitvestársi szeretetének allegóriáját; a gondolatot folytatta Jeremiás és Ezekiel. Az Énekek Éneke szerelmeseinek többször el kell válniok egymástól, keresik egymást, rejtőzködnek, vágyakoznak egymás után... Vallási szintre emelve történetük kifejezheti Jahve és Izrael viszonyát, és rámutathat a végső beteljesedés boldogságára. — Íme, ez a zsidó értelmezés, ezért kapott a könyv helyett az ószövetségi kánonban.

A keresztény Egyház értelmezése szerint: Krisztus és Egyháza misztikus nászának kezdeti szakaszáról van szó. Ez az értelmezés, természetesen, a mű egészére vonatkozik, részleteinek értelmezésében nagy mértéktartásra van szükség.

A szerzőt nem ismerjük, bár a hagyomány ezt is Salamonnak tulajdonítja, akárcsak a Példabeszédek és a Prédikátor könyvét.

Második ének

A költemény a szerelem kibontakozásának örömeit és kínjait énekli meg. Annak a szövetségnek viszontagságait allegorizálja, amelyet Jahve kötött választottjával, Izraellel. — A palesztinai tavasz az üdvösséget jelképezi. A « rókák » a veszélyes szomszédok. « A kedvesem az enyém, s én az övé vagyok » kitétel a prófétai formulát idézi: « Izrael Jahve népe, és Jahve Izrael Istene », amely azt fejezi ki, hogy a szívek megtérése után végleg helyreáll a szövetség (Óz 2,25; Jer 31,33; Ez 36,28). — A menyasszony a végső teljességet áhítja, egy-egy pillanatra már meg is ízleli. De a Vőlegény (Jahve) jön és elmegy: « Kétségtelen, azért tűnik el, hogy a menyasszony még epekedőbben hívja, még erősebben visszatartsa... Ha jön, azt akarja, hogy a menyasszony visszatartsa, ha elmegy, hogy visszahívja » (Szent Bernát). Végül is a Vőlegény visszatér, hogy a menyasszony « anyjának házában » (a Templomban) — az örök frigy előcsarnokában— egyesüljön kedvesével.

A menyasszony

Csitt! A szerelmem! Nézzétek, ő jön ott,
ugrál a hegyeken és szökell a dombokon!
Szerelmem olyan, mint a gazella,
a fiatal szarvas a hasonmása.
Nézzétek, már itt áll házunk falánál,
benéz az ablakon, nézelődik a rácson át.

A vőlegény

Kelj föl, kedvesem,
gyere, szépségem!

Nézd, elmúlt a tél,
elállt az eső, elvonult.
A föld színén immár virágok nyílnak,
itt van a szőlőmetszés ideje,
és gerlice hangja hallatszik földünkön.
Már színesedik az első fügetermés,
hajtanak a szőlők s jó illatot árasztanak.
Kelj föl, kedvesem,
gyere, szépségem!
Sziklák hasadékában fészkelő galambom,
rejtekhelyeden, a szirtek szegélyezte ösvényen
mutasd meg arcodat, hadd halljam hangodat,
mert szépen cseng a hangod, és bájos az arcod!

A kar

Fogjátok meg a rókákat s a rókafiakat,
mert feldúlják a szőlőt, a mi szőlőnket is,
amely éppen most virágzik.

A menyasszony

A kedvesem az enyém, s én az övé vagyok;
liliomok közt legeltet (mostanában).

Míg föl nem támad a nappali szellő,
és az árnyékok útnak nem indulnak,
térj vissza, kedvesem, mint a gazella,
vagy mint a szarvasborjú a szövetség hegyein.

Éjszaka ágyamban kerestem, akit szeret a lelkem.
De hiába kerestem, nem találtam!
« Azért hát fölkelek, bejárom a várost,
keresem a tereken és az utcákon, akit szeret a lelkem! »
Hiába kerestem, nem találtam!

Találkoztam az őrökkel, akik a várost járták:
« Nem láttátok, akit szeret a lelkem? »

Alig mentem tovább, otthagyva őket,
megtaláltam, akit szeret a lelkem.
Belekapaszkodtam, és nem engedem el,
amíg be nem viszem anyámnak házába,
annak szobájába, aki méhében hordozott.

A vőlegény

Jeruzsálem lányai, kérlek benneteket,
a gazellákra kérlek s a mezők szarvasára,
ne zavarjátok meg a szerelmemet,
s föl ne ébresszétek, amíg nem akarja!

(Én 2,8—3,5)

15. Júda sivatagja

A Holt-tengertől északnyugatra.

Ötödik ének vége és befejezés

A menyasszony

Bár testvérem volnál,
  és szoptad volna az anyám emlőjét!
Ha utcán lelnélek, ott megcsókolnálak,
  akkor nem vethetne meg érte senki.
Magammal vinnélek és bevezetnélek
  anyámnak házába, és te tanítgatnál,
én meg itatnálak fűszerezett borral,
  gránátalma-musttal.

A balját a fejem alá teszi,
  a jobbjával meg átkarol.

A vőlegény

Jeruzsálem lányai, kérlek benneteket,
  ne zavarjátok, ne ébresszétek föl
  szerelmemet, amíg maga nem akarja.

A vőlegény

Tegyél a szívedre pecsétnak,
  mint valami pecsétet a karodra!
Mert mint a halál, olyan erős a szerelem,
  olyan a szenvedély, mint az alvilág.
Nyila tüzes nyíl,
  Jahve lángja.

Tengernyi víz sem olthatja el a szerelmet,
  egész folyamok sem tudnák elsodorni.

(Én 8,1-4.6-7)

Az Énekek Éneke ma is arra a frigyre emlékezteti a kereszténytet, amely Isten és a lélek, illetve Krisztus és az Egyház között létrejön; arra,

— hogy Isten szereti és állandóan hívja az embert;

— hogy « semmi sem választhat el minket Krisztus szeretetétől »;

— hogy egy örökké tartó szeretetközösség élete vár ránk.

C) *Zsoltárköltészet*

19. *Asszír domdormű* (*Kr. e. VIII. sz.*). *Kvartett: hárfával, dobbal és cimbalommal* (Louvre, Párizs).

A zsoltárok a választott nép liturgikus imáját alkotják. A jelenleg 150 zsoltárt tartalmazó gyűjtemény hosszú évszázadokon keresztül alakult ki. Az ószövetségi irodalom egész történetét átfogja a zsoltárköltészet története.

Egyes történeti könyvek megőriztek ősi, Dávidnál régebbi harci zsoltárokat: egy győzelmi ének az egyiptomi kivonulást ünnepli (Kiv 15); Debora és Bárák győzelmi himnusza kétségtelenül az események közvetlen ihletésére keletkezett (Bír 5).

Ki a zsoltároskönyv költeményeinek szerzője? Ezt többnyire lehetetlen pontosan vagy akár csak megközelítőleg is megállapítanunk. A műfaj első nagy művelője kétségtelenül maga Dávid, akinek kiváló költői tehetségét kortársai is megcsodálták.

Jahve lelke elhagyta Sault s egy gonosz lélek zaklatta. Szolgái így szóltak Saulhoz: « Minden bizonnyal Istennek egy gonosz szelleme zaklat. Parancsolja hát meg urunk, s szolgái keresnek neki valakit, aki tud hárfázni. Aztán ha rád tör Istennek a gonosz lelke, megpendíti a húrokat és jobban leszel. » « Keressetek hát nekem egy embert — válaszolt Saul —, aki tud hárfázni, és hozzátok ide. » Az egyik szolga vette át a szót és ezt mondta: « Nézzétek, én ismerem Betlehemben Izájnak az egyik fiát, aki tud hárfázni, és bátor, harcra termett férfi, jól tud beszélni és vele van Jahve. » Erre Saul követet küldött Izájhoz ezzel az üzenettel: « Küldd el hozzám fiadat, Dávidot. » (...) Dávid megérkezett Saulhoz és szolgálatába szegődött. Saul megkedvelte, úgyhogy fegyverhordozója lett. (...) S ahányszor csak rátört Saulra az Isten lelke, Dávid fogta a hárfát és játszott. Ilyenkor Saul megnyugodott. Jobban lett és a gonosz lélek odébbállt (1Sám 16,14-23).

Dávidot később is úgy emlegetik, mint « Izrael dalainak szerzőjét » (vö. 2Sám 23,1). A legrégibb prófétai szövegek egyikében pedig ezt olvassuk: « Hárfaszó mellett nótáznak, mint Dávid, hangszert csinálnak maguknak » (Ám 6,5). A történeti könyvek arról is beszámolnak, hogy Dávid megújítja az istentiszteletek liturgiáját (2Sám 6,1-22), zenekart szervez az istentisztelet fényének emelésére (1Krón 13,8; 14,27-28). Sámuel 2. könyve (a 22. fejezetben) teljes egészében, bár eltérő változatban hozza Dávid neve alatt a 18. zsoltárt, egy nagyszabású királyi imádságot (amelyet ugyan aligha lehet Dávidnak tulajdonítani).

Dávid költői tehetségét nagyszerűen szemlélteti a következő hitelesen dávidi költemény; ez ugyan nem vallásos jellegű zsoltár, viszont az ószövet-

ségi líra egyik gyöngyszeme. Amikor Saul és fia, Jonatán elesett a Gilboa melletti csatában, ahol a filiszteusok legyőzték Izraelt, Dávid megindító siratóéneket szerzett. A költeményt eredetileg az azóta elveszett Igazak könyve tartalmazta, abból vette át a kánoni Sámuel-könyv.

Izrael, dicsőséged ott hever holtan a dombjaidon.
Hogy estek el a hősök?

Ne adjatok hírt róla Gátban,
ne hírestejjétek Aszkolon utcáin.
A filiszteusok lányai ne örüljenek,
a körülmetéletlenek lányai ne ujjongjanak.

Gilboa hegyei,
se harmat, se eső ne öntözzön benneteket,
hitszegő földeteket,
ahol szégyen érte a hősök pajzsát!

Nem olajjal kenték fel Saul vértjét,
hanem az elesettnek a vérével,
a bajnoknak a velejével.
Jonatán íja sose tévesztett célt,
Saulnak kardja nem tért haza soha zsákmány nélkül.

Saul és Jonatán — hogy kedvelték és szerették egymást!
Elválaszthatatlanok voltak életben s halálban.
Gyorsabbak voltak a sasnál,
erősebbek az oroszlánnál.

Izrael lányai, sirassátok hát Sault,
aki bíborba és patyolatba öltöztetett benneteket,
s arany ékszert tűzött ruhátokra.
Hogy estek el a hősök
az ádáz csatában?

Halálod mély gyászba borít, Jonatán,
szívem bánkódik miattad, testvérem, Jonatán.
Jobban szerettelek mindenkinél,
barátságod több volt nekem az asszonyok szerelménél.

Hogy estek el a hősök,
harci fegyvereik hogy törtek szét?

(2Sám 2,19-27)

A ma ismert 150 zsoltárból tehát csak igen keveset tulajdoníthatunk Dávidnak teljes bizonyossággal. Valószínűbb az, hogy nagy énekmesterek által szerkesztett gyűjtemények alkotják a mai zsoltárkönyv gerincét. Néhány zsoltár Jeremiás hatását is mutatja.

Egyéni alkotásokról vagy mindjárt kultikus célokat szolgáló költeményekről legyen is szó, mihelyt bekerülnek a liturgiába, az egész közösség tulajdonát képezik. A választott nép ezeken a szent szövegeken keresztül fejezi ki Jahve előtt bűnbánatát, örömét, aggodalmait, dicséri a Teremtőt. A közösség változtat is a szövegen, legtöbbször kiegészíti. Nincs « szerzői jog », a szerző névtelen marad, alkotása közkincs.

A héber irodalom természetesen sokkal több szent költeményt, himnuszt ismer, mint a zsoltároskönyv 150 darabja. Szöveggyűjteményünkbe mi is vettünk fel más bibliai könyvekben megőrzött zsoltárokat (pl. Anna éneke, Náhum zsoltára, Tóbit hálaéneke, Judit dicsőítő éneke, Sirák Fiának hálaadó himnusza). Vannak viszont olyan zsoltárok is, amelyeket nem tekintünk sugalmazott szent szövegeknek (« Salamon zsoltárai », Qumrán himnuszai stb.).

A választott nép fiainak alapélményei, jóllehet sajátos köntösben és történelmi szituációban jelennek meg, megegyeznek minden kor vallásos emberének élményeivel. Az imádkozó ember Teremtője, Megszabadítója színe előtt áll, Hozzá könyörög, Tőle vár választ, Őbenne ujjong és örvendezik. Isten pedig csupa gyöngédség, irgalom, megbocsátás, szeretet: meghallgatja a Hozzá szóló szavát, különösen ha az szegény és szerencsétlen.

Az izraelita zsoltárszerző nem romantikus költő, hanem a Törvényen és a prófétákon nevelkedett vallásos ember. A zsoltároknak ebben a mélyen vallási atmoszférájában bontakozik tovább a Kinyilatkoztatás; a zsoltárokat imádkozó tehát Jahve üzenetét ismételgeti évszázadokon keresztül. Nemzedékek váltják egymást, és adják tovább Jahve szeretetének bizonyosságát és a Messiás eljövetelének reményét. Ezeket a zsoltárokat imádkozza majd Mária is, ezeket énekli tanítványaival Jézus; ezeket a szent szövegeket imádkozza az Egyház, Isten új népe.

A zsoltárokat rendszerint hangszeres zene kíséri. Az éneklők a költemény ritmusát testmozgásukkal is kifejezik: összeütik kezüket, lábukat, hajlonganak. A zsoltárok közösségi imádkozása tehát nem kedvez a csendes összeszedettségnek, de célja nem is ez; aki a zsoltárt imádkozza, annak egész lényével jelen kell lennie Isten és a közösség számára, a vele együtt imádkozókkal kell Isten felé lendülnie. A zsoltárok imádkozása Isten népének közösségi szent liturgiája. Amikor a mai ember ezekkel az évszázados szent költeményekkel fordul Istenhez — még ha magányosan imádkozik is — tudnia kell, hogy egy titokzatos közösség eleven tagjaként imádkozik, szíve milliók szívével ver egy ritmusra. Isten népének zsoltározó imája évezredek óta megszakítatlan!

A zsoltárokat imádkozó mai keresztény ugyanazon a nyelven szól Istenhez, mint Dávid, a próféták, az ószövetségi bölcs, Jahve szegényei, mint az első keresztények és vértanúk, a kolostorok névtelen szentjei, a nagy reformátorok és követőik, Taizé zsolozsmázó testvérei és a szentmise választos zsoltárait olvasó közösség: a zsoltárok Isten népének világnyelve.

Sík Sándor úttörő munkásságát folytatta P. Farkasfalvy ciszterci atya, amikor modern magyar nyelvre átültetve a zsoltárokat, igyekezett megőrizni azok költői formáját, eleget téve egyszerre a szöveghűség és a költőiség követelményének. Szemelvényeinket Farkasfalvy Dénes fordításában közöljük.

A zsoltárokat irodalmi műfajuk és témájuk szerint lehet csoportosítani. Most felsoroljuk a legfőbb csoportokat, és zárójelben idézünk néhány szép példát (állóbetűs *szedés emeli ki a gyűjteményünkben szereplő szemelvényeket*).

1) *Himnuszok. Ezek közül néhány csoportot külön ki kell emelnünk:*
   a) *Sion-énekek — amelyek részben a királyság korából származnak — és zarándokénekek (24, 46, 48, 76, 84, 87,* 122*);*
   b) *Isten királyságának zsoltárai, minden valószínűség szerint a fogság végéről (47, 93, 96, 97, 98, 99);*
   c) *himnuszok a szent történelemről (106,* 114*; 106 egyben közösségi bűnvallomás is);*
   d) *teremtészsoltárok (*8*, 19, 29,* 104; *a 29. zsoltár a kánaáni költészet egyik legősibb emléke).*

   Még néhány szép példa a himnuszköltészetből: 100, 103, 113, *117, 139, 145-150.*

2) *Hálaadások; ezekből aránylag kevés van. A himnusszal rokon műfaj.*
   a) *Közösségi hálaadások: Isten hatalmáért és jóságáért (33), egyiptomi kivonulásért (68), a nép fennmaradásáért (124, 129), liturgikus győzelmi ének (118), a király győzelméért (21), termésért (65, 67) stb.*
   b) *Egyéni hálaadások: gyógyulásért (30, 116), királyi hálaadó ima (18, 138) stb.*

3) *Könyörgések; ezekből sok és sokféle van.*
   a) *Közösségi könyörgések:*
      — *szegények, szenvedők panasza (9-10, 44),*
      — *nemzeti bűnvallomás (79, 106),*
      — *panasz Jeruzsálem pusztulásán (74, 137),*
      — *nemzeti ima (80),*
      — *könyörgés hazatéréskor (85).*
   b) *Egyéni könyörgések:*
      — *ártatlan ember bizonykodása (7, 17, 26), hűség hangoztatása (141),*
      — *szenvedő ember imája (6,* 22*, 88, 102),*
      — *bűnbánó ima (*51*, 130, 143),*
      — *üldözött igaz panasza (35, 69),*
      — *kétségbeesés, halálos félelem (31, 55, 56, 142),*
      — *bizalom, reménység (3, 5, 25, 42-43, 71, 121, 123),*
      — *bensőség Istennel (16,* 23*, 63, 131),*
      — *kérő ima (4, 13).*

4) *Egyéb műfajok és témák:*
   a) *A király alakjához kapcsolódó zsoltárok: prófétai szózatok (*2*,* 110*), körmeneti ének (*132*), király nászének (45), ima a királyért (20, 61, 72, 84), a király imája (18, 28, 63, 101) stb.*
   b) *Prófétai szózatok (50, 75, 81, 82, 85, 95).*
   c) *Tanítóköltemények, bölcsességi zsoltárok (1, 15, 25, 32, 37, 73, 90, 112, 119, 127),*
   d) *Átokzsoltárok (109, 137).*

2. Az Úr felkent királya és a népek

A népek szövetséget kötöttek Izrael királya ellen, a király imában fordul Istenhez. A zsoltárba illesztett orákulum rámutat arra a különleges gyermeki és atyai viszonyra, amely a királyt Istennel egyesíti. A király a hatalom ígéretét kapja, neki kell majd uralkodnia minden nép felett. Az Egyház, az első keresztényektől kezdve, Jézusban látta ennek az ígéretnek beteljesedését: neki adott az Atya minden hatalmat az égben és a földön. (Csel 4,23-28; 13,33; Zsid 1,5; 5,5; Jel 19,15.19).

A népek miért gyülekeznek?
Hadait miért számlálja minden nemzet?
A föld királyai miért tömörülnek?
Miért fognak össze mind a fejedelmek
az Úr ellen s felkent Királya ellen?
« Tépjük szét kötelékük!
igájuk rázzuk le magunkról! »

Nevet rajtuk, aki az égben trónol,
az Úr gúnyt űz belőlük.
Majd hadnagyaikat dühében messze űzi,
haragjában szétszórja őket.
De engem fölkent királyává ő tett
Sionban, szent hegyén.

Az Úr rendelkezett, hadd hirdetem meg én.
Így szólt: « Te a fiam vagy,
a mai nap nemzettelek.
Kérj gazdagságot, meg nem tagadom,
örökségedül minden nemzetet,
s a föld határát birtokul adom.
Vasvesszővel törd össze őket,
pozdorjává zúzd, mint a cserepet. »

Királyok, legyetek most bölcsek,
okuljatok, ti urai a földnek.
Szolgáljatok az Úrnak hódolattal,
reszketve éljetek, halandó emberek.
Nehogy dühétől egyből elpusztuljon
az összegyűlt sereg.
Mivel haragja könnyen fellobog.

Kik bíznak benne, boldogok!

8. Isten dicsősége és az ember nagysága

A zsoltáros nem elégszik meg az Isten által teremtett világ dicséretével, hanem arra is gondol: Isten az embert saját képére és hasonlatosságára teremtette (vö. Ter 1). Az ember ugyan végtelenül kicsi a teremtett világ csodáihoz képest, de csodálatosan nagy is, hiszen Isten részesíti őt teremtő hatalmában. És ekkor ismét a Teremtés könyvében megjelölt feladatára gondol: uralma alá kell hajtania a földet. — Jézus kevéssel halála előtt idéz ebből a zsoltárból. (Mt 21,15-17; vö. még 1Kor 15,27; Ef 1,22; Zsid 2,5-9).

Úristen, szerte a világon
milyen dicső a te neved!

Felséged túlhaladja az eget:
és én csak gyermekek és csecsemők szavaival imádom.
Fellegvárt készítettél szállásul magadnak,
az ellenséget mind elnémítottad,
mind, aki ellenállt vagy lázadott.

Az eget nézem: ujjaid formálták,
a holdat, csillagokat: kezed alkotását.
Mit ér az ember, hogy Te rá figyelj,
emberfia, hogy rá gondot viselj?

S Te csaknem egyenlővé tetted istenekkel,
megkoronáztad dicsőséggel, tisztelettel.
Hatalmat adtál kezed művei fölé,
odavetettél mindent lábai elé.

Sok barmot, apraját és nagyját,
a puszták minden vadját,
ég madarát, a tenger sok halát,
s amik a tenger útjain keringenek.

Úristen, szerte a világon
milyen dicső a Te neved!

22. Miért hogy elfeledtél?

Az ártatlanul üldözött panasza és imája, az Istentől, embertől elhagyott szenvedő igaz jajszava... « Eloi, Eloi, lamma szabaktáni? » — Istenem, Istenem, miért hagytál el engem? — imádkozta Jézus a kereszten (Mk 15,34; vö. Mt 27,35.43.46; Jn 19,24). A zsoltár első része a Szenvedő Szolgáról szóló negyedik énekre emlékeztet. A második rész a zsoltáros hálaadását fejezi ki, mivel Isten kiragadta őt a nyomorúságból. A befejező, egyetemes távlatú sorok későbbi hozzátétel.

Istenem, Istenem,
miért hagytál el engemet?
miért, hogy könyörgésem,
feljajduló panaszom elveted?
Én Istenem, kiáltok nappal — de te hallgatsz,
és éjszaka — de válaszra se méltatsz.

Szentséges trónon aki ülsz,
ó dicsősége Izraelnek,
Tebenned bíztak őseink,
bíztak, s Te őket megmentetted.
Tehozzád kiáltottak és megmenekültek,
benned bíztak és meg nem szégyenültek.

De én féreg vagyok, nem ember,
mindenki csúfja, népem söpredéke,
aki csak lát, gúnyt űz belőlem,
bámulnak rám és rázzák fejüket:
« Istennek élt, hát szabadítsa meg!
Hát mentse meg, ha oly kedves előtte! »

Te vagy, ki anyám méhéből kihoztál,
anyám ölén elcsitítottál.
Tied már születésem óta életem,
anyám méhétől Te vagy Istenem.
Ne légy távol, közel van ellenségem,
és nincs, aki segítsen.

Erős vadbikák körülállnak,
Básán bikái bekerítenek,
kitátott szájuk rám mered,
prédára éhes, dühödt oroszlánok.

Szétömlő víz vagyok,
megtörték minden csontomat,
szívem, mint olvadó viasz,
keblemből elapad.
Erőm kiszáradt, mint cserép,
ínyemhez tapadt nyelvem,
az Alvilág sarába elmerültem.

A kutyák körülvettek,
a gonoszok bandája bekerített,
átszúrták kezemet és lábamat,
megszámlálhatom minden csontomat,
árgus szemekkel rám merednek,
ruháim egymás között elosztották,
és köntösömet kisorsolták.

De Te Uram, Te ne légy messze,
erős hadam, segíts sietve!
Ne hagyd nyakamra vágni kardjukat,
baltájuk élétől oltalmazd arcomat.
Az oroszlán torkától ments meg engem,
a vadbikák szarvával szemben
vidd győzelemre harcomat.

Testvéreim közt hirdessem neved,
a közösségben hadd dicsérjelek.
Aki az Urat féli, mind dicsérje,
Jákobnak minden sarjadéka áldja,
Izrael minden nemzedéke
imádva félje!

Mert nem vetette el, nem dobta vissza
az elgyötörtek énekét,
nem fordította el fejét,
kiáltozásuk meghallgatta.

Én százszor elismétlem
dicséretem a közösségben,
és teljesítem fogadalmam
azok előtt, kik félnek téged.
Esznek a szegények s betelnek,
akik az Urat keresik, így énekelnek:
« A szíved mindörökre éljen! »

A föld minden határa
megemlékezik s visszatér az Úrhoz,
és minden népe, törzse
hódolva hull a földre.

Király az Úr valóban,
és minden népet ő kormányoz.
Eléje leborulnak,
akik az alvilágban alszanak,
előtte térdet hajtanak,
akik a Sárba hulltak.

A Győztes keltsen új életre!
Szolgálja minden sarjadékom őt!
Az Úrról mindörökre zengje,
amit jósága végbevitt,
s egy eljövendő nép előtt
hirdesse tetteit.

> Köntöse varratlan volt, végig egy darabból szőve. (A katonák) megbeszélték egymás közt: « Ne hasítsuk el, vessünk rá sorsot, kié legyen ». Így teljesedett be az Írás: « Elosztották ruháimat maguk között, és sorsot vetettek köntösöm fölött. » A katonák így is tettek.
>
> (Jn 19,23-24)

23. Az Úr a Pásztorom

Jeremiás és Ezekiel óta Izrael szívesen gondol arra, hogy Jahve gondos pásztorként vezeti, táplálja népét, az elfáradtat ölébe veszi, a sebesültet meggyógyítja. Gondoskodása nemcsak közösségi, hanem a választott nép minden egyes tagjára irányul. A keletien gazdag képek egy eszkatológikus ígéret keretéül szolgálnak: az ember örök boldogságra hivatott!

Az Úr a pásztorom
és nem hiányzik semmi,
mert zöldelő mezőn hagy elpihenni,
csendes vizek mellé visz engemet,
hogy felüdítse lelkemet,
s nevéhez illőn
dús legelők felé vezet.

Ha járok vaksötétben,
veszély nem rémít, mert velem vagy ott,
a Te pálcád, a Te pásztorbotod,
az lesz vezérem.

Elémbe asztalt terítettél,
és látja mind ellenfelem.
Keneted gazdagon kiárad homlokomra,
túlcsordul serlegem.

Bizony jóság és kegyelem kíséri
minden nap életem sorát,
s az Úr házában lesz lakásom
örök időkön át.

Én azért jöttem, hogy életük legyen és bőségben legyen. Én vagyok a jó pásztor.

(Jn 10,10-11)

51. Miserere

A hagyomány szerint Dávid király bűnbánati imája, de jóval később keletkezett. Gondolatmenetében Ezekiel tanítását ismerhetjük fel. Az utolsó versszak — mintha a száműzöttek még nem tértek volna vissza Jeruzsálembe — valószínűleg későbbi liturgikus kiegészítés.

(A karnagynak. Dávid zsoltára.
Amikor Nátán, a próféta hozzá ment, miután ő bement Betszabéhoz.)

Irgalmazz, Isten, jóságod szerint,
nagy irgalmadban vedd el bűneim.
Gonoszságomtól moss meg teljesen,
tisztítsd le rólam minden vétkemet.

Én ismerem a bűnt, mely rám mered,
szemem előtt áll vétkem szüntelen.
Csak ellened vétettem egyedül,
a rosszat színed előtt cselekedtem,
ezért igazságos vagy, hogyha megítélsz,
s ha elítélsz is, feddhetetlen.

Lásd, én gonoszságban születtem,
és vétekben fogant anyám.
Tudom, az igazság előtted kedvesebb,
mint ravaszság és titkos tudomány.
Bölcsességedre taníts engem!

Törölt el vétkem: hadd legyek tisztább forrás vizénél,
moss meg, fehérebb legyek hófehérnél.
Fülembe ujjongás dalai zengjenek,
szétzúzott csontjaim hadd örvendezzenek.

Fordítsd el bűneimtől arcodat,
töröld el minden gonoszságomat.
Teremts bensőmbe tiszta szívet, Isten,
újítsd meg lelkemet szilárd erőben.
Jelenlétedtől meg ne fossz:
szent lelkedet ne vedd el tőlem.

Add vissza üdvösséged örömét,
jó lelked tartson, védjen.
Hadd tanítom a bűnöst útjaidra,
a vétkest, hogy tehozzád visszatérjen.

Ó szabadíts meg könnyeimtől,
én Istenem, Uram,
Engedd, hogy jóságodat, Üdvözítőm,
hirdessem dallal, hangosan.

Ha áldozatban találod tetszésed,
kész vagyok, hogy megadjam.
De nincsen örömöd az égő áldozatban,
előtted legszebb áldozat a töredelmes lélek.
Uram, a rokkant, összetört szívet
el nem veted.

Sion hegyét karolja fel jóságod,
építsd fel Jeruzsálem falait!
S akkor a törvény áldozatait
ismét örömmel látod,
égő és engesztelő áldozatokat:
a tinók teste ellepi oltárod.

> Ha ugyanis a bakok és bikák vére meg az üsző hamva a tisztátalanokra hintve megszenteli őket, úgyhogy külsőleg megtisztulnak, mennyivel inkább tisztítja meg lelkiismeretünket a holt cselekedetektől Krisztus vére — aki az örök Lélek által önmagát ajánlotta föl szeplőtelen áldozatul Istennek —, hogy az élő Istennek szolgáljunk!
>
> (Zsid 9,13-14)

72. Legyen a király a szegények támasza

A trónjára lépő király imája. Legfontosabb feladata az igazságosság gyarkorlása: a kicsik, a szegények, a szerencsétlenek ügyének felkarolása lesz. Hatalma ki fog terjedni az Eufrátesztől egészen a föld szélső határáig. A Király-Messiás: Jézus teljesíti be ezt a jövendölést.

(Salamoné)

Add át ítéletedet, Isten, a királynak,
és igazságodat fiának.
Igazságoddal kormányozza néped,
ítéleteddel védje meg az elnyomottakat.

A hegyek hozzanak népedre békességet,
küldjék a halmok igazságodat.
Védje az elnyomottat, a nélkülözőket,
pusztítsa azokat, kik fosztogatják őket.

Tiszteljen téged, amíg ég a napvilág,
amíg a hold el nem veszíti sugarát.
Szálljon le mint eső a friss szénára,
mint zápor hull a föld száraz porára.

Jólétben éljenek az igazak alatta,
és béke permetezzen, míg a hold világít.
Tengertől tengerig terjedjen ki uralma,
a Folyamtól a Földhatárig.

A puszta törzsei hódoljanak neki,
a földet nyalják ellenségei.
Adót fizessenek
Tarsis királyai s a szigetek.

Sébának és Szébának urai
kincsekkel jöjjenek.
Minden király imádja,
szolgálja minden nemzet.

Ha segíti a szenvedőket,
akik hozzá kiáltanak,
akiken senki nem segít, az elnyomottakat,
ha könyörül a szenvedőn és a szegényen,
ha ő az ínségesek megmentője,
ha bitang zsarnokoktól védi életük,
ha vérük drága kincs előtte,

akkor sokáig éljen,
és hozzák Séba aranyát eléje,
állandó imádság szálljon fel érte,
egész nap áldás zengjen.

Búzapalást borítsa a mezőket,
temérdek nyáj a hegytetőket,
és dús legyen, akár a Libanon,
viruljon, mint a fű a réten,

és neve mindörökre éljen,
utóda fennmaradjon, amíg ég a napvilág,
az áldás utódjára szálljon át,
általa boldog legyen minden nemzet.

103. Isten a szeretet

Ez a zsoltár a himnuszok közé tartozik. A szerző hálát ad Jahve irgalmas jóságáért és gyermeki bizalommal adja át életét Ábrahám, Izsák, Jákob és Mózes Istenének. Az Úr szövetséget kötött népével, szeretete mindörökre megmarad. János apostol majd így fogalmazza meg a himnusz alapgondolatát: « Isten szeretet » (1Jn 4,8).

Ó áldd az Urat, lelkem!
Egész bensőm, nevét áldd.
Ó áldd az Urat, lelkem,
és ne feledd el minden ajándékát.

Ki minden bűnöd megbocsátja,
meggyógyít minden betegségből,
megmenti életedet a mélységből,
megkoronáz kegyelme és jósága.
Akinek szépségét örökre látod,
mikor, mint sasmadár, megújul ifjuságod.

Az Úr, ki számonkérést biztosít
és igazságot minden elgyötörtnek,
Mózesnek megmutatta útjait,
csodáit Izraelnek.

Az Úr jóságos, és irgalmas,
haragja lassú, bőséges kegyelme,
mindvégig nem szidalmaz,
és nem haragszik mindörökre.
Nem bánik velünk bűneink szerint,
nem büntet úgy, ahogy kívánják bűneink.

De mint az ég az alvilágnál magasabb,
ahhoz, ki féli őt, kegyelme hű marad.
Kelettől napnyugat amilyen távol,
oly messze dobta lázadásainkat önmagától.

Ahogy az apa gyengéd gyermekéhez,
az iránt, aki féli őt,
az Úr irgalmat érez.
Mert tudja, miből lettünk,
emlékezik: sárból születtünk.

Akár a fű, az ember napjai,
virul, mint vadvirág a réten,
egy szélfuvallat, s eltűnik egészen,
még otthona sem ismeri.

De az Úr kegyessége mindöröktől fogva
örökre kiterjed azokra,
akik őt félik.
Jósága betölti fiait, unokáit,
azokat, akik tartják szövetségét
és parancsait nem felejtik.

Bár az Úr trónja fenn van az egekben,
királyi hatalmát követi minden.
Áldjátok hát az Urat, angyalok,
hatalmas harcosok,
készek, hogy teljesítsétek parancsát,
rögtön, mihelyt hallatja hangját.

Áldjátok mind az Urat, katonái,
akaratának készséges szolgái.
Áldjátok hát az Urat, minden műve,
bárhol és bármi: minden alkotása.

Lelkem az Urat áldja!

110. Az én uram király és főpap

Következik az egyik legősibb, legfontosabb, az újszövetségben legtöbbet idézett, a liturgiában leggyakrabban használt zsoltár. Műfaja szerint a királyhoz intézett prófétai orákulum.

« Az ősrégi szöveg sok fordítási nehézséget tartalmaz, valószínűleg azért, mert értelmezése az ószövetség századai során a mássalhangzós szöveg más és más vokalizálásával többször is változáson ment át. » Fordításunkban « azt az értelmezést adjuk, amely a Hetvenes fordítás tanúsága szerint is az ószövetség utolsó századaiban általános volt, s aminek alapján az újszövetség is idézi. » (Farkasfalvy) — Leghomályosabb és legnehezebb a 3. vers (« Tiéd a hatalom... »); a két legfontosabb szövegtanú, a görög és a masszoréta változat ugyanazt a héber mássalhangzós szöveget nagyon eltérő értelemben adja vissza.

Az első sorban kétszer szereplő « Úr »-nak a héber szövegben két különböző szó felel meg: «Így szól Jahve Adónájhoz» («uramhoz», ti. «hozzád, uram király»). Isten jobbján helyet foglalni a legnagyobb megtiszteltetést és az isteni hatalomban való részesedést jelenti; a földre boruló ellenség nyakára lépni a győztes keleti királyok kifejező gesztusa

volt. A Sion hegyén székelő dávidi dinasztia tagjainak kiváltságai Jézus és az ősegyház tanúsága szerint Jézus Krisztusban teljesednek be; mennybemenetele után Krisztus az Atya jobbján ül. — Mt 22,41-46 p; Mt 27,11; 28,18; Csel 2,34-35; Róm 8,34; Zsid 1,13; 10,12-13; 1Pét 3,22; Jel 19,16.

A zsoltár második versszaka (legvitatottabb verse) a 2. zsoltárral áll eszmei rokonságban. A király istenfiúságáról szól, amely ószövetségi értelme szerint a trónralépéssel, a benne megnyilvánuló fiúvá fogadással valósul meg, jézusi beteljesülésében pedig valódi istenfiúságot jelent.

« Ábrahám történetében olvasunk Sálem főpapjáról és királyáról, Melkizedekről, aki Ábrahámot megáldotta (Ter 14,18). A Zsidóknak írt levél, zsoltárunkra támaszkodva, Krisztus királyi és papi alakjának előképét látja benne (Zsid 5,6 és 7,1). » (Farkasfalvy).

Lehet, hogy az utolsó versszak elejét az első verssel összhangban helyesen így kell fordítani: « Uram (ti. a király) jobbodon (Jahve jobbján) haragja napján... » Az ószövetségi király és akit előképileg jelez, a Messiás, részesül Isten ítélkező hatalmában (Jn 5,22; Mt 26,64; Csel 7,55-56; 10,42). Sietős harcosként csak egy pillanatra áll meg szomját oltani; miután ivott a kegyelem és a megpróbáltatás patakjából, Isten mindenki más fölé magasztalja (Fil 2,8-9).

Uramhoz szólt az Úr:
« Jobbom felől foglald el széked,
amíg én minden ellenséged
lábadhoz vetem zsámolyul. »
Az Úr Sionból messze nyújtja jogarod:
« Uralkodj ellenségeid felett! »

« Tiéd a hatalom: győzelmed napján
szentséges fényben, mint a harmatot,
a hajnalcsillag előtt szültelek. »

Megesküdött az Úr, nem bánja meg:
« Te pap vagy mindörökre, mint Melkizedek. »

Az Úr áll jobbodon,
haragja napján összezúzza a királyokat,
ítél a népeken, holttesteket halomba rak,
fejekre sújt a földön szerteszét.
Patakból iszik útján,
ezért emeli magasra fejét.

113. A könyörülő Isten dicsérete

Ezzel a himnusszal kezdődik a nagy Hallél (113-118. zsoltárok), amelyet a zsidók a pászkaliturgián énekeltek, a Kivonulás emlékét idéző étkezéskor: « Miután elmondták a hálaadó zsoltárt, kimentek az Olajfák hegyére » (Mt 26,30). Jahve szegényei dicsérik a hozzájuk lehajló irgalmas Istent. A Szűzanya örömének ében is ez a zsoltár csendül vissza.

Alleluja!

Dicsérjétek az Úr minden művét,
dicsérjétek az Úr nevét.

Az Úr nevét áldás övezze
mostantól mindörökre.
Napkeltétől napestig
áldás az Úr nevére.

Az Úr hatalmas minden nemzeten,
dicsősége túlér az egeken.
Ki olyan, mint az Úr, mint a mi Istenünk?
Trónját magasra állította.
A földre letekint
az égből lehajolva.

Az ínségest a porból fölkarolja,
szemétből a szűkölködőket,
és nagyjai közé sorolja őket,
népének nagyjai közt helyet ad neki.
A meddő asszonynak családot ad,
gyermekek boldog anyjává teszi.

Alleluja!

114. Kivonulás Egyiptomból

A zsoltár a kivonulás természeti csodáit idézi fel, hogy megemlékezzék Izrael kiválasztottságáról, Jahve erejéről és örök szeretetéről. A himnusz párhuzamba állítja a Vörös-tengeren s a Jordánon való átkeléseket. — A fordítás szabálytalan ritmusa szándékos.

Amikor Izrael kivonult Egyiptomból,
Jákob háza a barbároktól,
ő szentélyévé Júdát tette,
Izraelt birtokába vette.

Látta a tenger, messze futott,
hátrálni kezdett a Jordán.
Ugráltak a hegyek, mint a bakok,
a dombok, akár a bárány.

Tenger, minek futsz, mi bajod?
Mi késztet hátrálni, Jordán?
Hegyek, mit ugráltok, mint a bakok,
ti dombok, akár a bárány?

Az Úr előtt remegj, te föld,
Jákob Urának színe előtt.
Nyomán sziklából víz fakad,
szikrázó kőből zuhogó patak.

16. Mászáda-erőd

A Holt-tenger nyugati partján. Eredetileg Makkabeus Jonatás építtette, később Nagy Heródes kibővíttette: katonai építményeket létesített és egy luxuslakást építtetett. A megközelíthetetlen erőd felszíne kb. 8 hektár; a felső teraszon látható Heródes rezidenciája. Kr.u. 73-ban számos zelóta (zsidó ellenálló) erre az erődre menekült, és utolsó leheletéig küzdött a rómaiak ellen.

Atyáink... mind átkeltek a tengeren. Mind ugyanazt a lelki ételt ették, s mind ugyanazt a lelki italt itták. Ittak ugyanis az őket követő lelki sziklából: a szikla Krisztus volt.

(1Kor 10,2-4)

122. Jeruzsálemi zarándokok éneke

Évente lagalább egyszer elzarándokolt Izrael hű fia a szent városba. (A MTörv évi három zarándoklatot írt elő!) Ez a hely a választott nép szíve: itt van a Templom, itt folynak éjjel-nappal a Jahvénak bemutatott áldozatok, itt őrzik a Szövetség ládáját; itt jelenik majd meg egyszer a Megszabadító, a Messiás!

(Fölmenő ének. Dávid-zsoltár)

Velük örültem, mikor mondták:
« Megyünk az Úr házába! »
Lábam megjárta Jeruzsálemet,
eljutott kapujába.

Ó Jeruzsálem! Városává tette,
szorosan egybe építette.
A törzsek mind oda vonulnak fel,
az Úrnak törzsei,

törvényed szerint, Izrael,
az Úr nevének hálát zengeni.
Mert ott áll széke mindazoknak,
kik az ítélet napján trónjain,
Dávid házának trónján uralkodnak.

Rád, Jeruzsálem, békét esdjenek,
akik szeretnek, boldoguljanak.
Falaid között békében éljenek,
jólét övezze fellegváradat.

Testvéreim, barátaim miatt
« Békesség benned » — zengve hirdetem,
Urunk, Istenünk hajléka miatt
javadat keresem.

Most tehát már nem vagytok idegenek és jövevények, hanem a szentek polgártársai és Istennek házanépe. Apostolokra és prófétákra alapozott épület vagytok, amelynek maga Jézus Krisztus a szegletköve. Benne kapcsolódik egybe az egész épület, s emelkedik az Úr szent templomává. Benne épültök egybe-ti is a Lélek által Isten hajlékává.

(Ef 2,19-22)

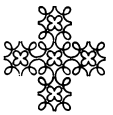

Miért kívánja az Egyház híveitől (főleg papjaitól és szerzeteseitől) azt, hogy az eredetileg zsidó imákat imádkozzák?

Először is azért mert a zsoltárok a Kinyilatkoztatás hordozói: Isten ma is szól általuk hozzánk, mégpedig úgy, hogy emlékeztetnek bennünket Isten csodatteire, azokra a tettekre, amelyek kinyilatkoztatták választott népe iránti szeretetét, amelyek előkészítették a Messiás jövetelét. Végső soron valamennyi zsoltár — miként az egész Ószövetség — Krisztusra mutat, Benne teljesedik be.

És itt van az előzőhöz kapcsolódó második indok: az Egyház azért vette át ezeket az imákat (amelyeket egyébként maga Jézus is imádkozott és énekelt), mert Krisztussal új fényt kaptak, jelentésük teljesebb lett, így a mai keresztény Isten-dicséretét, áhítatát, bűnbánatát stb. is kifejezhetik. A zsidó ember vallásossága, « Jahve-misztikája » itt jelen van, de ugyanakkor átalakul, hiszen mi keresztények tudjuk, hogy Jahve a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja.

De még ha nem is « krisztologizáljuk » a zsoltárokat, akkor is kifejezik az örök ember istenkeresését. « Nem véletlen, hogy a keresztény misztika az első századok óta (Origenész, Ágoston, a kappadóciai atyák stb.) és az egész középkoron át (Nagy Sz. Gergelytől Sz. Bernátig) az istenélményt mindig elsősorban a zsoltárok nyelvén próbálta kifejezni. Hiszen az Isten távollétének és jelenlétének, a keresésnek, megtalálásnak és soha ki nem elégülő további keresésnek dialektikája a zsoltárok egyik alapvető témája, éspedig sugalmazott, tehát Istentől ihletett formában » (Farkasfalvy Dénes, Zsoltároskönyv, 1975, 18).

IV. A HELLENISTA KOR

Nagy Sándor (336-323) halála után vagyunk. Megdőlt a perzsa birodalom; a világ meghódítására induló, fiatalon meghalt Nagy Sándor utódai, a diadochoszok most szabdalják a mammutbirodalmat... A III. században az egyiptomi Lagidák, majd egy fél századon át az ázsiai Szeleukidák uralma alatt él a választott nép.

A görög-hellén kultúra csábítása egyre erősebb a zsidóknál; sokan hűtlenné válnak őseik hitéhez. Ebben a hellenista korban a bölcsek felidézik Izrael történetét, és — jóllehet maguk is a hellenista gondolkodás befolyása alá kerülnek — azt akarják megmutatni, hogy az igazi bölcsesség a zsidó vallásban található meg.

*300 és 250 között elkészül a Biblia görög fordítása, az ún. « Hetvenes » fordítás (*Septuaginta: *a hagyomány szerint hetven alexandriai tudós munkája).*

A II. század derekán (168-ban) kitör IV. Antiochosz Epifánész üldözése; Egyiptom meghódítja Judeát, kifosztja a templomot (1Makk 1,16). Meg akarja törni ennek a maroknyi népnek csökönyös ellenállását; a hellén panteon isteneit a zsidók közt is meghonosítja. Részben az üldözés szüli e korszak épületes, prófétai és hitvédő irodalmát.

A) *Épületes irodalom*

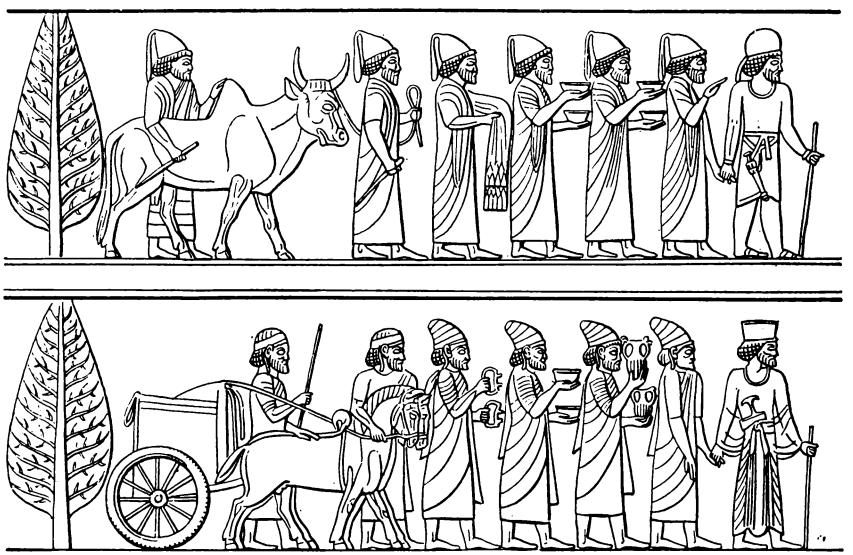

Eszt 1,1

20. *Babilóniaiak és szíriaiak viszik az adót I. Xerxesz perzsa királynak (Kr.e. 485-465). Dombormű a királyi palotából* (Apadana, Perszepolisz, Irán).

Az ebbe a csoportba tartozó sajátos műfajú könyvek történelmi elemek felhasználásával vallási tanítást közölnek. Ezt az elbeszélő műfajt nevezzük midrás*nak. Ezek az elbeszélések nagyon szabadon kezelik a történelmet.*

Az egyes részletekben tehát nem kell történeti valóságot keresnünk, de figyelmesen olvasva, az irodalmi kibővítés mögött fel fogjuk fedezni a szerző igazi mondanivalóját.

Ebben az esetben ez a szándék világos: az üldözésnek vége lesz, az utolsó szót, mint mindig, most is Isten fogja kimondani.

Jónás, Tóbiás, Eszter és Judit könyvének szerzőjét nem ismerjük; a belső érvek alapján keletkezési idejük kb. a következő lehet: Jónás és Tóbiás könyve 300 körül, Eszter könyve 250 körül, Judit könyve 100-50 között.

JÓNÁS

A Királyok 2. könyve beszél egy Jónás nevű prófétáról, aki II. Jerobeam (783-743) idejében élt és előre hirdette Izrael királya hódításait. Jónás könyvének a szerzője azonban *nem ez a próféta;* nyelvezete sokkal későbbi korra vall (egyesek az V. század derekára, mások még későbbre, a IV. század végére teszik a könyvet; mi a magyar Bibliával ezt az utóbbi véleményt fogadtuk el).

Nem tulajdonképpeni prófétai könyv, mert nem tartalmaz orákulumokat; nem is történeti elbeszélés, hanem *tanító jellegű írás,* épületes elbeszélés. Jónás élve marad a cethal gyomrában három nap és három éjjel: ez a « történet » pl. éppoly valószínűtlen, mint az, hogy Ninive azonnal megtér.

A könyv tanítása: Isten nemcsak az embereknek, hanem még az állatoknak is gondját viseli; Izraelnek egyetemes hivatása van: Jahve misszionáriusának kell lennie a pogányok között. Az isteni jóindulatra vonatkozó tanítás Ezekielt idézi: « Nem akarom a bűnös halálát, hanem azt, hogy megtérjen és éljen. » Jónás alakja (és sorsa) Krisztus előképe (Mt 12,39-42).

Jónás bosszankodása és Isten válasza

A könyv utolsó fejezetében bontakozik ki Isten irgalmának egyetemessége. Isten már megkönyörült Jónáson, amikor elnyelte a hal, megkönyörült a bűnbánó Ninivén; most megkönyörül a nacionalista önzésébe zárkózó prófétán, és finom, jóindulatú gúnnyal tágítja a látókörét. Az isteni gondoskodás még az állatokra és a ricinusbokorra is kiterjed — mennyivel inkább az emberekre, egy mérhetetlen nagyvárosra, amelyben sokan vannak apró gyermekek is, « akik még nem tudnak különbséget tenni a jobb és a bal kezük között »! — Alig háromszáz év van még hátra az egyetemes üdvösség, a Szeretet-Isten evangéliumi megnyilatkozásáig.

Jónáson nagy szomorúság vett erőt, és haragra gerjedt. Így imádkozott Jahvéhoz: « Ó Jahve, vajon nem megmondtam-e ezt már akkor, amikor még otthon voltam? Azért akartam Tarsisba menekülni, mert tudtam, hogy jóságos és irgalmas Isten vagy, türelmes és könyörületes, aki megbánja a rosszat. Most azonban vedd el tőlem életemet, mert jobb nekem a halál, mint az élet. » Jahve így felelt: « Azt hiszed, jogos a haragod? »

Jónás kiment a városból, és leült a várostól keletre. Csinált magának egy sátort, és annak árnyékában ülve figyelte, hogy mi fog történni a várossal. Jahve Isten parancsára egy ricinusbokor nőtt Jónás fölé, árnyékot vetett a feje fölé, és megvédte a rosszulléttől. Jónás nagyon megörült a ricinusnak. Másnap hajnalban azonban Isten egy férget rendelt oda. A féreg megrágta a ricinust, úgyhogy kiszáradt. Amikor aztán fölkelt a nap, Isten forró keleti szelet támasztott, s a nap is hevesen tűzött Jónásra. Olyan rosszul lett, hogy a halált kívánta magának: « Jobb nekem a halál, mint az élet! »

Ekkor az Isten így szólt Jónáshoz: « Azt hiszed, jogos a haragod a ricinusbokor miatt? » Azt felelte: « Igen, jogosan haragszom, egészen a halálig! » Erre Jahve azt mondta: « Bánkódsz e miatt a ricinus miatt, jóllehet nem is gondoztad és nem is nevelted. Az egyik éjjel nőtt, a másik éjjel elpusztult. Hát akkor én ne irgalmazzak Ninivének, a nagy városnak, amelyben több mint százhúszezer olyan ember van, aki még nem tud különbséget tenni a jobb és a bal keze között, és igen sok állat? »

(Jón 4,1-11)

TÓBIÁS

Tóbiás könyve voltaképpen szerencsés kimenetelű családi történet; az egyes felvonások színhelye Ninive és Ekbatána. Tobit és családja száműzetésben élnek, de itt is hűségesen megtartják a Törvényt. Mi több: Tobit, nem törődve a szigorú tilalommal, mindig megadja a végtisztességet elhúnyt honfitársainak. Egy szerencsétlen véletlen következtében megvakul; szükségbe kerül a család. Ekkor az apa fiát, Tóbiást távoli rokonaihoz küldi, akiknél letétbe helyezett bizonyos összeget. A fiatal Tóbiásnak maga Rafael főangyal lesz a vezetője. Az út nem marad eredmény nélkül. Tóbiás feleséget szerez magának a rokonság köréből, megkapja a pénzt, s társa útmutatására olyan gyógyszert visz haza, amelytől apja visszakapja látását.

A könyv *tanítása* igen gazdag: dicséri az alamizsnaosztás gyakorlatát, figyelmeztet a megholtak iránti kötelességekre, új jelentést ad a megpróbáltatásnak, sok eredeti gondolattal gazdagítja az angyalokról szóló kinyilatkoztatást (vö. Iz 6,2.7; Zsolt 148,2; 103,20; 91,11; Dán 3,49k; 10,13-21, 8,16; Zak 3,1k; Jób 1,12; stb.), végül a házasság keresztény jelentése felé utal.

Ráfael angyal fölfedi kilétét

Ez a fejezet az igaz izraelita erényeit — az imát, a böjtöt és az alamizsnaosztást — dicséri. A szenvedés, amint ezt Jób története is sugallja: nem büntetés, hanem a hit próbája, amelyet Isten jutalma követ majd. Végül itt olvashatjuk az angyalokról szóló ószövetségi tanítás egyik legszebb lapját.

Amikor a lakodalom elmúlt, Tobit hivatta fiát, Tóbiást, és ezt mondta neki: « Fiam, legyen gondod arra, hogy kísérődnek megadd a bérét, sőt, toldd is meg a kialkudott bért. » Az megkérdezte: « Atyám, mennyit adjak a szolgálatáért? Magam nem sajnálnám neki adni annak a felét, amit hoztam. Jó egészségben és baj nélkül visszahozott, meggyógyította a feleségemet, elhozta nekem a pénzt és téged is meggyógyított. Mivel hálálhatjuk ezt meg neki? » Tobit így szólt: « Valóban őt illeti a fele annak, amit hoztál. » Akkor Tóbiás hívatta utitársát, és így szólt hozzá: « Fogadd el a felét annak, amit hoztál azért, amit tettél, aztán menj békével. » Akkor Ráfael félrehívta kettőjüket és így szólt hozzájuk: « Dicsőítsétek Istent minden élőlény előtt, és mondjatok neki köszönetet azért, amit veletek tett. Dicsőítsétek és magasztaljátok nevét. Mindenki előtt hirdessétek az Isten tetteit, mert méltó rá, és ne szűnjetek meg köszönetet mondani neki. A király titkait meg kell őrizni. Isten tetteit azonban föl kell fedni és hirdetni kell. Tegyetek jót, és akkor nem árthat nektek a gonosz. Többet ér a böjt imádsággal meg az alamizsna igazságossággal párosulva, mint a nagy vagyon, ha jogtalansággal jár együtt. Jobb alamizsnát adni, mint aranyat gyűjteni. Mert az alamizsna megment a haláltól, és megtisztít minden bűntől. Akik jótékonykodnak, azok sokáig élnek. De akik vétkeznek és rosszat tesznek, azok ellenségei saját életüknek.

Megmondom nektek a színtiszta igazságot, és nem titkolok el semmit sem előletek. Mondtam már nektek, hogy jó elhallgatni a király titkát, Isten tetteit

azonban ki kell nyílvánítani. Tudjátok meg hát, hogy amikor imádkoztatok, te meg Sára, kérésetek az Úr fönséges színe elé vittem és felolvastam. Éppen úgy azt is, hogy eltemetted a halottakat. Amikor nem restellted, hogy fölkelj és abbahagyd az evést, hanem elmentél és eltemetted a halottat, megbízást kaptam, hogy próbára tegyem a hitedet. Ugyanakkor elküldött Isten, hogy meggyógyítsalak és menyedet is, Sárát. Ráfael vagyok, egy a hét angyal közül, aki mindig készen áll arra, hogy az Úr fölséges színe elé lépjen. » Erre mindkettőjüket félelem fogta el, és arcra borultak, mert nagyon féltek. (Az angyal) azonban így szólt hozzájuk: « Ne féljetek! Békesség veletek! Magasztaljátok Istent örökké. Nem magamtól jöttem, hanem Istenünk akaratából. Ezért őt dicsőítsétek minden áldott nap, mert őt illeti a köszönet. (...) Most visszatérek ahhoz, aki küldött. Írjatok le mindent, ami történt! » Ezzel fölemelkedett. Amikor fölkeltek, már nem látták többé. Magasztalták az Istent dicsőítő énekkel, és megköszönték neki, hogy ilyen csodát tett, hogy az Úr egyik angyala megjelent.

(Tób 12,1-21)

Tóbit hálaéneke

A záróéneknek (vö. Kiv 15; Judit 16) két része van. Az első (1-8) hálaadás; felhasználja a himnuszok és királyzsoltárok motívumait. A második (9-17) prófétai stílusban a száműzöttek reménységét fejezi ki: az eszményi Jeruzsálem megvalósul. Szemelvényünk a hálaéneket közli.

Áldott legyen az élő Isten, mert uralma örökké tart.
Mert büntet és kegyelmez, letaszít az alvilág mélységeibe s felhoz a a pusztulás helyéről — senki sem szabadulhat meg a kezéből.
Dicsőítsétek, Izrael fiai, a pogány népek előtt. Mert ha szétszórt is benneteket közéjük, épp ott mutatta meg nektek nagyságát.
Magasztaljátok minden élőlény előtt.
Mert ő a mi Urunk, ő a mi Istenünk, ő a mi atyánk, Isten örökkön-örökké.
Megbüntet benneteket vétkeitekért, de meg is könyörül rajtatok és összegyűjt titeket a népek közül, amelyek közé szétszórt benneteket.
Ha szívetek, lelketek mélyéből hozzá tértek, s igaz életet éltek színe előtt, felétek fordul, és nem födi el előletek arcát.
Fontoljátok meg, mit tett veletek, s fennhangon magasztaljátok az örökkévalóság Királyát.
Számkivetésem földjén én is dicsőítem, hirdetem hatalmát és nagyságát a bűnös népnek. Térjetek meg, bűnösök, igaz tetteket vigyetek végbe színe előtt. Ki tudja, talán hozzátok is irgalmas lesz és megkönyörül rajtatok.
Magasztalom Istenemet és lelkem örül az ég Királyában. Hirdesse nagyságát minden ajak, és dicsőítsék Jeruzsálemben.

(Tób 13,1-8)

ESZTER

Az ismeretlen szerző Perzsiát, közelebbről Xerxész udvarát választja a cselekmény színhelyéül. Ámán, a király nagyhatalmú minisztere, zsidóellenes pogromot készít elő. Eszter, aki zsidó származása ellenére királyné lett, nagybátyja, Mardokeus segítségével meghiúsítja a zsidók ellen készülő merényletet.

A fordulatokban gazdag, mindvégig érdekfeszítő történetet a bosszú gondolata hatja át: a zsidókat maga Isten védi, az ellenük ármánykodót tehát előbb-utóbb utoléri a mindenható Úr haragja. Isten megmenti választottait, egyedül ő képes arra, hogy megsemmisítse ellenségeit: Eszter királyné történetének, Judit könyvéhez hasonlóan, ez az igazi tanulsága.

Eszter imája

Mardokeus kérésére a királyné elhatározza: magához a királyhoz fordul, hogy megkísérelje népe megmentését. Életét kockáztatja, mert a király elé, annak hívása nélkül, senki sem léphet. Az idő sürget, nem késlekedhet. Mint népe hivő leánya végső szorultságában az Úrhoz fordul: Ábrahám, Jákob és Izsák Istenéhez.

Eszter királyné is az Úrnál keresett menedéket a ránehezedő halálveszedelemben. Levetette díszes öltözékét, s a szorongás és gyász ruháját öltötte magára. Illatos kenetek helyett hamut és szemetet tett a fejére. Keményen megsanyargatta testét, s minden részét, amelyet azelőtt szíves örömet ékesített, most befödte hajával. Az Úrhoz, Izrael Istenéhez könyörgött ezekkel a szavakkal:

« Uram, királyunk, te Egyetlen! Siess segítségemre, mert magam vagyok és rajtad kívül nincs segítségem, s életem veszélyben forog.

Tudom már a bölcsőtől, családom ölétől, hogy te, Uram, kiválasztottad Izraelt minden nép közül s atyáinkat is őseik közül, hogy örökrészed legyenek örök időkre, és amit ígértél, azt mind megadtad.

De vétkeztünk ellened, azért ellenségeink kezébe adtál minket, mert az ő isteneiket imádtuk. Igazságos vagy, Uram!

Nem elég nekik keserű szolgaságunk — kezüket bálványaik kezébe tették, hogy eltörlik szád parancsait, megsemmisítik örökségedet, bezárják azok száját, akik dicsőítenek téged, kioltják házad és oltárod fényét és megnyitják a pogányok száját, hogy ők magasztalják az üres bálványokat, és ujjongjanak egy testi király színe előtt, örökre.

Ne engedd át, Uram, jogarodat azoknak, akik nincsenek. Ne nevessenek romlásunkon! Fordítsd vissza tervüket ellenük, s aki ellenünk fordult, azt példásan büntesd meg. Emlékezzél Uram és nyilvánítsd ki magadat szorongatásunk idején.

Adj bátorságot, te isteneknek királya és minden hatalomnak Ura. Adj ajkamra ékes szavakat, amikor az oroszlán színe előtt leszek. Szívében kelts gyűlöletet ellenségünk ellen, hogy elpusztuljon azokkal egyetemben, akik egyetértenek vele.

Minket meg szabadíts meg karoddal, és siess segítségemre, mert magam vagyok és rajtad kívül nincs senkim, Uram. Te mindenről tudsz, tudod azt is, hogy gyűlöltem a gonoszok dicsőségét, borzadok a körülmetéletleneknek és minden idegennek ágyától.

Ismered szorultságomat, hogy dicsőségem jelvényét, amelyet homlokomon hordok azokon a napokon, amikor meg kell jelennem, mennyire szégyellem. (...)

Szolgálód nem evett Ámán asztalánál, nem tartotta sokra a király lakomáit, s nem ivott az italáldozatok borából.

Szolgálód nem találta örömét másban, attól a naptól kezdve, hogy ide hozták, mind a mai napig, csak tebenned, Uram.

Ábrahám Istene! Ó Istenem, te erősebb vagy mindenkinél, hallgasd meg a kétségbeesettek szavát, szabadíts ki minket a gonoszok kezéből! Szabadíts meg a félelemtől! »

(Eszt 4,k-z)

JUDIT

A szerző szerint Holofernesz, Nebukadnezár hadseregének főparancsnoka hadjáratot vezet Palesztína. ellen. A zsidók ellenállásra készülnek, de valójában a félelem béklyózza mindannyiukat. Holofernesz ostrom alá veszi Betulia városát. Minden jel arra vall, hogy ezúttal könnyű győzelem vár az asszír fővezérre. Az események tragikus menetét egy egyszerű asszony fordítja meg. Egyedül Istenben bízva az ellenség táborába megy, megöli az ellenséges fővezért, s így lehetővé teszi, hogy honfitársai támadása sikerrel járjon.

Judit tettét a kor erkölcsi felfogásának mértékével kell mérnünk, nem a keresztény erkölcs törvényeivel. A történet arra akarta figyelmeztetni az üldözött zsidókat, hogy Isten ellenségei, bármily félelmetes legyen is hatalmuk, végül is megsemmisülnek.

Hálaadás

A hálaadás első három mondatát a liturgia a Szent Szűzre alkalmazza.

Joakim főpap és Izrael fiai véneinek Jeruzsálemben székelő tanácsa eljöttek, hogy lássák az Úr nagy jóságát, amellyel elhalmozta Izraelt, továbbá hogy találkozzanak Judittal és köszöntsék. Amikor beléptek hozzá, mindnyájan áldották ezekkel a szavakkal:

« Te vagy Jeruzsálem büszkesége,
te vagy Izrael nagy öröme,
te vagy népünk nagy dicsősége!
Ezt mind a saját kezeddel vitted végbe,
jót tettél Izraellel,
s az Istennek kedve tellett benne.
Áldjon meg a Mindenható Úr
örök időkön át! »

S az egész nép ráfelelte: « Úgy legyen! »

(Judit 15,8-10)

Judit dicsőítő éneke

A költemény himnuszszerű zsoltár; a 13-16. versek a zsoltárok gyakori fordulatait alkalmazzák (vö. Zsolt 144,9; 86,10; 147,5; 33,9; 148,5; 104,30; 97,5; 25,14; 103,13; 51,18). Itt az ének elejét és végét közöljük.

Dicsőítsétek Istenemet dobokkal! Énekeljetek az Úrnak cimbalom kíséretében. Zengjetek neki új éneket és magasztaljátok, hívjátok segítségül a nevét!

Mert hadakat eltipró Isten az Úr, táborát népe között ütötte fel, s kiszabadított ellenségeim kezéből.

Az északi hegyvidékről leereszkedett Asszur, tízezernyi sereggel jött. Annyian voltak, hogy eltorlaszolták a folyókat, lovasaik elárasztották a dombokat.

Arról beszélt, hogy fölégeti földemet, kardélre hányja az ifjakat, a földhöz veri csecsemőimet, zsákmányul ejti gyermekeimet, elrabolja lányaimat.
De az Úr, a Mindenható, egy asszony keze által elpusztította. (...)

Új éneket énekelek Istenemnek! Uram, nagy vagy és dicsőséges, erős, csodálatos és győzhetetlen.
Minden teremtményed szolgáljon neked! Mert szóltál és lettek, elküldted lelkedet és létre jöttek — szavadnak nem állhat ellen senki.
Alapjukban meginogtak a hegyek és a vizek, a sziklák megolvadtak színed előtt, mint a viasz. De akik félnek, azokhoz irgalmas vagy.
Semmiség minden kellemes illatú áldozat, csaknem semmi minden háj, amit égőáldozatul bemutatunk neked, de aki az Urat féli, az örökké nagy.
Jaj a nemzeteknek, melyek fölkelnek népem ellen, az Úr, a Mindenható megbünteti őket az ítélet napján. Tüzzel és féreggel veri testüket, fájdalmukban örökké jajgatnak.

(Judit 16,1-5.13-17)

B) *Apokaliptikus irodalom*

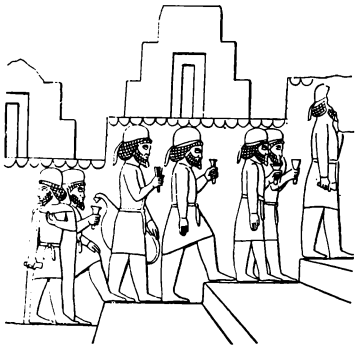

Dán 9,1

21. *Méd előkelőségek haladnak a perzsa királyi palotához (Kr. e. 500). A perszepoliszi Tanácsterem domborműve.*

A hellenista kor két civilizáció összecsapásának fájdalmas korszaka a választott nép számára. Az egyik a zsidó, a másik a hellenista civilizáció. A zsidóknak választaniok kell a pogány bölcsesség és az atyák hite között. A bölcsességi irodalom azt akarja megmutatni, hogy Izrael hite magasabb rendű a hellenizmusnál (Prédikátor, Sirák Fia). De ez nem elégséges akkor, amikor kitör az üldözés. A reményt, a bátorságot kell fenntartani az üldözöttek szívében. Meg kell győzni Izraelt arról, hogy Jahve múltbeli tettei garantálják a megszabadulást a jövőben, abban az órában, amelyet csak egyedül Isten ismer.

A prófétai irodalomnak új fajtája, az apokaliptikus irodalom megszületik. Ennek előjeleit már észrevehetjük Második Zakariásban is, de főleg Dániel könyve képviseli ezt a műfajt.

MÁSODIK ZAKARIÁS

A könyv

Zakariás könyvének II. része (9—14. fej.) egészen különbözik az első nyolc fejezettől. Többé már nincs szó sem Józsuéról, sem Zerubbabelről, de a templomépítésről sem. Gyakran hivatkozik régebbi könyvekre (MTörv, Ez, Jób). Asszúr és Egyiptom mindenfajta elnyomó szimbolikus neve; megjelennek a görögök is. Második Zakariás 300 körül kaphatta végleges formáját.

Tanítása

mindenekelőtt eszkatológikus jellegű. A pogány nemzetek összefognak Izrael ellen, Isten azonban győzelmet ad népének: Jeruzsálem megszabadul és megújul.

Második Zakariás egy alázatos és szelíd Messiás eljövetelét hirdeti: szamárháton vonul be a városba. Itt hallunk Dávid házának felemeléséről. — A Második Izajás által megjövendölt Szenvedő Szolgát egy titokzatos néven nevezi: az Átszegezett.

Az evangéliumok Zak 9—14 Messiásának több vonását alkalmazzák Jézusra.

« Második Zakariás » az alázatos és szelíd Messiásról

Ujjongj, Sion leánya!
Zengj éneket, Jeruzsálem leánya!
Nézd, közeleg királyod:
igaz és győzedelmes,
alázatos, szamáron jő,
szamár hátán, szamárnak csikaján.
Szétzúzza Efraimban a harci szekereket,
Jeruzsálemben a méneket.
Békét hirdet a népeknek,
uralkodik tengertől tengerig,
a Folyótól egészen a föld határáig.

(Zak 9,9-10)

Mikor Jeruzsálemhez közeledve Betfagéba értek, elküldött két tanítványt ezzel a megbízatással: « Menjetek a szemközti faluba. Találtok ott egy megkötött szamarat s vele a csikaját. Oldjátok el s vezessétek ide. Ha valaki bármit is szólna, mondjátok, hogy az Úrnak van szüksége rá, erre mindjárt elengedi. » Így kellett teljesülnie a próféta jövendölésének:

« Nézd, királyod vonul be hozzád,
Szerényen, szamárháton,
Teherhordó állat csikaján »...

(Mt 21,1-5)

Az Átszegezett

Azon a napon hozzálátok és mind kiirtom azokat a népeket, amelyek Jeruzsálem ellen kivonulnak. Dávid házára pedig és Jeruzsálem lakóira kiárasztom a jóindulat és az imádság lelkét. Arra emelik majd tekintetüket, akit átszúrtak; gyászolják, mint egyszülött fiút szokás, megsiratják mint az elsőszülöttet. Azon a napon nagy gyász lesz Jeruzsálemben...

(Zak 12,9-11)

Mindez ugyanis azért történt, hogy beteljesedjék az Írás: « Csontot ne törjenek benne. » És más helyen: « Föltekintenek arra, akit keresztülszúrtak. »

(Jn 19,37; vö. Jel 1,7)

DÁNIEL

A könyv

A Szentírásnak talán a legbonyolultabb, legkevésbé olvasmányos, ugyanakkor tartalmában egyik leggazdagabb könyve. A mi Bibliánkban a keresztény hagyomány szerint Ezekiel után következik a « nagy próféták » között; a zsidók azonban nem tisztán prófétai műnek tartották, ezért a héber Bibliában Eszter és Ezdrás könyvével együtt szerepel. Egyébként is nagy a különbség a héber Biblia és a LXX görög szövege között: bizonyos részek hiányoznak a zsidó kánonból. A kanonikus szöveg különböző — héber, arám, görög — nyelvű részek ötvözete.

Irodalmi műfaja is

sokrétű, tanító történet (1—6), apokaliptikus stílus (7—10), jövendölés (11—12) és midrás (14). A könyv időrendje és személyei tehát nem szoros értelemben vett történelmet tükröznek. Dániel apokalipszisét Ezekiel készítette elő, folytatása a zsidó apokaliptikus irodalom, betetőzője pedig a Jelenések könyve lesz. Az apokaliptikus stílus jövendöléseiben is érvényesül. A prófétai rész egészen sajátságos: nemcsak az üldöző Antiochosz Epifánész halálát hirdeti meg, hanem a múlt eseményeiről is ítéletet mond, hogy ezzel kiemelje: a pogány népek is Isten terveinek megvalósulását segítik elő, vagyis Királyságának helyreállítását.

Szerkezet

Már meglévő darabokból kiindulva állította össze egy kétségtelenül igen intelligens és eredeti szerző: a már létező elbeszélő részekhez hozzáillesztette az apokaliptikus stílusú látomásokat. A névtelen szerző ezekből a darabokból olyan egyeséges művet alkotott, amely kétségtelenül fontos helyet foglal el a Kinyilatkoztatás történetében. — Belső érvek alapján megállapítható, hogy Dániel könyve az üldözés kitörése után (167) és Antiochosz Epifánész halála előtt (164) keletkezett.

Kor, környezet

Az Antiochiától Szíriáig uralkodó Szeleukidák már vagy negyven éve csillogtatják a zsidók előtt a görög életmód előnyeit, de hiába. Amikor a diplomácia nem vezet eredményre, kitör a nyílt üldözés. Antiochosz eltávolítja az illatáldozatok szent oltárát. 167-ben megszünteti a Templom évszázados áldozatait, felállíttatja Zeusz szobrát és halálbüntetés terhe alatt kötelezi a zsidókat, hogy áldozzanak a pogány istenek előtt.

Megindulnak a kivégzések; Juda passzív ellenállása után Mattatiás, majd fia, Makkabeus Júdás fegyvert fog a szentségtörő pogányok ellen.

Tanítása

Isten királysága a múlt megpróbáltatásain és a jelen szenvedésein keresztül bontakozik ki. A pogány királyságok hamarosan eltűnnek, hogy helyet adjanak Isten egyedüli királyságának. Semmi más nem számít: sem a javak elvesztése, még az élet elvesztése sem, mert az igazak föltámadnak, és részesei lesznek annak a Királyságnak, amelyben egy titokzatos személy uralkodik majd. Isten saját hatalmát adja majd ennek a királynak; neve: Emberfia.

Szinte már halljuk Jézus szavát: «Ne féljetek! Én legyőztem a világot!» A Dániel jövendölte királyságnak kezdeti megvalósulása az Egyház lesz; neki is nehézségekkel, üldözéssel kell majd szembenéznie, neki is reményre lesz szüksége. Dániel könyve így nagyon közel áll az evangéliumhoz. Krisztus tanításának is az Isten Országáról szóló örömhír áll középpontjában; gyakran nevezi önmagát Emberfiának; és főképp: övé az az ország, amelynek soha nem lesz vége.

Látomás az Emberfiáról

Amint néztem, egyszer csak trónokat állítottak fel, és az Ősöreg leült. Ruhája fehér volt, mint a hó, fején a haj tiszta, mint a gyapjú. Trónja lobogó lángból volt, kerekei meg izzó parázsból. Tűzfolyó eredt belőle és folyt tovább. Ezerszer ezren szolgáltak neki, és tízezerszer tízezren álltak előtte. Ítéletet tartottak és felnyitották a könyveket. (...)

Láttam a éjjeli látomásban, hogy íme, az ég felhőin valaki közeledik. Olyan volt, mint az Emberfia. Amikor az Ősöreghez ért, színe elé vezették. Hatalmat, méltóságot és királyságot adott neki. Minden népnek, nemzetnek és nyelvnek neki kellett szolgálnia. Hatalma örök hatalom volt, amely nem enyészik el soha, és királysága nem megy veszendőbe.

(Dán 7,9-10.13-14)

Akkor majd föltűnik az Emberfiának jele az égen, és jajgatásba tör ki a föld minden népe, mert meglátják az Emberfiát, amint eljön az ég felhőin nagy hatalommal és dicsőséggel. Szétküldi angyalait hangos harsonaszóval, s azok összegyűjtik választottait a szélrózsa minden irányából, az ég egyik végétől a másikig.

(Mt 24,30-31)

Folytatódott látomásom. Fehér felhőt láttam, a felhőn ember fiához hasonló ült. Fején arany koronát viselt, kezében éles sarló. (...) A felhőn ülő sarlóját a földre hajította és learatta a földet.

(Jel 14,14.16)

17. Khirbet Qumrán barlangjai Júda sivatagjában

A Holt-tenger északnyugati partján. 1947 és 1958 között itt találtak számos bibliai és zsidó kéziratot. Valószínűleg az esszénusok közössége rejtette el őket Kr.e. 68-ban a római megszállás hírére. — Könyvünk hátsó borítólapján Izajás próféta héber kéziratának egy részlete látható; ezt is itt Qumránban találták. (Jelenleg a jeruzsálemi Héber Múzeumban őrzik.) A pergamen 7 méter hosszú és 25 centiméter széles. Kr.e. 100-ban írhatták.

C) *Bölcsességi irodalom*

PRÉDIKÁTOR

Préd 9,8

22. Ünnepi öltözék. Egy tébai sírkamra falfestménye (Kr.e. XIII. sz.). Userhet, az előkelő egyiptomi férfi, felesége és anyja társaságában ül. Ruhájuk fehér, fejükön kúp alakú illatos olajtartó.

A rövid kis könyv alcíme: « Qoheletnek, Dávid fiának, Jeruzsálem királyának a szavai.» Természetesen nem Salamonról van szó, csupán arról, hogy a névtelen szerző a nagy király « védnöksége » alá helyezi a művet. A könyvben foglalt tanítás alapvetően negatív jellegét a történeti kor magyarázza (250-200). A szerzőnek azt kell bizonyítania, hogy mindaz, amit a görög hellenista kultúra ajánlgat, hiúság, hiábavalóság! A könyv üzenetét így fordíthatnánk le: « Ne menjetek a görögök után, ne keressétek a csalóka élvezetet, a színházat, a versenypályát, a művészetet, az élet örömét! Mindez nem tud titeket kielégíteni. Maradjatok hűségesek a szövetséghez és Istenetek barátságához. Ez az egyetlen boldogság, amelyet csak megadhat nektek az élet! »

Előhang

Az egyik nemzedék megy, a másik jön, de a föld örökké megmarad. A nap fölkel és a nap lenyugszik, a helyére siet, s ott újra fölkel. A szél dél felé fúj, északra fordul; körbejár, megfordul, visszatér — így ismétli járását a szél. Minden folyó a tengerbe ömlik, s a tenger mégsem telik meg; a folyók egyre folytatják útjukat. Minden fáraszt. Nem mondhatja senki, hogy a szeme eleget látott vagy a füle eleget hallott. Ami volt, az lesz újra, s ami történt, az történik ismét: semmi sem új a nap alatt. Ha azt mondják valamire: « Lám, ez új », az is rég megvolt azokban az időkben, amelyek előttünk voltak. Nem törődnek az emberek a régiekkel. De a későbbiekre sem gondolnak majd azok, akik még később lesznek. (...) Láttam mindent, ami csak végbemegy a nap alatt, és kiderült: minden csak hiábavalóság és szélkergetés.

(Préd 1,4-11.14)

Az igazi bölcsesség

Amikor azon fáradoztam, hogy megismerjem a bölcsességet, és arra törekedtem, hogy megértsem a hajszát, amely a földön folyik, akkor láttam: minden az Isten műve, s az ember nem képes felfogni az eseményeket, amelyek a nap alatt lejátszódnak. Bármennyit fárad is az ember a kutatással, nem jut el a megértésig. És maga a bölcs sem tud a dolog nyitjára jönni, aki azt gondolja, hogy érti. Ezt mind mérlegeltem elmémben, és beláttam, hogy az igazak és a bölcsek tetteikkel együtt Isten kezében vannak.

(Préd 8,16—9,1)

Mit mondhat a mai kereszténynek ez a szélsőségesen pesszimista bölcs?

— **Hogy valóban el kell szakadni mindentől;**

— **hogy valóban csak « egy a szükséges »;**

— **hogy az Isten gyermekeinek szabadságát élvező keresztény minden körülmények között talál okot arra, hogy boldog legyen.**

SIRÁK FIA

Az eredeti héber szövegű könyvet Kr.e. 190 körül Jézus, Sirák fia írta; ez a szöveg elveszett. Az Egyház azt a görög fordítást őrizte nagy gonddal, amelyet a szerző unokája készített mintegy 60 évvel nagyapja művének megjelenése után. Ez a szöveg is sok viszontagságon esett át, s a fejezetek, sőt az egyes verssorok számozása még ma is eltérő a különböző kiadásokban. (A héber szöveg kétharmadát 1896-ban megtalálták.)

Szerzője elsősorban azt akarja megmutatni, hogy az igazi Bölcsesség csak a zsidóknál található meg, majd azt hangsúlyozza, hogy a zsidó vallási eszmény kísérője nem a szomorúság, hanem az egészséges jókedv. A szerző maga is nagy kultúrájú, világlátott ember, a II. századi judaizmus nagy humanistája, aki szeret jól enni és közben szép zenét hallgatni.

Nem az élet értelméről filozófál, hanem magáról a Bölcsességről gondolkodik; ennek forrását Istenben látja.

Bőkezűen osztogatja a jótanácsokat: gyermekeknek, szülőknek, a papoknak, a nőknek, az uralkodónak, a lustáknak, a veszekedőknek stb.; majd felidézi Izrael történetének nagy alakjait, akik által Isten bölcsessége nyilatkozott meg: Ábrahám, Izsák, Jákob, Mózes, Áron, Józsue, Sámuel, Nátán, Salamon, Illés, egészen az utolsó királyokig.

Sirák Fia azokhoz a « jámbor » zsidókhoz tartozik (hasszideusok), akik ellene voltak a hellenizmusnak (vö. 1Makk 2,42), és akik hamarosan kiállnak hitükért Antiochosz Epifánesz üldözése idején. Jóllehet nem került be a héber kánonba, a rabbinikus írások gyakran idézik. Az újszövetségben Jakab levele sokat kölcsönöz tőle. A keresztény liturgia *Liber Ecclesiasticus* néven a Zsoltárok után ezt az ószövetségi könyvet használja a leggyakrabban.

Jóllehet felidézi a Szent Történet nagyjait és kidomborítja a szövetség eszméjét, szinte semmi helyet nem hagy az eljövendő üdvösség gondolatának. A prófétai messianizmusnak alig van nyoma nála; csupán imájában (36,10) és a befejező héber zsoltárban (51, 12akk) találjuk meg a messiási eszme szétfolyó körvonalait.

Ima Izrael megszabadításáért

A szerző emlékeztet Isten ígéreteire és azért könyörög, hogy irgalmazzon Sionnak és gyűjtse össze Jákob törzseit.

Irgalmazz, Urunk, világ Istene, nézz le ránk,
ültesd félelmedet minden pogány népbe.
Az idegen népek ellen emeld föl kezedet,
hogy ők is lássák hatalmas tetteidet.
Ahogy irányunkban szentnek,
mutatkozz most nagynak előttünk velük szemben,
hogy ők is megtudják, amit mi már tudunk:
nincsen más Isten, Urunk, rajtad kívül.
Újítsd meg jeleid, ismételd csodáid,
dicsőítsd meg kezedet és erős karodat.
Szítsd fel haragodat, engedj szabad folyást indulatodnak,
alázd meg s pusztítsd el ellenségeinket.
Siettesd az időt és gondolj végükre,
hogy megemlegessék csodás tetteidet. (...)

Gyűjtsd egybe Jákobnak valamennyi törzsét,
s oszd ki örökségük, mint a régmúlt időkben.
Irgalmazz a népnek, amely nevedet viseli,
Izraelnek, amely elsőszülötted lett.
Légy könyörületes szent városod iránt,
Jeruzsálem iránt, hol a hajlékod van.
Töltsd be Sion hegyét dicséreteddel
és dicsőségeddel templomodat.
Tanúskodjál első teremtményed mellett,
biztosítsd a jövőt, amit nevedben előre hirdettek.
Jutalmazd meg azokat, akik benned bíznak,
bizonyítsd be, hogy igaz prófétáid szava.
Hallgasd meg szolgáid esdeklő imáját,
Áron áldására, mit népedre adott.
Ismerje el a föld minden sarka,
hogy te vagy az Úr, az örök Isten!

(Sir 36,1-7.10-17)

Hálaadó himnusz

Engedd, hogy áldjalak, Uram és Királyom,
hogy magasztaljalak, üdvömnek Istene.
Háladalt szeretnék zengeni nevednek.
Mivel segítőm és oltalmazóm lettél,
s megóvtad testemet az enyészettől,
megoltalmaztál a gonosz nyelv tőrétől,
a hazugságot kitalálók ajkától;
azokkal szemben, akik ellenem támadnak,
oltalmazóm lettél és megmentettél,
nagy irgalmasságod szerint
és neved dicsősége szerint. (...)

Bárhova fordultam, nem akadt gyámolom,
támaszt kerestem, de sehol sem találtam.
Ekkor irgalmadra gondoltam, én Uram,
és öröktől fogva végbevitt tetteidre.
Mert segítesz azokon, akik benned bíznak,
és megmented őket ellenségeiktől.
Ezért fölemeltem hangomat a földről,
és esdekeltem, hogy ments meg a haláltól. (...)

Ekkor imádságom meghallgatást talált,
megmentettél az elpusztulástól
s a nehéz időkből kiszabadítottál.
Ezért magasztallak és áldalak téged,
és zengem az Úr nevének dicséretét.

(Sir 51,1-3.7-9.11-12)

BÖLCSESSÉG

Az utolsó bölcsességi könyv és egyben az ószövetség utolsó könyve. Címét Szent Jeromostól kapta; azelőtt a Salamon Bölcsessége címet viselte. Az I. századi alexandriai szerző már nem héber, hanem görög nyelven ír; szókincse és filozófiája a hellenizmusra, illetve a sztoicizmusra emlékeztet. A platóni « lélek-test » kettősség váltja föl a héber « hús-lélek-szellem » hármasságot, és enged így tágabb kifejezést a halhatatlanság gondolatának. A könyvben felismerhetők az alexandriai kultúra nyomai; a szerző olyan művelt, görögül beszélő rétegnek ír, amely jól ismeri a nagy egyiptomi város szellemi életét.

Tehát már nem zsidó a szerző? De igen. Mélységes ragaszkodás fűzi a hagyományos hithez, de már megvalósította a zsidó és a görög szellem szintézisét. Ezekben az új keretekben nyilvánul meg a Jézus előtti utolsó évtizedekben a Kinyilatkoztatás. A Bölcsesség Könyve ennek az új, kitáguló szellemiségnek a hírnöke.

A szerző azt tanítja, hogy a Bölcsesség Istentől származik, megnyilvánul a teremtésben és Izrael történetében. A könyv nagy kinyilatkoztatása: Isten halhatatlanságra teremtette az embert. Dániel és a Makkabeusok könyve egy évszázaddal ezelőtt már beszélt a «hús» feltámadásáról; de alexandriai fogalmakkal ezt így nem lehet kifejezni. A szerző a lélek halhatatlanságáról beszél. Ez a halhatatlanság itt nem tisztán filozófiai fogalom, amelyet szembehelyez a test romlandóságával, hanem a kinyilatkoztatás egy eleme, amennyiben részvétel Isten boldog örökkévalóságában (2,23; 3,9; 5,15-16).

Megoldódik az igazságszolgáltatás (jutalmazás, büntetés) évszázados problémája is: nem közösségi és földi lesz, hanem egyéni és történelmen túli. A zsoltáros vágya is teljesül: még a halál sem törheti szét a hivő Isten iránti szeretetét.

A Bölcsesség dicsérete

A könyv itt megszemélyesíti a Bölcsességet. A görög filozófia szakkifejezéseit is felhasználva (Alexandriában ír!) hangsúlyozza a Bölcsesség isteni jegyeit (szent, mindenható, mindent lát és áthatja a szellemet stb). Ez a teológia már előkészíti a Szentháromságról szóló tant. Szent Pál és Szent János, továbbá a Zsidókhoz írt levél a Bölcsességnek ezt a leírását (és Péld 8,22kk-t) használja fel, amikor Krisztusról, Isten Bölcsességéről ill. az Igéről ír. Később a Szentlélekről szóló teológiát is befolyásolta ez a szöveg.

Benne ugyanis lélek van, amely értelmes, szent,
egyetlen, sokrétű, finom,
mozgékony, átható, tiszta,
világos, sérthetetlen, a jót kedveli, éles,
akadályt nem ismer, jótékony, emberbarát,
állhatatos, szilárd, bátor,
mindenható, mindent lát,
áthatja a szellemeket,
a gondolkodó, a tiszta és legfinomabb lényeket.
Mert a bölcsesség mozgékonyabb, mint bármi, ami mozog,
tisztaságánál fogva mindenen átmegy, áthatol.

Hiszen Isten erejének lehelete,
és a Mindenható dicsőségének tiszta kicsordulása;
ezért nem érheti soha semmi folt.

Az örök világosság kisugárzása,
és az Isten működésének tiszta tükre,
kiválóságának képe.

Bár csak egy, mindent megtehet,
s jóllehet magában marad, megújítja a mindenséget.
Nemzedékről nemzedékre betér a szent lelkekbe,
így teremti meg Isten barátait és a prófétákat.
Isten csak azt szereti, aki a bölcsességgel él.
Mert az ékesebb a napnál
és fönségesebb minden csillagképnél;
ha a világossághoz hasonlítjuk, még annál is különb:
mert azt felváltja az éjszaka,
a bölcsességgel szemben azonban tehetetlen a gonoszság.
Erejét kifejtve elér (a világ) egyik végétől a másikig,
és a mindenséget üdvösen igazgatja.

(Bölcs 7,22—8,1)

Őt (Fiát) rendelte a mindenség örökösévé, hiszen ált
teremtette a világot is. Dicsőségének kisugárzása s lényeg
nek képemása ő, aki hathatós szavával fönntartja a mi
denséget.

(Zsid 1,2-3)

D) *Hitvédő történelem*

MAKKABEUSOK

Antiochosz Epifánész üldözése idején hét testvér is vértanúságot szenved anyjukkal együtt. A későbbi vértanúakták stílusában megfogalmazott történet valami olyan újságot közöl, amelyről mindeddig jobbára hallgattak a szent írók: hirdeti a test feltámadását. Igaz, ez az életre támadás csak az Istenhez hűségesek osztályrésze lesz; a gonoszokra — jelen esetben maga az Üldöző — nem vár más, mint Isten ítélete és büntetése. **Dániel** könyve ugyancsak az üldözéssel kapcsolatban világosabban beszél a feltámadásról:

Akik a föld porában alszanak,
azok közül sokan feltámadnak,
némelyek örök életre,
mások gyalázatra, örök kárhozatra.
Akkor az érteni tudók ragyogni fognak,
mint a fénylő égbolt,
s akik igazságra tanítottak sokakat,
tündökölnek örökkön örökké, miként a csillagok.
(Dán 12,2-3)

A vértanúkat az a Teremtő támasztja majd föl és ajándékozza meg örök élettel, akitől titokzatos módon életüket kapták. Az « élet » szó — mivel a zsidók nem különböztették meg a testet és a lelket — itt a teljes személyt, az életre támadás pedig ennek a teljes személynek, tehát testnek és léleknek föltámadását jelenti.

A hét testvér vértanúsága

Történt, hogy hét testvért is elfogtak, anyjukkal együtt. A király arra akarta őket kényszeríteni, hogy egyenek (a törvény tiltotta) sertéshúsból, ezért korbáccsal és szíjjal verték őket. Az egyikük, aki a többiek nevében is beszélt, ezt mondta: « Mit akarsz tőlünk kérdezni vagy megtudni? Mert készen vagyunk arra, hogy inkább meghaljunk, semmint atyáink törvényét áthágjuk.» Erre a király haragra gerjedt és megparancsolta, hogy a serpenyőket és az üstöket tegyék a tűzre. Alighogy áttüzesedtek, nyomban megparancsolta, hogy annak, aki a többiek nevében is beszélt, tépjék ki a nyelvét, aztán nyúzzák le fejéről a bőrt és a kezét-lábát is vágják le. A többieknek és anyjának végig kellett nézniük. Amikor már egészen megcsonkították, megparancsolta, hogy még elevenen tegyék fel a tűzre és süssék meg a serpenyőben. Míg a serpenyőből egyre áradt a füst, kölcsönösen bíztatták egymást az anyjukkal, hogy hősiesen haljanak meg. Így beszéltek: « Isten, az Úr látja, és minden bizonnyal megkönyörül rajtunk, ahogy Mózes világosan megmondta énekében, amelyben ezekkel a szavakkal buzdít: Szolgáin megkönyörül. »

Amikor az első ilyen módon meghalt, a másodikot vezették oda, hogy megkínozzák. Hajastul letépték a fejéről a bőrt, aztán megkérdezték tőle: « Hajlandó vagy-e enni, mielőtt ízenként szétszednénk a tested? » De ő atyái nyelvén ezt felelte: « Nem! » Ezért sorra el kellett szenvednie ugyanazokat a kínokat. Amikor már a végét járta, felkiáltott: « Te gonosztevő! Földi életünket elveheted, de a mindenség királya föltámaszt minket az örök életre, mert az ő törvényeiért halunk meg. »

Utána a harmadikat kínozták meg. Amikor a nyelvét követelték, készségesen kinyújtotta és a kezét is bátran odatartotta. Hősiesen mondta: « Az Ég adta, de törvényeiért kevésbe veszem. Remélem, újra visszakapom tőle. » Még a király és környezete is elámult az ifjú bátorságán, aki a kínokat ennyire semmibe vette.

Miután meghalt, ugyanilyen kínzásoknak vetették alá a negyediket is. Amikor már-már halálán volt, így szólt: « Vigasztaló nekünk emberkéz által veszni el, ha belekapaszkodhatunk abba az Isten adta reménységbe, hogy föltámaszt minket. Ám a te számodra nincs feltámadás az életre. »

Azon nyomban elővezették az ötödiket és megkínozták. De rászegezte tekintetét (a királyra) és azt mondta: « Bár magad is halandó vagy, hatalmadban van az emberekkel kényed-kedved szerint bánni. De ne hidd, hogy Isten elhagyta népünket. Várj csak, majd megtapasztalhatod hatalmas erejét, mert megbüntet téged is, utódaidat is. »

Utána a hatodikat vezették elő. Amikor közeledett a halála, azt mondta: « Ne ámítsd magad hiú módon! Mert magunk miatt szenvedünk, hisz vétkeztünk a mi Istenünk ellen. Amiatt ér minket ennyi szörnyűség. De ne hidd, hogy büntetlen maradsz, hisz arra vetemedtél, hogy Isten ellen tusakodj. »

Csodálni való és örök emlékezetre méltó az anya, aki végignézte, mint halt meg mind a hét fia egyetlen napon. Erős lélekkel viselte bízva az Úrban. Mindegyiküket buzdította, atyáik nyelvén, nemes érzelmekkel eltelve. Asszonyi érveit férfiúi bátorsággal toldotta meg. Ezt mondta nekik: « Nem tudom, hogyan öltöttetek testet méhemben. Nem én ajándékoztam nektek a lelket és az életet, nem én fűztem össze elemeiteket csodálatos módon, hanem a mindenség Teremtője, aki az emberiséget alkotta és létet adott mindennek. Ha most törvényeiért semmibe veszitek, irgalmában visszaadja nektek a lelket és az életet. »

Antiochusz azt hitte, hogy megveti, és arra gyanakodott, hogy szidalmazza. Ezért a még életben lévő legfiatalabbat nemcsak szavakkal igyekezett rábeszélni, hanem esküvel is biztosította, hogy ha eltér atyái törvényeitől, gazdaggá és boldoggá teszi; barátjává fogadja, felruházza magas tisztségekkel. De az ifjú semmiképp sem vetett rá ügyet. Erre a király odahívatta az anyát és rábeszélte, tanácsaival mentse meg a fiát. Csak hosszú rábeszélésre vállalkozott arra, hogy meggyőzi fiát. De odahajolt hozzá, kigúnyolta a zsarnokot, és atyái nyelvén így beszélt: « Gyermekem, légy könyörületes irántam! Kilenc hónapig hordoztalak méhemben, három esztendeig dajkáltalak és egész mostanig neveltelek. Gyermekem, kérlek, tekints az égre, és nézz a földre és mindarra, ami rajta van! Gondold meg, hogy Isten semmiből teremtette és az emberi nem is ugyanígy keletkezett. Ne félj ettől a hóhértól, légy méltó bátyáidhoz! Vállald a halált, hogy a könyörület napján majd bátyáiddal együtt visszakapjalak. »

Alighogy befejezte szavait, az ifjú megkérdezte: « Mire vártok? Nem a király parancsának engedelmeskedem, hanem a törvényre hallgatok, amelyet Mózes adott atyáinknak. De te, aki annyi szönyűséget kiagyaltál a zsidók ellen, te nem menekülsz meg Isten kezétől. Mi bűneink miatt szenvedünk. Ám ha haragszik is ránk egy kis ideig fenyítésül és büntetésképpen az élő Isten, egyszer újra megkönyörül majd szolgáin. De te, istentelen, te ne bízd el magad gőgödben s ne táplálj hiú reményeket, amikor kezet emelsz az Ég szolgáira, mert nem kerülöd el a mindenható és mindent látó Isten ítéletét. Amikor testvéreink elviselték a rövid ideig tartó szenvedést, a múlandó élet ellenében elnyerték Isten szövetségének ígéretét. Te azonban megkapod Isten ítéletekor gőgöd méltó büntetését. Mint bátyáim, én is odaadom testemet és életemet atyáink törvényeiért, és Istenhez folyamodom, könyörüljön meg hamarosan népünkön, neked meg kínok és gyötrelmek árán adja tudtodra, hogy csak ő az Isten. A Mindenható haragja pedig, amely méltán gerjedt föl egész népünk ellen, érjen véget rajtam és bátyáimon. »

A király eszeveszett haragra gerjedt. Még kegyetlenebbül bánt vele, mint a többiekkel, mert a gúnyos szavak mélyen sértették. Tehát ez is meghalt ártatlanul minden reményét az Úrba vetve. A fiúk után utolsóként az anya is meghalt.

(2Makk 7,1-41)

Némelyek kínpadra kerültek, de nem fogadták el a szabadságot, hogy jobb föltámadáshoz jussanak.

(Zsid 11,35)

ÚJSZÖVETSÉG

Az Újszövetség azoknak a könyveknek a gyűjteménye, amelyek a Krisztusban adott kinyilatkoztatást rögzítik. A kanonikusnak elismert 27 dokumentumot Jézus első tanítványai vagy azok közvetlen utódai írták. Az élő egyház hagyományból, az első igehirdetésből születtek. Amikor az újszövetségi könyvek « kialakulásáról » beszélünk, arra a folyamatra gondolunk, amelynek során fokozatosan összegyűjtötték ezeket a dokumentumokat, és hivatalosan is elismerték őket mint a Jézus Krisztusra vonatkozó tanúságtétel hiteles kifejezéseit. Lényegében az újszövetségi írások « kánonja » (« kánon » = szabály, mérték) a II. század derekáig rögzítődött. Ezt a kánont az egyház áliapította meg, mégpedig a következő ismérvek alapján: azok a könyvek tartoznak az újszövetséghez, 1) amelyeket az egyház és az igaz hitű egyházi írók elfogadtak; 2) amelyeket a apostolok és az apostolok tanítványai írásainak tartottak; 3) amelyeknek « sugalmazott » jellegét az ószövetségi írások mintájára elismerték.

Jézus pergamenre rögzíthette volna tanítását, miként az ókori bölcsek tették. De Ő csak egyetlen egyszer írt, akkor is a porba... A meghalt és feltámadt Jézus övéinek nem azt hagyta meg, hogy írják meg élettörténetét, hanem hogy hirdessék az Ő élő jelenlétét. A szentírástudósok ma gyakran a görög kérügma *szót használják az ősi igehirdetés jelölésére. Ez a kerigma (tágabb értelemben) magában foglalja a katekézist is, vagyis a didaktikus bevezetést a keresztény tanításba. Az Ősegyház a Lélek révén megtapasztalja a Feltámadott Úr jelenlétét, és erről az élményről tanúskodik különböző élethelyzetekben. Az Apostolok Cselekedetei és Szent Pál levelei tükrözik az első igehirdetést, kerigmát. Az említett élethelyzetek legfontosabbjai: a) a* liturgikus *környezet, elsősorban a keresztség és a kenyértörés (Eukarisztia); b)* katekétikai *környezet: itt elsősorban az apostoli tanításról van szó; gyakran az ószövetségi írások beteljesedésével érvelnek (pl. Csel 8,26k); nemegyszer hitvallási formulákkal találkozunk (Sz. Pál levelei); c) az ősegyház* missziós *tevékenysége, tehát amikor nem zsidóknak (pogányoknak) hirdetik az örömhírt; ez a tágabb értelemben vett igehirdetés gyakran vitatkozó vagy apologetikus jellegű (Jézus életéből vett csodákkal érvelnek...).*

Szemelvényeink tükrözhetnék az Ősegyház konkrét kialakulását, tehát az Apostolok Cselekedeteinek leírását, ahol nyomon követhetjük az Egyház születését, az első igehirdetést, a kereszténység elterjedését. Időrendben Szent Pál néhány levele is az Evangéliumok előtt íródott. Mégis előbb az Evangéliumokból mutatunk be pár szemelvényt: ezek a Jézus tetteire, életére emlékező ősegyház dokumentumai, a történeti Jézust mutatják be, de már a feltámadás fényében. Utána hozunk részleteket az Ap Csel-ből és az apostoli levelekből.

Mindegyik evangélista sajátos célzattal szerkesztette meg könyvét. Mi főleg a szinoptikus evangéliumokból (Máté, Márk, Lukács) mutatunk be részleteket. De kiegészítjük a válogatást néhány jánosi szakasszal is. Jóllehet a János-

evangélium is magán viseli az apostoli kor kerigmájának vonásait, mégis lényegesen különbözik a szinoptikusoktól. A keresztény reflexió magasabb (vagy elmélyültebb) szintjét képviseli. « Az evangélista szeme előtt az a cél lebeg, hogy rávilágítson a történet értelmére, amely egyszerre isteni és emberi, történelem és egyúttal teológia, amely időben játszódik le, de ugyanakkor elmerül az örökkévalóságban. Történeti eseményt beszél el, de az emberek hite elé egyúttal lelki eseményt állít, amely Jézus eljövetele által teljesedett be a világban. Ez az esemény az Ige megtestesülése az emberek üdvéért. Ezért az evangélista válogat a történtekben, csak azokat mondja el, amelyek számára szimbolikus értékkel bírnak, s ezzel az események új mélységet és visszhangot kapnak. » (*Biblia* 1225).

I. AZ EVANGÉLIUMOK

Az ősegyház összegyűjtötte a Jézus Krisztusra vonatkozó emlékeket: elsősorban a húsvéti események (szenvedés, halál, feltámadás) emlékét, majd pedig a Jézus földi életére és nyilvános működésére vonatkozó adatokat: Jézus szavai, csodatettei stb. Így születtek meg az evangéliumok. « Evangélium » (görög eredetű szó) annyi, mint örömhír. Azt mondja el, hogy megjelent a Messiás, Jézus Krisztus, hogy vele elérkezett az Isten országa, hogy a meghalt és föltámadt Jézusban van az üdvösség mindazok számára, akik hisznek Benne.

Itt kell megjegyeznünk azt, hogy az evangéliumok nem « Jézus-életrajzok ». Jóllehet egy történeti személy tetteit és szavait közlik, nem ragaszkodnak túlságosan az időrendi sorrendhez. Mindegyik evangélistát sajátos cél vezette, amikor megszerkesztette az ősi igehirdetés és az apostoli « emlékezés » alapján a Jézusra vonatkozó « emlékiratokat ». Az első keresztények nemcsak a Feltámadottról tanúskodnak, nemcsak az Urat ünneplik a liturgia (Eukarisztia) során himnuszokkal, hanem összegyűjtik az Úr mondásait, beszédeit; újraolvasák és idézik az ószövetségi írásokat, és benne felismerik azokat a messiási « jövendöléseket », amelyek Jézus Krisztusban teljesedtek be. Különösen Máté figyel azokra a szavakra, amelyeket Jézus a mózesi Törvényről mondott. Így tehát maga az első keresztény közösség « gyűjti » az anyagot az evangélistáknak.

Négy evangéliumunk van; ezekből az első hármat (Máté, Márk, Lukács) « szinoptikusoknak » nevezzük, mert lényegében megfelelnek egymásnak; párhuzamos helyeiket egymás mellé állíthatjuk, és így « szinopszisban » — « együttlátásban » olvashatjuk Jézus tetteit és szavait. A IV. evangélium (János) jóval később keletkezett, és — amint mondottuk — sokkal magasabb szinten képviseli az örömhírt: szerzője sokszor azokat az epizódokat mondja el, amelyek a szinoptikusokból hiányzanak, továbbá elmélyíti a teológiai reflexiót, amely az első három evangéliumban ugyan jelen van, de kezdetlegesebb formában.

Az első evangéliumot Máté apostolnak tulajdonítja a hagyomány; könyvének első változatát arámul írhatta, éspedig zsidóknak. A mai kritika szerint a birtokunkban levő evangéliumok közül a legősibb (legegyszerűbb) Márké, utána következik Lukácsé, majd Máté jelenlegi görög változata.

*A három « szinoptikus » evangélium (mindhárom görög) szóbeli hagyomány és egymás után szerkesztett szövegek ötvözete. Az evangéliumok kialakulásának története, nevezetesen a « szinoptikus kérdés » nagyon bonyolult, sokat vitatták a katolikus és protestáns szentírástudósok. Az elméletekről és a katolikusok megoldási kísérletéről röviden tájékoztat az új magyar bibliafordítás (*Biblia *1111-1117). Egészen leegyszerűsítve a következőket mondhatjuk Mt Mk Lk összefüggéséről: Máté apostol az igehirdetés és az írásban rögzített « visszaemlékezések », beszédgyűjtemények stb. alapján megszerkesztette arám nyelvű evangéliumát, amely elveszett. Egy ismeretlen szerző arám nyelvű gyűjteménye ezt kiegészítette. Ezeket lefordították görögre; forrásul szolgáltak a kezünkben levő evangéliumoknak. Részben innen magyarázható a közöttük tapasztalható párhuzam. De az egyes evangéliumok is hathattak egymásra, épedig a következőképpen:*

Márk 63 körül írhatta evangéliumát; ebből meríthetett a Máté-evangélium általunk ismert görög változatának szerzője, amikor az eredeti (arám) Máté-szöveget átdolgozta. Lukács pedig, kevéssel 70, vagyis Jeruzsálem pusztulása előtt, a pogányok számára szerkeszti evangéliumát, felhasználva az előző kettőt. Történeti kutatásai kiterjednek Jézus « előtörténetére », gyermekségére is.

A) *Előtörténet: Jézus születése és gyermekkora*

Lk 1,5

23. *Heródes pénze. Egyik oldalán háromlábú áldozati szék (pogány szimbólum) látható a következő görög felírással:* «*Heródes királyé*». *A másik oldalon: egy asztal, rajta a Dioszkurok sisakja. Csak az emberábrázolás hiánya jelzi, hogy a pénzt zsidó kormány bocsátotta ki* (Héber Egyetem, Jeruzsálem).

Jézus « eredetét » és gyermekségét Máté és Lukács első két-két fejezete mondja el. Az egész « előtörténetet » archaikus vonások színezik: Izrael ősi messianizmusát tükrözi. Feltűnően sok benne az ószövetségi hivatkozás. Ez Máténál nem nagyon meglepő, hiszen zsidók között zsidóknak ír. Egész evangéliumának célja az, hogy megmutassa: Jézus beteljesíti az ószövetségi írásokat; itt az előtörténetnél: Jézus dávidi leszármazása, Betlehemben születik, szűztől, Egyiptomban tartózkodik stb. Lukácsnál szokatlanabb a sok ószövetségi vonatkozás. Minden bizonnyal első két fejezetében meglevő (arám?) forrásokat használt fel.

Feltűnően sok az előtörténetben az angyalok jelenése és az álomlátás. Az Úr (Jahve) angyala eredetileg magát Jahvét jelentette (Ter 16,7). Az angyalokra vonatkozó tan kifejlődésével (vö. Tób 5,4) jobban elkülönítették Istentől. A gyermekség történetében az angyal mint égi hírnök jelenik meg: közvetítő Isten és az emberek között.

Szemelvényeinket főleg Lukács első két fejezetéből vesszük. Az evangélista olyan bevezetőt ír könyve elé, amilyet a kor görög történetírói. Pontosan elhelyezi a történteket az időben. Heródes (Kr.e. 37-4) Judea királya volt, építkezései miatt kapta a Nagy melléknevet. Lukács párhuzamba állítja Keresztelő János, az Ószövetség utolsó nagy prófétája és a beteljesítő Jézus eredetét. E párhuzam az elbeszélés minden mozzanatában megfigyelhető.

Jézus születésének hírüladása

Miként János születését Zakariásnak (Lk 1,5-17) angyal adja tudtára, Máriának is angyal adja hírül, hogy gyermeket fogan, Fiat szül, aki a Messiás lesz. József, Mária jegyese Dávid házából származott. A Messiásnak Dávid házából kellett származnia. Mária először nem érti az üzenetet, hiszen szüzességben élt. De az angyal megmagyarázza neki, hogy fia, Jézus (=Üdvözítő) Isten erejéből születik, fogantatása csodálatos lesz, tehát Jézusnak nem lesz emberi atyja. « Amint a frigysátort beárnyékozta a felette lebegő felhőoszlop, mely Isten jelenlétét jelezte, úgy árnyékozza be Máriát Isten hatalma, s Isten anyja lesz » (*Biblia,* 1216).

18. Tábor hegy

Kb. 9 km-re Názárettől, 562 m magas, tetejéről nagyszerű kilátás nyílik. Debora prófétanő ezen a hegyen szervezte meg az izraelitákat a kánaániak elleni csatára (Bír 4,6.12.14). Bár az evangélisták (Mt 17,1; Mk 9,2; Lk 9,28) csak « egy magas hegyről » beszélnek, régi hagyomány szerint itt a Táboron történt Jézus színeváltozása. Ennek emlékezetére a IV. században egy templomot építettek csúcsára, amelyet többször leromboltak, majd újjáépítettek. A jelenlegi bazilika 1924-ben épült.

Hat hónap múlva elküldte Isten Gábriel angyalt Galilea Názáret nevű városába egy szűzhöz. A szűz egy Dávid családjából való férfinek, Józsefnek volt a jegyese és Máriának hívták. Az angyal bement hozzá és így köszöntötte: « Üdvözlégy, kegyelemmel teljes! Az Úr veled van. Áldottabb vagy te minden asszonynál. » E szavak hallatára zavarba jött és gondolkodni kezdett a köszöntés értelmén. Az angyal így folytatta: « Ne félj, Mária! Kegyelmet találtál Istennél. Méhedben fogansz és fiat szülsz. Jézusnak fogod hívni. Nagy lesz ő: a Magasságbelinek Fia. Az Úristen neki adja atyjának, Dávidnak trónját. Uralkodni fog Jákob házában mindörökké, és királyságának nem lesz vége. » Mária erre megkérdezte az angyalt: « Hogyan történik meg ez, hiszen férfit nem ismerek? » Az angyal ezt válaszolta: « A Szentlélek száll rád és a Magasságbeli ereje borít el. Ezért a születendő Szent is Isten Fia lesz. Rokonod, Erzsébet is fiat fogant öregségében, s már hatodik hónapjában van, bár meddőnek tartják az emberek. Istennél semmi sem lehetetlen. » Mária erre így szólt: « Az Úr szolgáló leánya vagyok; történjék velem szavaid szerint. » Az angyal akkor eltávozott.

(Lk 1,26-38)

Mária látogatása Erzsébetnél

A hagyomány szerint Mária Ain Karimban találkozhatott rokonával. A kis város Jeruzsálemtől kb. 7 km-re fekszik; Galileából négy napi járásra. Szűz Mária énekében (a latin kezdőszó alapján *Magnificat*-nak nevezzük) feltűnően sok az ószövetségi utalás. Elsősorban Anna prófétaaszony éneke ihlette (1Sám 2,1-10), de több zsoltár gondolata visszacseng benne: Isten a kicsiket, az alázatosakat, a « szegényeket » (« Jahve szegényei ») karolja fel; továbbá: hűséges az Úr, beteljesíti az Ábrahámnak és az atyáknak tett ígéreteit. (Vö. Zsolt 111,9; 103,17; 89,11; 107,9; 98,3; Ter 12,3; 13,15; 22,18; Iz 41,8-9; stb.)

Azokban a napokban Mária útrakelt és a hegyek közé, Júda egyik városába sietett. Zakariás házába érkezve köszöntötte Erzsébetet. Alighogy Erzsébet meghallotta Mária köszöntését, fölujjongott méhében a magzat és Erzsébetet eltöltötte a Szentlélek. Hangos szóval fölkiáltott: « Áldottabb vagy te minden asszonynál és áldott a te méhednek gyümölcse! Hogyan lehet az, hogy Uram anyja jön hozzám? Amint fölhangzott fülemben köszöntésed szava, örömtől repesett a magzat méhemben. Boldog vagy, mert hitted, hogy beteljesedik mindaz, amit az Úr mondott neked. » Erre Mária így szólt:

« Magasztalja lelkem az Urat,
és ujjongjon szívem üdvözítő Istenemben.
Hiszen tekintetre méltatta alázatos szolgáló leányát:
lám, ezentúl boldognak hirdet minden nemzedék.

Mily nagy dolgokat művelt velem
Ő, a Hatalmas és a Szent!
Irgalma az istenfélőkre száll
nemzedékről nemzedékre.

Nagyszerű dolgokat művel karja erejével:
szétszórja a szívük szándékában gőgösködőket.
Uralkodókat taszít le trónjukról,
de fölemeli az alázatosakat.
Éhezőket tölt be minden jóval,
de üres kézzel bocsátja el a gazdagokat.

Fölkarolja szolgáját, Izraelt,
s amint megígérte atyáinknak:
Nem feledi irgalmasságát
Ábrahám és utódai iránt mindörökre. »

Mária mintegy három hónapig maradt nála, aztán visszatért otthonába.

(Lk 1,39-56)

Jézus születése

Augusztusz Kr.e. 30-tól Kr.u. 4-ig volt római császár. Rendeletét Szíria helytartója, Cirinusz=*Quirinius* hajtotta végre, mert Palesztina Szíriához tartozott. Nagy Heródes volt ekkor Zsidóország királya. A Lukácsnál található történelmi támpontok alapján meg lehet határozni Jézus születésének idejét: mindent egybevetve Kr.e. 7-ben születhetett, ami a Róma alapítása utáni 747-nek felel meg, nem pedig 754-nek, ahogy Dionysius Exiguus (†540), tévesen számította (időszámításunk megalkotójának tévedéséből ered az említett eltérés).

Abban az időben Augusztus császár rendeletet bocsátott ki, hogy számlálják össze az egész földkerekséget. Ez az első népszámlálás Cirinusznak, Szíria helytartójának idejében történt. Elment mindenki a saját városába, hogy följegyeztesse magát.

József Dávid házából és nemzetségéből származott. Elment tehát Galilea Názáret nevű városából Dávid városába, a judeai Betlehembe, hogy följegyeztesse magát Máriával, feleségével együtt, aki áldott állapotban volt. Miközben ott tartózkodtak, elérkezett Mária szülésének ideje. Megszülte elsőszülött fiát, pólyába takarta és jászolba fektette, mert nem kaptak helyet a szálláson.

Azon a vidéken pásztorok tanyáztak kinn a szabadban és éjszaka őrizték nyájukat. Egyszerre csak ott állt előttük az Úr angyala, és az Úr dicsősége beragyogta őket. Nagyon megijedtek. De az angyal bátorította őket: « Ne féljetek! Nagy örömet hirdetek nektek és az egész népnek: Ma született az Üdvözítő Dávid városában. Ő a Messiás és az Úr. Ez a jele: Kisdedet találtok pólyába takarva és jászolba fektetve. »

Hirtelen nagy mennyei sereg vette körül az angyalt. Dicséretet énekeltek Istennek:

Dicsőség a magasságban Istennek
és békesség a földön a jókaratú embereknek.

Miután az angyalok visszatértek a mennybe, a pásztorok így biztatták egymást: « Menjünk át Betlehembe! Hadd lássuk a történteket, amiket az Úr hírül adott nekünk. » Odasiettek és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő Kisdedet. Miután látták, elhíresztelték azt is, amit már előbb megtudtak a gyermekről. Aki csak hallotta, csodálkozott a pásztorok elbeszélésén. Mária pedig szívébe véste szavaikat és el-elgondolkodott rajtuk.

(Lk 2,1-20)

A napkeleti bölcsek

Máté evangéliumának első két fejezete is Jézus gyermekkorával foglalkozik. Jézus Krisztus nemzetségtáblájának bemutatása után elmondja a szűzi születés körülményeit (ebben az összefüggésben idézi az Emmánuelről szóló izajási jövendölést), majd következik a napkeleti bölcsekről szóló elbeszélés. *Bölcs,* az eredeti szöveg szerint *mágosz,* csillagvizsgáló tudós, csillagjós. Az evangélista szándéka az, hogy bemutassa, miként hódolnak a pogányok Krisztusnak, és rajta keresztül az igaz Istennek, amint ezt már előre jelezte Iz 60,5-6 és Zsolt 72,10. A kifejezetten idézett Mikeás-szöveg (5,1) Betlehemet akarja magasztalni. Miként Lukács első két fejezetében, Máténál is (ebben az elbeszélésben is) fontos közvetítő szerepe van az Isten angyalának: itt álomban figyelmezteti Józsefet. Az evangélista csodálatos csillagra utal; fölösleges keresnünk megjelenésének természettudományos magyarázatát. Egyiptom volt a legközelebbi menedékhely; de valószínű, hogy az evangélista arra is gondolt, hogy Jézus mintegy újrajárja az Egyiptomból kivonuló Izrael útját (vö. az idézett ószövetségi szövegeket: Óz 11,1 és Jer 31,15). A prófétai szöveg « fia », Izrael a Messiás előképe volt.

Amikor Jézus a judeai Betlehemben megszületett, Heródes király napjaiban bölcsek jöttek napkeletről Jeruzsálembe és érdeklődtek: « Hol van a zsidók újszülött királya? Láttuk csillagát napkeleten és eljöttünk, hogy hódoljunk neki. » Ennek hallatára Heródes király megriadt, és vele egész Jeruzsálem. Összehívta valamennyi főpapot és a nép írástudóit, s tudakozódott tőlük, hol kell a Messiásnak születnie. Azok azt válaszolták: « A judeai Betlehemben, mert így jövendölte a próféta:

> Te Betlehem, Juda földje,
> éppen nem vagy a legkisebb Juda fejedelmi városai között,
> Mert belőled származik majd a vezér,
> aki népemet, Izraelt kormányozza. »

Erre Heródes titkon hivatta a bölcseket és pontosan megtudakolta tőlük a csillag föltűnésének idejét. Majd ezekkel a szavakkal küldte el őket Betlehembe: « Menjetek, tudakozódjatok gondosan a gyermek felől. Ha megtaláltátok, jelentsétek nekem, hogy én is elmenjek és hódoljak neki. »

Azok, miután meghallgatták a királyt, elindultak. És lám, a csillag, melyet napkeleten láttak, előttük haladt, amíg végre meg nem állt a hely fölött, ahol a gyermek volt. Amint megpillantották a csillagot, igen megörültek. A házba belépve, ott látták a gyermeket anyjával, Máriával, és leborulva hódoltak neki. Aztán fölnyitották kincsesládájukat és ajándékot adtak neki: aranyat, tömjént

és mirrhát. Miután álmukban figyelmeztetést kaptak, hogy vissza ne forduljanak Heródeshez, más úton tértek vissza hazájukba.

Miután eltávoztak, az Úr angyala megjelent Józsefnek álmában és így szólt: « Kelj föl, fogd a gyermeket és anyját, és menekülj Egyiptomba! Maradj ott, amíg nem figyelmeztetlek, mert Heródes keresi a gyermeket és meg akarja ölni. » Ő fölkelt, még az éjjel fogta a gyermeket és anyját, s elköltözött Egyiptomba. Ott maradt Heródes haláláig. Így beteljesedett, amit a próféta szavával mondott az Úr: « Egyiptomból hívtam az én fiamat ».

(Mt 2,1-15)

B) «*Közel van az Isten országa...*»

Mt 9,2-7

24. *A meggyógyított béna. A világ egyik legrégibb templomának falfestménye: az Eufrátesz vidékéről, a III. századból.* (Nemzeti Múzeum, Damaszkusz).

Jézus megkeresztelkedik az Előfutárnál, Jánosnál, majd visszavonul (negyven napra) a pusztába, hogy felkészüljön nyilvános működésére. « János fogságba jutása után Jézus Galileába ment, és hirdetni kezdte Isten (országának) evangéliumát. Ezt hangoztatta: 'Az idő betelt: közel van Isten országa. Térjetek meg és higgyetek az üdvösség jóhírében.' » (Mk 1,14-15) Keresztségkor megnyílt az ég, és az Atya tanúságot tett arról, hogy Jézus az Ő szeretett Fia, aki beteljesíti szándékát.

A názáreti zsinagógában Jézus maga jelenti ki, hogy most, *általa teljesednek be Izajás próféta (és valamennyi próféta) «jövendöléseinek» szavai. Jézus nemcsak az « Istentől jött tanító », ahogy Nikodémus mondja, hanem maga az Isten országa, vagy ahogy János szereti mondani: az « élet », az « örök élet ».*

Jézus egész működése, csodái és beszédei valóban tanúsítják, hogy elérkezett az Isten országa, amelybe az léphet be, aki hisz (és megkereszkelkedik), vagy ahogy János mondja: «újjászületik vízből és Szentlélekből». Az evangéliumok általában egymásba szövik Jézus tanítását és csodáit, főleg csodás gyógyításait. Maguk a csodák jelek: kinyilvánítják az embereknek, hogy Jézus Istentől jött, hogy Isten Fia.

A Hegyi Beszéd (Mt 5—7) Jézus különböző alkalmakkor elhangzott tanításának gyűjteménye. Összefoglalja az Isten országa új törvényét. Jézus mint új törvényhozó lép fel. Igaz, nem törli el, nem szünteti meg a mózesi törvényt, csak « beteljesíti », vagyis átveszi mindazt, ami benne örök érvényű és tökéletessé teszi. Sokkal tökéletesebb eszményt tűz követői (az apostolok és tanítványok) elé, mint régen Jahve Izrael elé. Az a tény, hogy Istennel egyenlő tekintélyt tulajdonít magának (« Mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek... »), a zsidók szemében szentségtörésnek tűnik: « Jahvéval teszi egyenlővé magát... » Ez annak a konfliktusnak a gyökere, amely majd Jézus halálát okozza.

János megkereszteli Jézust

Az evangélista « Izajás » neve alatt Mal 3,1 és Iz 40,3 « jövendöléseit » adja Keresztelő Szent János ajkára. A keresztség teofániája (« istenjelenése ») kinyilvánítja Jézus messiási mivoltát; az égi szózat Iz 42,1-re utal. A Messiás, akin megpihen az Úr Lelke (vö. Iz 11,2 és Jn 1,32) újjászüli (teremti) az emberiséget. Ennek az újjászületésnek lesz jele a Szentlélekben való keresztség. Jézus ezt a megújító erőt (Szentlelkét) majd feltámadása után adja át övéinek.

Izajás próféta megírta:

« Íme elküldöm előtted követemet,
hogy előkészítse utadat.
A pusztában kiáltónak ez a szava:
Készítsétek elő az Úr útját!
Egyengessétek ösvényeit! »

János a pusztában keresztelt és bűnbánati keresztséget hirdetett a bűnök bocsánatára. Kivonult hozzá egész Judea és Jeruzsálem minden lakója, és bűneiket megvallva megkeresztelkedtek nála a Jordán folyóban. János teveszőrből készült ruhát viselt, csípője körül pedig bőrövet; sáskával és vadmézzel élt. Ezt hirdette: « Utánam jön, az, aki hatalmasabb nálam. Arra sem vagyok méltó, hogy lehajoljak és megoldjam saruszíját. Én vizzel keresztellek benneteket, ő azonban Szentlélekkel fog megkeresztelni. »

Abban az időben eljött Jézus a galileai Názáretből és megkeresztelkedett Jánosnál a Jordánban. Amint feljött a vízből, látta, hogy megnyílik az ég és a Lélek galamb képében rászáll. A mennyből pedig ez a szózat hangzott: « Te vagy az én szeretett Fiam, benned telik kedvem. »

(Mk 1,2-11)

A názáreti zsinagógában

Szemelvényünk Jézus első názáreti látogatását mutatja be. Az evangélista azt akarja tömören jelezni, hogy Jézus beteljesíti mindazt, amit a próféták (itt Iz 61,1-2-őt idézi) az Úr Felkentjéről, a Messiásról hirdettek. A zsinagóga főnökének engedélyével minden zsidó nyilvánosan felolvashatott a szent szövegekből.

Jézus a Lélek erejével eltelve visszatért Galileába. Híre elterjedt az egész környéken. Tanított az ottani zsinagógákban, és mindenki elismeréssel beszélt róla.

Eljutott Názáretbe is, ahol nevelkedett. Szokása szerint szombaton bement a zsinagógába és olvasásra jelentkezett. Izajás könyvét adták neki. Kinyitotta a könyvet és éppen arra a helyre talált, ahol ez van írva:

« Az Úr Lelke rajtam:
Ő kent föl engem,
hogy örömhírt vigyek a szegényeknek,
Ő küldött engem,
hogy meggyógyítsam a megtört szívűeket,

Szabadulást hirdessek a raboknak,
és a vakoknak megvilágosodást.
Hogy szabadulást vigyek az elnyomottaknak,
hirdessem az Úr kegyelmenek esztendejét. »

Azután összetekerte az Írást, visszaadta a szolgának és leült. A zsinagógában minden szem rászegeződött. Akkor megszólalt: « Ma beteljesedett az Írás, amit az imént hallottatok. » Mindnyájan igazat adtak neki, és meglepődtek a magasztos igéken, amelyek ajkáról fakadtak.

(Lk 4,16-22a)

Jézus és Nikodémus

A szinoptikusok gyakran használják az Isten országa (vagy Máténál: Mennyek országa) kifejezést. Jánosnál ez nagyon ritka, csak ebben a szakaszban fordul elő kétszer. Másutt általában az « élet » vagy az « örök élet » (pl. Jn 6) felel meg az Országnak. Lehetséges, hogy a Nikodémussal való párbeszéd mögött az ősegyház keresztségi katekézisének egy típusa húzódik meg. Nikodémus a farizeusok szektájához tartozó írástudó volt; ő is, mint kortársai, politikai szabadítót várt. Jézus megmagyarázza, hogy az Isten országa (amelyet a Messiás hirdet) újjászületést kíván. A keresztrefeszített Isten Fia halálával majd új életet ad. (Ószövetségi utalás: Szám 21,9, a rézkígyó.)

Volt a farizeusok között egy Nikodémus nevű zsidó tanácsos. Éjnek idején fölkereste Jézust. « Rabbi, szólt hozzá, tudjuk, hogy Istentől jött tanító vagy, mert senki sem tud olyan csodákat művelni, mint te, ha Isten nincs vele. » Jézus erre kijelentette neki: « Bizony, bizony mondom neked, ha valaki újra nem születik, nem látja meg Isten országát. » « Hogyan születhetik valaki, mikor már öreg? » — vágott szavába Nikodémus. « Csak nem térhet vissza anyja méhébe, hogy újra szülessék? » Jézus megmagyarázta: « Bizony, mondom neked: Aki nem születik vízből és Lélekből, nem mehet be Isten országába. Ami testből születik, azt test, de ami lélekből születik, az lélek. Ne csodálkozzál, hogy azt mondtam neked: újra kell születnetek. A szél ott fúj, ahol akar. Hallod zúgását, de nem tudod, honnan jön és hová megy. Ez áll mindarra, aki lélekből született. » « Hogyan lehetséges ez? » — kérdezte Nikodémus. Jézus így felelt: « Te Izrael tanítója vagy, és nem érted? Bizony, bizony mondom neked, arról beszélünk, amit tudunk, s arról tanúskodunk, amit láttunk, de tanúságunkat nem fogadjátok el. Ha földiekről beszélek és nem hiszitek, hogyan fogjátok elhinni, ha majd a mennyeiekről szólok? Senki sem emelkedett föl a mennybe, csak az, aki alászállott a mennyből: az Emberfia. Amint Mózes fölállította a kígyót a pusztában, úgy fogják fölmagasztalni az Emberfiát is, hogy mindaz, aki hisz benne, el ne vesszen, hanem örökké éljen.

Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy mindaz, aki benne hisz, el ne vesszen, hanem örökké éljen. Isten nem azért küldte Fiát a világba, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvözüljön általa a világ. Aki hisz benne, azt nem ítéli el, de aki nem hisz, azt már elítélte, mert nem hitt Isten egyszülött Fiában. Az ítélet ez: A világosság a világba jött, de az

emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert gonoszak voltak tetteik. Mindaz, aki gonoszat tesz, gyűlöli a világosságot és nem megy a világosságra, hogy nyilvánosságra ne jussanak tettei. De aki az igazságot teszi, a világosságra megy, hogy nyilvánosságra jusson: tetteit Istenben művelte. »

(Jn 3,1-21)

Az Újszövetség törvénye

A Hegyi Beszéd (Mt 5—7) Jézus öt beszédének egyike (Máté evangéliumát öt « beszéd » = beszédgyűjtemény köré csoportosította). A « beszédnek » öt lényeges témája van: 1) Milyen szellemnek kell vezérelnie az Isten országa fiait? 2) Milyen szellemben kell beteljesíteniök a törvényeket és teljesíteniök a zsidóság vallási gyakorlatait? 3) Elszakadás a gazdagságtól. 4) A felebaráthoz fűződő viszony. 5) Eltökélt választással belépni az Isten országába és tettekké váltani annak követelményeit.

Szemelvényeink csak az első témakört ölelik fel.

Az egész « beszéd » lelke a « nyolc boldogság », amely összefoglalja a krisztusi szellemet. Az evangélium főleg a « szegényeket » magasztalja: ezek Isten (Jahve) szegényei, akik — Izajás és a zsoltárok szellemében — mindent Istentől várnak, egészen reá hagyatkoznak. Ilyen volt Mária, az Isten szolgáló leánya. A « lelki szegénység » a feltétele annak, hogy valaki beléphessen az Isten országába, mert Isten csak ilyennek adja megújító Lelkét.

A nyolc boldogság

A tömeg láttára Jézus fölment a hegyre. Ott leült, tanítványai pedig köréje gyűltek. Akkor szólásra nyitotta ajkát és így tanította őket:

« Boldogok a lélekben szegények: övék a mennyek országa.
Boldogok a szomorkodók: majd megvigasztalják őket.
Boldog a szelídek: övék lesz a föld.
Boldogok, akik éhezik és szomjazzák az igazságot: majd kielégítik őket.
Boldogok az irgalmasok: majd nekik is irgalmaznak.
Boldogok a tisztaszívűek: ők meglátják Istent.
Boldogok a békességesek: ők Isten fiai.
Boldogok, akiket az igazságért üldöznek: övék a mennyek országa.
Boldogok vagytok, ha miattam szidalmaznak és üldöznek titeket, és hazudva minden rosszat fognak rátok. Örüljetek és ujjongjatok: nagy lesz jutalmatok a mennyben. Hiszen így üldözték előttetek a prófétákat is. »

(Mt 5,1-12)

Jézus és az ószövetségi törvény

« Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy megszüntessem a törvényt vagy a prófétákat. Nem azért jöttem, hogy megszüntessem, hanem hogy tökéletessé tegyem. Bizony mondom nektek: míg ég és föld fönnáll, egy i betű vagy egy vesszőcske sem marad el a törvényből, hanem beteljesedik az egész. Aki tehát csak egyet hagy is el a legkisebb parancsok közül és így tanítja az embereket, az igen kicsi lesz a mennyek országában. Aki viszont megtartja

19. Betlehem látképe

Középen Jézus születésének bazilikája, balra Szent Katalin temploma és a ferencesek kolostora, jobbra, a tér közelében, örmény kolostor, a jobb oldali alsó sarokban az Omár-mecset minarettel.

20. Názáret

Előtérben az Angyali üdvözlet bazilikája. A városka Galilea egy dombjára épült; délre Ezdrelon síkságára lehet lelátni, nyugatra a Kármel hegy, keletre a Tábor, északra a Hermon.

és tanítja azokat, az nagy lesz a mennyek országában. Ezért mondom nektek: ha életszentségtek felül nem múlja az írástudókét és a farizeusokét, nem juttok be a mennyek országába.

Hallottátok a régieknek szóló parancsot: Nem ölj! Aki öl, állítsák a törvényszék elé. Én pedig azt mondom nektek: Már azt is állítsák a törvényszék elé, aki haragot tart. Aki felebarátját butának mondja, állítsák a nagytanács elé. Aki pedig istentelennek mondja, jusson a gehenna tüzére. Ha tehát ajándékodat az oltárhoz viszed, és ott eszedbe jut, hogy felebarátodnak valami panasza van ellened, hagyd ajándékodat az oltár előtt, menj, békülj ki előbb felebarátoddal, aztán térj vissza és ajánld föl ajándékodat. Békülj ki idejében, még útközben ellenfeleddel, hogy át ne adjon a bírónak, a bíró a poroszlónak, és tömlöcbe ne vessenek. Bizony mondom neked: ki nem szabadulsz onnan, amíg az utolsó fillért le nem fizetted.

Hallottátok a régieknek szóló parancsot: Házasságot ne törj! Én pedig azt mondom nektek: Mindaz, aki bűnös kívánsággal asszonyra néz, szívében már házasságtörést követ el vele. Ezért ha jobb szemed megbotránkoztat, vájd ki és vesd el magadtól. Inkább egy tagod vesszen oda, semhogy egész tested a pokolba kerüljön. Ha pedig jobb kezed botránkoztat meg, vágd le és vesd el magadtól. Inkább egy tagod vesszen oda, semhogy egész tested a pokolba jusson. Parancs volt az is: Ha valaki elbocsátja feleségét, adjon neki válólevelet. Én pedig azt mondom nektek: Mindaz, aki elbocsátja feleségét, kivéve ha nem törvényes felesége, okot ad neki a házasságtörésre, aki pedig elbocsátott nőt vesz el, házasságot tör.

Hallottátok azt a régieknek szóló parancsot is: Hamisan ne esküdjél, hanem tartsd meg az Úrnak tett esküdet. Én pedig azt mondom nektek: Egyáltalán ne esküdjetek: sem az égre, mert az Isten trónja, sem a földre, mert az lábának zsámolya, sem Jeruzsálemre, mert az a nagy király városa. Még fejedre se esküdjél, mert egyetlen hajszáladat sem tudod fehérré vagy feketévé tenni. Beszédetek legyen: igen, igen, nem nem. Ami ezt meghaladja, az a gonosztól van.

Hallottátok a parancsot: Szemet szemért, fogat fogért! Én pedig azt mondom nektek: Ne szállj szembe a gonosszal, hanem ha megütik jobb arcodat, fordítsd oda a másikat is. S ha pörbe fogva el akarják venni köpenyedet, add oda a köntösödet is. S ha ezer lépésre kényszerítenek, menj el kétannyira. Adj a kérőnek, és aki kölcsönt akar, vissza ne utasítsd.

Hallottátok a parancsot: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet! Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, imádkozzatok üldözőitekért. Így lesztek fiai mennyei Atyátoknak, aki fölkelti napját jókra és gonoszokra, esőt ad az igazaknak és bűnösöknek. Ha azokat szeretitek csak, akik titeket szeretnek, mi lesz jutalmatok? Nem így tesznek a vámosok is? És ha nem köszöntitek csak barátaitokat, mi többet tesztek? Nem így tesznek a pogányok is? Ti olyan tökéletesek legyetek, mint mennyei Atyátok. »

(Mt 5,17-48)

C) *Kicsoda Jézus Krisztus?*

Az evangéliumokban minden e kérdés körül forog: Kicsoda Jézus? Vajon ő a megígért Messiás, avagy mást kell várni? Erről akar megbizonyosodni Keresztelő János, ezt kérdezi a tömeg Jézus csodái láttán és beszédeit hallva; ezt kérdezi majd maga Jézus is tanítványaitól: « Kinek tartotok engem? » Péter vallomásának megerősítése, majd pedig a színeváltozáskor az Atya tanúságtétele Jézus mellett világossá teheti a kis tanítványcsoport előtt: Jézus valóban a megígért « Eljövendő », Ő az Isten Fia, a szó szoros értelmében. De ennek határozott elismerését, megvallását csak a feltámadás után elküldött Szentlélek tanúságtétele teszi megingathatatlanná.

Keresztelő János követsége és Jézus vallomása

Keresztelő János olyan kiváló egyéniség volt, hogy egyesek őt hitték a Messiásnak. Ő maga hitt Jézusban, de teljesen nem volt tisztában kilétével, továbbá tanítványait is meg akarta győzni: nem Ő a megígért Messiás, hanem Jézus (vö. Lk 7,18-28; Jn 1,21k). Jézus az izajási szövegekre hivatkozik (Iz 29,18k; 35,5k; 61,1...).

Amikor János a börtönben hallott Krisztus tetteiről, elküldte tanítványait ezzel a kérdéssel: « Te vagy-e az, akinek el kell jönnie, vagy mást várjunk?» Jézus így válaszolt: « Menjetek, jelentsétek Jánosnak, amit hallotok és láttok: Vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak, halottak feltámadnak, a szegények pedig hallgatják az evangélium hirdetését. Boldog, aki nem botránkozik meg bennem. »

Amikor azok elmentek, Jézus beszélni kezdett a néphez Jánosról: « Miért mentetek ki a pusztába? Hogy széltől lengetett nádat lássatok? Vagy miért mentetek ki? Hogy puha ruhába öltözött embert lássatok? Aki puha ruhában jár, királyi palotában lakik. Miért mentetek hát ki? Hogy prófétát lássatok? Igenis, mondom nektek, prófétánál is nagyobbat. Ez az, akiről az Írás mondja:

Nézd, követemet küldöm színed előtt,
hogy elkészítse előtted az utat.

Bizony mondom nektek: Asszonyok szülöttei között nem támadt nagyobb keresztelő Jánosnál. »

(Mt 11,2-11)

Péter vallomása

Fülöp Cezáreájában Péter az apostolok nevében megvallja, hogy Jézus a Messiás, az élő Isten Fia. Keresztelő János, aki Illés szellemében cselekedett, csak az Előfutár volt: annak a « Prófétának » az útját készítette elő, akiről az ószövetségi próféták jövendöltek. Jézus Péter hitvallására válaszolva « Kősziklának », vagyis az újszövetségi Isten népe,

az Egyház alapjának (fejének) teszi meg Pétert, rábízva a legfőbb tekintély (a tanbeli és jogi ítélkezés) gyakorlását. Ez az evangéliumi epizód fordulópont Jézus nyilvános működésében: ettől kezdve Jézus világosan arról kezd beszélni, hogy szenvednie kell, meghal, majd harmadnapra föltámad.

Amikor Jézus Fülöp Cezáreájának vidékére érkezett, megkérdezte tanítványait: « Kinek tartják az emberek az Emberfiát? » Azok így válaszoltak: « Van, aki keresztelő Jánosnak, van, aki Illésnek, van, aki Jeremiásnak vagy valamelyik prófétának. » Jézus tovább kérdezte: « Hát ti kinek tartotok engem? » Simon Péter válaszolt: « Te vagy a Messiás, az élő Isten fia. » Erre Jézus azt mondta neki: « Boldog vagy, Simon, János fia! Nem a test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én mennyei Atyám. Mondom tehát neked: Te Péter vagy. Erre a sziklára építem Egyházamat, és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. Neked adom a mennyország kulcsait. Amit megkötsz a földön, megkötött lesz a mennyben is, és amit föloldasz a földön, a mennyben is föloldott lesz. » Azután lelkére kötötte tanítványainak, senkinek se mondják, hogy ő a Messiás.

Ettől fogva Jézus többször fölhívta tanítványai figyelmét arra, hogy Jeruzsálembe kell mennie, sokat kell szenvednie a vénektől, főpapoktól és írástudóktól, megölik, de harmadnapra föltámad.

(Mt 16,13-21)

Jézus színeváltozása

Ez a « teofánia » (istenjelenés) Jézus feltámadásának és megdicsőülésének elővételezése. Péter és másik két apostoltársa tanúja lehet az Úr dicsőségének. De a dicsőséges Úr — akinek arcán felragyog Jahve dicsősége, amelyet Mózes a Sinai hegyen látott — egyben az Emberfia is (Dán 7), akinek a szenvedésen és kereszthalálon keresztül kell bemennie a dicsőségbe.

Jézus maga mellé vette Pétert, Jakabot és Jánost, és egyedül őket vitte föl egy magas hegyre. Ott színében elváltozott előttük. Ruhája olyan tündöklő fehér lett, hogy a világon semmiféle kelmefestő sem tudná fehérebbé tenni. Egyszerre csak megjelent neki Illés meg Mózes, amint Jézussal beszélgettek. Péter erre így szólt Jézushoz: « Mester, jó, hogy itt vagyunk! Hadd csináljunk három sátrat: neked egyet, Mózesnek egyet és Illésnek egyet. » Nem is tudta, mit mondjon, annyira meg voltak ijedve. Egyszerre felhő támadt, amely elborította őket, a felhőből pedig szózat hallatszott: « Ez az én szeretett Fiam, őt hallgassátok! » Mire körülnéztek, senki mást nem láttak, csak Jézust egymagát. (...)

Útjukat folytatva keresztülvándoroltak Galileán. De nem akarta, hogy valaki is megtudja, mert tanítványait akarta oktatni. Így szólt hozzájuk: « Az Emberfia emberek kezébe kerül és megölik, de halála után harmadnapra föltámad. » Azok nem értették meg ezeket a szavakat, de nem merték faggatni.

(Mk 9,2-8.30-32)

Jézus egylényegű az Atyával

Szent János evangéliumának 5. fejezete egészen kifejezetten tanúskodik Jézus istenfiúi mivoltáról. A beszéd két főtémát bont ki: 1) Az Atya átadta a Fiúnak a hatalmat, hogy életet adjon (19-30. versek); 2) az Atya tanúságot tett a Fiúról: a) Keresztelő János által; b) ama « művek » (csodák) által, amelyeket benne (általa) véghez vitt; c) az Írások által (31-47. versek). Ószövetségi utalások: MTörv 4,1; 8,1.3; 30,15-20; 32,46k; Zsolt 119; stb. « A ti vádlótok Mózes lesz, akiben reménykedtek. Ha Mózesnek hinnétek, talán nekem is hinnétek, mert ő énrólam írt. »

« Bizony mondom nektek: A Fiú önmagától nem tehet semmit, csak azt teheti, amit az Atyánál lát. Amit ugyanis ő tesz, azt a Fiú ugyanúgy cselekszi. Az Atya szereti a Fiút, és mindent megmutat neki, amit tesz. Sőt még nagyobb dolgokat is mutat majd neki, hogy csodálkozzatok rajta. Amint az Atya halottakat támaszt föl és életre kelt, úgy a Fiú is életre kelti azt, akit akar. Az Atya nem ítél senkit, az ítéletet egészen a Fiúra bízta, hogy mindenki tisztelje a Fiút, amint tisztelik az Atyát. Aki a Fiút nem tiszteli, nem tiszteli az Atyát, aki őt küldte. Bizony, bizony mondom nektek, aki igémet hallgatja és hisz annak, aki engem küldött, örök élete van és nem kerül ítéletre, hanem már átment a halálból az életre. Bizony, bizony mondom nektek: Eljön az óra és már itt is van, amikor a holtak meghallják Isten Fiának szavát, és akik hallgatnak rá, élni fognak. Amint az Atyának élete van önmagában, úgy adta a Fiúnak is, hogy élete legyen önmagában, és hatalmat adott neki, hogy ítéletet tartson, mivel ő az Emberfia, Ne csodálkozzatok ezen. Eljön az óra, amikor a sírokban mindnyájan meghallják Isten Fiának szavát. Akkor előjönnek azok, akik jót cselekedtek, az élet feltámadására, akik pedig gonoszat cselekedtek, az ítélet föltámadására. Nem tehetek önmagamtól semmit. Amint hallom, úgy ítélek. Ítéletem igazságos, mert nem a magam akaratát keresem, hanem annak akaratát, aki engem küldött.

Ha én tanúskodom önmagamról, tanúságom nem érvényes. Más tanúskodik rólam, és én tudom, hogy igaz az a tanúság, amit rólam tesz. Ti Jánosnál tudakozódtatok, és ő tanúságot tett az igazságról. De nekem nincs szükségem emberi tanúskodásra, csak azért mondom ezt, hogy üdvözüljetek. Égő és világító fény volt ő, ti azonban csak ideig-óráig akartatok fénysugarában gyönyörködni.

Olyan tanúságom van, amely fölülmúlja Jánosét: tetteim, amelyek véghezvitelét rámbízta az Atya. Maguk a tettek, amelyeket véghezviszek, tanúskodnak rólam, hogy az Atya küldött engem. Tehát maga az Atya, aki küldött, tanúskodott rólam. Ti viszont se szavát nem hallotáttok, se színét nem láttátok, és igéje sem marad bennetek, mert nem hisztek annak, akit küldött.

Vizsgáljátok az Írásokat, hiszen azt tartjátok, hogy bennük találtok örök életet. Éppen azok tanúskodnak rólam. Ti azonban nem akartok hozzám jönni, hogy életetek legyen.

Dicsőítést nem fogadok el az emberektől. Ismerlek titeket: nincs bennetek Isten szeretete. Atyám nevében jöttem, de nem fogadtatok el; ha más a saját nevében jön, azt elfogadjátok. Hogyan lehetnétek hivők, amikor egymás dicsőítését elfogadjátok, de nem keresitek az egy Istentől származó dicsőséget? Ne gondoljátok, hogy vádolni foglak titeket az Atyánál. A ti vádlótok Mózes

lesz, akiben reménykedtek. Ha Mózesnek hinnétek, talán nekem is hinnétek, mert ő énrólam írt. Ha az ő írásainak nem hisztek, hogyan hinnétek az én szavamnak? »

(Jn 5,19-47)

Jézus és Ábrahám

Egyre inkább elmélyül az ellentét a hitetlen zsidók és Jézus között: a Messiás, ahogy « órája » közeledik, egyre vlágosabban felfedi kilétét, egyre határozottabban megvallja istenfiúságát. Jézus Istentől jött, az Ő küldöttje; Ábrahám előtt létezett. Minden ígéret, amit Isten Ábrahámnak tett, feléje mutatott és most benne teljesedik be. A zsidók igazában nem Ábrahám gyermekei (mint Izsák), mert nem hisznek. Csak Ábrahám « fajtájából » valók (mint Izmael, aki Ágár szolgálótól származott, vö. Gal 4,30k).

Jézus a benne hivő zsidókhoz fordult: « Ha kitartotok tanításom mellett, valóban tanítványaim vagytok, megismeritek az igazságot, és az igazság szabaddá tesz benneteket. » Ők tiltakoztak: « Ábrahám fiai vagyunk, és nem szolgáltunk soha senkinek. Hogyan mondhatod te: Szabadok lesztek? » « Bizony, bizony mondom nektek, felelte Jézus, mindaz, aki bűnt cselekszik, szolgája a bűnnek. A szolga nem marad mindig a házban, de a fiú mindig ott marad. Ha tehát a Fiú tesz szabaddá titeket, valóban szabadok lesztek. Tudom, hogy Ábrahám fiai vagytok, mégis életemre törtök, mert beszédem nem fog rajtatok. Én azt mondom, amit Atyámtól láttam, ti azt teszitek, amit atyáitoktól hallottatok. » Azok közbevágtak: « A mi atyánk Ábrahám. » Jézus azonban szavukon fogta őket: « Ha Ábrahám fiai vagytok, tegyétek is azt, amit Ábrahám tett. De ti életemre törtök, bár az Istentől hallott igazságot mondtam nektek. Ábrahám ezt nem tette. Ti azt teszitek, amit atyáitok tettek. » De azok így gőgösködtek: « Mi nem vagyunk törvénytelen fiak, csak egy Atyánk van: Isten. »

Jézus ismét szavukon fogta őket: « Ha Isten volna Atyátok, szeretnétek engem is, mert én Istentől való vagyok és tőle jöttem. Nem a magam nevében jöttem, ő küldött engem. Miért nem értitek beszédemet? Azért, mert nem tudjátok meghallgatni szavaimat. A ti atyátok az ördög, és atyátok kívánságait akarjátok követni. Gyilkos az kezdet óta. Nem tartott ki az igazságban, mert nincs igazság benne. Amikor hazudik, saját természete szerint beszél. Nekem viszont, aki igazat beszélek, nem hisztek. Ki vádolhat közületek bűnről engem? Ha igazat mondok, miért nem hisztek nekem? Aki Istentől van, hallgat Isten igéire. Ti azért nem hallgattok rá, mert nem vagytok Istentől. »

Erre a zsidók nekitámadtak: «Ugye joggal mondjuk, hogy szamaritánus vagy és ördögöd van. » Jézus tiltakozott: « Nincs ördögöm. Én tisztelem Atyámat, ti viszont gyalázattal illettek engem. De én nem keresem a magam dicsőségét: van, aki keresi és ítéletet mond. Bizony, bizony mondom nektek: Aki tanításomat megtartja, halált nem lát sohasem. » A zsidók közbevágtak: « Most látjuk, hogy ördögöd van. Ábrahám meghalt, a próféták is, és te azt mondod: Aki tanításomat megtartja, halált nem ízlel sohasem. Nagyobb vagy talán Ábrahám atyánknál, aki meghalt? A próféták meghaltak. Minek kép-

zeled magadat? » Jézus így válaszolt: « Ha én dicsőíteném önmagamat, dicsőségem semmit sem érne. Atyám az, aki dicsőít engem. Ti azt állítjátok, hogy ő az Istenetek, de nem ismeritek őt. Én ismerem. Ha azt mondanám, hogy nem ismerem, hozzátok hasonló hazug lennék. Én azonban ismerem őt, és szavát megtartom. Ábrahám, a ti atyátok ujjongott, hogy láthatja napomat. Látta és örvendett. » A zsidók erre fölháborodtak: « Még ötven esztendős sem vagy, és láttad Ábrahámot? » Jézus így szólt: « Bizony mondom nektek: mielőtt Ábrahám lett volna, én vagyok. » Azok köveket ragadtak, hogy megkövezzék. Jézus azonban eltűnt, s kiment a templomból.

(Jn 8,31-59)

D) *A húsvéti misztérium*

Jn 13,5

25. *Eurükleia mossa Odisszeusz lábát. Attikai terrakotta Etrúriából, V.sz.* (Nemzeti Múzeum, Nápoly).

Amikor Jézus azt hirdeti, hogy az Isten országa elérkezett, és hogy általa, az Ő személyében valósul meg: önmagát állítja Isten üdvösségtervének középpontjába. Az Atya a Fiún keresztül nyilatkoztatja ki teljesen benső titkát; de ez a kinyilatkoztatás, ezt követően pedig az Isten újszövetségi népének megalakulása csak Jézus megváltó kereszthalálával és feltámadásával lesz teljes. Isten szolgája felmegy Jeruzsálembe, hogy a bibliai kinyilatkoztatás kiváltságos helyén hirdesse Isten országát, és hogy itt teljesítse be önkéntes áldozatával Izraelnek a szabadulásra vonatkozó várakozásait (Lk 24,21), messze túlszárnyalva a korabeli zsidók messiási elképzeléseit.

Jézus öntudatosan megy a halálba, miután már elhárította a félreértéseket: azért kell meghalnia, mert Isten Fiának vallotta magát. Halálával megalapítja az új szövetséget. Keresztáldozatának elővételezése az utolsó vacsora.

Új pászka, új szövetség

Mielőtt szenvedésével és halálával megpecsételné az Isten és az emberek új szövetségét, Jézus egy húsvéti (pászka) lakoma keretében megalapítja az Eukarisztiát, az új szeretetszövetség jelét és megvalósítóját. A Szolga a lábmosással akart példát adni a szolgáló szeretetre. Mielőtt az új parancsot övéinek szívébe vésné, tettekkel tanít.

A lábmosás

Közel volt már húsvét ünnepe. Jézus tudta, hogy eljött az óra, amikor a világból vissza kell térnie az Atyához. Ekkor adta övéinek, akiket szeretett és a világban hagyott, szeretetének legnagyobb jelét.

A vacsora alkalmával történt. Az ördög már szívébe sugallta karióti Júdásnak, Simon fiának, hogy elárulja őt. Jézus tudta, hogy mindent kezébe adott az Atya, és hogy Istentől jött és Istenhez megy, mégis fölkelt a vacsorától, levette felsőruháját, fogott egy kendőt és maga elé kötötte. Aztán vizet öntött egy mosdótálba és mosni kerdte tanitványainak lábát, majd a derekára kötött kendővel megtörölte. Amikor Simon Péterhez ért, Péter tiltakozott: « Uram, te akarod megmosni az én lábamat? » Jézus így felelt: « Most még nem érted, amit teszek, de később majd megérted. » De Péter még jobban tilta-

kozott: « Az én lábamat meg nem mosod soha! » « Ha meg nem moslak, felelte Jézus, nem vagy közösségben velem. » « Uram, kiáltotta Péter, akkor ne csak a lábamat, hanem kezemet és fejemet is! » Jézus így szólt: « Aki megfürdött, annak csak lábát kell megmosni, akkor egészen tiszta lesz. Ti is tiszták vagytok, de nem mindnyájan. » Tudta ugyanis, ki árulja el, azért mondta: « Nem vagytok tiszták mindnyájan. »

Miután megmosta lábukat, fölvette felsőruháját és újra leült. Azután így szólt: « Megértettétek, mit tettem veletek? Ti Mesternek és Úrnak hívtok engem. Jól teszitek: az vagyok. Ha tehát én, az Úr és Mester, megmostam lábatokat, nektek is mosnotok kell egymás lábát. Példát adtam nektek: Amint én tettem veletek, ti is úgy tegyetek. Bizony, bizony mondom nektek: Nem nagyobb a szolga uránál, sem a küldött küldőjénél. Boldogok vagytok, ha megértitek ezt és így is tesztek. Nem mindnyájatokról mondom ezt: ismerem azokat, akiket választottam. De be kell teljesednie az Írásnak:

Ki megosztotta kenyerem,
sarkát emelte ellenem.

Előre megmondom, mielőtt megtörténnék, hogy amikor megtörténik, higgyétek, hogy rólam van szó. Bizony, bizony mondom nektek: Aki befogadja azt, akit én küldök, engem fogad be, aki pedig engem befogad, azt fogadja be, aki küldött engem. »

(Jn 13,1-20)

Az új parancs

Miután (Júdás) kiment, Jézus így szólt: « Most dicsőült meg az Emberfia, és benne megdicsőült az Isten. Ha benne megdicsőült az Isten, Isten is meg fogja őt dicsőíteni önmagában, sőt hamarosan megdicsőíti. Gyermekeim, már csak rövid ideig vagyok veletek. Keresni fogtok, de amint a zsidóknak mondtam, most nektek is mondom: Ahová én megyek, oda ti nem jöhettek. Új parancsot adok nektek: Szeressétek egymást! Amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek egymást ti is. Arról ismerje meg mindenki, hogy tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt. »

(Jn 13,31-35)

Az Eukarisztia alapítása

Mikor eljött az ideje, asztalhoz ült tizenkét apostolával. Így szólt hozzájuk: « Vágyva vágytam arra, hogy elfogyasszam veletek ezt a húsvéti vacsorát, mielőtt szenvedek. Mondom nektek, soha többé nem eszem ezt, amíg be nem teljesedik Isten országában. » Aztán fogta a kelyhet, hálát adott és így szólt: « Vegyétek és osszátok el magatok közt. Mondom nektek: nem iszom a szőlő terméséből addig a napig, amíg el nem jön Isten országa. »

Aztán kenyeret vett kezébe, hálát adott, megtörte és ezekkel a szavakkal adta nekik: « Ez az én testem, amelyet értetek adok. Ezt cselekedjétek emlékezetemre. » Ugyanígy vacsora után fogta a kelyhet és így szólt: « Ez a kehely az új szövetség az én véremben, amelyet értetek ontok. »

(Lk 22,14-20)

21. Jordán folyó, amint kilép a Tiberiási-tóból (Genezáreti-tóból)

A Jordán folyó 350 km hosszú, a Hermon hegységből ered, a Tiberiási-tó vizét táplálja, majd ezt elhagyva (mindenütt Izrael természetes határát alkotva) a Holt-tengerbe ömlik. A Tiberiási-tó, a Jordán és a Holt-tenger a tenger szintje alatt fekszik.

22. Galilea

Genezáreti síkság, nagyon termékeny völgy a Tiberiási-tó északnyugati partján. Számos evangéliumi jelenet színhelye.

Jn 19,13

26. Lithosztrótosz, köves udvar (részlet). A bevésések hasonlóak azokhoz az ábrákhoz, amelyeket a római katonák szoktak készíteni szerencsejátékaikhoz.

A Szenvedő Szolga, akiről Második Izajás jövendölt, életét adja a « sokaságért », vagyis minden ember üdvösségéért. Jézus halálig menő engedelmessége hozza a megváltást az első ember engedetlenségének jóvátételeként. A szenvedő igaz a 22. zsoltár szavaival imádkozik Istenhez: a legsötétebb gyötrelemben is biztos a győzelemben, amint ezt a zsoltár végső kicsengése hirdeti.

A helytartó katonái bevitték Jézust a helytartóságra és köréje gyűjtötték az egész csapatot. Levetkőztették és bíborszínű köpenyt vetettek rá. Majd tövisből koronát fontak, fejére tették és nádszálat adtak a jobb kezébe. Aztán térdet hajtva előtte így gúnyolták: « Üdvözlégy, zsidók királya! » Közben leköpdösték és fogva a nádat, fejére vertek.

Miután így csúfot űztek belőle, levették róla a köpenyt, és saját ruháit adták rá. Aztán elvezették, hogy keresztre feszítsék.

Miközben kifelé vonultak, találkoztak egy Simon nevű cirenei emberrel. Ezt kényszerítették, hogy vigye a keresztet. Eljutottak arra a helyre, amelynek Golgota, vagyis Koponyahegy a neve. Ott epével kevert bort adtak neki inni. De amikor megízlelte, nem akarta meginni. Azután keresztre feszítették, és sorshúzással megosztoztak ruháin. Aztán leheveredtek és őrizték őt. Feje fölé tették az elítélésének okát jelző táblát: « Ez Jézus, a zsidók királya. » Vele együtt két rablót is keresztre feszítettek, az egyiket jobbról, a másikat balról.

Az arra járók káromolták és fejüket csóválva mondogatták: « Te, aki lerontod és harmadnapra fölépíted Isten templomát, szabadítsd meg magad! Ha Isten fia vagy, szállj le a keresztről! » Ugyanígy gúnyolódtak az írástudókkal és vénekkel együtt a főpapok is: « Másokat megszabadított, önmagát nem tudja megszabadítani. Ha Izrael királya ő, szálljon le most a keresztről és hiszünk neki. Bízott Istenben, szabadítsa meg most, ha kedve telik benne. Hiszen azt mondta: Isten fia vagyok. » Ugyanígy szidalmazták őt a vele együtt megfeszített rablók is.

A hatodik órától a kilencedik óráig sötétség támadt az egész földön. Kilenc óra tájban Jézus hangosan fölkiáltott: « Éli, Éli, lámmá szábáktáni? vagyis: Én Istenem, én Istenem! Miért hagytál el engem? » Ennek hallatára néhány ott álló megjegyezte: « Illést hívja. » Egyikük mindjárt odafutott, és ecetbe mártott szivacsot nádra tűzve, inni adott neki. A többiek pedig hozzáfűzték: « Hadd lássuk, eljön-e Illés, hogy megszabadítsa. » Erre Jézus hangosan fölkiáltott és kilehelte lelkét.

Ekkor a templom függönye kettéhasadt, felülről egészen az aljáig, a föld megrendült, a sziklák megrepedtek, a sírok megnyíltak és sok elhúnyt szentnek teste föltámadt. Föltámadása után kijöttek a sírokból, bementek a szent városba és többeknek megjelentek.

A százados és a többiek, akik Jézust őrizték, a földrengés és a történtek láttára igen megijedtek és ezt mondták: « Ez valóban Isten Fia volt! »

(Mt 27,27-54)

Találkozás a Feltámadottal

A reménytvesztett, kétkedő tanítványoknak maga az Úr fejti meg az írások értelmét: « Hát nem ezeket kellett elszenvednie a Messiásnak, hogy bemehessen dicsőségébe? » Nekünk is Jézus Krisztus, a megtestesült Ige tárja fel a Biblia jelentését, amely nem más, mint Ő maga, hiszen az Ószövetségben minden feléje mutat, az újban pedig minden személye körül forog. A bibliaolvasásban és az eukarisztikus áldozatban találkozhatunk mi is, ha hiszünk, a Feltámadottal.

Ketten közülük még aznap egy Emmausz nevű faluba mentek, amely Jeruzsálemtől hatvan stádiumnyira fekszik. Közben beszélgettek mindarról, ami történt. Miközben így beszélgettek és tanakodtak, egyszercsak Jézus közeledett és csatlakozott hozzájuk. De szemük el volt takarva, hogy föl ne ismerjék. Megszólította őket: « Miről társalogtok itt az úton? » Erre szomorúan megálltak. Egyikük, akit Kleofásnak hívtak, hozzáfordult: « Te vagy az egyetlen idegen Jeruzsálemben, aki nem tudja, mi történt ott ezekben a napokban? » « Micsoda? » — kérdezte. « A názáreti Jézus esete, felelték, aki szóban és tettben nagyhatású próféta volt Isten és az egész nép előtt. Főpapjaink és elöljáróink halálra ítélték és keresztre feszítették. Mi viszont azt reméltük, hogy ő fogja megváltani Izraelt. De ma már harmadnapja annak, hogy ez történt. Igaz, hogy néhány közénk tartozó asszony megzavart minket. Hajnalban a sírnál voltak, de nem találták a testét. Azzal a hírrel tértek vissza, hogy angyalok jelentek meg nekik, akik azt állították, hogy él. Társaink közül néhányan a sírhoz mentek, és úgy találtak mindent, ahogyan az asszonyok mondták. Őt magát azonban nem látták. » Erre ő így szólt: « Ti oktalanok, milyen nehezen hiszitek mindazt, amit a próféták jövendöltek! Hát nem ezeket kellett elszenvednie a Messiásnak, hogy bemehessen dicsőségébe? » Aztán Mózesen kezdve valamennyi prófétánál megmagyarázta, ami az Írásokban róla szól.

Közben odaértek a faluhoz, ahová tartottak. Úgy tett, mintha tovább akart volna menni. De azok marasztalták: « Maradj velünk, kérték, mert esteledik

és már lemenőben a nap. » Betért tehát, hogy velük maradjon. Mikor asztalhoz ültek, kenyeret vett kezébe, megáldotta, megtörte és odanyújtotta nekik. Erre megnyílt szemük és fölismerték. De ő eltűnt előlük. « Ugye lángolt a szívünk, mondták egymásnak, amikor útközben beszélt hozzánk és kifejtette az Írásokat? »

Még abban az órában útrakeltek és visszatértek Jeruzsálembe. Ott egybegyűlve találták a tizenegyet és társaikat. Azok ezzel fogadták őket: « Az Úr valóban föltámadt és megjelent Simonnak! » Erre ők is elbeszélték, ami az úton történt, és hogy hogyan ismerték föl a kenyértörésnél.

(Lk 24,13-35)

II. AZ ŐSEGYHÁZ ÉLETE

A) *Apostolok Cselekedetei*

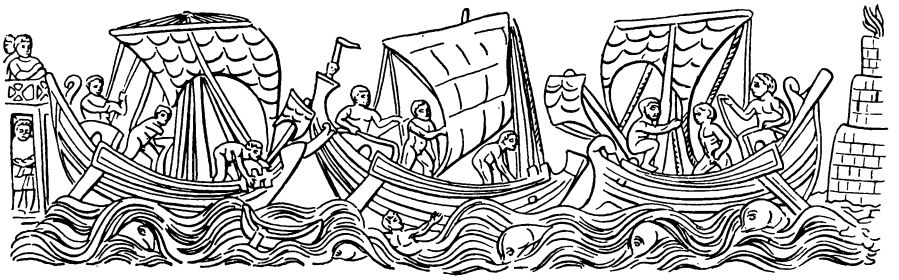

Csel 27,18

27. *Hajók viharban, III. századi római dombormű* (Ny-Carlsberg, Glyptothek, Koppenhága).

Az Ap Csel az Egyház születését és annak első kibontakozását akarja bemutatni, tehát azoknak a « tanúknak » életét, akik Jézus Krisztust Messiásnak, Úrnak, Isten Fiának vallják. Az első rész a jeruzsálemi közösség életét és a közeli missziókat mondja el; egy második rész pedig a távolabbi missziókat; azt mutatja be, hogy az örömhír miként terjedt el Jeruzsálemtől egészen Rómáig a Saulból lett Pál missziós tevékenysége folytán.

A könyv szerzője Szent Lukács, aki már meglévő forrásokat felhasznál könyve megszerkesztésére: pl. az ősi jeruzsálemi közösségre vagy Péter és Fülöp tevékenységére vonatkozó hagyományokat. Szent Pál maga adhatott felvilágosítást megtéréséről és apostoli útjairól. Végül Lukács felhasználta személyes tapasztalatait is: az Ap Csel bizonyos részeiben valóban úgy is ír, mint szemtanú (többes szám első személyben).

Húsvéttól Pünkösdig

Az Ap Csel Lukács evangéliumához kapcsolódik (Csel 1,1-3): jobban kibontja annak zárójelenetét. A feltámadt Krisztus megjelenik apostolainak, megígéri a Szentlelket, majd fölmegy a mennybe. Az első keresztények várják a Szentlelket.

Már Keresztelő János előre hirdette a Lélekben való keresztséget (Mt 3,11; Jn 1,27. 33). Amit most Jézus megígér, az Pünkösd napján valósul meg. Az Ap Csel majd bemutatja, hogy az apostolok Krisztus parancsát teljesítve (Mt 28,19) kiszolgáltatják a vízkeresztséget: ez lesz a beavatás a messiási királyságba (ennek kezdete az Egyház);

feltétele a hit Jézus Krisztusban. Az Egyháznak ezután már (Krisztus megbízatásából) hatalma van, hogy megbocsássa a bűnöket és közölje a Szentlelket. A Lélek mindenekelőtt úgy jelenik meg, mint hatalom, erő. A megdicsőült (az Atya jobbján ülő) Krisztus küldi el. A Lélek ajándékokat oszt ki (karizmák), de mindenekelőtt a keresztségkor a bűnök bocsánatát adja.

A mennybemenetel felhője az ószövetségi teofániák (istenjelenések) keretébe tartozik (Kiv 13,22). Az újszövetségben Jézus színeváltozásakor találkoztunk vele. Dánielnél (7,13) az Emberfia eljövetelét jellemzi. A mennybemenetel epizódja utal is Jézus parúziájára, eljövetelére. Maga a mennybeszállás érzékletes leírása Jézus megdicsőülésének, amely lényegében már feltámadásával megvalósult. A halálon győzedelmeskedő Krisztus új életformát kezdett Isten mellett. Ő elsőnek lépett be a dicsőségbe, hogy helyet készítsen választottainak. Egyszer majd eljön újra, hogy megdicsőült híveit is bevezesse magával az örök életbe. Az első keresztények ugyan az ősi kozmológia szerint képzelték el Jézus mennybemenetelét, de a hit számára nem az érzékletes leírás a lényeges, hanem annak az igazságnak állítása, hogy Krisztust az Atya feltámasztotta és felmagasztalta, és Úrrá tette minden teremtmény, az egész világmindenség fölött. A fogságban írt páli levelek különösképpen kiemelik Krisztus kozmikus uralmát.

Jézus mennybemenetele

Egy alkalommal, amikor együtt voltak, meghagyta nekik, hogy ne távozzanak el Jeruzsálemből, hanem várjanak az Atya ígéretére. « Erről hallottatok tőlem, mondta: János csak vízzel keresztelt, ti azonban néhány nap múlva a Szentlélekkel keresztelkedtek meg. » Erre az egybegyűltek megkérdezték tőle: « Uram, tehát mostanában állítod helyre Izrael országát? » Ő azonban így válaszolt: « Az Atya saját tetszése szerint határozta meg a megfelelő időpontot, nem rátok tartozik ennek ismerete. De amikor a Szentlélek leszáll reátok, erőben részesültök, úgyhogy tanúságot tesztek majd rólam Jeruzsálemben, meg egész Judeában és Szamariában, sőt egészen a föld végső határáig. »

E szavak után szemük láttára fölemelkedett és felhő takarta el szemük elől. Miközben merően nézték, miként száll az égbe, egyszerre csak két fehérruhás férfi termett mellettük. « Galileai férfiak, szólították meg őket, mit álltok itt égre emelt szemekkel? Ez a Jézus, aki közületek fölment a mennybe, úgy jön el ismét, ahogy szemetek láttára mennybe száll. »

Az apostoli közösség

Ezután az Olajfák hegyéről, amely Jeruzsálemtől egy szombatnapi járásra fekszik, visszatértek Jeruzsálembe. Amint megérkeztek, fölmentek az emeleti terembe. Itt aztán együtt maradt Péter és János, Jakab és András, Fülöp és Tamás, Bertalan és Máté, Jakab Alfeus fia és a buzgó Simon, s végül Judás, Jakab testvére. Mindezek az asszonyokkal, Máriával, Jézus anyjával és testvéreivel együtt egy szívvel-lélekkel, állhatatosan imádkoztak.

Mátyás megválasztása

Ezekben a napokban Péter a testvérek között egy alkalommal szólásra emelkedett. Az egybegyűltek száma mintegy százhúsz lehetett. « Testvérek! Be kellett teljesednie annak az írásnak, amelyben a Szentlélek Dávid ajká-

val Judásról, a Jézust foglyulejtők vezetőjéről jövendölt. Ő közénk tartozott, a mi szolgálatunk részese volt. Gonoszsága bérén telket szerzett magának, mikor pedig lezuhant, kettéhasadt és minden bele kiömlött. Jeruzsálem minden lakója tudomást szerzett erről, úgyhogy ezt a telket nyelvükön Hakeldámának, vagyis Vérmezőnek nevezték el. Mármost így szól az írás a zsoltárok könyvében:

Lakóhelyükből váljék sivatag,
Ne lakja senki sátrukat.
Továbbá: Tisztségét kapja meg más.

Szükséges tehát, hogy valaki azok közül, akik mindig velünk tartottak, amíg az Úr Jézus közöttünk járt-kelt — tudniillik János keresztségétől fogva egészen mennybevétele napjáig — velünk együtt tanúskodjék az ő föltámadásáról. »

Erre kijelöltek kettőt: Józsefet, akit Barzabásnak, más néven Jusztusznak is hívtak, és Mátyást. Azután így imádkoztak: « Urunk, ki mindenkinek szívét ismered, mutasd meg, a kettő közül melyikre esett választásod, hogy elfoglalja ebben a szolgálatban, az apostoli rendben a helyet, amelyet Judás hűtlenül elhagyott, és így az őt megillető helyre jutott. » Ezután sorsot vetettek rájuk. A sors Mátyásra esett, mire a többi tizenegy apostol közé sorolták.

(Csel 1,4-26)

Pünkösd: az Egyház születése

A Szentlélek érezhető kiáradása jelzi az Egyház születését. A Tizenkettő és tanítványaik csoportja « megbízatást », küldetést kap: Isten erőt ad nekik, hogy a meghalt és feltámadt Krisztusról tanúskodjanak. Szent Péter pünkösdi beszéde értelmezi az eseményt és hirdeti Krisztust. Ez a beszéd klasszikus példája a kerigmának. (Az idézett három ószövetségi szakasz: Jóél 2,28-32; Zsolt 16,8-11; 110,1.)

Az Ap Csel öt olyan beszédet közöl Pétertől (a pünkösdi beszéden kívül: 3,12-26; 4,9-12; 5,29-32; 10,34-43) és egyet Páltól (13,16-41), amelyeknek középpontjában Jézus halála és feltámadása, ill. felmagasztaltatása áll. Továbbá részleteket találunk Krisztus küldetéséről: Keresztelő János hirdette előre, Jézus maga tanításával és csodáival készítette elő, végül befejeződött a Feltámadott megjelenéseivel és a Szentlélek kiárasztásával. Mindezt széles távlatokba állítják: egyrészt az ószövetségi próféciák beteljesedését hirdetik, másrészt a jövőbe tekintenek a messiási idők (az « Úr napja ») eljövetelére (Krisztus dicsőséges eljövetelére), és arra szólítják fel a zsidókat és a pogányokat, hogy térjenek meg. Mindebből láthatjuk, hogy az evangéliumok is lényegében az ősi igehirdetést bontják ki.

A Szentlélek eljövetele

Amikor elérkezett pünkösd napja, mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen. Hirtelen, mintha csak heves szélvész közeledett volna, zaj támadt az égből és egészen betöltötte a házat, ahol összegyűltek. Majd pedig szétoszló, tüzes nyelvek lobbantak föl előttük és leereszkedtek mindegyikükre. Valamennyien elteltek Szentlélekkel és különféle nyelveken kezdtek beszélni, úgy, amint a Szentlélek szólásra indította őket.

Ezidőtájt az ég alatt található mindenféle nemzetből tartózkodtak istenfélő zsidók Jeruzsálemben. Amikor ez a zaj támadt, tömeg verődött össze és megzavarodott, mivel ki-ki tulajdon nyelvén hallotta beszélni őket. Meglepődtek és álmélkodva mondták: « Ugye ezek, akik itt beszélnek, mindnyájan Galileából valók? Hogyan hallhatja akkor mindegyikünk saját anyanyelvét? Mi, pártusok, médek, elamiták, Mezopotámia, Judea, Kappadócia, Pontus, Ázsia, Frígia, Pamfília, Egyiptom és Líbia cirenei körzetének lakói, mi, római zarándokok, zsidók és prozeliták, krétaiak és arabok: halljuk, hogy a mi nyelvünkön hirdetik Isten csodás tetteit. » Ámultak-bámultak valamennyien és kérdezgették egymástól: « Ugyan mi lehet ez? » Mások meg gúnyosan megjegyezték: « Teleitták magukat édes borral! »

Péter beszéde

Péter erre a többi tizenegytől körülvéve előlépett, és emelt hangon ezt a beszédet intézte hozzájuk: « Zsidó férfiak és Jeruzsálem minden lakója! Vegyétek tudomásul és figyelemmel hallgassátok szavamat! Nem részegek ezek, ahogy azt ti gyanítjátok, hiszen a napnak harmadik órájában vagyunk, hanem ez az, amit megmondott Joel próféta:

Így szól az Isten:
Ez történik majd az utolsó napokban:
Szétárasztom minden emberre Lelkemet,
fiaitok és leányaitok prófétálni fognak,
az ifjak látomásokat látnak,
s álmokat álmodnak a vének.
Még szolgáimra és szolgálóimra is
kiárasztom Lelkemet azokban a napokban,
hogy prófétai szót hallassanak.
Csodákat támasztok fönn az égben
és jeleket lenn a földön:
vért és tüzet és gomolygó füstöt.
A nap árnyékba, a hold vérbe borul,
mielőtt az Úr napja elérkezik,
az a nagy és nyilvánvaló.
És mindenki üdvözülni fog,
aki segítségül hívja az Úr nevét.

Izraelita férfiak, hallgassátok meg ezt az állításomat: A názáreti Jézust Isten igazolta előttetek azokkal a hatalmas csodákkal és jelekkel, amelyeket — mint ti is tudjátok — őáltala művelt köztetek. Ezt a férfit Isten elhatározott rendelése és előretudása kiszolgáltatta nektek, s ti istentelenek keze által keresztre feszítettétek és meggyilkoltátok. Isten azonban föloldozta a halál bilincseit és föltámasztotta őt. Lehetetlen is volt, hogy a halál fogva tartsa, hiszen Dávid így jövendöl vele kapcsolatban:

Szemem előtt az Úr mindenkoron,
nem inghatok meg: ő áll jobbomon.

Hát szívem örvend, nyelvem énekel,
és testem is békében nyugszik el.
Pokolnak lelkem mert nem engeded,
nem hagyod rothadásra szentedet.
Az élet útját mutatod meg nékem,
és eltöltesz orcád előtt gyönyörüséggel.

Testvéreim! Pátriárkánkról, Dávidról nyíltan beszélhetek előttetek. Ő meghalt, eltemették, és sírja mind a mai napig látható nálunk. Mivel azonban próféta volt, ismerte Istennek számára esküvel tett ígéretét: az ő utódaiból ültet majd valakit trónjára. Ezért a jövőbe látva a Messiás föltámadásáról mondta, hogy sem az alvilágban nem marad, sem testét nem éri rothadás. Ezt a Jézust támasztotta föl Isten: ennek mi mindannyian tanúi vagyunk. Miután tehát fölszállt az Isten jobbjára, elnyerte az Atyától, majd pedig kiárasztotta a megígért Szentlelket. Ez az, amit ti láttok és hallotok. Hiszen nem Dávid szállt föl az égbe, s mégis azt mondja:

Mondá az Úr az én Uramnak:
Jobbom felől foglalj helyet,
míg lábad alá zsámolyul alázom
valamennyi ellenségedet.

Tudja meg tehát Izrael egész háza teljes bizonyossággal, hogy Isten Úrrá és Messiássá tette azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek. »

Az első megtérések

Ennek hallatára fájdalom járta át a szívüket. « Mit tegyünk hát, testvérek?» — fordultak Péterhez és a többi apostolhoz. « Tartsatok bűnbánatot, felelte Péter, és keresztelkedjék meg mindegyiktek Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára. Ezzel elnyeritek a Szentlélek ajándékát. Az ígéret ugyanis nektek és gyermekeiteknek szól, valamint azoknak, aik távol vannak ugyan, de akiket meghív magához Urunk Istenünk. » Számos egyéb szóval is biztatta és buzdította őket: « Meneküljetek ki e gonosz nemzedék közül. » Erre azok, akik hajlottak szavára, megkeresztelkedtek. Aznap mintegy háromezer lélek csatlakozott hozzájuk.

(Csel 2,1-41)

István diakónus beszéde és vértanúsága

Amint növekszik a keresztények száma, a szeretetközösségben szükség van szolgálattevőkre, vagyis olyanokra, akik a szegények gondozásával foglalkoznak, míg az apostolok tanítanak. Ezért hét férfit bíznak meg a « diakoniával ». (Ebből a kezdeményezésből bontakozott ki a diakónusok, szerpapok intézménye.) Közéjük tartozik István is, aki vértanúsága előtt tanúságot tesz Krisztusról szavaival is: Ő a megígért Messiás. — István beszédében igen sok a szemitizmus; Szent Lukács itt minden bizonnyal írott forrásokkal rendelkezett.

A hosszú beszéd (Csel 7,2-53) előbb összefoglalja Ábrahám és József történetét (2-16.v.), majd részletesebben kifejti Mózes történetét (17-43.v.). István szembehelyezi

23. A kafarnaumi zsinagóga romjai

Kafarnaum (héberül: Kefer Nahum — « Nahum faluja ») Jézus működésének, csodáinak választott színhelye (Mt 9,1kk; Mk 2; Lk 10,13-15; Jn 6). A képen látható zsinagóga nem az, amelyikben Jézus prédikált (Lk 4,31), minthogy Kr.u. 200 után épült. A palesztinai zsinagógákat lerombolták a rómaiak Titusz és Hadriánusz alatt.

24. Galilea

E hegyszoroson keresztül vezet a legrövidebb út a Genezáreti síkságtól Zebulon síksága felé. Jézus is bizonyára erre haladt, amikor Názáret és a Genezáreti-tó között közlekedett. A fényképen látható tövisek a magvetőről szóló példabeszédet idézik fel (Mk 4,7-8).

Mózes üdvösségtörténeti küldetését az izraeliták magatartásával: visszautasítás, engedetlenség, hűtlenség. Ezek a témák hagyományosak az ószövetségben (vö. MTörv), de itt a keresztény tény ismeretében új fényt kapnak: István, amikor Mózesről beszél, Krisztusra gondol, akinek az ószövetségi próféta előképe; az izraeliták magatartása Mózessel szemben ugyanaz volt, mint most a zsidóké Krisztussal szemben.

Mózes és Dávid küldetése

Miután elmondta Mózes születését, menekülését és a Sinai hegyi meghivatást (Csel 7,20-34), István az itt közölt szemelvényben a szabadító Mózes alakjára rávetíti a megváltó Krisztus képét. Amint az izraeliták megtagadták Mózest, akit Isten vezérül rendelt nekik, ugyanúgy a zsidók elárulták és meggyilkolták Jézust. Ez István beszédének kicsengése, ezért kell vértanúságot szenvednie. A számos ószövetségi hivatkozásból megjelöljük a két leghosszabbat: Ám 5,25-27 (LXX); Iz 66,1-2; vö. Zsid 9,11.24.

« Isten azt a Mózest küldte vezérül és szabadítóul a csipkebokorban megjelent angyal által, akit megtagadtak, mikor azt mondták: Ki rendelt téged elöljárónkká vagy bírónkká? Ő vezette ki őket, ő művelt csodajeleket Egyiptom földjén, a Vörös-tengernél és a pusztában negyven esztendőn keresztül. Ez a Mózes mondta Izrael fiainak: Hozzám hasonló prófétát támaszt majd nektek Isten testvéreitek közül, őt hallgassátok. A pusztai együttlét során ő érintkezett az angyallal, aki Sina hegyén szólott hozzá és atyáinkhoz. Ő vette át az élet igéit, hogy velük közölje azokat. Ám atyáink nem akartak engedelmeskedni neki, hanem visszautasították és szívükben visszavágytak Egyiptomba. Ezért szólították föl Áront is: Készíttess számunkra isteneket, azok vezessenek minket. Nem tudjuk ugyanis, mi történik a Mózessel, aki kihozott minket Egyiptom földjéről. Egy borjúnak a bálványképét készítették el azokban a napokban. Aldozatot mutattak be a bálványnak, és örömük telt saját kezük alkotásában. Ezért Isten elfordult tőlük, és hagyta, hogy a csillagsereget tiszteljék, amint meg van írva a próféták könyvében:

> Izrael háza, mutattatok-e be nekem véres és égő ádozatokat
> negyven esztendőn keresztül a pusztában?
> Ellenkezőleg, Molok sátrát, és istenetek,
> Remfám csillagát hordoztátok magatokkal.
> Ti magatok készítettétek e bálványokat, hogy imádjátok őket.
> Ezért Babilonon túl űzlek majd titeket.

A szövetség sátra atyáinkkal volt a pusztában. Így rendelte el ezt ő, amikor közölte Mózessel, hogy a látott minta szerint kell elkészítenie. Ezt örökölték atyáink és behozták ide, mikor Józsue vezetésével birtokba vették a pogányok földjét, akiket Isten kiűzött atyáink elől. Így volt az egészen Dávid koráig. Ő kegyelmet talált Istennél, és könyörgött hozzá, hadd készíthessen hajlékot Jákob Istenének. A templomot azonban Salamon építette föl. Csakhogy a Magasságbeli nem lakik emberi munkával emelt épületben, miként a próféta mondja:

> Az én trónom az ég,
> és a föld lábaim zsámolya.

Miféle házat építnétek nekem? — kérdi az Úr.
Ugyan hol lenne az én nyugvóhelyem?
Hát nem az én kezem alkotott mindent?

Ti kemény nyakúak, ti körülmetéletlen szívűek és fülűek! Mindig ellenálltatok a Szentléleknek, ti is, akárcsak atyáitok! Melyik prófétát nem üldözték atyáitok? Leöldösték azokat, akik az Igaz eljöveteléről jövendöltek. Ti pedig árulói és gyilkosai lettetek Neki, ti, akik az angyalok közvetítésével átvettétek ugyan a törvényt, de meg nem tartottátok. »

(Csel 7,35-53)

István vértanúsága és az első keresztényüldözés

István letartóztatása, kihallgatása és vértanúhalála Jézus perét és kereszthalálát tükrözi. A főtanács előtt (Csel 6,15) és vértanúhalálakor (Csel 7,55) István arca elváltozik, ragyogó lesz, mint Mózesé a Sinai hegyen és mint Jézusé színeváltozásakor. Látja az Emberfiát az Isten jobbján. A szemelvény 55. és 56. verséből világos, hogy Dániel jövendölését (7,13) Jézusra alkalmazza.

Amikor ezt meghallották, szívüket elöntötte a méreg, és fogukat vicsorították feléje. Ő azonban Szentlélekkel eltelve föltekintett az égre, és, megpillantva az Isten dicsőségét és Jézust, amint az Isten jobbján áll, fölkiáltott: « Bizony látom a megnyílt eget, s az Emberfiát, amint az Isten jobbján áll! » Erre azok nagy hangon fölkiáltottak és befogták fülüket. Azután egy emberként rárontottak s a városon kívül vonszolva megkövezték. A tanúk pedig ruhájukat egy Saul nevű ifjú lábához rakták le. Amikor megkezdték István megkövezését, az így imádkozott: « Uram Jézus, vedd magadhoz lelkemet! » Mikor pedig térdre rogyott, fönnhangon kiáltotta: « Uram, ne ródd föl nekik ezt a bűnt! » Alighogy ezt mondta, kilehelte lelkét. Saul pedig helyeselte meggyilkolását.

Azon a napon nagy üldözés tört ki a jeruzsálemi egyház ellen. Az apostolok kivételével valamennyien szétszéledtek Judea és Szamaria tájékára. Istvánnak pedig istenfélő emberek megadták a végtisztességet és igen megsiratták. Saul meg sanyargatta az egyházat: sorra járta a házakat, elhurcolta a férfiakat és asszonyokat és fogságba vetette őket.

(Csel 7,54—8,3)

Fülöp és az etióp udvarnok

Ez az epizód jó példa a keresztségi katekézisre. Fülöp a Lélek sugallatára megvilágítja az izajási szöveg értelmét: a Szenvedő Szolgáról szóló jövendölést Jézus teljesítette be. (A zárójelbe tett mondatok csak egy bővített, nem az eredeti szövegváltozatban olvashatók.)

Az Úr angyala pedig így szólt Fülöphöz: « Kelj föl és menj délre a Jeruzsálemből Gázába vezető elhagyott útra. » Fölkerekedett tehát és odasietett. Akkor egy etióp ember — mégpedig az etiópok királynőjének, Kandakénak magasrangú udvari tisztje, főkincstárosa — éppen Jeruzsálemben volt imádkozni. Visszatértében kocsiján ülve Izaiás prófétát olvasgatta. A Lélek ekkor ezt sugallta Fülöpnek: « Indulj és szegődj ahhoz a kocsihoz! » Fülöp oda is

sietett és meghallotta, hogy Izaiás prófétát olvassa. Megkérdezte tőle: « Ugyan bizony megérted-e, amit olvasol? » « Hogyan is érthetném, viszonozta az, hacsak valaki meg nem magyarázza? » Meg is kérte Fülöpöt, hogy szálljon föl és üljön melléje. Az Írásnak pedig éppen a következő szakaszát olvasta:

« Akár csak a juhot, úgy vitték leölésre,
s miként a bárány elnémul nyírója előtt,
ő sem nyitotta szólásra ajkát.
Gyalázatos módon ítéltek fölötte.
Utódairól ki adhat számot?
Hisz élete elenyészik a földről. »

« Kérlek, kiről mondja ezt a próféta, érdeklődött Fülöptől az udvarnok, önmagáról vagy valaki másról? » Erre Fülöp beszélni kezdett, és ebből az Írásból kiindulva Jézust hirdette neki. Amint így tovább haladtak az úton, egy tóhoz jutottak. Az udvarnok fölkiáltott: « Nézd csak, itt víz van: mi gátol meg abban, hogy megkeresztelkedjem? » (Fülöp így válaszolt; « Ha teljes szívvel hiszel, lehetséges. » Ő erre kijelentette: « Hiszem, hogy Jézus Krisztus az Isten Fia. ») E ezzel megállíttatta a kocsit. Fülöp és az udvarnok bementek együtt a vízbe, s Fülöp megkeresztelte őt.

Alighogy kiléptek a vízből, az Úr Lelke elragadta Fülöpöt. Az udvarnok nem is látta őt többé, de azért boldogan folytatta útját. Fülöp pedig Azótusban termett, és amíg csak Cezáreába nem ért, útközben minden helységben hirdette az evangéliumot.

(Csel 8,26-40)

Saul megtérése

Szent Pál apostol megtérését, életét jól ismerjük az Apostolok Cselekedeteiből és saját leveleiből. A ciliciai Tarzuszban született, Benjamin törzséből származó családból Kr.u. 10 körül. Ifjúkorában Jeruzsálemben Gamalieltől kapott kiváló nevelést, farizeusi szellemmel itatták át. Előbb üldözte a fiatal egyházat (István diákonus megkövezésében is része volt), de az isteni kegyelem « villáma » leterítette és megtért (Csel 9,1-30). Saulból Pál lett, a nemzetek apostola, « Krisztus szolgája ». A feltámadt Krisztussal való misztikus találkozás egész életére szóló élményt jelentett számára. Többször említést tesz róla leveleiben. Krisztus « magához ragadta » (Fil 3,12), és ezután már csak annak él, hogy hirdesse a keresztrefeszített és feltámadt Urat. Bejárja az akkori római birodalom szinte valamennyi tartományát (viszontagságos missziós útjait az Ap Csel beszéli el), végül fogságba kerül, és a hagyomány szerint 67-ben Rómában szenved vértanúhalált. Levelei a keresztény teológia első megfogalmazásai.

A következő szemelvény: *Pál beszéde Agrippa király előtt.*

Pált Jeruzsálemben letartóztatták és, a zsidók vádaskodására, az Antonia-várba zárták; innen Cezáreába vitték: előbb Félix római helytartónak (52-59), majd Fesztusznak a joghatósága alá került. Pál ugyanis, mivel római polgár volt, a császárhoz fellebbezett. Fesztusz Pál ügyében kikéri II. Heródes Agrippa tanácsát. II. Heródes Agrippa (szül. 27-ben), I. Heródes Agrippa fia, az utolsó zsidó király volt. Nővére, Bereniké mellette élt. (Másik nővére, Druzilla, Félix felesége volt.) A helytartó bemutatja a királynak és kíséretének Pált, aki elmondja beszédét, amely hasonlít a jeruzsálemi zsidók előtt tartott beszédhez (Csel 22), de jobban alkalmazkodik az előkelő hallgatósághoz. Pál azt akarja kimutatni, hogy az evangélium az Ószövetség beteljesedése. Közben elmondja megtérése történetét.

Agrippa király erre Pálhoz fordult e szavakkal: « Megengedjük, hogy szólj a magad érdekében. » Pál erre kiterjesztette kezét, majd belekezdett védekező beszédébe.

« Boldognak tartom magamat, Agrippa király, hogy a te jelenlétedben védekezhetem a zsidók összes vádaskodásai ellen, annál is inkább, mivel te ismered a zsidóknál honos összes szokásokat és vitás kérdéseket. Kérlek tehát, hallgass meg türelmesen.

Életem kezdettől fogva népem környezetében, Jeruzsálemben folyt, és ifjúkoromtól kezdve ismeretes az összes zsidók előtt. Régtől fogva ismernek, s ha akarják, ők is megerősíthetik, hogy vallásuk legszigorúbb felekezete szerint éltem, mint farizeus. Most meg azért állok itt és várom ítéletemet, mert reméltem Isten atyáinknak tett ígéretében, pedig tizenkét törzsünk is abban reménykedik, hogy elnyeri ezt, ha éjjel-nappal állandóan teljesíti szolgálatát. E miatt a reménység miatt vádolnak engem a zsidók, király. Mi hihetetlent találtok abban, hogy Isten halottakat támaszt föl?

Eleinte én is azt gondoltam, hogy határozottan a názáreti Jézus ellen kell szegülnöm, s ezt meg is tettem Jeruzsálemben. A főpapok fölhatalmazásával sok szentet fogságba vetettem és kivégzésük mellett szavaztam. Zsinagógáról zsinagógára jártam, sokszor megkínoztattam őket, s így akartam őket káromlásra kényszeríteni. Sőt mindinkább elfogott a düh velük szemben, úgyhogy még idegen városokban is üldöztem őket. Egy alkalommal a főpapok fölhatalmazásával és engedélyével Damaszkusz felé tartottam. Ekkor útközben déltájban napnál vakítóbb fényt láttam, király, amely körülragyogott engem és utitársaimat. Mindjárt földre buktunk. Ekkor egy hangot hallottam, amely zsidó nyelven így szól hozzám: Saul, Saul, miért üldözöl engem? Hiába rugdalózol az ösztöke ellen! Én erre megkérdeztem: Ki vagy Te, Uram? Én vagyok Jézus, felelte az Úr, akit te üldözöl. De kelj föl, állj talpra. Azért jelentem meg előtted, hogy terjesztője és tanúja légy annak, amit láttál és amit még ezután mutatok neked. Megoltalmazlak népeddel és a pogányokkal szemben. Ezek közé azért küldelek, hogy fölnyisd szemüket, hogy a sötétségből a világosságra, a sátán hatalmából az Istenhez térjenek, s így elnyerjék a bűnbocsánatot és helyet kapjanak azok között, akiket a belém vetett hit megszentelt.

Ezért hát, Agrippa király, nem voltam hitetlen a mennyei látomás iránt, hanem hirdettem először a damaszkusziaknak, jeruzsálemieknek és egész Judea lakóinak, majd a pogányoknak is, hogy tartsanak bűnbánatot és térjenek meg Istenhez a bűnbánat méltó tettei által. Ezek miatt fogtak el a zsidók a templomban és voltak azon, hogy megöljenek. Isten oltalma azonban megsegített mind a mai napig. Tanúságot tettem kicsinyek és nagyok előtt. Semmi mást nem mondtam azon kívül, amit Mózes és a próféták megjövendöltek: vagyis hogy a Messiás szenvedni fog, elsőnek támad föl a halottak közül, s világosságot hirdet népének és a pogányoknak. »

(Csel 26,1-23)

B) *Szent Pál leveleiből*

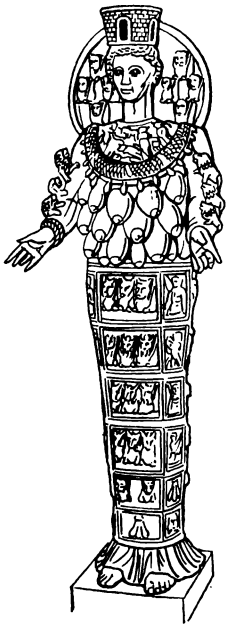

Ap Csel 19,28

28. *Artemisz, a termékenység istennője; Efezusban is nagy tisztelet-nek örvendett* (Museo Nazionale, Nápoly).

Szent Pál időben az első leveleit a tesszalonikaiaknak írta (ezekben főleg Krisztus második eljövetelével, ill. a halottak sorsával foglalkozik). Míg ezeket a leveleket írta, Korintusban hirdette az evangéliumot kb. 50 végétől egészen 52 közepéig. E nagy kikötővárosban, amely a görög kultúra egyik központja is volt, szembekerültek egymással különböző gondolat- és vallásrendszerek. Itt is, mint Kis-Ázsia többi nagy városaiban (pl. Filippiben, Efezusban), ahol megfordult, Szent Pál a keresztrefeszített és feltámadt Krisztust hirdette a görög sokistenhittel és « bölcsességgel » szemben.

Pál « evangéliuma »

Mi mindenkor hálával tartozunk értetek Istennek, testvérek, kedveltjei az Úrnak, mert Isten zsengéül választott ki titeket, hogy a Lélek megszentelése és az igazság hite által üdvözüljetek. Evangéliumunk által arra hívott meg titeket, hogy részesüljetek Urunk Jézus Krisztus dicsőségében.

Legyetek tehát állhatatosak, testvérek, és ragaszkodjatok a hagyományokhoz, amelyket akár élőszóval, akár levelünkből tanultatok. Urunk Jézus Krisztus maga, és Isten, a mi Atyánk, aki szeretett minket, s kegyelmével örök vigasztalást és jó reménységet ajándékozott nekünk, vigasztalja meg szíveteket, s erősítse meg szóban és tettben minden jóra.

(2Tessz 2,13-17)

Figyelmetekbe ajánlom, testvérek, az evangéliumot, melyet hirdettem nektek, Elfogadtátok és szilárdan kitartotok benne. Általa üdvösségre is juttok, ha megtartjátok úgy, amint hirdettem nektek. Különben hiába lettetek volna hivőkké.

Elsősorban azt hagytam rátok, amit magam is kaptam: Krisztus meghalt bűneinkért, amint az Írás is mondja. Eltemették és harmadnapon föltámadt. Ez is az írás szerint. Megjelent Péternek, aztán a tizenkettőnek. Majd egyszerre több mint ötszáz testvérnek jelent meg, akik közül a legtöbb még ma is él, néhány pedig már meghalt. Azután Jakabnak jelent meg, majd valamennyi apostolnak. Mindnyájuk után pedig mint idétlennek nekem is megjelent. Én ugyanis a legutolsó vagyok az apostolok között, arra sem méltó, hogy apostolnak hívjanak, hiszen üldöztem Isten Egyházát. De Isten kegyelméből vagyok, ami vagyok, s rám árasztott kegyelme meddő nem maradt. Többet fáradtam mindnyájuknál, igaz ugyan, hogy nem én, hanem Isten kegyelme velem. Tehát akár én, akár ők: ugyanazt hirdetjük, s ezért lettetek hivőkké.

(1Kor 15,1-11)

Ugyanaz az érzés legyen bennetek, amely Krisztus Jézusban volt. Ő isteni mivoltában nem tartotta Istennel való egyenlőségét olyan dolognak, amihez föltétlenül ragaszkodjék, hanem szolgai alakot fölvéve kiüresítette önmagát és hasonló lett az emberekhez. Külsejét tekintve olyan volt, mint egy ember; megalázta magát és engedelmes lett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig. Ezért Isten fölmagasztalta és minden mást fölülmúló nevet adott neki: Jézus nevére hajoljon meg minden térd a mennyben, a földön és az alvilágban, s minden nyelv hirdesse az Atyaisten dicsőségére, hogy Jézus Krisztus az Úr.

(Fil 2,5-11)

Hit Krisztusban és fölszabadulás a törvény alól

A zsidóságból megtért kereszténveket kezdetben gyakran kísértette a « judaizmus ». Szent Pál élesen kikel azok ellen, akik vissza akarnak térni a mózesi törvényhez és nem látják a Krisztus által hozott újságot: nem élik Isten fiainak szabadságát. A « zsidózó » galatáknak kifejti, hogy a zsidó Törvény önmagában nem érték; Isten szándéka szerint arra szolgált, hogy Krisztushoz vezessen (vagy: Krisztusra « neveljen »). A keresztények Isten fiai; visszatérni a mózesi törvényhez annyi, mint visszatérni a szolgasághoz.

Mielőtt a hit elérkezett volna, a törvény fogott össze és őrzött minket a hit számára, amelynek kinyilatkoztatása a jövőre várt. Így a törvény Krisztushoz vezető nevelőnkké lett, hogy a hit által igazuljunk meg. A hit eljövetelével azonban kikerültünk a nevelő alól. Isten fiai vagytok ugyanis mindnyájan a Krisztus Jézusba vetett hit által. Hiszen mindannyian, akik megkeresztelkedtetek Krisztusra, Krisztust öltöttétek magatokra. Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert ti mindnyájan egy személy vagytok Krisztus Jézusban. Ha pedig Krisztuséi vagytok, akkor Ábrahám utódai is, s az ígéret szerint örökösök.

(Gal 3,23-29)

Azt gondolom: Amíg az örökös kiskorú, semmiben sem különbözik a rabszolgától, jóllehet mindennek ura. Gyámok és gondviselők alá van rendelve atyjától meghatározott ideig. Így mi is, amíg kiskorúak voltunk, a világ elemeinek szolgálatában álltunk. De amikor elérkezett az idők teljessége, Isten elküldte Fiát, aki asszonytól született, s a törvény alattvalója lett. Ki kellett ugyanis váltania a törvény alá rendelteket, hogy a fogadott fiúságot elnyerjük. Mivel pedig fiak vagytok, Isten elküldte Fiának Lelkét szívünkbe, aki ezt kiáltja: « Abba, Atya! » Tehát nem rabszolga többé, hanem fiú, ha pedig fiú, akkor Isten által örökös is.

Annak idején még nem ismertétek Istent, s olyan isteneknek szolgáltatok, akik természetük szerint nem azok. Most azonban, amikor Istent megismertétek, sőt Isten is ismer titeket, hogyan térhettek vissza az erőtlen és nyomorúságos elemekhez, amelyeknek újból szolgálni akartok?

(Gal 4,1-9)

Testvérek, ti szabadságra vagytok hivatva. Csak ne éljetek vissza a szabadsággal a test javára, hanem szeretettel szolgáljatok egymásnak. Az egész törvény ugyanis ebben az egy mondatban teljesedik be: « Szeresd felebarátodat, mint önmagadat. » Ám ha egymást marjátok és rágjátok, vigyázzatok, hogy egymást föl ne faljátok!

Azt mondom tehát: Lélek szerint éljetek! Akkor nem fogjátok teljesíteni a test kívánságait. A test ugyanis a lélek ellen tusakodik, a lélek pedig a test ellen, s ellentétben állnak egymással. Így nem azt teszitek, amit szeretnétek. Ha a lélek vezet, nem vagytok a törvény alá rendelve. A test cselekedetei nyilvánvalóak: paráznaság, tisztátalanság, fajtalanság, bálványimádás, babonaság, ellenségeskedés, viszálykodás, vetélkedés, harag, veszekedés, szakadás, pártoskodás, irigykedés, gyilkosság, részegeskedés, tobzódás s ezekhez hasonlók. Amint azelőtt mondtam, most megismétlem: Akik ilyesmit tesznek, nem lesznek Isten országának örökösei. A Lélek gyümölcsei viszont: szeretet, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás. Ezek ellen nincs törvény. Akik Krisztus Jézushoz tartoznak, keresztre feszítették testüket szenvedélyeikkel és kívánságaikkal együtt. Ha a Lélek szerint éltek, kövessétek is a Lelket.

(Gal 5,13-25)

« Általa, Vele és Benne »

A Kolosszei levélből hozott két részlet összefoglalja Szent Pál tanítását és egyszersmind a keresztény « bölcsességet ». Pál a kolosszeiknek, akiket a hamis bölcsek el akarnak téríteni az igaz krisztusi hittől, bemutatja Jézus Krisztus egyedülálló személyét és szerepét a teremtés és a megváltás rendjében. Az Apostol a Fiú, a világ teremtése előtt létező (vö. Fil 2,5k) Krisztus személyét tekinti, de egyben tekintete az emberré lett Isten Fia történelmi és egyetlen alakját is átfogja. Ez a konkrét, megtestesült létező az « Isten képmása », amennyiben a láthatatlan Istent nyilvánítja ki. Isten általa és érte teremtett mindeneket; Őt tette meg mindenek Urává, az Egyház fejévé. Benne élve, az Ő isteni teljességéből merítve bontakoztatjuk ki az új életet, amelyet a keresztséggel kezdtünk.

Ő kiragadott minket a sötétség hatalmából, s áthelyezett szeretett Fia országába. Benne van megváltásunk, bűneink bocsánata. Ő a láthatatlan Isten képmása, minden teremtmény elsőszülöttje. Benne teremtett mindent a mennyben és a földön: a láthatókat és a láthatatlanokat, trónusokat, uralmakat, fejedelemségeket és hatalmasságokat. Mindent általa és érte teremtett. Ő előbb van mindennél, s minden benne áll fönn.

Ő a Testnek, az Egyháznak feje. Ő a kezdet, elsőszülött a holtak közül, hogy övé legyen az elsőség mindenben. Úgy tetszett az Atyának, hogy benne lakjék az egész teljesség, s hogy általa békítsen ki magával mindent, ami akár a földön, akár a mennyben van, azzal hogy keresztjének vérével békességet szerzett mindennek.

Titeket is, akik egykor gonosz tetteitek miatt ellenséges érzülettel távol voltatok, most emberi testében kiengesztelt a halál által, hogy szentté, szeplőtelenné és feddhetetlenné tegyen színe előtt. Csak szilárdan és rendületlenül álljatok a hit alapján, és el ne tántorodjatok az evangélium reményétől, amit hallottatok. Hiszen minden teremtménynek hirdették az ég alatt, s én Pál is ennek szolgája lettem.

(Kol 1,13-23)

Mivel tehát Uratoknak ismertétek el Krisztus Jézust, éljetek is benne. Verjetek benne gyökeret és épüljetek rá, erősödjetek meg a hitben, ahogy tanultátok, s legyen túláradó a hálaadástok. Vigyázzatok, hogy senki félre ne vezessen bölcselettel és hamis tanítással, ami emberi hagyományon s e világ elemein alapul, nem pedig Krisztuson. Benne lakik testileg az Istenség egész teljessége, benne lettetek ennek a teljességnek részesei: benne, aki minden fejedelemség és hatalmasság feje. Benne vagytok körülmetélve, nem kézzel végzett körülmetéléssel, hanem az érzékies test levetésével, ami a krisztusi körülmetélés. Vele temettek el a keresztségben, vele is támadtok föl az Isten erejébe vetett hit által, aki föltámasztotta őt halottaiból.

(Kol 2,6-12)

25. Jeruzsálem, a silói fürdőmedence

Ebben a medencében végződött az Ezekiás (Hiszkija) által épített vízvezeték (vö. Neh 3,14; Iz 8,6; Lk 13,4). Jézus itt gyógyította meg a született vakot (Jn 9,7kk).

26. Jeruzsálem: a Templom látképe

Itt épült Salamon ősi temploma, amelyet leromboltak. Nagy Heródes újjá építtette, majd végleg lerombolták a rómaiak Kr. u. 70-ben. Jelenleg a templomtérség falain belül, középütt az Omár-mecset áll, azon a sziklán, amelyet a zsidók azért tisztelnek, mivel — a hagyomány szerint — Ábrahám ezen akarta feláldozni Izsákot (Morija hegye, Ter 22,2), a mohamedánok pedig azért, mert Mohamed állítólag erről a szikláról szállt az égbe. Jobbra, a falakon kívül látható a Kedron patak völgye és az Olajfák hegyének nyúlványai, a Getszemáni templomával.

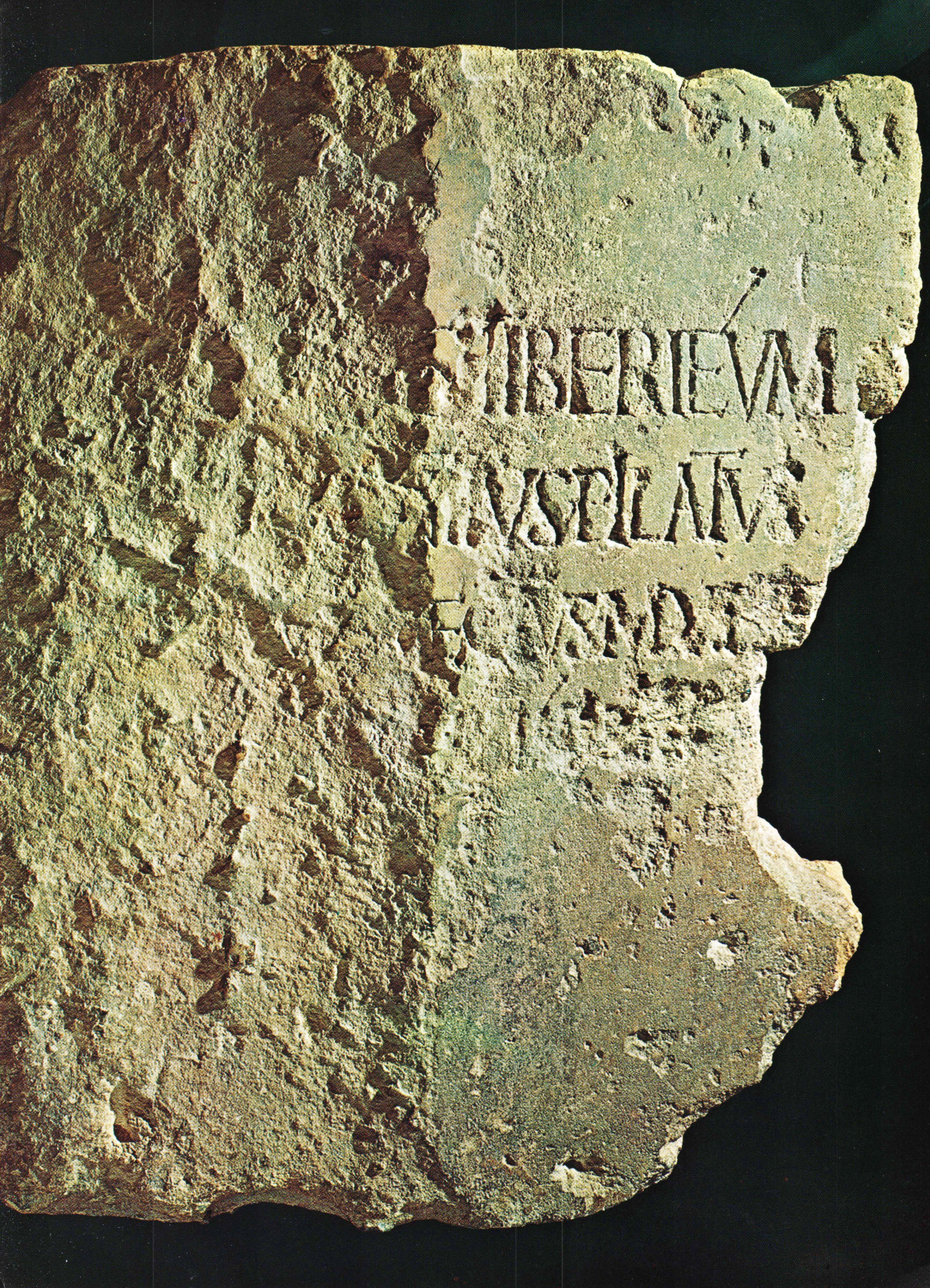

27. Felirás Poncius Pilátus nevével

[CAESARIEN]S[IBUS]	A cezáreaiaknak (ajándékozza)
TIBERIEUM	ezt a Tiberiusz tiszteletére épült templomot
[PON]TIUSPILATUS	Poncius Pilátus
[PRAEF]ECTUSIUDA[EA]E	Judea helytartója

Poncius Pilátus Judea római helytartója volt Kr.u. 26-36-ban (Lk 3,1). Tiberiusz császár tiszteletére építtette a templomot, ezért nevezték Tiberiumnak. Ezideig az egyetlen archeológiai lelet, amely Pilátus nevét viseli. A tenger melletti Cezáreában találták a követ (82 cm magas, 68 cm széles, 20 cm vastag); jelenleg a jeruzsálemi Héber Múzeumban látható.

28. **Jeruzsálem: az Antonia-vár kövezete**

Nagyon valószínű, hogy Pilátus pretoriumának kövezetéhez tartozott, görögül: *lithostrótos,* héberül: *gabbata* (Jn 19,13-14). Az erődítmény katonáinak rajza látható: időtöltésből szerencsejátékot játszottak, ehhez készült a rajz.

Zárószó helyett

Krisztus: Alfa és Ómega

Jel 1,12

29. *Aranyozott ablak díszítése. Felül: a Szövetség ládája. Alul: két zsidó (hétágú) gyertyatartó* (Vatikáni Könyvtár).

Az I. század vége felé íródott János-evangélium prológusában (előszavában) a szent szerző az isteni élet titkába elmerülve kifejti az egyszülött Fiú isteni természetét (egylényegű az Atyával), a világ teremtésében való együttműködését és megváltó megtestesülését. Isten Fiát Logosznak *(Igének) nevezi; nem annyira a görög filozófia « világszelleme », hanem az ószövetség isteni Bölcsessége ihleti. Az örök Ige Jézus Krisztusban személyesen a világba lép (« hússá » lesz), hogy véglegesen kinyilatkoztassa Istent és beteljesítse az Atya örök üdvözítő tervét.*

Kezdetben volt az Ige,
És az Ige Istennél volt,
És Isten volt az Ige.

Ő volt kezdetben Istennél.

Minden ő általa lett,
És nélküle semmi sem lett.

Ami lett,
Benne élet volt,
És az élet volt az emberek világossága.

A világosság a sötétségben világít,
De a sötétség nem fogta föl.

Megjelent egy ember,
Akit Isten küldött.
János volt a neve.

Azért jött, hogy tanúságot tegyen,
Tanúságot a világosságról,
Hogy mindenki higgyen általa.

Nem ő volt a világosság,
Csak tanúságot kellett tennie a világosságról.

Az igazi világosság,
Amely minden embert megvilágosít,
A világba jött.

A világban volt,
A világ ő általa lett,
Mégsem ismerte föl őt a világ.

Tulajdonába jött,
De övéi nem fogadták be.

Mindannak azonban, aki befogadta,
Hatalmat adott, hogy Isten fiává legyen,
Annak, aki hisz őbenne.

Aki nem vérből,
Sem a test ösztönéből,
Sem a férfi akaratából,
Hanem Istenből született.

Az Ige testté lett,
És közöttünk lakott.
Láttuk dicsőségét,
Az Atya Egyszülöttének dicsőségét,
Akit kegyelem és igazság tölt be.

Mindnyájan az ő teljességéből merítettünk,
Kegyelmet kegyelemre halmozva.

A törvényt Mózes által kaptuk,
A kegyelem és az igazság Jézus Krisztussal valósult meg.

Istent sohasem látta senki.
Az egyszülött Isten,
Aki az Atya keblén nyugszik,
Ő nyilatkoztatta ki.

(Jn 1,1-14.16-18)

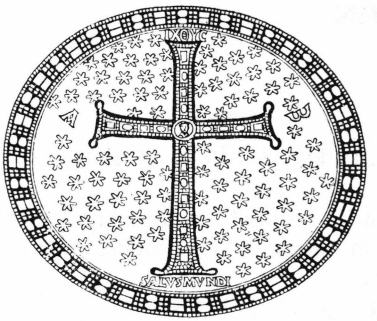

Jel 1,8

30. *Az Üdvözítő keresztje a ravennai Szent Apollinárisz-templomban. VI. századi mozaik. A kereszt közepében Krisztus feje, vízszintes szárainak végén a görög ABC első és utolsó betűje: Alfa és Ómega.*

A Vég Krisztus első eljövetelével és feltámadásával már megkezdődött, de a beteljesedésre csak második eljövetelekor kerül sor. A történelemben vándorló, az égi haza felé tartó Egyház — annak minden hivője — ezt a parúziát sietteti. Erről szól a Jelenések könyve: az ítélet már megkezdődött a történelemben, de a végítéletre csak akkor kerül sor, amikor az Emberfia újra eljön. Krisztus, aki « kezdetben » mint Isten örök Igéje közreműködött a teremtésben, majd a végső beteljesedéskor megítéli az élőket és holtakat. Ő az első és az utolsó, a kezdet és a vég, az Alfa és az Ómega.

Ő (Jézus Krisztus) a hűséges tanú, az Elsőszülött a holtak közül és a föld királyainak Fejedelme. Ő szeretett minket, vérével megváltott bűneinktől és Istennek, Atyjának országává és papjaivá tett: Övé a dicsőség és a hatalom örökkön-örökké. Ámen.

Nézzétek eljön a felhőkön. Látni fogja őt minden ember, azok is, akik keresztülszúrták. Akkor majd mellét veri miatta a föld minden népe. Így van. Ámen.

Én az Alfa és az Ómega vagyok, mondja az Isten, az Úr, aki van és aki volt és aki eljövendő: a Mindenható. (...)

« Ne félj! Én vagyok az Első és az Utolsó s az Élő: halott voltam, de most örökkön-örökké élek. Nálam van a halál és az alvilág kulcsa... » (...)

Hamarosan eljövök és magammal hozom a jutalmat, hogy megfizessek kinek-kinek cselekedete szerint. Én az Alfa és Ómega vagyok, az első és az utolsó, a kezdet és a vég.

Jöjj el, Uram Jézus!

(Jel 1,5-8.17-19; 22,12-13.20)

KISLEXIKON

Angelológia (gör.): angyalokról szóló tan. A dogmatikának az angyalokról szóló része.

Antropomorf, antropomorfizmus (gör.): az a beszédmód, amely emberi megjelenésformákat (arc, szem, kéz) és magatartást, érzelmeket (harag, bosszú, öröm, megbánás) visz át Istenre.

Apokalipszis, apokaliptikus (gör.): kinyilvánítást, kinyilatkoztatást jelöl. A zsidóság körében igen elterjedt irodalmi műfaj, főképp a Krisztus születése körüli időben. Az apokaliptikus író felfedi Isten titkait, elsősorban azokat, amelyek az üdvösségtervre vonatkoznak, és amelyeket a történelem bontatkoztat ki. A jelen és a közvetlen jövő eseményeit a végső idők (*eszkatológia*) hátterével mutatja be. Ez az irodalmi műfaj megtalálható az ó- és újszövetségben; hagyományos kifejezési eszközei: álmok, látomások, nagyszabású és összetett *szimbólumok* (jelképek) használata.

Apokrif (gör.): « elrejtett », olyan írások, amelyek tartalmuknál vagy vélt szerzőjük nevénél fogva a szentírási könyvekhez hasonlók, de nem istenileg sugalmazottak, és ezért nem tartoznak az Egyház által elismert Szentírás könyvei közé.

Arám (arameus): szemita népcsoport, Szíria és az Eufrátesz között. Arám földön volt Hárán, Ábrahám hazája is.

Baal: « úr »; igen elterjedt istennév; az ókori keleten sok, egymással semmi kapcsolatban nem levő istenséget jelöltek vele.

Béliál (« haszontalan, igen gonosz »): antikrisztus, ördög; a gonoszság, a sötétség fejedelme: a rontó angyalok ura.

Bétel: « Isten háza ». Jeruzsálemtől 18 km-re, északra fekvő helység. Egy ideig itt állt a szövetség ládája.

Biblia (gör.): 1) tekercs, könyv(ek); 2) azoknak a könyveknek a gyűjteménye, amelyeket a zsidó (ószövetség), illetve a keresztény vallás (ó- és újszövetség) szentnek, isteni eredetűeknek ismer el, és mint ilyeneket a hit és erkölcs zsinórmértékének tart. — Más néven: írás, szentírás.

Credo: a latin *credere* igéből: « hiszek ». A keresztény hitvallás első szava, (*Credo in unum Deum...*); a hit rövid összefoglalása.

Deuteronomium (gör.): Második Törvény, Másodtörvény; a *Pentateuchus* 5. könyve.

Dinamizmus (gör.): feszülő erő, mozgás, lendület.

Dualizmus (lat.): 1) általában olyan felfogás, tan, amely két ellentétes elvre vezet vissza valamilyen dolgot, jelenséget. 2) Filozófiai d.: a test és lélek szétválasztása. (vö. *platonizmus*); 3) a vallástörténetben: a világ egy jó és rossz őselvből ered (vö. *manicheizmus*).

Edomita: szemita nép, a Kr.e. XIII. században a Holt-tengertől délre telepedett le. Híres volt az edomita bölcsesség.

Efa: ürmérték, kb. egyharmad hl.

Efód: a zsidó főpap többszínű, gyapjúból vagy lenből készült, arany szálakkal átszőtt ruhadarabja, amelyet felső ruhája fölött a mellén viselt. Drágakövekkel díszítették. Ennek zsebében volt az *urim* és a *tummim* nevű tudakolókő.

Efraim: a nyugat-jordáni hegyvidék középső részének neve. A nevet átvitték Izrael ott lakó törzsére, így Izraelt is sokszor csak Efraimnak nevezik.

Él (héb.): Isten.

Elohim (héb. többesszám): Isten; több istent és isteni lényeket (pl. angyalokat) is jelenthet.

Elohista: a szentírástudósok ezzel a jelzővel jelölik azokat a bibliai szövegeket, amelyekben Istent Elohimnak nevezik. Beszélhetünk elohista hagyományról, szerzőről, iskoláról stb.

Él Saddáj (héb.): « a hegyek Istene ». A pátriárkák korában gyakori név Isten megjelölésére.

Eszkatológia (gör.): a végső dolgoknak, időknek tana (az emberi történelem vége, Krisztus második eljövetele, ítélet).

Evangélium (gör): jóhír, örömhír. Az Egyház négy evangéliumot ismer el *kanonikusnak:* Máté, Márk, Lukács, János.

Evolúció (lat.): fejlődés, fokozatos kialakulás; a világegyetemnek és az élők világának kialakulása.

Evolucionizmus: fejlődéselmélet: általános elmélet az anyagi és élő világ kialakulásáról, annak belső és külső okairól, irányáról stb.

Exegézis (gör.): magyarázat, a szentírás-értelmezés tudománya.

Exegéta: aki az exegézis tudományát műveli.

Haggada (szemita szó): a « megismertetni, elmesélni » ige gyökéből származik. Az exegézisben olyan szabadon kibontakoztatott elbeszélést jelent, amelynek célja a tanítás. « Épületes elbeszélés ».

Hebron: régi városállam, magasan fekszik, kb. 36 km-nyire Jeruzsálemtől délre. Ez volt Dávid székhelye Jeruzsálem meghódítása előtt.

Hellenizmus (gör.-lat.): görögség, ógörög kultúra, görögös kifejezés.

Holokausztum (gör.-lat.): egészen elégő áldozat.

Hóreb: a hagyomány egyik részében annak a hegynek a neve, amelyen Jahve megjelent Mózesnek. Más hagyományok egyszerűen hegyről beszélnek. A keresztény hagyomány szerint a hegy a Sinai félszigeten fekszik.

Humanizmus (lat.): az az irányzat az újkor kezdetén, amely az emberközpontúságot hangsúlyozta, visszanyúlt az antik görög-latin kultúrához (reneszánsz kor).

Izmael: Ábrahám és az egyiptomi Hágár fia (Ter 16). Iszlám hagyománya szerint ő az arabok ősatyja, anyjával együtt a mekkai Kábában van eltemetve. *Izmaelitá*knak hívtak néhány nomád törzset Észak-Arábiában és a Sinai pusztában.

Izrael: héber jelentése vitatott. Jákob kapja ezt a nevet, miután egész éjszaka küzdött egy ismeretlen Lénnyel. Jákob leszármazottjai az *izraeliták.* —

Izrael jelenti az északi birodalmat is, továbbá Isten ószövetségi választott népét.

Jahve: Isten leggyakoribb neve a héber bibliában. Kiv 3,14k (az égő csipkebokor jelenete) szerint jelentése: « Én vagyok ». A név eredete és jelentése nagyon vitatott. « *Jahve angyala* »: maga Jahve.

Jahvista: a Biblia, főleg a *Pentateuchus* ama szövegeit vagy hagyományát jelöli, amelyben Isten nevét Jahvének írják.

Jahve napja: az Úr napja. A Biblia kettős jelentésben használja: 1) történeti esemény: az a (végső) Nap, amikor Isten győzelmet arat ellenségei felett; az ítélet Napja; 2) kultikus jelentése: az a Nap, amelyet különleges módon Isten tiszteletének szentelnek.

Jiszreel (héb.): Palesztinában, a Jordántól nyugatra fekvő völgy, Megiddó síkságának is hívják. Északon a galileai hegyvidék határolja.

Kánaán: Ugarit és Egyiptom határa közötti kultúrkör. A betűírás hazája. Izrael törzseinek letelepedési területe. A nem izraelita és Izraelen kívül élő régi népesség összességét többször nevezik kánaániaknak.

Kánon (gör.): « szabály », mérték; a szentírástudományban azonak a bibliai könyveknek jegyzéke, amelyek isteni *sugalmazásra* íródtak, és amelyek ezért a hit zsinórmértékei. Különböznek minden profán és *apokrif* írástól. A katolikus egyház (trentói zsinat, 1546) 45 szentírási könyvet ismer el kanonikusnak.

Karizma (gör.): « ajándék », « isteni ajándék »; *karizmatikus:* az a mód, ahogyan Isten Lelke egyes emberekben a közösség javára működik. Valamennyi karizmatikus ajándék alá van rendelve a szeretetnek.

Kerigma (gör.): « üzenet », annak hirdetése, hogy Jézus a Krisztus, és Isten általa közvetíti az üdvösséget minden embernek.

Kerub (az asszír *karibu*-ból); eredetileg *mitológiai* alak, kánaáni hagyományból került a Bibliába. Az Éden bejáratának őre. Jahve jelenlétének jele.

Konkordizmus (lat.): egyeztetés, összebékítés. A szentírás-értelmezésben (*exegézis*) az az irányzat, amely az újabb kori természettudományos felfedezésekkel egyezteti a Biblia világképét.

Kozmosz (gör.): rend, világrend, a világ mint rendezett egész.

Kozmogónia (gör.): a világ eredetének és kialakulásának legendás és *mitikus* magyarázata. (Vö. *evolúció*).

Kozmológia (gör.): a természetfilozófia ága, amely az anyagi világgal foglalkozik.

Manicheizmus: nevét a perzsa Manes vagy Mani (200-277) rendszerétől kapta. A *dualizmus* egyik formája; eretnekség az első keresztény évezredben. A világot két őselvtől, a Jótól és a Rossztól eredezteti. Az anyag, a test, a szexualitás rossz, mert a Rossztól származik, és a Gonosz hatalma alatt áll. A X—XII. században ebből nőtt ki a katharok (gör.: tiszták) eretnek mozgalma.

Maradék: a prófétáknál a választottaknak az a kis csoportja, akiken egyszer majd beteljesednek Isten ígéretei.

Messiás (héb.): « Fölkent », Isten Fölkentje. Krisztus ennek görög változatából (*Khrisztosz*) származik, latin közvetítéssel.

Messianizmus: vallási és politikai irányzat Izraelben: Isten Felkentjének, ill. a Szabadítónak a várása.

Mítosz, (gör.): « mese », rege, hitrege. Isteneket vagy legendás személyeket, antik hősöket visz színre. A primitív népek ebben a műfajban — szellemi fejlettségüknek megfelelően — fejezik ki isteneikről, a világról, és az életről alkotott felfogásukat. *Mitológia:* egyes népek vagy civilizációk mítoszainak összessége. A Biblia is felhasznál bizonyos mitikus vagy mitológikus elemeket, jelképeket (pl. a teremtés leírásában), de a pogány népek többistenhitét nem fogadja el. Az átvett mitológikus elemekkel az üdvösségre vonatkozó igaz állításokat fejez ki. A Bibliát tehát értelmeznünk kell: a helyenként fellelhető mitikus nyelvezetet újraértelmezve feltárjuk a *szimbólumok* által kifejezett emberi élmény tudattartalmát, az üdvösségre vonatkozó kijelentést.

Midrás (héb.): a « keresni », « tanulmányozni » igegyökből származik. A bibliai szövegek értelmezése tanulmányozása, ahogy azt a régi zsidó rabbik gyakorolták. A szövegek és a hagyományok midrása szabad elbeszélésekben bontakozik ki (ld. *haggada*).

Monoteizmus (gör.): egyistenhit. Kizárólag egyetlen igaz Istent ismer el és imád. (Zsidóság, kereszténység. Iszlám). Vö. *politeizmus.*

Orákulum (lat.): « szózat », Isten megkérdezése, Isten akaratának megtudakolása, papok próféták, « látók » által, álmok, sorsvetés, áldozatból való jóslás és halottidézés közvetítésével. Izraelben dívott az *urim* és a *tummim* megkérdezésének szokása is.

Panteizmus (gör.): vallási, filozófiai irányzat, amely a világot és Istent azonosítja. Tagadja tehát a személyes Isten létét, az anyagot (világot) ruházza fel isteni tulajdonságokkal, vagy pedig az anyagot oldja fel Istenben. *Panteista:* aki ezt a nézetet vallja.

Panteon (gör.): « összes isten », hellén eredetű és rendszerint kör alakú épület, amelyben az összes isteneknek mutattak be áldozatot.

Pentateuchus (gör.): « öt tekercs »; a Biblia első öt könyvének a neve; (régebben Mózes öt könyve); a zsidók Tórának, Törvénynek nevezték e könyveket: *Ter, Kiv, Szám, Lev* és *MTörv.* Négy hagyományból vagy írásgyűjteményből alakult ki: « *jahvista* », « *elohista* », papi és *deuteronomikus.*

Platonizmus (lat.): Platón görög bölcselő (Kr.e. 427-347) bölcseleti rendszere, főleg pedig az eszmékről (ideákról) szóló tanítása. Szerinte a test és a lélek két különálló, szétválasztható princípium (lételv). Ez a filozófiai *dualizmus* egyik formája.

Politeizmus (gör.): sokistenhit, vö. *monoteizmus.*

Próféta (gör., lat.; héb.: *nábí*): « meghirdető, értelmező », aki valami igazságot hirdet; Isten embere, Isten szavának közvetítője; neve a régi Izraelben (vö. 1Sám 9,9) « látóember ».

Rabbi (héb): « nagyom », uram; a zsidóságban a Törvény tudósa, « törvénytudó ». Nem pap, hanem tanító, aki megmagyarázza az írásokat és esetleg elnököl a zsinagógában.

Seól (héb.): a bibliai hagyományban a holtak tartózkodási helyének elképzelése. A görögöknél ez az alvilág vagy hádesz.

Szemita: Sém: Noé egyik fia; rá vezetik vissza a szemitákat.

Szimbólum (gör.): ismertető jel, jelkép. A Bibliában és a *mítoszok*ban fogalmakkal ki nem fejezhető valóságokat, élményeket jelez, ábrázol.

Szinkretizmus (gör.): az a gondolkodási irányzat, amely különböző tanításokat és vallásokat olvaszt össze.

Szinopszis (gör.): « együttlátás ». Az első három evangélium párhuzamos helyeit egymás mellé állították (három oszlopba), hogy így együtt láthassák őket. Innen a *szinoptikus evangélium* (és a szinoptikus kérdés) elnevezés.

Szövetség ládája (Frigyszekrény): arannyal bevont akácszekrény, hordozórudakkal és *kerub*okkal. A *deuteronómikus* hagyomány szerint benne őrizték a Tízparancsolat tábláit. — Isten jelenlétének látható jele.

Teofánia (gör.): « istenjelenés », Isten megnyilvánulása.

Teokrácia (gör.): az a társadalom, amelyben a tekintélyt közvetlenül Istennek tulajdonítják. Isten képviselői által gyakorolja hatalmát a földön. Az izraelita törzsek szövetsége a monarchia megalakulásáig, majd később, a babilóni száműzetés után, a judaizmus teokratikus jellegű szervezet volt.

Teológia (gör.): « Istenről szóló beszéd », Istennel foglalkozó tudomány, hittudomány.

Típus (gör.): 1) lenyomat, jelleg, valaminek eszményi képe; 2) a Bibliában és a keresztény hittudományban előkép: olyan ószövetségi személy vagy esemény, amely előre jelzi vagy előkészíti Krisztust. Pl. a pászka-ünnep (húsvéti bárány) Krisztus szabadító halálának, ill. az eukarisztikus áldozatnak előképe. Az előkép újszövetségi megvalósulását nevezik antitípusnak is.

Törzsek: nagy csoportok a nomád népekben, amelyek közös leszármazás vagy szabad összefogás útján jönnek létre. Izrael törzsei nemzetségük szövetségéből keletkeztek a honfoglaláskor, és először kultikus szövetségre léptek. Izrael 12 törzsét Jákob fiaira vezették vissza: Áser, Naftali, Zebulon, Isszachár, Manassze, Efraim, Dán, Gád, Benjamin, Juda, Ruben, Simeon. (Ebben a felsorolásban nem szerepel Lévi, aki külön törzsi földdel nem rendelkezett; József helyett pedig két fia szerepel: Efraim és Manassze.)

Transzcendens (lat.): « túlhaladó », valamit meghaladó; a véges világon túlmutató végtelen valóság, Isten. Mivel Isten létet adó, teremtő és fenntartó, nincs távol világunktól, de ugyanakkor Isten nem eleme, része a világnak, hanem annak létalapja.

Urim és *tummim:* közelebbről le nem írt tárgyak (kövek?), amelynek segítségével az Úr szavát « tudakolták ». Az *efód* mellzsebében található.

Zsinagóga (gör.): az a hely, ahol a zsidók összejönnek, hogy az Írásokat olvassák és magyarázzák, és hogy közösen imádkozzanak. A zs. eredete valószínűleg a babiloni száműzetés idejére megy vissza.

29. Tabgha: a Tibériási-tó partján

Valószínűleg e helység mellett történt Péter háromszoros szeretetvallomása, és Jézus itt bízta Péterre a hívek kormányzását (Jn 21,1kk).

30. Jeruzsálem: az Olajfák hegye

Középen a Pater Noster temploma. Lejjebb a Mennybemenetel épülete. A háttérben középütt Betfagé: ide küldte el Jézus két tanítványát, hogy elhozzák azt a szamárcsikót, amelyen szenvedése előtt bevonult Jeruzsálembe (Mt 21,1-9). — A Miatyánk temploma 1875-ben épült egy sokkal régebbi templom romjain.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó . . . 3

Ábrahámtól Jézusig — Üdvtörténeti vázlat . . 5

I. Az ószövetségben az új rejtőzik . . . 6
Az üdvözítő Isten 6
A messiási ígéretek beteljesedésének várása . 9

II. Az újszövetségben az ó tárul fel 13
« Elközelgett az Isten országa... » 13
Isten újszövetségi népe 15
Isten Szolgájának áldozata és az új szövetség . 17

Összefoglalás . . . 18

A Biblia kialakulásának időrendje . 21

Rövidítések jegyzéke . . 22

A Biblia könyvei . 23

ÓSZÖVETSÉG

I. Isten népének első nagyjai . 27

A) Ábrahámtól Mózesig 28
Izrael ősi krédója (MTörv 26,5-10) . . 28

Ábrahám 29
Ábrahám meghívása (Ter 12,1-9; 13,14-18) . . 30
Az ígéret és a szövetség (Ter 15,1-10.12.17-18; 17,1-8.15-19) 30
A mamréi jelenés (Ter 18,1-14) 33
Ábrahám közbenjárása (Ter 18,16-33) 33
Ábrahám áldozata (Ter 22,1-13.15-18) . . . 34

Izsák, Jákob, József 37
Jákob látomása (Ter 28,1-5.10-22) 37
Küzdelem Istennel (Ter 32,23-33) 38
József és testvérei (Ter 37,2-35) 39
József találkozik testvéreivel (Ter 41,57—42,9; 43,26-30; 45,1-15) 40

Mózes 43
Mózes meghívása (Kiv 3,15; 4,1-5.10-17) . . . 43
A húsvéti bárány (Kiv 12,1-14.43-50) 45
Átkelés a Vörös-tengeren (Kiv 14,15-31) . . . 47
Isten a pusztában táplálja népét (Kiv 16,2-7.13-15. 35; 17,1-7) 49
A szövetség és a tízparancsolat (Kiv 19,1-20; 20, 1-21) 50
A szövetség megkötése (Kiv 24,3-11) 52
Mózes a hegyen, a szövetség megújítása (Kiv 33, 7-23; 34,5-10) 53
A rézkígyó (Szám 21,4-9) 55
A szövetség szeretetparancsa (Lev 19,1-2.15-18. 33-34) 55

B) Józsuétól Salamonig . 57

Józsue 58
Az isteni segítség feltétele: a hűség (Józs 1,1-9) . . 58
Jerikó eleste (Józs 6,1-16.20) 58
Izrael Jahvénak akar szolgálni (Józs 24,1-18.22-26) . 59

A bírák 62
A bírák korának általános jellemzése (Bír 2,7-23) . 62

Sámuel 64
Anna hálaéneke (1Sám 2,1-10) 64
Sámuel meghívása (1Sám 3,1-20) 65
Sámuel királlyá keni Sault (1Sám 9,26b-27; 10,1-2. 5-7.10.13; 12,1-2) 66

Dávid 68
Dávid Juda és Izrael királya lesz (2Sám 5,1-6a.7.9-10; 6,1-3a.5.15.17-18) 68
Dávid háza (2Sám 7,1-12.14.16-20.24-25.29) . . 69
Dávid bűnbánata (2Sám 12,1-15) 71
A szövetségláda átvitelének évfordulóján (Zsolt 132) 72

Salamon 74
Isten birtokába veszi a templomot (1Kir 8,1-14) 74
Salamon imája (1Kir 8,22-29) 75

II. A próféták aranykora . 77

A) Az északi királyság 81

Illés 81
Illés a Hóreben (1Kir 19,1-15.19-21; 2Kir 2,11) 82

Ámosz 84
Fenyegetés és buzdítás (Ám 5,1-4.6-17) . . 85
Isten szavának szomjúhozása (Ám 8,11-12) . 86
A jövő boldogságának reménye (Ám 9,11-15) . 87

Ózeás 89
Isten és hűtlen hitvese (Óz 2,4.10-11a.13-18.20-25) . 90
Isten ismerete (Óz 6,1-6) 91
Isten megbocsátó szeretete (Óz 11,1-9) . . . 92

B) Izajás és kora 94

Izajás 94
Izajás meghívása (Iz 6,1-13) 95
Ének Jahve szőlejéről (Iz 5,1-7) 97
Az Immánuel-jel (Iz 7,10-17) 98
Gyermek születik nekünk (Iz 8,23—9,6) . . 99
A Messiás (Iz 11,1-10) 100
A messiási lakoma (Iz 25,6-10) 101
Isten szabadulást hozó ítélete (Iz 35,1-10) . . 102

Mikeás 105
Dávid házának dicsősége (Mik 5,1-4) 105
Jahve szemrehányást tesz népének (Mik 6,1-4.6-8) . 106
Reménykedő könyörgés (Mik 7,7-9.18-20) . . . 107

C) Jeremiás és kora . 109

Deuteronómium 110
A törvénykönyv megtalálása (2Kir 22,3-10) . 110
A törvény ünnepélyes felolvasása (2Kir 23,1-3) . 110
A törvény lényege a szeretet (MTörv 6,4-18) . . 111

Szofoniás 112
Jahve napja (Szof 1,14-15; 2,1-3) . . 112
Reményt adó ígéretek (Szof 3,9.11-18) 113

Jeremiás 115
Jeremiás hivatása (Jer 1,4-19) 117
A próféta gyötrődése és közbenjáró imája (Jer 12, 1-4; 14,7-9.21-22) 118
Részletek Jeremiás Vallomásaiból (Jer 20,7-9.14-15. 17-18) 119
Az eljövendő király (Jer 23,1-8) 120
Izrael helyreállításának ígérete (Jer 30,12-15.18-22. 31,1-3.6-10) 121
Az új szövetség (Jer 31,31-34) 123

Náhum 124
Jahve haragja (Náh 1,2-8) 124

Habakuk 125
Isten biztosan közbelép! (Hab 3,2-4.13.16.18) . . 125

D) A száműzetés prófétái . . . 127

Ezekiel 127
A személyes felelősség (Ez 18,1-4.21-28.30-32) . 128
Siratóének (Ez 19,10-14) 129
Izrael igazi pásztora (Ez 34,11-16.23-28.30-31) . 130
Jövendölés a megújult szívről (Ez 36,22-28) . . 131
Az Úr dicsősége bevonul az új templomba . . . 132

Második Izajás 133
A próféta hivatása és küldetése (Iz 40,1-11) . . 135
Isten teremtő és a világ ura (Iz 40,12-15.21-28) . 136
Izrael reménysége: új Kivonulás (Iz 41,8-10.14-20) . 137
A Jahve Szolgájáról szóló első ének (Iz 42,1-7) . . 139
Isten szeretete népe iránt (Iz 43,1-3.18-19.21) . . 140
A Jahve Szolgájáról szóló második ének (Iz 49,1-6) . 140
Csodálatos hazatérés a fogságból (Iz 49,7-16) . . 142
A Jahve Szolgájáról szóló harmadik ének (Iz 50,4-9) . 143
A Jahve Szolgájáról szóló negyedik ének (Iz 52, 13—53,12) 144
« Örök szeretettel szeretlek... » (Iz 54,4-8) . . 146

E) Szövetség és teremtés 148

Teremtés 149
Első teremtéselbeszélés (Ter 1,1—2,4a) . 149
Elmélkedés a teremtésről (Zsolt 104) . . 152

Éden és bűnbeesés 156
Második teremtéselbeszélés: a) Éden (Ter 2,4b-25). 156
b) Bűnbeesés (Ter 3,1-24) 157

Bűnbeesés után 160
Kain és Ábel (Ter 4,1-16) . . 160
A vízözön (Ter 6,5—8,18) . . 161
A bábeli torony (Ter 11,1-9) . . 165

Függelék . . . 168
1. Éden . . 168
2. Bűnbeesés . 169
3. Vízözön . . 171

III. A perzsa kor . . 173

A) Prófétai irodalom . 173

Aggeus és Zakariás . . 174

Aggeus az Új Templom dicsőségéről (Agg 2,1-9) . 175
Zakariás jövendölése a Sarjról és a messiási korról (Zak 3, 8-9b; 8,1-3.7-8.20-23) 175

Harmadik Izajás (Iz 56—66) 177
Az igazságosság mint a felebaráti szeretet kifejezése (Iz 58,1-10) 177
A Szolga küldetése (Iz 61,1-3) 179
Jeruzsálem jövendő dicsősége (Iz 60,1-6.14b-16) . 180
A Szent Föld: új Jeruzsálem (Iz 62,1-5) . . . 181

Malakiás 182
Malakiás az Előfutárról (Mal 3,1-4.22-23) . 182

Jóél 184
A prófétai lélek kiáradása (Jóél 3,1-5) 184

B) Bölcsességi és lírai irodalom . 186

Jób 187
A szenvedő Jób Istenhez kiált (Jób 10,1-22) . 187
Jób önmegadása (Jób 42,1-6) 188

Példabeszédek 190
A teremtő Bölcsesség (Péld 8,22-31) . . 190

Énekek Éneke 191
Második ének (Én 2,8—3,5) 191
Ötödik ének vége és befejezés (Én 8,1-4.6-7) . . 193

C) Zsoltárköltészet (1Sám 16,14-23; 2Sám 2,19-27) . 194

2. Az Úr felkent királya és a népek . . . 198
8. Isten dicsősége és az ember nagysága . . 198
22. Miért hogy elfeledtél? 199
23. Az Úr a Pásztorom 201
51. Miserere 202
72. Legyen a király a szegények támasza . . 204
103. Isten a szeretet 205
110. Az én uram király és főpap 206
113. A könyörülő Isten dicsérete 207
114. Kivonulás Egyiptomból 208
122. Jeruzsálemi zarándokok éneke . . . 209

IV. A hellenista kor . . 211

A) Épületes irodalom . 212

Jónás 213
Jónás bosszankodása és Isten válasza (Jón 4,1-11) . 213

Tóbiás 214
Ráfael angyal fölfedi kilétét (Tób 12,1-21) 214
Tóbit hálaéneke (Tób 13,1-8) . . . 215

Eszter 216
Eszter imája (Eszt 4,k-z) . . 216

Judit 218
Hálaadás (Judit 15,8-10) 218
Judit dicsőítő éneke (Judit 16,1-5.13-17) . 218

B) Apokaliptikus irodalom 220

Második Zakariás 221
« Második Zakariás » az alázatos és szelíd Messiásról (Zak 9,9-10) 221
Az Átszegezett (Zak 12,9-11). 222

Dániel 223
Látomás az Emberfiáról (Dán 7,9-10.13-14) . . 224

C) Bölcsességi irodalom . . 225

Prédikátor 225
Előhang (Préd 1,4-11.14) 225
Az igazi bölcsesség (Préd 8,16—9,1) . . 226

Sirák Fia 227
Ima Izrael megszabadításáért (Sir 36,1-7.10-17) . 227
Hálaadó himnusz (Sir 51,1-3.7-9.11-12) . . . 228

Bölcsesség 229
A Bölcsesség dicsérete (Bölcs 7,22—8,1) . 229

D) Hitvédő történelem 231
Makkabeusok (Dán 12,2-3) 231
A hét testvér vértanúsága (2Makk 7,1-41) . . 231

ÚJSZÖVETSÉG

I. Az evangéliumok . . 238

A) Előtörténet: Jézus születése és gyermekkora . . 240
Jézus születésének hírüladása (Lk 1,26-38) . . 240
Mária látogatása Erzsébetnél (Lk 1,39-56) . . 241
Jézus születése (Lk 2,1-20) 242
A napkeleti bölcsek (Mt 2,1-15) 243

B) « Közel van az Isten országa... » 245
János megkereszteli Jézust (Mk 1,2-11) . . . 246
A názáreti zsinagógában (Lk 4,16-22a) . . . 246
Jézus és Nikodémus (Jn 3,1-21) 247
Az Újszövetség törvénye 248
A nyolc boldogság (Mt 5,1-12) 248
Jézus és az ószövetségi törvény (Mt 5,17-48) . . 248

C) Kicsoda Jézus Krisztus? 250
Keresztelő János követsége és Jézus vallomása (Mt 11,2-11) 250
Péter vallomása (Mt 16,13-21) 250
Jézus színeváltozása (Mk 9,2-8.30-32) 251
Jézus egylényegű az Atyával (Jn 5,19-47) . . . 252
Jézus és Ábrahám (Jn 8,31-59) 253

D) A húsvéti misztérium 255
Új pászka, új szövetség 255
A lábmosás (Jn 13,1-20) 255
Az új parancs (Jn 13,31-35) 256
Az Eúkarisztia alapítása (Lk 22,14-20) . . . 256
Jézus szenvedése és megváltó halála (Mt 27,27-54) . 257
Találkozás a Feltámadottal (Lk 24,13-35) . . . 258

II. Az ősegyház élete 260

A) Apostolok Cselekedetei 260
Húsvéttól Pünkösdig (Csel 1,4-26) 260
Pünkösd: az Egyház születése (Csel 2,1-41) . . 262
István diakónus beszéde és vértanúsága (Csel 7,35—8,3) 264
Fülöp és az etióp udvarnok (Csel 8,26-40) . . . 266
Saul megtérése (Csel 26,1-23) 267

B) Szent Pál leveleiből 269
Pál « evangéliuma » (1Kor 15,1-11; Fil 2,5-11) . 269
Hit Krisztusban és fölszabadulás a törvény alól (Gal 3,23-29; 4,1-9; 5,13-25) 270
« Általa, Vele és Benne » (Kol 1,13-23; 2,6-12) . 271

Zárószó helyett 273
Krisztus: Alfa és Ómega (Jn 1,1-14.16-18; Jel 1, 5-8.17-19; 22,12-13.20) 273

Kislexikon . 276

SZÍNES FÉNYKÉPEK

1. Sinai hegy
2. Az élet jele
3. Görög-római templom
4. II. Ramzesz obeliszkje
5. Hathor temploma
6. Szeti temploma Abidoszban
7. Szent Katalin-kolostor
8. Garizim hegye
9. Hétágú gyertyatartó
10. Gilboa hegység
11. Libanon cédrusai
12. Hermon hegye
13. A Jordán vízesése
14. Római kori oszlopsor Tíruszban
15. Júda sivatagja
16. Mászáda erőd
17. Khirbet Qumrán barlangjai
18. Tábor hegy
19. Betlehem látképe
20. Názáret
21. A Jordán a Tiberiási-tónál
22. Galilea
23. A kafarnaumi zsinagóga romjai
24. Galilea
25. Jeruzsálem: a silói fürdőmedence
26. Jeruzsálem: a Templom látképe
27. Felírás Poncius Pilátus nevével
28. Jeruzsálem: az Antónia-vár kövezete
29. Tabgha, a Tiberási-tó partján
30. Jeruzsálem: az Olajfák hegye

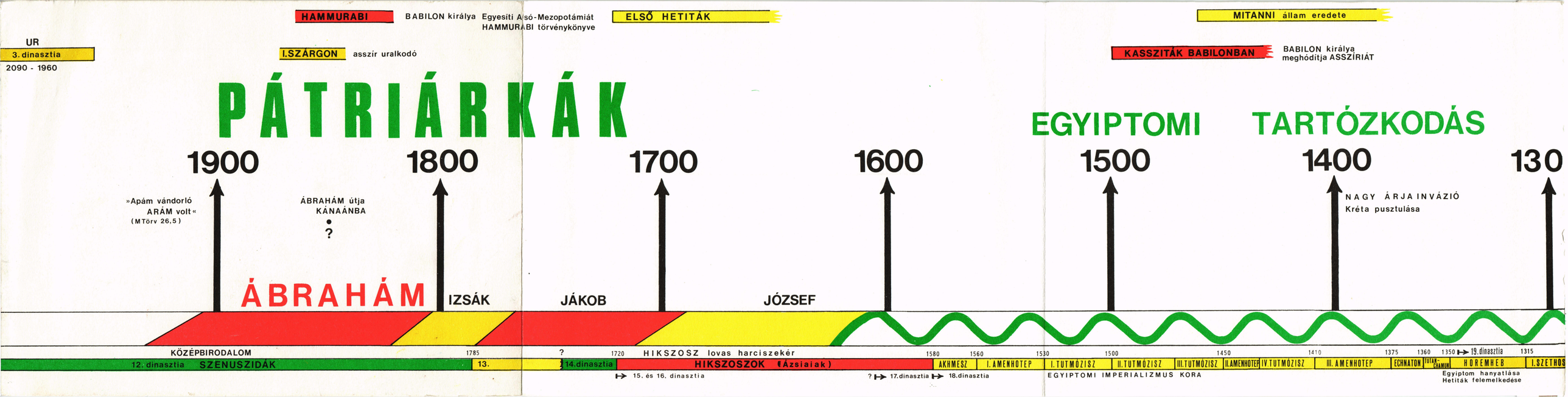
HAMMURABI
BABILON királya Egyesíti Alsó-Mezopotámiát
HAMMURABI törvénykönyve
ELSŐ HETITÁK
MITANNI állam eredete
UR
3. dinasztia
2090 - 1960
I.SZÁRGON asszír uralkodó
KASSZITÁK BABILONBAN
BABILON királya meghódítja ASSZÍRIÁT
PÁTRIÁRKÁK
EGYIPTOMI TARTÓZKODÁS
1900
1800
1700
1600
1500
1400
130
»Apám vándorló ARÁM volt«
(MTörv 26,5)
ÁBRAHÁM útja KÁNAÁNBA
?
NAGY ÁRJA INVÁZIÓ
Kréta pusztulása
ÁBRAHÁM
IZSÁK
JÁKOB
JÓZSEF
KÖZÉPBIRODALOM
1785
12. dinasztia SZENUSZIDÁK
13.
?
1720
14.dinasztia
HIKSZOSZ lovas harciszekér
HIKSZOSZOK (Ázsiaiak)
15. és 16. dinasztia
1580
1560
1530
1500
1450
1410
1375
1360
1350
19.dinasztia
1315
AKHMESZ
I. AMENHOTEP
I. TUTMÓZISZ
II. TUTMÓZISZ
III. TUTMÓZISZ
II. AMENHOTEP
IV. TUTMÓZISZ
III. AMENHOTEP
ECHNATON
TUTANCHAMUN
HOREMHEB
I. SZETHOS
? 17.dinasztia 18.dinasztia
EGYIPTOMI IMPERIALIZMUS KORA
Egyiptom hanyatlása
Hetiták felemelkedése

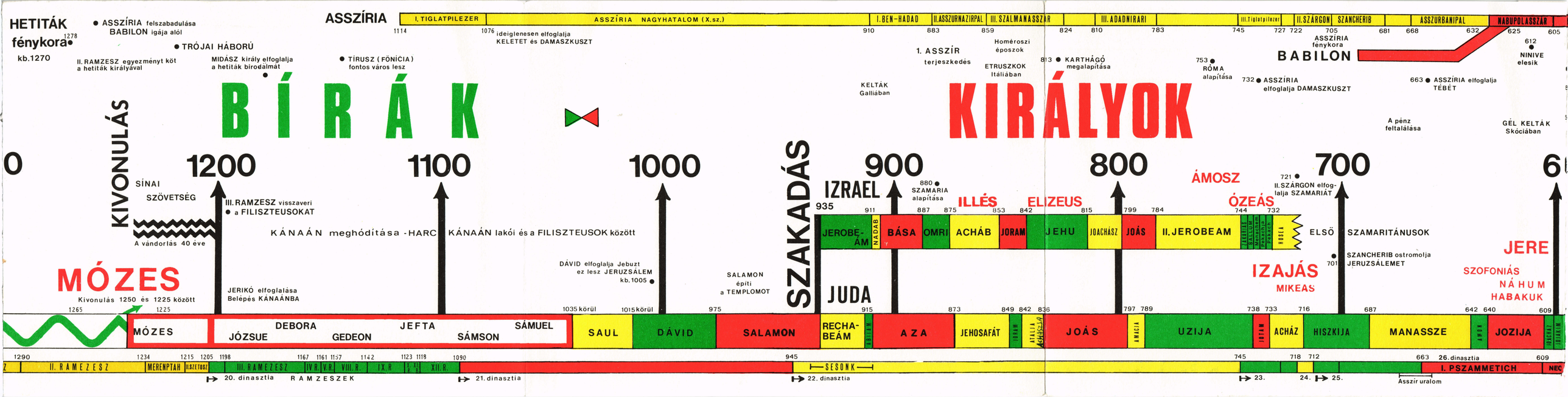
HETITÁK
fénykora
1278
kb.1270
ASSZÍRIA felszabadulása
BABILON igája alól
TRÓJAI HÁBORÚ
II. RAMZESZ egyezményt köt a hetiták királyával
MIDÁSZ király elfoglalja a hetiták birodalmát
TÍRUSZ (FÖNÍCIA) fontos város lesz
ASSZÍRIA
1114
1076 ideiglenesen elfoglalja KELETET és DAMASZKUSZT
I. TIGLATPILEZER
ASSZÍRIA NAGYHATALOM (X.sz.)
I. BEN-HADAD
II.ASSZURNAZIRPAL
III. SZALMANASSZAR
III. ADADNIRARI
III.Tiglatpilezer
II.SZÁRGON
SZANCHERIB
ASSZURBANIPAL
NABUPOLASSZAR
910
883
859
824
810
783
745
727
722
705
681
668
632
625
605
ASSZÍRIA fénykora
BABILON
612
NINIVE elesik
1. ASSZÍR terjeszkedés
Homéroszi époszok
ETRUSZKOK Itáliában
KELTÁK Galliában
813 KARTHÁGÓ megalapítása
753 RÓMA alapítása
732 ASSZÍRIA elfoglalja DAMASZKUSZT
663 ASSZÍRIA elfoglalja TÉBÉT
A pénz feltalálása
GÖL KELTÁK Skóciában
BÍRÁK
KIRÁLYOK
KIVONULÁS
SZAKADÁS
0
1200
1100
1000
900
800
700
6
SÍNAI SZÖVETSÉG
A vándorlás 40 éve
III. RAMZESZ visszaveri a FILISZTEUSOKAT
KÁNAÁN meghódítása - HARC KÁNAÁN lakói és a FILISZTEUSOK között
DÁVID elfoglalja Jebuzt ez lesz JERUZSÁLEM kb.1005
SALAMON építi a TEMPLOMOT
IZRAEL
880 SZAMARIA alapítása
ILLÉS
ELIZEUS
ÁMOSZ
ÓZEÁS
721 II.SZÁRGON elfoglalja SZAMARIÁT
ELSŐ SZAMARITÁNUSOK
SZANCHERIB ostromolja JERUZSÁLEMET
JUDA
IZAJÁS
MIKEAS
JERE
SZOFONIÁS
NÁHUM
HABAKUK
MÓZES
Kivonulás 1250 és 1225 között
JERIKÓ elfoglalása Belépés KÁNAÁNBA
1265
1225
935
911
887
875
853
842
815
799
784
744
732
721
701
915
873
849
842
836
797
789
738
733
716
687
642
640
609
MÓZES
JÓZSUE
DEBORA
GEDEON
JEFTA
SÁMSON
SÁMUEL
SAUL
DÁVID
SALAMON
JEROBEÁM
NADAB
BÁSA
OMRI
ACHÁB
JORAM
JEHU
JOACHÁSZ
JÓÁS
II.JEROBEAM
ZAKARIÁS
SALLUM
Menahem
Pekahja
Pekach
HÓSEA
RECHABEÁM
ABIJJÁM
ASA
JEHOSAFÁT
JÓRAM
AHAZJÁS
ATALJA
JÓÁS
AMÁZIA
UZIJA
JOTÁM
ACHÁZ
HISZKIJA
MANASSZE
AMON
JOZIJA
JOAKHÁZ
1290
1234
1215
1205
1198
1167
1161
1157
1142
1123
1118
1090
945
745
718
712
663
609
II. RAMEZESZ
MERENPTAH
ISZETOSZ
III. RAMEZESZ
IV.R.
V.R.
VIII.R.
IX.R
XI.R.
XII.R.
SESONK
I. PSZAMMETICH
NEC
20. dinasztia
RAMZESZEK
21. dinasztia
22. dinasztia
23.
24.
25.
26.dinasztia
Asszír uralom

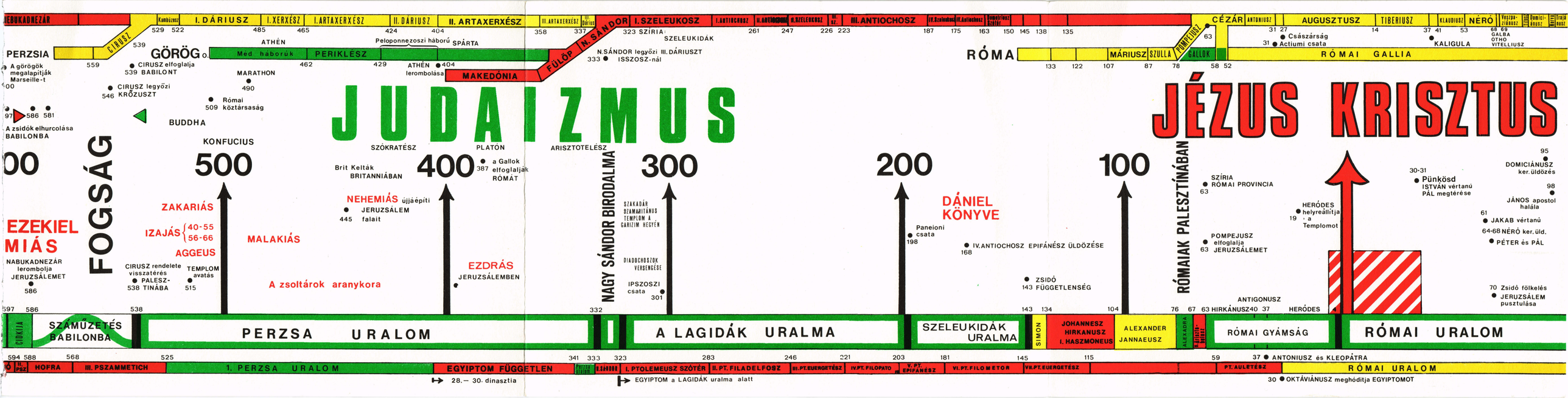
JUDAIZMUS
JÉZUS KRISZTUS
FOGSÁG
NAGY SÁNDOR BIRODALMA
RÓMAIAK PALESZTÍNÁBAN
NEBUKADNEZÁR
CIRUSZ
I. DÁRIUSZ
I. XERXÉSZ
I. ARTAXERXÉSZ
II. DÁRIUSZ
II. ARTAXERXÉSZ
III. ARTAXERXÉSZ
III. DÁRIUSZ
N. SÁNDOR
I. SZELEUKOSZ
III. ANTIOCHOSZ
CÉZÁR
ANTONIUSZ
AUGUSZTUSZ
TIBERIUSZ
KLAUDIUSZ
NÉRÓ
PERZSIA
GÖRÖG
RÓMA
MÁRIUSZ
SZULLA
POMPEIUSZ
GALLOK
RÓMAI GALLIA
ATHÉN
SPÁRTA
MARATHON
PERIKLÉSZ
Peloponnészoszi háború
MAKEDÓNIA
FÜLÖP
SZÍRIA
SZELEUKIDÁK
ISSZOSZ-nál
Császárság
Actiumi csata
KALIGULA
GALBA
OTHO
VITELLIUSZ
A görögök megalapítják Marseille-t
CIRUSZ elfoglalja BABILONT
CIRUSZ legyőzi KRŐZUSZT
Római köztársaság
A zsidók elhurcolása BABILONBA
BUDDHA
KONFUCIUS
SZÓKRATÉSZ
PLATÓN
ARISZTOTELÉSZ
Brit Kelták BRITANNIÁBAN
a Gallok elfoglalják RÓMÁT
ZAKARIÁS
IZAJÁS 40-55 56-66
AGGEUS
MALAKIÁS
A zsoltárok aranykora
NEHEMIÁS újjáépíti JERUZSÁLEM falait
EZDRÁS JERUZSÁLEMBEN
EZEKIEL
MIÁS
NABUKADNEZÁR lerombolja JERUZSÁLEMET
CIRUSZ rendelete visszatérés PALESZTINÁBA
TEMPLOM avatás
SZAKADÁR SZAMARITÁNUS TEMPLOM A GARIZIM HEGYÉN
DIADOCHOSZOK VERSENGÉSE
IPSZOSZI csata
Paneioni csata
IV. ANTIOCHOSZ EPIFÁNÉSZ ÜLDÖZÉSE
ZSIDÓ FÜGGETLENSÉG
DÁNIEL KÖNYVE
SZÍRIA ROMAI PROVINCIA
HERÓDES helyreállítja a Templomot
POMPEJUSZ elfoglalja JERUZSÁLEMET
Pünkösd ISTVÁN vértanú PÁL megtérése
DOMICIÁNUSZ ker. üldözés
JÁNOS apostol halála
JAKAB vértanú
NÉRÓ ker. üld.
PÉTER és PÁL
Zsidó fölkelés JERUZSÁLEM pusztulása
ANTIGONUSZ
HERÓDES
HIRKÁNUSZ
SZÉKESEGYHÁZ
SZÁMŰZETÉS BABILONBA
PERZSA URALOM
A LAGIDÁK URALMA
SZELEUKIDÁK URALMA
JOHANNESZ HIRKANUSZ I. HASZMONEUS
ALEXANDER JANNAEUSZ
RÓMAI GYÁMSÁG
RÓMAI URALOM
HOFRA
III. PSZAMMETICH
1. PERZSA URALOM
EGYIPTOM FÜGGETLEN
I. PTOLEMEUSZ SZÓTÉR
II. PT. FILADELFOSZ
III. PT. EUERGETÉSZ
IV. PT. FILOPATOR
V. PT. EPIFANÉSZ
VI. PT. FILOMETOR
VII. PT. EUERGETÉSZ
PT. AULETÉSZ
RÓMAI URALOM
28.– 30. dinasztia
EGYIPTOM a LAGIDÁK uralma alatt
ANTONIUSZ és KLEOPÁTRA
OKTÁVIÁNUSZ megdöbbenti EGYIPTOMOT

את אלוהיו ויאמר אביו ויהודה ויתן ברכתו ליעקב ויאמר לו לישראל יעקב אל

ויאמר לך ואמך ואביהיה בעמים ויהודה ואלוהי יהודה עזרו ויאציל שלי מעמים לי

שבטי יהודה את שבטי ישראל ויביאהו משה לישורון ונשמע לאורך להודות

משרתיו עם עליון הארץ

ויהי אביו אויבו ויהודה ישראל לבדו וישכן לבטח עליו ויאשר ויהודה ישראל

ויקרא ויאמר ישראל ויהודה אשר נאצו יהודה ישראל ויתנו אתו ויאמרו לו

יהודה אביו ויהודה בעת ויבינו ישראל אמונה ויהודה ואיניהם ואתנה לבטחו

עלי לו ויהודה ארץ ויהודה שלוה שתים עשרה ויאשר כחושך ויהי

לכל ויהודה ויהי ובחל שבאתם ויהודה לא ויהודה ויבא ויהודה ויהודה

ושמש ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה

ומלחמות ויהודה אלוה ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה

ויהודה ויהודה

ויהודה ויהודה

ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה ויהודה